

શ્રી જૈન ડેક્કાન્સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય ચિત્રિષ્ઠ નં. ૫

કલ્પસૂત્ર

મૂળ પાઠઃ શુદ્ધિ, નિરુદ્ધિ તથા શ્રી પૂજ્યવીરદાસ દ્વારા દિપ્પલ, પાકાંતરે
મુજરાલી ભાષાંતર તથા ભાષાંતરમાં આવેલા અથવા શબ્દોનો ડોષ

સંપાદક :

વિદ્વદર્થ મુનિમહારાજ શ્રી પુણ્યવિભવજી

મુજરાલી ભાષાંતર તથા અથવા શબ્દોનો ડોષ :

અધ્યાપક બાઈચરદાસ જીવરાજ દોશી બપોરસુદાનો

પ્રાસિદ્ધાન

સારાભાઈ મણિલાલ નવાથ • જીવાભાવજીની પોળ • અમદાવાદ ૧

શ્રી જૈન કલા-સાહિત્ય સંશોધક કાર્યાલય સિરિઝ નં. ૫

કલ્પસૂત્ર

મૂળ પાઠ, શૃષ્ટિ, નિર્ણયિત તથા શ્રી પુરુષીચંદ્રસૂરિ કૃત ટિપ્પણ, પાકાંતરો
શુજરાતી ભાષાંતર તથા ભાષાંતરમાં આવેલા અધરા શબ્દોનો કોષ

સંપાદક :

વિદ્વદ્વર્ય મુનિમહારાજ શ્રી પુણ્યવિજયજી

શુજરાતી ભાષાંતર તથા અધરા શબ્દોનો કોષ :

અધ્યાપક બહેચંદાસ જીવરાજ દોશી વ્યાકરણશાસ્ત્ર:

પ્રાપ્તિસ્થાન

સારાભાઈ મલિલાલ નવાળ • છીપામાવજીની પોળ • અમદાવાદ ૧

વિ. સં. ૨૦૦૮ ક્ર. હ. સ. ૧૬૫૨
 ઐશ્વર્યમિત્તના સર્વ હક્ક સ્વાધીન
 સર્વાસો પ્રતમાં મર્યાદિત આ આજ્ઞાતિની
 આ પ્રત ~~જાહેર કરવામાં આવી છે.~~

શ્રુત્ય સોલ રૂપિયા

સુદ્રક : જયંતિલાલ દોલતસિંહ રાવત • ટીપક મિન્ટરી • ૨૭૭૬/૧ રાયપુર હરવાળ ખાસે • અમદાવાદ ૧
 પ્રકાશક : કાશભાઈ મણિલાલ નરાય • માંડવીની ચોળમાં • બીપામાવટની ચોળ • અમદાવાદ ૧

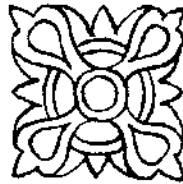

સમર્પણ

વિદ્વદ્વર્ય શ્રી મહારાજ શ્રી પુણ્યવિજયજીને
—સારાજીઈ નવાળ

અનુક્રમણિકા

પ્રસ્તાવના	પૂજ્ય શ્રીપુણ્યવિજયજી	૧-૧૬
કલ્પસૂત્ર મૂળ (પાઠાંતરો સાથે)	શ્રુતકેવલિ શ્રીભદ્રબાહુસ્વામીજી	૧-૮૨
કલ્પસૂત્ર ચૂલ્લિ તથા નિર્બુક્તિ	પૂર્વાચાર્ય	૮૩-૧૧૨
કલ્પચૂલ્લિમાં આવતા વિશિષ્ટ શબ્દોની યાદી	પૂજ્ય શ્રીપુણ્યવિજયજી	૧૧૩-૧૧૪
કલ્પચૂલ્લિનું શુદ્ધિપત્રક	„	૧૧૫
કલ્પટિપ્પનકનું શુદ્ધિપત્રક	„	૧૧૬
કલ્પસૂત્ર ટિપ્પનક	શ્રીપૃથ્વીચંદ્રસૂરિ	૧-૨૩
કલ્પટિપ્પનકમાં આવતા વિશિષ્ટ શબ્દોની યાદી	પૂજ્ય શ્રીપુણ્યવિજયજી	૨૪-૨૭
કલ્પસૂત્રનો અક્ષરશઃ અનુવાદ	અધ્યાપક બેચરદાસ ડોશી	૧-૮૧
પારિભાષિક શબ્દોનો ક્રોધ	„	૮૨-૮૬

॥ जयन्तु वीतरागाः ॥

પ્રાસ્તાવિક

આજે વિદ્વાનોના કરકમલમાં કલ્પસૂત્ર અને તે સાથે તેની નિર્ણુક્તિ, ચૂર્ણી, તથા પૃથ્વીચન્દ્રાચાર્યવિરચિત ટિપ્પનાક અર્પણ કરવામાં આવે છે. આ સૌના સંશોધન અર્થે જે પ્રાચીન-પ્રાચીનતમ તાડપત્રીય અને કાગળ ઉપર લખાયેલી પ્રતિઓને અમે કામમાં લીધી છે તેનો સંપૂર્ણ પરિચય આપવો અત્યારે અશક્ય હોઈ તે માટે યથાશક્ય પ્રયત્ન કરવામાં આવે છે.

કલ્પસૂત્રની પ્રતિઓ

ક પ્રતિ—અમદાવાદ ઉજ્જવખાઈની ધર્મશાળામાંના શ્રીમુક્તિવિજયજી (મૂળચન્દ્રજી) મહારાજના જ્ઞાનભંડારની તાડપત્રીય પ્રતિ.

જ-ઘ પ્રતિઓ—આ ત્રણે પ્રતિઓ ખંભાતના શ્રીશાન્તિનાથના પ્રાચીન-તમ તાડપત્રીય જ્ઞાનભંડારની છે. આ પ્રતિઓ તાડપત્ર ઉપર લખાયેલી અને અનુક્રમે તેમની ધત્ર સંખ્યા ૧૭૪-૮૭ અને ૧૫૬ છે.

ઙ પ્રતિ સચિત્ર છે અને તેના અંતમાં નીચે મુજબની ગ્રંથ લખાવનારની પુષ્પિકા છે—

મંગલં મહાશ્રીઃ ॥ છ ॥ શુભં ભવતુ શ્રોતમણસંઘસ્ય ॥

શ્રીમાનુકેશવંશે પ્વજ દત્ત વિલસત્સદ્ગુણોદૈવલક્ષઃ,

શ્રેષ્ઠચારીદ્ ભાવદાસ્યઃ પ્રથિતપૃથુચ્ચક્ષઃકિંકિણીશ્વણમ્યઃ ।

તત્પુત્રાઃ સત્ચરિત્રાશ્રય ઉદયમગુર્ધાન્ધલો માધલદ્ધ

શ્રેષ્ઠો નાગેન્દ્ર દન્દાવલદ્દલિલસચ્ચુદ્ધસમ્યક્ત્વભાજઃ ॥ ૧ ॥

શ્રીમદ્દેવગુરુજ્જ્વલોઝ્જ્વલગુણોદ્ગામાવદાનાર્જિત-

સ્ફુજેત્પુષ્પયવાસ્તતેઃ પ્રિયતમાડમુન્દમાધલદ્ધેશ્વરિનઃ ।

શ્રીમદ્દામતપઃસુશીલકમલાસદ્ભાવનાંરાહૈત-

ધ્રોધોમધ્યનિ જાધિકી મુવિનયાચાર્યવૃતા લક્ષિકા ॥ ૨ ॥

સાધુચેયશોધચલ લગ્ગલક્ષીર્તિરાજં

દાનેશ્વરઃ સ જનકોડ્ગજનિ વાપુ યમ્યાઃ ।

૨

શ્રીમુન્દરી ચ જનની જગતિ પ્રતીતા
 સા લક્ષિકા તદનુરૂપગુણિ યુક્તમ્ ॥ ૩ ॥

શ્રીમત્સૂરિજનપ્રબોધસુદુરોઃ સજ્ઞાનદુર્ગામ્બુધે-
 વાક્યાત્ સ્ફુર્વેદરાધ્યપુચ્ચકમત્તાવિસ્ફુર્તિસત્કામેષમ્ ।
 જ્ઞાતાલેખનમાકલ્પ્ય વિલસત્સદ્ભાવના લક્ષિકા
 પ્રાદ્યા લેખયતિ સ્મ -વર્ણોદ્ધારિણી શ્રીકૃત્પસત્પુસ્તિકામ્ ॥ ૪ ॥

વર્ણ્યાડસો મુદિ લક્ષિકા બહુ યથૈતલ્પુરિતકાવ્યાજતો
 મોહગ્રીષ્મકદરિતાગિરતયેડમેદિ પ્રપેવામૃતી ।
 યથા જ્ઞાનમુખ્યાં નિર્ધીય નિતરાં નિર્મોહતાપાઃ સુજ્ઞાત્
 પશ્ચાન્તકલ્પુરે શિવપુરે યાસ્યન્તિ મોક્ષાશ્વગાઃ ॥ ૫ ॥

નમઃસરોવરે તારકૌમુદે કીડતીન્દુના ।
 યામિની કામિની યાવતાવચન્દતુ પુસ્તિકા ॥ ૬ ॥ છ । છ ॥

ચ પ્રતિનાં ચંતમાં નીચે પ્રમાણેની પુષ્પિકા છે.

સં. ૧૨૪૭ વર્ષે માસાદ સુદ ૧ તુષેડયેહ શ્રીમૃગુકચ્છે સમસ્તરાજાવલીવિરાજિતમહારાજાધિરાજડમાપનિ-
 વરલ્લવપ્રસાદજંગમજનાઈનશ્રતાપચતુર્થેજશ્રીમદ્શ્રીમદ્દેવકલ્યાણવિજયરાજ્યે એતત્પ્રસાદાવાત્તશ્રીહારદેશે નિરૂપિતદશ-
 શ્રીતોભનદેશે અસ્ય નિરૂપણયા મુદ્રાવ્યાપારે રત્નસીદ્ધપ્રતિપત્તૌ દ્વ શ્રીમૃગુકચ્છે શ્રીમદ્દાચાર્યવિજયસિદ્ધમૂર્તિ-
 પદોદ્ધારણશ્રીમજ્જિનશાસનસમુચ્ચયપ્રાદેશનામૃતપયપ્રપાગલકઅવોધજનપચિક્ષાજ્ઞાનઅપીલિતકર્ણપુટપૈશ્વરમોક્ષાસ્યદવિશ્રામ-
 શ્રીમદ્દાચાર્યશ્રીપદ્મદેવસૂરિશિષ્યાણાં હેતોઃ પરમાર્થમજ્જપર્વપૂષ્પણાકરૂપં ૫૦ શ્લોકેન લિખિતેતિ ॥ છ ॥

મજ્જલં મદ્દાશ્રી ॥ છ ॥ પ્ર. ૨૨૦૦ ॥ છ ॥

યાદશં પુસ્તકે દશં તાદશં લિખિતે મયા ।

યદિ શુદ્ધમશુદ્ધં વા મમ દોષો ન હીયતે ॥ ૧ ॥

ચ પ્રતિ-આ પ્રતિ મારા પોતાના સંગ્રહની છે અને તાડપવ ઉપર લખાયેલી છે.

છ પ્રતિ-આ પ્રતિ મારા સારાભાઈ મણિલાલ નવાબના સંગ્રહની છે અને તે કાગળ ઉપર લખાયેલી છે.

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેની છ પ્રતિઓના મેં મારા કલ્પસૂત્રના સંશોધનમાં અક્ષરશઃ ઉપયોગ કર્યો છે. અને આ ઉપરાંત જ્યાં જ્યાં પાઠભેદોને કારણે ઝીણવટથી તપાસવાની આવશ્યકતા જણાઈ ત્યાં ત્યાં મેં ખંભાત, અમદાવાદ, જૈસલમેર વગેરેના સંગ્રહોમાંની પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિઓનો ઉપયોગ પણ કર્યો છે. મારા જ્ઞેવામાં આવેલા પ્રાચીન જ્ઞાનભંડારોમાં આજે જે કલ્પસૂત્રની પ્રાચીન પ્રતિઓ છે તે જ્ઞામાં પ્રાચીનતમ પ્રતિ ખંભાતના જ્ઞાનભંડારની છે, જે સંવત ૧૨૪૭માં લખાયેલી છે.

આ પ્રતિઓ મેં જ-સંકેતથી સંપૂર્ણ ઉપયોગ કર્યો છે. આ પ્રતિ પ્રાચીનતમ

(જુનામાં જુની) હોવા છતાં ખંડિત અને અસ્તવ્યસ્ત પાઠોવાળી હોવા ઉપરાંત ઘણી જ અશુદ્ધ હેવાથી તેને મેં મૌલિક તરીકે સ્વીકારવી પસંદ કરી નથી. મૌલિક આદર્શ તરીકે તો મેં ઉજમઆઈની ધર્મશાલાના શ્રીમૂલચંદજી મહારાજના જ્ઞાનભંડારની પ્રતિભે જ સ્વીકારી છે. એ પ્રતિ ઉપરથી સ્વતંત્ર નવી પ્રિસકોપી કરાવીને નવેસર અક્ષરશઃ ઉપરોક્ત પ્રતિઓ સાથે સરખાવીને તુલના પાઠોની પૂર્તિ, અશુદ્ધિઓનું પરિમાર્જન અને પાઠભેદોની નોંધ કરવામાં આવી છે. આ ઉપરથી રિફોર્મો એ સમજી જશે કે તેમના હાથમાં વિદ્યમાન પ્રસ્તુત કદપસૂત્ર, એક પ્રાચીન પ્રતિનું સંપૂર્ણ એકધારું સ્વરૂપ છે.

કદપસૂત્રની પ્રતિઓનું સ્વરૂપ

ભાષા અને મૌલિક પાઠો—આજે આપણા સામે કદપસૂત્રની જે પ્રાચીન તાડપત્રીય કે કાગળની પ્રતિઓ વિદ્યમાન છે, તેમાં વિક્રમના તેરમા સૈકા પહેલાંની એક પણ પ્રતિ નથી. તેમાં પણ ખંભાતના શ્રીશાંતિનાથજીના પ્રાચીન તાડપત્રીય ભંડારની એક પ્રતિ, કે જે વિક્રમ સંવત ૧૨૪૭માં લખાયેલી છે, તેને બાદ કરતાં બાકીની બધીય પ્રતિઓ વિક્રમના ચૌદમા અને પંદરમા સૈકાની અને મોટા ભાગની પ્રતિઓ તે પછીના સમયમાં લખાયેલી છે. આ બધી પ્રતિઓમાં ભાષાદૃષ્ટિએ અને પાઠોની દૃષ્ટિએ ઘણું ઘણું સમવિષમપણું છે, અને પછી ગયેલા પાઠો, ઓછાવત્તા પાઠો તેમ જ અશુદ્ધ પાઠોની પરંપરા વિષે તો પૂછવાનું જ શું હોય ! આજે આપણા માટે અતિદુઃખની વાત જ એ છે કે—જેસલમેરદુર્ગના ખરતરગરસ્ત્રીય યુગપ્રધાન-પ્રવર આચાર્યશ્રીજિનભદ્રસૂરિના પ્રાચીનતમ જૈન જ્ઞાનભંડારમાંથી મળી આવેલ અનુમાન દશમા સૈકાની આસપાસમાં લખાયેલી વિશેષાવસ્થક મહાભાષ્યની પ્રતિ જેવા કેઈ રહ્યાખડયા અપવાદ સિવાય, કેઈ પણ જૈન આગમની મૌલિક પ્રાચીન કે અર્વાચીન સાદ્યંત સાંગોપાંગ અખંડ શુદ્ધ પ્રતિ એક પણ આપણા સમક્ષ નથી. તેમ જ સૃષ્ટિકાર ટીકાકાર આદિએ કેવા પાઠો કે આદર્શોને અપનાવ્યા હતા એ દર્શાવનાર આદર્શો—પ્રતિઓ પણ આપણા સામે નથી. આ કારણસર કદપસૂત્રની મૌલિક ભાષા ને તેના મૌલિક પાઠોના સ્વરૂપનો નિર્ણય કરવો અપણા માટે અતિદુષ્કર વસ્તુ છે. અને એ જ કારણને લીધે આજના દેશી-પરદેશી ભાષા-શાસ્ત્રજ્ઞ વિદ્વાનોએ આજની અતિઆર્વાચીન હસ્તપ્રતિઓના આધારે જૈન આગમોની ભાષાવિષે જે કેટલાક નિર્ણયો બાંધેલા છે કે આપેલા છે એ માન્ય કરી શકાય તેવા નથી. જર્મન વિદ્વાન ડૉ. એલ. આદસટોર્ફ મહાશય ચાલુ વર્ષમાં જેસલમેર આવ્યા ત્યારે તેમની સાથે આ વિષેની ચર્ચા થતાં, તેમણે પણ આ વાતને માન્ય રાખીને જણાવ્યું હતું કે “આ વિષે યુનઃ ગંભીર વિચાર કરવાની જરૂર છે.”

આ પરિસ્થિતિમાં કદપસૂત્રની મૌલિક ભાષા અને તેના મૌલિક પાઠોની ચિન્તાને જતી કરીને, માત્ર એની અત્યારે મળી શકતી પ્રાચીન પ્રતિઓ અને ચૂર્ણો, ટિપ્પણ, ટીકાકાર વગેરેનો આશ્રય લઈ મૌલિક પાઠોની નજીકમાં આવી શકે તેવી આવૃત્તિ તૈયાર કરના પ્રયત્ન કર્યો છે અને તે સાથે વિવિધ પાઠભેદો અને પ્રત્યન્તરોની નોંધ પણ તે તે

૪

સ્થળે આપી છે. શ્રી ચૂર્ણિકાર ભગવાન સામે જે કેટલાક પાડો હતા તે આજની અમે તપાસેલી સંખ્યાબંધ પ્રતિઓ પૈકી કોઈ પણ પ્રતિમાંથી મળી શક્યા નથી. ટિપ્પનકકાર શ્રીપૃથ્વીચન્દ્રસૂરિ પણ કેટલીક વાર ચૂર્ણિકારને જ અનુસરે છે; પણ તેટલા માત્રથી એમ માની લેવું ન જોઈએ કે તેમણે એ બધા પાડો પ્રત્યન્તરમાં નજરે જોયા જ હશે. કલ્પકિરણાવતિકાર મહોપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગરજી અનેકાનેક પાડભેદોની નોંધ સાથે ચૂર્ણિકારે સ્વીકારેલા પાડોની નોંધ આપે છે, પરંતુ તેથી ચૂર્ણિકાર ભગવાને માન્ય કરેલા પાડો તેમણે કોઈ પ્રતિમાં જોયા હોય તેમ માનવાને કશું જ કારણ નથી. એક વાર જાસ નોંધપાત્ર છે કે-ખંભાતની સં. ૧૨૪૭ વાળી પ્રતિ, જે મારા પ્રસ્તુત સંશોધનમાં આવેલ છે તે, કિરણવટ્ટી ટીકાકાર સામે પણ જરૂર હાજર હતી. આ પ્રતિના પાડભેદોની નોંધ કિરણવટ્ટીકારે ઠેક-ઠેકાણે લીધી છે. ચૂર્ણિકાર મહારાજ સામે જે કેટલાક પાડો હતા તે આજની ટીકાઓ વાંચનારને નવા જ લાગે તેવા છે. એ પાડભેદોની નોંધ અમે ચૂર્ણિ અને ટિપ્પનકમાં તે તે સ્થળે પાઠટિપ્પણીમાં આપી છે અને આગળ ઉપર આ પ્રસ્તાવિકમાં પણ આપીશું.

પ્રતિઓમાં શબ્દપ્રયોગોની વિભિન્નતા—(૧) આજે કલ્પસૂત્રની જે સંખ્યાબંધ પ્રતિઓ આપણા સમક્ષ વિદ્યમાન છે તે પૈકી મોટાભાગની પ્રાચીન પ્રતિઓમાં, જ્યાં શબ્દોચ્ચારમાં કઠિનતા ઊભી થતી હોય તેવાં સ્થળોમાં અસ્પષ્ટ ‘વ’ શ્રુતિવાળા જ પાડો વ્યાપકરીતે જોવામાં આવે છે. જેમકે-ઝગિયાવ, તિરથધરે, આચરણ, આચાર્ણ, સન્વાડય ઇત્યાદિ. જ્યારે કોઈકોઈ પ્રાચીન પ્રતિઓમાં અને કેટલીક અર્વાચીન પ્રતિઓમાં ‘ય’ શ્રુતિ વિનાના જ પાડો વ્યાપકરીતે જોવામાં આવે છે. આ વિષે પ્રાચીનતા કયા પ્રયોગની એ નિર્ણય કરવો મુશ્કેલ છે. તે છતાં એટલી વાત તો ચોક્કસ જ છે કે આચરણ, આચાર્ણ, ષગ્ગણ વગેરે શબ્દો જે રીતે લખાય છે તે રીતે બોલવા ધણા મુશ્કેલીલયો આપણી જીભને લાગે છે. સંભવ છે અતિપ્રાચીન કાળમાં આ શબ્દો આ રીતે જ લખાતા હોય અને ઉચ્ચારમાં ‘ય’ શ્રુતિ કરાતી હોય. એ ‘ય’ શ્રુતિને જ વૈયાકરણોએ સૂત્ર તરીકે અપનાવી લીધી હોય. આ વિષે જમે તે હો, પણ આપણી જીભ તો આવા પ્રયોગોના ઉચ્ચારણમાં વિષમતા જરૂર અનુભવે છે અને આવા પ્રયોગો સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણમાં આપણી ધીરજ પણ માગી લે છે. એ ધીરજ વ્યાપકરીતે ફૂલેલ હોવાથી અર્વાચીન પ્રાકૃત ભાષામાં ‘ય’ શ્રુતિએ વ્યાપકપણું લીધું હોવાનો વધારે સંભવ છે.

(૨) પ્રાકૃતભાષામાં જ્યાં અસ્પષ્ટ ‘વ’ શ્રુતિ કરવામાં આવે છે, ત્યાં કલ્પસૂત્રની કેટલીક પ્રતિઓમાં ‘જ’ કરાયેલો પણ જોવામાં આવે છે, જેમકે ચઈ ચઈતા વગેરે. આવા પ્રયોગો પ્રાચીન પ્રાકૃત ગ્રંથમાં ઘણે સ્થળે જોવામાં આવે છે. આચાર્ય શ્રીધર્મધોપ-સૂરિએ ચૈત્યવદનભાષ્ય ઉપરની સંઘાચારટીકામાં આપેલી પ્રાકૃત કથાઓમાં આવા પ્રયોગો જ વ્યાપકરીતે આપેલા છે, જેને લીધે ક્યારેક ક્યારેક અર્થ યોગ્યતામાં યુગ્મ-

પણ પછી જાણી થાય છે. એ ગમે તેમ હો, પ્રયોગોની પસંદગી એ અંશકારોની ઇચ્છા ઉપર જ આધાર રાખે છે.

(૩) અર્વાચીન પ્રાકૃત ભાષામાં અને અંશપ્રતિઓમાં “હસ્વઃ સંયોગે” (સિદ્ધહેમ ૮-૧-૮૪) એ વ્યાકરણનિયમને અનુસરીને સંયોગમાં યુક્ત યુક્ત પુણિમા વુક્ત વગેરેમાં હસ્વ સ્વરનો પ્રયોગ જોવામાં આવે છે પરંતુ પ્રાચીન કાળની પ્રાકૃત ભાષાઓમાં આ નિયમને કશું જ સ્થાન ન હતું. એ જ કારણ છે કે પ્રાકૃત ભાષાના દરેકે દરેક આત્મમંથ્રો પ્રકરણમંથ્રો તેમજ કથાસાહિત્ય અંશોની પ્રાચીન પ્રાચીનતમ લિખિત પ્રતિઓમાં હસ્વસ્વરને બદલે મોક્ષ, ચોક્ષ, પોણિમા, મોક્ષંત એ પ્રમાણે યુરુસ્વરનો પ્રયોગ જ મુખ્યત્વે જોવામાં આવે છે. અને આ જ નિયમ કદપસૂત્રને પણ હાથ પડે છે.

(૪) પ્રાચીન કાળમાં પ્રાકૃત ભાષામાં માત્ર સન્નિ કન્નિ મન્નિ વગેરે પ્રયોગોમાં પરસ્વર્ણ તરીકે ‘ન’ વ્યંજનને સ્થાન હતું, તે સિવાય પ્રાકૃતમાં ‘ન’ વ્યંજન સ્વીકારવામાં જ નહોતો આવ્યો. એ જ કારણ છે કે કોઈ પણ પ્રાકૃતભાષાના અંશની પ્રાચીન હાથપો-ઓમાં ‘ન’ ને બદલે જમો, જરં વ જારીં જા, જાળં વગેરેમાં ‘જ’ નો પ્રયોગ જ જોવામાં આવે છે. નાટ્યશાસ્ત્રના પ્રણેતા મહર્ષિ ભરતે તેમના નાટ્યશાસ્ત્રમાં અધ્યાય ૧૭માં જ્યાં પ્રાકૃત ભાષાના નિયમો આપ્યા છે ત્યાં તેમણે નીચેના પદ્યદ્વારા પ્રાકૃત ભાષામાં ‘ન’ નથી એમ જણાવ્યું છે—

પ-ઓકારપરાઈ, ંકારપરં ચ પાયપ ણન્થિ ।

વ-સગારમઙ્ગિમાણિ ય, ક-ચવગ-તવગણિહણાઈ ॥

કદપ (બૃહત્કદપ) સૂત્ર ચૃણિકારે તેમજ ટીકાકાર આચાર્ય શ્રીમલ્લયગિરિ સૂરિએ પણ કદપભાષ્યની સક્રયપાયયવચનાજ્ઞ ૧૦ ૨ ના વ્યાખ્યાનમાં પણ પ્રાકૃતલક્ષણ-નો નિર્દેશ કરતાં ઉપયુક્ત ભરતમુનિપ્રણીત લક્ષણગાથાનો જ ઉલ્લેખ કર્યો છે.

(૫) અર્વાચીન પ્રાકૃતમાં “ક-ગ-ચ-જ-ત-ઢ-પ-ચ-ઘાં પ્રાયો લુક્” (સિદ્ધહેમ ૮-૧-૧૭૭) આ નિયમનું અનુસરણ જેવું જોવામાં આવે છે તેવું અને તેટલું પ્રાચીન કાળમાં ન હતું. તેમજ “ચ-ઘ-ધ-મામ્” (સિદ્ધહેમ ૮-૧-૧૮૭) વગેરે નિયમોને પણ એટલું સ્થાન ન હતું. આ કારણસર પ્રાચીન પ્રાકૃત અને અર્વાચીન પ્રાકૃતમાં ઘણીવાર શબ્દપ્રયોગોની બાબતમાં સમ-વિષમતા જોવામાં આવે છે.

(૬) આ ઉપરાંત કદપસૂત્રની પ્રતિઓમાં જ્યાં સામાસિકપદો છે ત્યાં હસ્વદીર્ઘ-સ્વર તેમજ વ્યંજનોના દ્વિર્ભાવ-અદ્વિર્ભાવ વગેરેને લક્ષીને શબ્દપ્રયોગોમાં કે યાદોમાં ઘણા ઘણા વિપર્યાસ જોવામાં આવે છે, જે મોટે ભાગે નકલ કરનાર લેખકોને આભારી છે.

ઉપર મેં સંક્ષેપમાં પ્રાચીન-અર્વાચીન પ્રાકૃત ભાષા અંગેના નિયમો વિશે જે કોઈ જાણવું છે, તેને હીંચે પ્રાચીન-અર્વાચીન અંશપ્રતિઓમાં શબ્દપ્રયોગોની સમ-વિષ-

૬

મતાને લગતા ઘણા ઘણા પાઠભેદો થઈ ગયા છે. આ પાઠભેદો સ્વભાવિક રીતે જ થઈ ગયા નથી, પરંતુ પાછળના આચાર્યોએ બાણીભૂતીને પણ આ શબ્દપ્રયોગોને સમયે સમયે બદલી નાખ્યા છે; અથવા પ્રાચીન પ્રાકૃતભાષાના પ્રયોગો સાથેનો સંપર્ક જોઈ જવાને લીધે જ્યારે મુનિવર્ગ સંઘેલાઈથી તે તે શબ્દપ્રયોગોના મૂળને સમજી શકતો ન હોવાથી શ્રીઅભયદેવાચાર્ય, શ્રીમલ્લગિરિ આચાર્ય વગેરેને તે તે શબ્દપ્રયોગો બદલી નાખવાની આવશ્યકતા જણાઈ અને તેમણે તે તે શબ્દપ્રયોગોને બદલી પણ નાખ્યા છે. આમ કરવાથી ગ્રંથનો વિષય સમજવામાં સરળતા થઈ, પરંતુ ખ્રીષ્ટ બાબુ જેન આગમોની મૌલિક ભાષામાં ઘણું જ પરિવર્તન થઈ ગયું. જેને લીધે આજે 'જેન આગમોની મૌલિક ભાષા કેવી હતી' તે શોધવાનું કાર્ય હંફકર જ થઈ ગયું. આ પરિવર્તન માત્ર અમુક આગમ પુસ્તકો નહોતો નથી, પરંતુ દરેકે દરેક આગમમાં અને એથી આગળ વધીને ભાષ્ય-સૂત્રિયોમાં સુદ્ધાં આ ભાષાપરિવર્તન ફાપલ થઈ ગયું છે. એટલે જેન આગમોની મૌલિક ભાષાના શોધકે જેન આગમ-ભાષ્ય આદિની તુકા તુકા કુલની પ્રતિઓ એકત્ર કરીને અતિધીરજથી આ નિર્ણય કરવાની જરૂર છે.

આ સ્થળે, જરા વિષયાંતર થઈને પણ એટલું જણાવવું અતિ આવશ્યક માનું છું કે—ભાષા દૃષ્ટિએ જેન આગમોનું અધ્યયન કરનારે જેસલમેરના કિલ્લાના શ્રીજિનભદ્રીય જ્ઞાનભંડારની તેમ જ હોંકાગચ્છના ભંડારની અને તે ઉપરાંત આચાર્યવર શ્રીજમ્યુસુરિ મહારાજના જ્ઞાનભંડારની ભગવતીસૂત્રની એમ તાઉપત્રીય પ્રાચીન ગ્રંથો ય પ્રતિઓ જરૂર જોવી જોઈએ. પાટણ શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય જેન જ્ઞાનમંદિરમાં પધરાવેલા સંઘના જ્ઞાનભંડારની અનુયોગદ્વારસૂત્રની પ્રતિ પણ જોવી જોઈએ. જેસલમેરના કિલ્લાનાં ઉપ-હુકત ભંડારની અનુમાન દશમા સૈકાની આસપાસમાં લખાયેલી વિશેષાવશ્યક ભાષ્યની પ્રતિ પણ જૂલવી ન જોઈએ. આ ઉપરાંત જેન આગમ ઉપરના ભાષ્યગ્રંથો અને સૂત્રિ-ગ્રંથોનું પણ આ દૃષ્ટિએ અવલોકન કરવું જોઈએ. આ બધા અવલોકનને પરિણામે ય જેન આગમોની મૌલિક ભાષાનું વાસ્તવિક દિવ્દર્શન કરાવવું અશક્યપ્રાય છે, તે છતાં આ રીતે એ ભાષાના નજીકમાં પહોંચી શકવાની જરૂર શક્યતા છે. અસ્તુ, હવે મૂળ વિષય પર આવીએ.

ઉપર જણાવવામાં આવ્યું તેમ પાછળના આચાર્યોએ આગમસૂત્ર આદિની ભાષામાં સમયે સમયે ઘણું ઘણું પરિવર્તન જરૂર કર્યું છે, તે છતાં ઘણું જ સ્થળે તે તે મૌલિક ભાષાપ્રયોગો રહી જવા પામ્યા છે. એટલે એ રીતે, મેં જે પ્રતિને મારા સંશોધન અને સંપાદનમાં મૂળ તરીકે રાખી છે તેમાં પણ તેવા પ્રયોગો વિદ્વાનોને ડેકેડેકાણું એવા મળશે. કેટલાક ખાસ તેવા પ્રયોગોના પાઠભેદો પણ આપવામાં આવેલા છે.

મારા સંશોધનમાં જે જ-જ નામની પ્રતિઓ છે, તેમાં 'ત્ર'નાર બહુલ પાડો છે. ભસ્તનાઘશાસ્ત્રના ૧૭મા અધ્યાયમાં જ્ઞાકારબહુલ, ષકારબહુલ, નકારબહુલ, રકારબહુલ,

ઠકારબહુલ, તકારબહુલ આદિ પ્રાકૃતભાષાપ્રયોગો વિષે જે, તે તે પ્રદેશની પ્રાકૃતભાષામાં કે ભાષાપ્રિયતાને લક્ષીને વહેંચણી કરવામાં આવી છે તે, તે કાળમાં ભલે પ્રચલિત કે ઉચિત હો; પરંતુ પાછળના જમાનામાં તે પ્રાકૃતભાષા દરેકે દરેક પ્રદેશમાં ખીચકું બની ગઈ છે અને તે જ રીતે વિવિધ કારણોને આધીન થઈને જૈન આગમોની મૌલિક ભાષા પણ ખીચકું જ બની ગઈ છે. એટલે જૈન આગમોની મૌલિક ભાષાનું અન્વેષણ કરનારે ઘણી જ ધીરજ રાખવી જરૂરી છે.

સૂત્રાંક—આજે આપણા સામે કંઠપસૂત્રની જે પ્રાચીન પ્રતિઓ તાડપત્રીય કે કાગળની વિદ્યમાન છે, તે ધેડી કોઈમાં પણ સૂત્રોના એકો નથી. માત્ર સોળમા સત્તરમા શ્લોકાની, ખાસ કરી સત્તરમા શ્લોકાની પ્રતિઓમાં સૂત્રાંકની પદ્ધતિ મળે છે. પરંતુ તે સૂત્રાંક સંખ્યા ઘણીવાર તે મેળ વિનાની એવામાં આવે છે. એટલે મેં જે સૂત્રાંકો આપ્યા છે તે મારી દૃષ્ટિએ આપ્યા છે. ઉપર જણાવેલી પ્રતિઓમાં થેરાવલીમાં સૂત્રાંક છે જ નહિ અને સામાચારીમાં પણ કેટલીકમાં જ મળે છે; પરંતુ આ રીતથી એ પ્રતિઓમાં મોટે ભાગે સૂત્રાંકોનું અર્થકપલું જળવાયું નથી. જ્યારે મેં સૂત્રાંકોનું અર્થકપલું જળવડાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. મેં જે સૂત્ર વિભાગ કર્યો છે તેના ઐચિત્ય-અનોચિત્યપણાની પરીક્ષાનું કાર્ય વિદ્વાનોને સોંપું છું.

સંક્ષિપ્ત અને એવકાપાઠો—કંઠપસૂત્રની પ્રાચીન અવોચીન પ્રતિઓમાં કોઈમાં કોઈ ઠેકાણે તો કોઈમાં કોઈ ઠેકાણે એમ, વારંવાર આવતા શબ્દો કે પાઠોને સંક્ષિપ્ત કરવામાં આવ્યા છે. ઉદાહરણ તરીકે **લેવાણુવિયા** ને બદલે **લેવા**, **અસળવાણભાવમસાદમ** ને બદલે **અ. પા. સ્થા. સા** કે **અસળ** થ કે **અક** એમ કરવામાં આવ્યું છે. ખંભાતની સં. ૧૨૪૭માં લખાયેલી પ્રતિમાં પ્રાચીન લેખન પરમ્પરા જળવાયેલી હોઈ અસળ વક અથવા અસળ કૂ અને કોઈ ઠેકાણે અસળ કૂ એમ કરેલ છે. જ્યાં એક શબ્દથી ચાર શબ્દ સમજી લેવાના હોય ત્યાં ચારના એક તરીકે **જ્ઞા. કૂ** કે **કૂ** અક્ષરનો પ્રયોગ કરવામાં આવતો. આ જ પ્રમાણે જ્યાં છ શબ્દો સમજી લેવાના હોય ત્યાં છ સંખ્યાના સૂચક તરીકે **કા, કા કે કા, કા** અક્ષર વાપરવામાં આવ્યો છે. તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં એક બાબુ આ અક્ષરાંકો દ્વારા જ પંચાંક સૂચવવામાં આવે છે. જેમને આ અક્ષરાંકોનું જ્ઞાન નથી હોતું તે આવા અક્ષરાંકોને અંશમાંના ચાલુ પાઠના અક્ષર તરીકે માની લેવા કે અર્થસંગતિ કરવા પ્રયત્ન કરે છે અથવા એ અક્ષરાંકોને નકામા સમજી કાઢી નાખે છે. આ અક્ષરાંકોનું જ્ઞાન પાછલા જમાનામાં વીસરાઈ જવાને લીધે અંશમાં ઘણા ગોટાળા થયા છે અને પ્રતિઓનાં પાનાં અસ્તવ્યસ્ત રીતે લખાઈ ગયાં છે. જેની માઠી અસર આપણે પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્ય ભગવાન શ્રીસાગરાનન્દસૂરીશ્વરજી મહારાજના અનુયોગદ્વારચૂર્ણિ આદિના સંપાદન અને સંશોધનમાં જોઈ શકીએ છીએ. પૂજ્યપાદશ્રી સમક્ષ આદર્શો અસ્તવ્યસ્ત આવ્યા અને તેઓ વધારે પ્રત્યન્તરે મેળવવાની આવશ્યકતા નહોતી ગણતા, એટલે ઉપરોક્ત અસરનું પ્રતિબિમ્બ તેમના સંપાદનમાં આવી જ બાય એમાં શંકાને સ્થાન જ ન હોય. આ તો થઈ સંક્ષિપ્ત પાઠોની વાત. હવે આપણે એવકાએલા પાઠો વિષે જોઈએ—

૮

કલ્પસૂત્રમાં આર્થ સૂત્રપદ્ધતિ હોવાને લીધે સ્થાને સ્થાને કેટલીકવાર પાઠોનો એવડો ઉચ્ચાર કરવાનો હોય છે, આરે સ્થળે તેને કેટલીકવાર ટુંકાવવામાં આવે છે. આ ટુંકાવવાનો કમ કોઈ પણ પ્રતિમાં આદિથી અંત સુધી એકધારે નથી. જેમકે વામં જાણું અંચેઈ, વામં જાણું અંચિત્તા આ પાઠને કોઈ પ્રતિમાં વામં જાણું અંચેઈ, વાસ્તા આમ લખેલો હોય છે, તો કોઈ પ્રતિમાં વામં જાણું અંચેઈ, ૨ ત્તા એમ લખેલો છે. જ્યારે કોઈ પ્રતિમાં વામં જાણું અંચેઈ, ૨ અંચિત્તા એમ લખેલું છે. મેં પ્રથમથી જ જણાવી દીધું છે કે મારા સંપાદનમાં એક પ્રતિને સુખ્ય તરીકે સ્વીકારીને હું ચાલ્યો છું, એટલે હું આશા રાખું છું કે મારા સંપાદન દ્વારા આ બધી વિવિધતા સહેજે જ વિદ્વાનોના ખ્યાલમાં આવી જશે. અને એથી આપા વિવિધ અને વિચિત્ર પાઠોને મેં જતા કર્યા છે.

કલ્પસૂત્ર શું છે ?

‘પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્ર, એ કોઈ સ્વતંત્ર સૂત્ર છે કે કોઈ સૂત્રનો અવાન્તર વિભાગ છે ?’ એ વિષે શ્વેતાંબર જૈન શ્રીસંઘમાં, -જેમાં સ્થાનકવાસી અને તેરાપંથી શ્રીસંઘનો પણ સમાવેશ થાય છે, -લિન્ન લિન્ન પ્રકારની માન્યતા ચાલુ છે. શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક શ્રીસંઘ, -જેમાં દરેકે દરેક ગભ્રેહોનો સમાવેશ થાય છે, -એકી અપાવે એમ કહે છે અને માને છે કે -કલ્પસૂત્ર એ, કોઈ સ્વતંત્ર ગ્રંથ નથી, નવીન ગ્રંથ નથી, પરંતુ દશાશ્રુતસ્કંધ નામના છેલ્લા આગમનો આઠમા અધ્યયન તરીકેનો એક મૌલિક અને પ્રાચીનતમ વિભાગ છે, અને તેના પ્રણેતા ચતુર્દશપૂર્વવિહ સ્થવિર આર્ય બદ્રબાહુ-સ્વામી છે. જ્યારે સ્થાનકવાસી અને તેરાપંથી શ્રીસંઘો, દશાશ્રુતસ્કંધસૂત્રની કેટલીક પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં પ્રસ્તુત આઠમા અધ્યયનરૂપ કલ્પસૂત્રની અતિસંક્ષિપ્ત વાચનાને જોઈને એમ માની લે છે કે -ચાલુ અતિવિસ્તૃત કલ્પસૂત્ર એ એક નવું સૂત્ર છે. આ બંને ય માન્યતા અંગે પ્રમાણિક અને સ્પષ્ટ સમાધાન અને ઉત્તર મેળવવાના સળગ સાધન તરીકે આપણા સામે દશાશ્રુતસ્કંધસૂત્રની નિયુક્તિ અને એ સૂત્ર ઉપરની ચૂંચિ કે જે નિયુક્તિગ્રંથને આવરીને રચાયેલી છે, એ બે છે. આ નિયુક્તિ અને ચૂંચિ એ બંને ય કલ્પસૂત્ર ઉપરના વ્યાખ્યાગ્રંથો છે. નિયુક્તિ ગાથારૂપે-પદ્યરૂપે પ્રાકૃત વ્યાખ્યા ગ્રંથ છે. નિયુક્તિ કે જે સ્થવિર આર્યબદ્રબાહુસ્વામિ વિરચિત છે અને ચૂંચિ કે જેના પ્રણેતા કોણ ? એ હજી સુધી જાણવામાં નથી આવ્યું; તે છતાં આ બંને ય વ્યાખ્યા-ગ્રંથો ઓછામાં ઓછું સાગરો વર્ષ પૂર્વેની રચનાઓ છે, એમાં લેશ પણ શંકાને અવકાશ નથી. કલ્પસૂત્ર ઉપરના આ બંને ય વ્યાખ્યાગ્રંથો કે જે વ્યાખ્યાગ્રંથો મેં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્ર સાથે સંશોધન કરીને સંપાદિત કર્યા છે, તેનું બારીકાઈથી અધ્યયન અને તુલના કરતાં નિયુક્તિચૂંચિમાં જે હકીકત અને સૂત્રાંશોનું વ્યાખ્યાન જોવામાં આવે છે, એ ઉપરથી સ્થાનકવાસી અને તેરાપંથી શ્રીસંઘના ગીતાશ્રોતે પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રને કલ્પિત માની લેવાને કશું જ કારણ નથી મળતું. તેમ જ દશાશ્રુતસ્કંધ સૂત્રની યોદ્ધા મૈત્રાના

પ્રારંભમાં લખાયેલી અનેક પ્રતિઓ આજે વિદ્યમાન છે, જેમાં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્ર આદ્ય અધ્યયન તરીકે સળંગ અને સંપૂર્ણ લખાયેલું છે. આથી કોઈને એમ કહેવાને તો કારણ જ નથી રહેતું કે સ્થાનકવાસી અને તેરાપંથી સંપ્રદાય સામે કોઈ કલ્પિત આરોપો ઊભા કરવા માટે કે કલ્પિત ઉત્તરો આપવા માટેના સાધન તરીકે આ સૂત્ર સ્વીકારવામાં આવ્યું છે. જો આમ હોત તો સ્વતંત્ર કલ્પસૂત્રની કે એ કલ્પસૂત્રગણિત દશાશ્વતરકલ્પસૂત્રની આજે વિક્રમસંવત ૧૨૪૭થી લઈને જે અનેકાનેક પ્રાચીન તાડપત્રીય અને કાગળ ઉપર લખાયેલી પ્રતિઓ મળે છે તે આજે મળતી જ ન હોત. તેમ જ ઉપર જણાવેલી પ્રતિઓ ઉપરાંત નિર્ચુક્તિ અને ચૂલ્હિમાં આ કલ્પસૂત્રનું વ્યાખ્યાન કરવામાં આવ્યું છે તે પણ ન હોત. પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્ર સાથે પ્રસિદ્ધ કરેલી નિર્ચુક્તિ અને ચૂલ્હી, એ કોઈ સ્વતંત્ર વ્યાખ્યાયિત નથી, પરંતુ દશાશ્વતરકલ્પસૂત્ર ઉપરની નિર્ચુક્તિ અને ચૂલ્હીઓમાંથી કલ્પસૂત્ર પુરતો લુહો પાડી લીધેલો અંશ જ છે, એ ધ્યાનમાં રહે.

કલ્પસૂત્રનું પ્રમાણ

કલ્પસૂત્ર, કેવડું અને કેવા સ્વરૂપમાં હોતું જોઈએ, એ વિષે આજે પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનો અને તેમના મતને માન્ય કરનાર આપણા દેશના વિદ્વાનો એક જુદી જ માન્યતા ધરાવે છે. તેમનું ધારવું છે કે-કલ્પસૂત્રમાં ચૈદ્ર સ્વપ્ન આદિને લગતાં કેટલાંક આલંકારિક વર્ણનો વગેરે કલ્પસૂત્રમાં પાછળથી ઊમેરાએલાં છે. સ્થિરાવલી અને સામાન્યારીનો કેટલોક અંશ પણ પાછળથી ઊમેરાએલો હોવાનો સંભવ છે. આ વિષે મારા અધ્યયનને અંતે મને જે જણાયું છે તે અહીં જણાવવામાં આવે છે—

આજે આપણા સમક્ષ કલ્પસૂત્રની જે પ્રતિઓ છે, તે પૈકી ખંભાતના શ્રીશાંતિનાથના તાડપત્રીય ભંડારની પ્રતિ વિ. સં. ૧૨૪૭માં લખાયેલી હોઈ સૌ કરતાં પ્રાચીન છે; તેમાં ચૈદ્ર સ્વપ્નને લગતો વર્ણક ગ્રંથ બીલકુલ છે જ નહિ. તેમ જ મેં મારા સંશોધનમાટે જે છ પ્રતિઓનો સંપૂર્ણપણે ઉપયોગ કર્યો છે તે પૈકી ૪ અને ૬ એ બે પ્રતિઓમાં સ્વપ્નને લગતો વર્ણકગ્રંથ પ્રકારાન્તરે અને અતિ સંક્ષિપ્ત છે. બ્યારે બીજી પ્રતિઓમાં વર્તમાનમાં પ્રચલિત સ્વપ્ન વિષેનો વર્ણકગ્રંથ અદ્વરશઃ મળે છે. આ રીતે ચૈદ્રસ્વપ્ન વિષે ત્રણ વાચનાન્તરો મારા જોવામાં આવ્યાં છે. શ્રીમાત્ર ચૂલ્હિકાર અને તેમને પગલે ચાલનાર ટિપ્પનકકાર પણ સ્વપ્નસંબંધી વર્ણકગ્રંથ માટે સર્વથા સૂચ જ છે, સ્વપ્નસંબંધી વર્ણકગ્રંથના એક પણ શબ્દની તેઓ વ્યાખ્યા નથી કરતા. આ બધું જોતાં સ્વપ્ન સંબંધી પ્રચલિત વર્ણકગ્રંથ અંગેના મૌલિકપ્રશ્ન વિષે જરૂર શંકાને સ્થાન છે. પરંતુ તે સાથે બીજે પ્રશ્ન એ ઊભો થાય છે કે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ચૈદ્ર સ્વપ્નને જોઈને જાગે છે, એ ચૈદ્ર સ્વપ્નનો નામ પછી તરત જ તપ ણ સ્થા તિસલ્લા લલિયાળી રૂમે પચારુવે ઓરાલે સોહસ મહાસુમિણે પાસિલા ણં પઢિચુલ્હા સૂત્ર આવે છે; અર્થાત્ “ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી આ અને આ પ્રકારનાં ઉદાર ચૈદ્ર મહાસ્વપ્નને જોઈને જાગી” એ સૂત્રમાં “આ અને આ પ્રકારનાં ઉદાર” એ વાક્ય

૧૦

એતાં આપણને સહેજે એ પ્રશ્ન થાય છે કે “ આ પ્રકારનાં ઉદાર એટલે કેવાં ઉદાર ? ” આ જાતનો પ્રશ્ન કે જિજ્ઞાસા, આપણને ચૈત્તરવખને લગતા વર્ણકથનના અસ્તિત્વની કલ્પના તરફ ખેંચી જાય છે. અને આ કારણસર આ ઉકાળે ચૈત્તરવખને લગતા કોઈ પ્રકારના વર્ણકથનું હોયું એ અનિવાર્ય બની જાય છે. પરંતુ જ્યાં સુધી આપણા સામે બીજી પ્રાચીન પ્રતિઓ ન હોય ત્યાં સુધી એ વર્ણકથન કેવો હોવો જોઈએ, એનો નિર્ણય કરવાનું કામ ઘણું કઠિન છે. અત્યારના પ્રચલિત વર્ણકથનના મૌલિકપણા વિષે શંકાને સ્થાન છે; તે છતાં એટલું ધ્યાનમાં રાખવું અતિ આવશ્યક છે કે પ્રચલિત સ્વપ્નવિષયક વર્ણકથન અર્વાચીન હોય તો પણ તે અનુમાન હજાર વર્ષથી અર્વાચીન તો નથી જ.

આ ઉપરાંત ઇન્દ્ર, ગણપહાર, અદ્વૃણશાલા, જન્મ, પ્રીતિદાન, દીક્ષા, કેવલજ્ઞાન, ચાતુર્માસ, નિર્વાણ, અંતકૃદ્દ્યુમ્નિ આદિ વિષયક સૂત્રપાઠ અને વર્ણકથનના અસ્તિત્વની સાક્ષી તો સૂરિંકાર પોતે પણ આપે છે. એ પછીનાં જિનચરિતો કે જેમાં ત્રેવીસ જિનેશ્વરોનાં ચરિત્ર અને અંતરે વિષેના સૂત્રપાઠનો સમાવેશ થાય છે તેની તથા ગણધરાદિ સ્થવિરોની આવડી અને સામાચારીઅંથ હોવાની સાક્ષી નિર્ચ્છિતકાર અને સૂરિંકાર એમ બન્નેય સ્થવિરો પુરિમચરિમાળ કપ્પો ૦ નિ ૦ ૫૦ ૬૨ અને તેની સૂર્યા દ્વારા આપે છે. ગણધરાદિ સ્થવિરોની આવડી આજે કલ્પસૂત્રમાં જે રૂપે જોવામાં આવે છે તેવી અને નેટલી તો ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન શ્રીઆર્યભદ્રશાહુરવામિપ્રણીત કલ્પસૂત્રમાં હોઈ જ ન શકે. એટલે જ્યારે પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રને અથવા આગવોને પુસ્તકારૂઢ કરવામાં આવ્યાં તે જમાનાના સ્થવિરોએ એ ઊમેરેલી છે, એમ કહેવું એ જ સવિશેષ ઉચિત છે. આમ છતાં એક પ્રશ્ન તો આપણા સામે આવી ઊભો જ રહે છે કે-આજની અતિઅર્વાચીન અર્થાત્ સોળમા સત્તરમા સૈકામાં લખાએલી પ્રતિઓમાં જે સ્થવિરાવડી જોવામાં આવે છે, એ ક્યાંથી આવી ? કારણ કે ખંભાત, અમદાવાદ, પાટણ, જેસલમેર વગેરેની સંખ્યાબંધ તાડપત્રીય પ્રતિઓ તપાસી, તેમાંથી મને પાછળના સ્થવિરોને લગતી સ્થવિરાવડી કોઈ પણ પ્રતિમાંથી મળી નથી. આમ છતાં એમ માનવાને તો આપણું મન જરા યે કપ્પલ નથી થતું કે એ અંશ નિરાધાર હોય !. એટલે આ વિષે ચોક્કસાઈભર્યું અન્વેષણ કરવાની આપણી ફરજ ઊભી જ રહે છે.

આટલું વિચાર્યો બાદ સામાચારી આવે છે. તેમાં શરૂઆતનાં પર્યુપણુવિષયક જે સૂત્રો છે તે પૈકી સૂત્રક ૨૩૧માં અંતરા વિ ય સે કપ્પહ, નો સે કપ્પહ તં રયણિં ઉવાય-જાવિત્તર આ પ્રમાણે જે સૂત્રાંશ છે તે પંચમીની ચતુર્થી કરાઈ તે પછીનો છે, એમ આપણને સ્વાભાવિક જ લાગે છે. આ સૂત્રાંશનો આપણે કેવો અર્થ કરવો જોઈએ અને ઉત્સર્ગ-અપવાદની મર્યાદાને લક્ષમાં રાખીને એની સંગતિ કેવી રીતે સાધવી જોઈએ ?, એ વિચારવા જેવી બાબત છે. મને લાગે છે, અને ઉત્સર્ગ-અપવાદની મર્યાદાને મારી અલ્પ કુદિએ હું સમજ્યો છું ત્યાંસુધી “ સંવત્સરીપર્વની આરાધના કારણસર

૧૧

ભાદ્રપદ શુદ્ધિ પંચમી પહેલાં થઈ શકે, પરંતુ તે પછી નહિ” આ વચન સ્થવિર ભગવંતે તે સમયની મર્યાદાને લક્ષીને જ જણાવ્યું છે; પરંતુ તેટલા માત્રથી ઉત્સર્ગ-અપવાદની મર્યાદા બાણનાર ગીતાર્થોએ આ સૂત્રને સદા માટે એકસરખું વ્યાપક કરવું ન જોઈએ. અર્થાત્ ભગવાન શ્રીકાલકાર્ય સમક્ષ જે પ્રકારનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો તે જ પ્રકારનો તેથી ઉલટો પ્રસંગ દોઢ સમર્થ ગીતાર્થ સમક્ષ આવી પડે તો તે, પંચમી પછી પણ સંવત્સરીની આરાધના કરીને આરાધક થઈ શકે અને બીજાઓને પણ આરાધક બનાવી શકે. અને તેમ કરવામાં તે ગીતાર્થ સૂત્રાણને અને ઉત્સર્ગ-અપવાદની મર્યાદાને સંપૂર્ણરીતે આરાધે છે, એમ આપણે સમજવું જોઈએ.

આ ઉપરાંત સામાચારીનું વ્યાખ્યાન સંક્ષેપમાં નિર્ણયિતકારે અને સમગ્રભાવે ચૂર્ણિકારે કરેલ હોવાથી તેના અસ્તિત્વની પ્રાચીનતા સ્વયંસિદ્ધ છે, એટલે એ વિષે મારે આસ વધારે કહેવા જેવું કશું જ રહેતું નથી.

કલ્પસૂત્રમાં પાકભેદો અને સૂત્રોનું ઓછાવત્તાપાણું

કલ્પસૂત્રની પ્રાચીન પ્રતિઓમાં પાકભેદો અને સૂત્રોનું ઓછાવત્તાપાણું ઘણું સ્થળે છે અને વિવિધ રીતે આવે છે. આ બધું ય અમે કલ્પસૂત્રની પાદટિપ્પણીમાં વિસ્તૃત રીતે આપેલું છે. આમ છતાં ચૂર્ણિકાર અને તેમને પગલે ચાલનાર ટિપ્પનકકારે તેમના યુગની પ્રાચીન પ્રતિઓને આધારે જે પાકો સ્વીકારીને વ્યાખ્યાન કર્યું છે તે પાકભેદોનો સમાવેશ ઉપર જણાવેલ પાદટિપ્પણીમાં મોટે ભાગે થતો નથી. એટલે તે પાકભેદોને તારવીને આ નીચે આપવામાં આવે છે.

ચૂર્ણિકારે સ્વીકારેલા પાકભેદો

સૂત્રાંક	મુદ્રિત સૂત્રપાઠ	ચૂર્ણિપાઠ
૩	પુલ્વરણાવરત્તકાલસમયસિ	પુલ્વરણાવરત્તસિ
૧૪	—સૂર્ય—	—સૂર—
૬૧	વૃદ્ધિ કુચ્ચેદિ મેહાવીરિ જિયં	વૃદ્ધિ જિઉર્ણેદિ જિયં
૬૨	અગ્નિદર્શિ ય	(નથી)
૧૦૭	અગ્નિસાગણતથાગં આદિ સામાસિક વાક્ય	અરતવ્યસ્ત
૧૨૨	મિત્તિજ્ઞે	વેત્તિજ્ઞ
૧૨૨	અંતરાવાસ	અંતરાવાસ
૧૨૩	અંતગદ્ધે	(નથી)
૧૨૬-૨૭	સૂત્ર	પૂર્વોપર છે.
૧૩૨	વજ્રોસવિયાળં	વજ્રોસવિ
૨૮૧	અગ્નિદર્શિ	અગ્નિદર્શિ

१२

दिपनकांठे स्वीकारेण पाठेरे।

सूत्रांक	सुद्धित सूत्रपाठ	दिपनकाण्डमेह
३	पुंवरतावरन	अङ्कुरतावरन
६	—माणदिया	—माणदिया णदिया
७	अर्थोगहं	अर्थोगहं
९	विम्राय—	विम्राय—
११	धारए	वारए
११	परिनिष्ठिए	सुपरिनिष्ठिए
१४	महयाहयनङ्गीदवाइयन्तीतलतालुबिययण- सुइंगपडुपडुवाइयरेणं	महयाहयनङ्गीदवाइयसंखमंनियखरमुहीपोयापिरिपिरिया- पणवपडहंभाहोरेभमेरीशालरीहुदुहिततचिततघण्णुखिरते- तीतलतालुतुलुबियसुइंगपडुनाइयरेणं
२६	रयणाणं धत्तादि अहावायरे	रयणाणं जाव अहावायरे
३३	पुंवरतावरन	अङ्कुरतावरन—
४९	अतुरियं अचक्षमसंभंताए	अतुरियमसंभंताए
५१	फलवित्तिसंसे	फलवित्तेसे
५२	—तुंनुमालइयरोमकूवे	तुंनुमालइए ऊसविशरोमकूवे
५३	—संपुत्र—	—पुत्र—
५४	विम्राय—	विम्राय—
५४	सूरे धीरे	सूरे धीरे धीरे
६०	—गुंजद्वारमसरिसे कमलायरसंडविवांहुए उट्टियम्मि सूरे सहस्सरस्सिमि दिणयरे तेयसा जल्ले य सयणिज्जाओ अचमुट्टेइ	—गुंजद्वारंघुजीव[पारावतवलणनयणपरहुयसुरल्लोयण जामुयणकुसुमरासि]हिंमुजयणिरातिरेअरेइमसिसे कमलायरसंडवांहुए उट्टियम्मि सूरे सहस्सरस्सिमि तस्स य करपहारपरद्वम्मि [अंधकारे भावाथवकुं कुमेणं खनिय वव जीवलोए सयणिज्जाओ अचमुट्टेइ ॥] पीणणिज्जेहि दीवणिज्जेहि दप्पणिज्जेहि तिप्पणिज्जेहि सत्वि— पत्तट्टेहि णिउणहि जिय— तासानीसासवाय्थोऊनववसुद्धरवन्नकरिसजुल्लहयल्ल- लापेलवातिरेगधवलकणगखनिचंतकम्मदूररयणसंतुए
६१	पीणणिज्जेहि जिचणिज्जेहि दप्पणिज्जेहि मयणिज्जेहि विहण्णिज्जेहि मयि—	
११	पट्टेहि कुसलेहि मेहावाहि जिय—	
६२	अइयसुमदधदूसरयणसुसंधुए	
६३	अंगसुहफासदं	अंगसुहफासदं
६५	सिम्प० आदिपदरहित	सिम्प० आदिपदसहित
६८	रक्षा वंदिय	रक्षा अक्षियंदिय—
७८	विउल्लेणं पुफ—	विउल्लेणं अयणं जाव पुफ—
८४	— — आ शिद्ध पदार्थना पाः	महापट्टेसु वा पछां छे
११	सत्तिखित्ताइ	सत्तिखित्ताइ सत्तिविवाइ
९२	उद्धमयमाण	सच्यनुभयमाण

૧૨ -ગંધમણ્નેહિ વવગયરોગસોગમોદ્ધમયપરિતાપા
જં તસ્ય ગચ્ચસ્ત હિયં મિયં પત્યં ગચ્ચમોસળં
તં દેસે ચ કાલે ચ આહારમાહારેમાણી
વિવિત્તમડાહિં સયણાસળેહિં પદ્ધિક્કુદ્ધાણ
મણાણુકૂલાણ વિહારભૂમીણ પસથદોહલા
સંપુત્તદોહલા સમ્માણિયદોહલા અવિયાણિ-
યદોહલા લુચ્છિત્તદોહલા વિળીયદોહલા
સુહં સુદ્દેળં

૧૭ અને ૧૧ સૂત્ર

૧૭ -આદિલગ-

૧૭૧ તેણે મિત્તનાદનિયગમયણસંવેધિપરિજન્યં
નાયણહિ ચ મદ્દિં તે

૧૭૨ -મુત્તોત્તરાગલા

૧૭૧ ચેચ્ચા ધળં ચેચ્ચા રજ્જં

૧૭૩ મીસિણં મંડુમંજુણા

૨૪૦ - - આ ચિહ્ન વચ્ચાનો પાઠ

ગંધમણ્નેહિ જં તસ્ય ગચ્ચસ્ત હિયં મિયં પત્યં ગચ્ચ-
મોસળં તં દેસે ચ કાલે ચ આહારમાહારેમાણી
વિવિત્તમડાહિં સયણાસળેહિં પદ્ધિક્કુદ્ધાણ મણાણુ-
કૂલાણ વિહારભૂમીણ પસથદોહલા સમ્માણિયદોહલા
અવિયાણિયદોહલા લુચ્છિત્તદોહલા સંપુત્તદોહલા
વિળીયદોહલા વવગયરોગસોગમોદ્ધમયપરિતાપા સુહં
સુદ્દેળં

ટિપ્પનક પત્ર ૧૨-૧૩ની ૩ અંકની પાઠ-
ટિપ્પણી જુઓ. ૬૬ સૂત્રમાંનાં હસ્યુક્તં થી
અળેગતાકારાણુવરિયં મુધાનો ૪૨૫૧૬ ટિપ્પનકમાં
૬૭ માં સૂત્રમાં આપી ૪૧૫ છે.

-આરક્ષણ

તસ્ય નિયગસયણસંવેધિપરિજનસ્સ નાયણ ચ તે

મુત્તોત્તરાણ

ચેચ્ચા રજ્જં ચેચ્ચા ધળં

મીસિણં અભિભવિય ગાવકંટણ મંડુમંજુણા

૨૪૧ સૂત્રમાં અત્તટ્ટેળં પડોસવિત્તણ પછી છે.

ચૂલ્લિકાર ટિપ્પનકકારે સ્વીકારેલા પાઠભેદ

સૂત્રાંક મુદ્રિત સૂત્રપાઠ

૧૧૩ ઘોસેળ ચ પડિવુજ્જમાણં પ ૨ સલ્લિ-

૧૨૩ સલ્લયમ્મી નામં

૧૨૩ અચ્ચે લલ્લે મુદ્દુને પાણુ

૧૨૭ અગામસાણ

૨૨૫ મટ્ટાહં સંપૂર્ણિગાદં

૨૪૧ હમિણોદણ વિયદ

૨૯૧ નગરે થી ચેત્ર દાદમાહરંચહ સુધી

ચૂલ્લિકાર ટિપ્પનક પાઠભેદ

ઘોસેળ અપડિવુજ્જમાણે સલ્લિ-

અગિવેસે નામં

અચ્ચો લલ્લે મુલ્લે પાણુ

અગામસાણ

મટ્ટાહં સમ્મટ્ટાદં સંપૂર્ણિગદં

મુદ્ધવિયદે

નગરે સદેવમણ્ણાસુરાણ પાસાણ મજ્જટ્ટિં ચેત્ર
દાદમાહરંચહ

આ ઉપરાંત પ્રત્યેક પાઠમાં આછાંવત્તાં સૂત્રો, આછાવત્તા પાઠો, પાઠભેદો અને સૂત્રોના પૂર્વાપરને લગતા જે વિવિધ પાઠાંતરો છે તે અને તે તે સ્થળે પાઠટિપ્પણીમાં આપેલા છે તેનું અવલોકન કરવા પિદ્ધાનોને બહામણુ છે.

કલ્પસૂત્રનિર્ચુજિત આદિની પ્રતિઓ

પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રની આવૃત્તિ સાથે કલ્પનિર્ચુજિત, કલ્પચૂર્ણ અને પૃથ્વીચંદ્રાચાર્ય-વિરચિત કલ્પટિપ્પનક આ ત્રણ વસ્તુ પ્રકાશિત કરવામાં આવી છે એ, ઉપર કહેવાઈ ગયું છે. આ ત્રણે અંથોની પાંચ પાંચ પ્રતિઓનો મેં આદિથી અંતસુધી સર્ગગ ઉપયોગ કર્યો છે. એ પ્રતિઓ ખંભાત અને જેસલમેરના જ્ઞાનભંડારની હતી. આ પ્રતિઓનો મેં ખાસ કેાઈ સંકેત કે તેની સંજ્ઞા રાખી નથી. પણ જે પાઠ એક પ્રતિમાં હોય તેને પ્રત્યેક કે પ્રત્યક્તરે શ્રી જણાવેલ છે અને જે પાઠ ઘણી પ્રતોમાં હોય ત્યાં પ્રત્યક્તરેષુ એમ પાઠભેદ સાથે જણાવ્યું છે. ઉપરોક્ત બધી જ પ્રતિઓ તાડપત્રીય પ્રતિઓ છે અને તે તેરમા અને ચીઠમા સેકામાં લખાએલી છે. અર્થાત મેં મારા સંશોધન માટે પ્રાચીન પ્રતિઓ કામમાં લીધી છે.

નિર્ચુજિત અને ચૂર્ણની ભાષા

ઉપર જેમ કલ્પસૂત્ર માટે કહેવામાં આવ્યું છે તેમ નિર્ચુજિત-ચૂર્ણની જે પ્રાચીન પ્રતિઓ મારા સામે છે તેમાં ભાષાપ્રયોગોનું વૈવિધ્ય ઘણું છે. આ ભાષાવૈવિધ્ય અને તેના મૌલિક સ્વરૂપને વિચારી જવાને કારણે આજની જેમ પ્રાચીન કાળના સંશોધકોએ પણ અંથોમાં ઘણા ઘણા ગોટાળા કરી નાખ્યા છે. આ ગોટાળાઓનો અનુભવ પ્રાચીન પ્રતિઓ ઉપરથી અંથોનું સંશોધન કરનારને બહુ સારી રીતે હોય છે. આવા પાઠોનાં ઢગલાબંધ ઉદાહરણો આપી શકાય તેમ છે. તે છતાં હું અહીં માત્ર પ્રસ્તુત કલ્પચૂર્ણમાંથી એક જ ઉદાહરણ આપું છું, જે ઉપરથી વિદ્વાનોને ખ્યાલ આવશે કે-આવા પાઠોના સંશોધકોને શાબ્દિકશુદ્ધિ સિવાય અર્થસંગતિ વિષે કશું ચ ધ્યાન નથી હોતું. પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રની ચૂર્ણમાં (પૃ. ૬૪માં) મા પળતિજ્ઞિસ્સંતિ તિ આ શુદ્ધ પાઠ લેખકોના લિપિદોષથી મા પળતિજ્ઞિસ્સંતિ પાઠ બની ગયો અને ઘણી પ્રતિઓમાં આ પાઠ મળે પણ છે. આ પાઠ કેાઈ ભાષ્યવાને સુધારવા પ્રયત્ન કર્યો અને તેને બદલે તેમણે ધોષણ તિજ્ઞિસ્સંતિ પાઠ કર્યો, જેની અર્થદષ્ટિએ સંગતિ કશી જ નથી. ખરી રીતે મા પળતિજ્ઞિસ્સંતિ તિ (સં. મા પળતિજ્ઞિસ્સંતિ તિ) એનો અર્થ “નિજોદ અથવા દૂગ ન વળે” એ છે. આવા અને આદીએ લિપિદોષ આદિના મોટા ગોટાળાઓ ચૂર્ણાંથોમાં ઘણા જ થયા છે. અને આ બધા ગોટાળાઓ આજના સુદ્રિત ચૂર્ણાંથોમાં આપણને જેમના તેમ ભેવા મળે છે.

અહીં પ્રસંગોપાત્ત જૈન મુનિવરોની સેવામાં સવિનય પ્રાર્થના છે કે-જૈન આગમે અને તે ઉપરના નિર્ચુજિત-ભાષ્ય-ચૂર્ણ આદિ વ્યાખ્યાઅંથોનું વાસ્તવિક અધ્યયન અને સંશોધન કરવા ઇચ્છનારે પ્રાકૃતાદિ ભાષાના ગંભીર જ્ઞાન માટે શ્રમ લેવો જોઈએ. આ જ્ઞાન માટે માત્ર ભગવાન શ્રીહિમચન્દ્રાચાર્યકૃત પ્રાકૃત વ્યાકરણ જ બસ નથી. પ્રાકૃત-ભાષાના અગાધ સ્વરૂપને જોતાં આચાર્ય શ્રીહિમચન્દ્રકૃત પ્રાકૃત વ્યાકરણ એ તો પ્રાકૃત-ભાષાની બાળપોથી જ બની ગય છે. એટલે આ માટે નિર્ચુજિત-ભાષ્ય-ચૂર્ણ આદિ અંથોનું

ભાષાસાનના વિવેક અને પૃથક્કરણ પૂર્વક અધ્યયન કરવું અતિઆવશ્યક છે. આ અધ્યયનને પરિણામે ભગવાન શ્રીહિમચંદ્રસૂરિના ઉપર બાળપણથી જ યોગબાવેલા પ્રાકૃત વ્યાકરણમાં કેટલાં અગાધતા અને ગાંભીર્ય ભર્યાં છે અને એ વ્યાકરણનું સર્વાંગી સ્વરૂપ ઘડવામાટે તેમણે કેટલું અગવાહન અને શ્રમ કર્યો છે તેનો આપણને ખ્યાલ આવી શકે છે. પ્રાચીન પ્રાકૃત વ્યાકરણોમાં જે પ્રયોગો અને સૂત્રો નહોતાં એ આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રના વ્યાકરણમાં ક્યાંથી આવ્યાં? તેમજ એ ભાષા ઉપર લેખકોના લિપિદોષ, ભાષાઓના વિભિન્ન વર્ગોની શી શી અસર થઈ છે અને તેનો વિવેક કેટલી ધીરજથી શ્રીહિમચંદ્રના વ્યાકરણમાં ક્યાંથી આવ્યો જવાબ જૈન આગમો અને તે ઉપરના વ્યાખ્યાયથી આદિના અધ્યયનથી જ આપી શકાય તેમ છે. આચાર્ય શ્રીહિમચંદ્રના પ્રાકૃત વ્યાકરણની રચના બાદ વિશ્વનાં બધાં જ પ્રાચીન પ્રાકૃત વ્યાકરણો ગોણુ બની ગયાં છે તેનું કારણ એમના વ્યાકરણની સર્વદેશીયતા અને સર્વાંગપૂર્ણતા છે.

આ ઉપરાંત, જૈન આગમોના અધ્યયન અને સંશોધન માટે જેટલી ભાષાસાનની આવશ્યકતા છે તેટલી જ જરૂરીઆત ઉત્તરોત્તર લેખકદોષોવાદને કારણે અશુદ્ધિના ભંડારરૂપ બની ગયેલા જૈન આગમો અને તે ઉપરના નિર્ચુકિત-ભાષ્ય આદિ વ્યાખ્યાયોના અધ્યયન આદિ માટે પ્રાચીન ગ્રંથસ્થ-લિપિ અને તેમાંથી લેખકોએ ઉપજાવી કાઢેલા જામક પાઠો કે વિવિધપ્રકારના લિપિદોષોનાં જ્ઞાનની પણ છે. આ લિપિની મૌલિકતા અને લેખકોએ કરેલી વિશુદ્ધિઓનું જ્ઞાન જેટલું વિશેષ એટલી જ ગ્રંથસંશોધનમાં સરળતા રહે છે. આ સાથે પ્રાચીન ગ્રંથોમાં જ્યાં સંખ્યાનો નિર્દેશ કરવામાં આવતાં કે ભાંગાઓ અથવા ભંગબળ વગેરેની સંખ્યા આદિ દેખાડવામાં આવતાં ત્યાં તેમને અક્ષરાંકોમાં દેખાડતા. એટલે એ અક્ષરાંકોનું જ્ઞાન પણ એટલું જ આવશ્યક છે.

વિષયોત્તર થઈને આટલું જણાવ્યા પછી હું મૂળવિષય તરફ આણું છું-ઉપર જણાવેલા જામક પાઠો કે ત્રિપિલેદજનિત વિકૃત અશુદ્ધ પાઠોના પાઠોલેહોને મોટે ભાગે મેં જતા કર્યા છે. તેમ છતાં કેટલેક ઠેકાણે તેવા વિવિધ પાઠો કે જેની અર્થસંગતિ કોઈ રીતે થઈ શકતી હોય તેવા પાઠો આપ્યા પણ છે. જુઓ શૂર્ણ પૃષ્ઠ ૯૦ ટિ. ૨. આ ઠેકાણે પદ્મમટ્ટિયં સં. પદ્મમટ્ટિકમ પદ્મમટ્ટિયં સં. પદ્મમટ્ટિકમ પદ્મમટ્ટિયં સં. પ્રકાન્તવ્યમ્ આ ત્રણ પાઠોનો અપાધા છે. એ જ રીતે થોડાં જાણુ છે ત્યાં તેવા પાઠોલેહોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. કેટલીકવાર પ્રાકૃત ભાષાલેદજનિત હજારો પ્રકારના પાઠો પૈકી કોઈ કોઈ પાઠોલેહો નોંધ્યા છે. બાકી મોટે ભાગે જતા કરવામાં આવ્યા છે. ઉ.તરીકે-ગઠઈ ગઠુઈ ગઠતિ ગઠુતિ, ડડવઢિતા ડડુવઢિતા, ઓવઢિતા, પુણિમાતે પુણિમાપ પોણિમાતે, લોક લોજ લોય લોગ લોત, મોક મોગ મોઝ મોય મોત ઇત્યાદિ. આવા સ્વરવિકાર, વ્યંજનવિકાર પ્રત્યય-વિકાર વગેરેને ગણતા અનેકવિધ પાઠો પૈકી કવચિત્ કવચિત્ પાઠોલેહો આપ્યા છે. બાકી મોટે ભાગે એવા પાઠોને જતા કરવામાં આવ્યા છે.

૧૬

ટિપ્પનકકાર આચાર્ય શ્રીપૃથ્વીચંદ્રસૂરિ મહારાજ છે. તેમના સમયાદિ વિષે હાલ તુરતમાં કશું કહેવાની મારી તૈયારી નથી. એટલે માત્ર તેમને વિષે એટલું કહું છું કે તેઓ ચૈદ્રમા સૈકામાં વિદ્યમાન હોવાનો સંભવ છે. ટિપ્પનકકારે ટિપ્પનકની રચના કરવામાં ચૂર્ણીકારનું અતુગ્રામિપાણું સાધ્યું છે. ચૂર્ણીકાર અને ટિપ્પનકકારે આખા કલ્પસૂત્ર ઉપર શબ્દશઃ વ્યાખ્યા નથી કરી એટલે તેમના સામે કલ્પસૂત્રની વાચના કેવી હશે એ સ્પષ્ટપણે કહેવું મુશ્કેલ છે. તેમ છતાં તેમની વ્યાખ્યાઓમાં જે કેટલાંક બીજે છે તે ઉપરથી જે પૃથક્કરણ થઈ શકે તે મેં આ પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યું છે.

અંતમાં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રનું જે રૂપ ઘડાવું બેઠ્યો તેમાં મારી નજરે કેટલીક ભૂલો પડી છે, પણ તેમાં મારી જેસલમેરના જ્ઞાનભંડાર વગેરેની પ્રવૃત્તિ કારણ છે. તે છતાં પ્રસ્તુત કલ્પસૂત્રનું સંખ્યાબંધ પ્રાચીન પ્રતિઓને આધારે જે પ્રામાણિક રૂપ ઘડાયું છે તે એકંદરે ઠીક જ ઘડાયું છે. આ કાર્યમાં છશ્ચરણાવગ્નિત અનેકાનેક સખલનાઓ થવાનો સંભવ સહજ છે, તેને વિદ્વાનો ક્ષમાની નજરે જુઓ અને યોગ્ય સંશોધન કરે એ અભ્યર્થના છે.

બિ. પ્રવર્તકજી મહારાજ શ્રી ૧૦૦૮ શ્રીકાંતિવિજયજી નં
શિષ્ય સુનિવર શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજ
અંતેવાસી સુનિ પુણ્યવિજય

॥ णमो त्थु णं समणस्स भगवओ वीरवद्धमाणसामिस्स ॥

चरिमसुयकेवलिसिरिभद्दवाहुसामिविरइयं

कप्पसुत्तं ।

(दत्तासुयक्खंधसुत्तस्स अट्ठमं अज्झयणं)

॥ नमः श्रीसर्वज्ञाय ॥

[नमो अरिहंताणं ।

नमो सिद्धाणं ।

नमो आयरियाणं ।

नमो उवज्झायाणं ।

नमो लोए सव्वसाहूणं ॥

एसो पंचनमुक्कारो सव्वपावण्णासणो ।

मंगलाणं च सव्वेसिं पढमं हवइ मंगलं ॥ १ ॥]

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे पंचहत्थुत्तरे होत्था ।
तं जहा—हत्थुत्तराहिं चुए चइत्ता गब्भं वक्कंते १ हत्थुत्तराहिं गब्भाओ
गब्भं साहरिए २ हत्थुत्तराहिं जाए ३ हत्थुत्तराहिं मुंडे भवित्ता अगा-
राओ अणगारियं पव्वईए ४ हत्थुत्तराहिं अणंते अणुत्तरे निव्वाघाए
निरावरणे कसिणे पडिपुन्ने केवल्लवरणाणदंसणे समुप्पन्ने ५ साइणा
परिनिव्वुए भयवं ६ ॥ १ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे
भयवं महावीरे जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे अट्ठमे पक्खे आसाढसुद्धे

१ कल्पसूत्रारम्भे नैतद् नमस्कारसूत्रस्य सूत्रं भूम्या प्राचीकृतमेतु तावपत्रीयावर्षेषु दृश्यते, नासि टीका-
कृदाविभिरेतदाहते व्याख्यातं वा, तथा चस्य कल्पसूत्रस्य वशाभुतरऋषसूत्रस्याष्टमाध्यायनत्वात् मध्ये मन्त्ररूपरत्नेनापि
एतत्सूत्रं सङ्गतमिति प्रसिद्धमेतत् सूत्रमिति ॥

तस्स णं आसाढसुद्धस्स छंदीपक्खेणं महाविजयपुण्णुत्तरपवरपुंडरीयाओ
 महाविमाणाओ वीसं सागरोवमंढिईयाओ । औअक्खएणं भवक्खएणं
 ठिइक्खएणं । अणंतरं चैइं चइत्ता इहेव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे
 । दोहिणद्धभरहे । इमीसे ओसण्णिणीए सुसमसुसमाए समाए विइकंताए
 सुसमाए समाए विइकंताए सुसमदुस्समाए समाए विइकंताए दुस्स-
 मसुसमाए समाए बहुविइकंताए । सागरोवमकोडाकोडीए बायाली-
 सवाससहस्सेहिं उणियाए । पंचहत्तरीए वासेहिं अद्धर्नवमेहिं य मासेहिं
 सेसेहिं इक्कीसाए तित्थपरेहिं इक्खीगकुलसमुप्पन्नेहिं कासवेगुंतेहिं
 दोहिं य हरिवंसकुलसमुप्पन्नेहिं गोतमसगुत्तेहिं तेवीसाए तित्थपरेहिं
 वीइकंतेहिं । सेमेणे भगवं महावीरे । चरिमे तित्थकरे पुव्वतित्थकरनि-
 दिट्ठे माहणकुंडग्गामे नगरे उस्सभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगुत्तस्स
 भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए पुव्वरत्तावरत्तकालसम-
 यंसि हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं आहारवक्कंतीए भववक्कंतीए
 सरीरवक्कंतीए कुच्छिसि गब्भत्ताए वक्कंते ॥ २ ॥ समणे भयवं
 महावीरे तिष्णाणोवगाए आवि होत्था—चइस्सामि त्ति जाणइ, चैयमाणे
 न जाणइ, चुंए मि त्ति जाणइ ॥ ३ ॥ जं रयणिं च णं समणे
 भगवं महावीरे देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कुच्छिसि ग-
 व्भत्ताए वक्कंते तं रयणिं च णं सा देवाणंदा माहणी सयणिजंसि
 सुत्तजागरा ओहीरमाणी ओहीरमाणी इमेयारूवे ओराले कल्लाणे
 सिवे धने मंगल्ले सस्सिरीए चोदस महासुमिणे^१ पासित्ता णं पडि-

१ छट्ठीए पक्खेणं च । छट्ठीए दिवसेणं स-प-छ ॥ २ ऽमंढिमीतो आउं ॥ ३ । —
 एतच्चिदमप्यवर्त्ती पाठः ग-घ-च नास्ति ॥ ४ चयं स । चुरयं ग ॥ ५ । — एतदन्तर्गतः पाठः क-ग-
 घ-च नास्ति ॥ ६ । — एतन्मध्यवर्त्ती पाठः तात्पर्यत्रियेषु अन्येषु च बहुषु कदालदशेषु नास्ति ॥ ७ पण्णत्तरीय
 क्वचित् ॥ ८ ऽक्खमासेहिं अथसेसेहिं च ॥ ९ ऽक्खायुकुं ग ॥ १० ऽक्खायुकुं ग ॥ ११ । —
 एतदन्तर्गतः पाठः ग-घ-छ नास्ति ॥ १२ चइमाणे ग-छ ॥ १३ चुओ मि छ ॥ १४ ऽने पालइ पासिं क ॥

बुद्धा ॥ ४ ॥ तं जहा—गेय वसह सीह अभिसेय दाम ससि दिण-
यरं क्षयं कुंभं । पउमसर सागर विमाण भवण रयणुच्चय सिहिं
व ॥ १ ॥ ५ ॥ तए णं सा देवाणंदा माहणी इमेतारूवे ओराले
कल्लाणे सिवे घमे मंगल्ले सस्सिरीए चोदस महासुमिणे पासित्ता णं
पडिबुद्धा समाणी हट्टुट्टुचित्तमाणंदिया पिइमणा परमसोमणसिया हरि-
सवसविसप्पमाणहियसा धाराहयकलंबुयं पिव समुस्ससियरोमकूवा सुमि-
णोग्गहं करेइ, सुमिणोग्गहं करित्ता सयणिजाओ अन्धुदेइ, सयणिजा-
ओ अन्धुदेइ अतुरियमचवलम्भसंभंताए राइहंससरिसीए गईए जेणेव
उसभदत्ते माहणे तेणेवें उवागच्छइ, उवागच्छित्ता उसभदत्तं माहणं—जएणं
विजएणं वद्धावेइ, वद्धावित्ता भद्दासणवरगया आसत्था वीसत्था कर-
यलपरिग्गहियं सिरसावत्तं दसनहं मत्थए अंजलिं कडु— एवं वयासी—एवं
खलु अहं देवाणुप्पिया ! अञ्ज सयणिजंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २
ईमे एयारूवे ओराले जाव सस्सिरीए चोदस महासुमिणे पासित्ता णं
पडिबुद्धा । तं जहा—गेय जाव सिहिं व । एएसि णं देवाणुप्पिया !
ओरालेणं जाव चोदसहं महासुमिणाणं के मन्ने कल्लाणे फलवित्ति-
विसेसे भविस्सइ ? ॥ ६ ॥ तए णं से उसभदत्ते माहणे देवाणंदाए
माहणीए अंतिए एयमट्टं सोच्चा निसम्म हट्टुट्टु जाव हियए धारा-
हयकलंबुयं पिव समुस्ससियरोमकूवे सुमिणोग्गहं करेइ, करित्ता—ईहं
अणुपक्खिस्सइ, ईहं अणुपविसित्ता—अण्णो साभाविणं मइपुव्वएणं
बुद्धिक्खिणाणेणं तेसि सुमिणाणं अत्थोग्गहं करेइ, २ करेत्ता देवाणंदं

१. गय उत्तम व ॥ २. माहणी ते सुमिणे पासइ, ते सुमिणे पासित्ता हट्टु क-य । माहणी
सिखिणे इमे एयारूवे व ॥ ३. कलंबुयं पिव व । कलंबुपुष्पगं पिव ख-य । कयंबुपुष्पगं पिव छ ॥
४. एता उट्ठुए उट्ठुसि, उट्ठुसा जेणायेव उत्तमं व ॥ ५. तेणामेव व ॥ ६. — एतथिहान्तगतः पाठः
क-क-व-व नस्ति ॥ ७. अयमेवा क-व ॥ ८. राय० गाहा । पंख० व ॥ ९. एएसि व णं छ ॥ १०. उल्लानं
कु बो० व ॥ ११. — एतन्मध्यगतः पाठः अर्वाचीनतमेष्वादर्शेवेव दृश्यते ॥

१

माहर्णि एवं वयासी ॥ ७ ॥ ओराला णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा, कल्लाणा णं० सिवा घना मंगल्ला सस्सिरीया आरोग्गतुट्ठिदी-
हाउकल्लाणमंगल्लाकारगा णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा । तं जहा-
अत्थलाभो देवाणुप्पिए !, भोगलाभो० पुत्तलाभो० सोक्खलाभो
देवाणुप्पिए !, एवं खल्ल तुमं देवाणुप्पिए ! नवण्हं मासाणं बहुपडि-
पुन्नाणं अट्ठट्ठमाणं राइंदियाणं विइकंताणं सुकुमालपाणिपायं अहीणप-
डिपुन्नपंचिंदियसरीरं लक्खणवंजणगुणोववेयं माणुम्माणपमाणपडिपुण्ण-
सुजायसव्वंगसुंदैरंगं ससिसोमाकारं कंतं पियदंसणं सुरूवं देवकुमोरोवमं
दारयं पयाहिसि ॥ ८ ॥ से वि य णं दारए उम्मुक्खालभावे विघ्ना-
यपरिणयमित्ते जोव्वणममणुप्पत्ते रिउव्वेयं जैउव्वेयं सामवेयं अथव्वणवेयं
इतिहासपंचमाणं निघंटल्लट्ठाणं संगोवंगाणं सरहस्साणं चउण्हं वेयाणं
सारए पारए धारए सडंगवी सट्ठितंतविसारए संखाणे सिक्खाणे सि-
क्खाकण्णे वागरणे छंदे निरुत्ते जोइसामयणे अण्णेषु य बहूसु वंभन्नएसु
परिब्बायएसु नएसु परिनिट्ठिए यावि भविस्सइ ॥ ९ ॥ तं ओ-
राला णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा जाव आरोग्गतुट्ठिदीहाउय-
मंगलकल्लाणकारगा णं तुमे देवाणुप्पिए ! सुमिणा दिट्ठा ॥ १० ॥ तए
णं सा देवाणंदा माहणी उसभदत्तस्स माहणस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा
णिसम्म हट्ठतुट्ठ जाव हियया करयलपरिग्गहियं दसनहं सिरसावत्तं मत्थए
अंजलिं कट्ठु उसभदत्तं माहणं एवं वयासी ॥ ११ ॥ एवमेयं देवा-
णुप्पिया ! तहमेयं देवाणुप्पिया अवित्तहमेयं देवाणुप्पिया !, असंदिद्धमेयं
देवाणुप्पिया !, इच्छियमेयं देवाणुप्पिया !, पडिच्छियमेयं देवाणुप्पिया !,

१ ०कारणा णं च ॥ २-३-४ ०प्पिया । छ ॥ ५ ०दरं सल्लि ॥ ६ ०आरल्लपयमे
दार ॥ ७ अजुव्वेयं ग-छ ॥ ८ ०णपसु परिनिट्ठिय क ॥ ९ तुमय दे ० क ॥ १० ०
हयहि ० ग-छ ॥

इच्छियपडिच्छियमेयं देवाणुप्पिया !, सचे णं एसमट्टे^१ से जहेयं तुम्हे वयह ति कट्ठ ते सुमिणे सम्मं पडिच्छि^२। ते सुमिणे सम्मं पडिच्छिता उसभदत्तेणं माहणेणं सद्धिं ओरालाईं माणुंस्सगाईं भोगभोगाईं मुंजमाणी विहरइ ॥ १२ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं सके देविंदे देवराया वज्जपाणी पुरंदरे सतकत्तू सहस्सकस्से मघवं पाकसासणे दाहिणडूलोगाहिर्वई बत्तीसविमाणसयसहस्साहिर्वई एरावणवाहणे सुरिंदे अरयंवरवत्थधरे आलइयमालमउडे नवहेमचारुचित्तचंचलकुंडलविलिहिज्जमाणगंडे भासुरबोंदी पलंबवणमालधरे सोहम्मकण्णे सोहम्मवडिसए विमाणे सुहम्माए सभाए सक्कसि सीहासणसि^३ निसण्णे ॥ १३ ॥

से णं तत्थ बत्तीसाए विमाणावाससयसाहस्सीणं, चउरासीए सामाणियसाहस्सीणं, तौयत्तीसाए तौयत्तीसगाणं, चउण्हं लोगपालाणं, अट्ठण्हं अम्ममहिंसीणं, सपरिवाराणं तिण्हं परिसाणं, सत्तण्हं अणियाणं, सत्तण्हं अणियाहिर्वईणं, चउण्हं चउरासीए आयरक्खदेवसाहस्सीणं, अण्णेसिं च बहूणं सोहम्मकण्णवासीणं वेमाणियाणं देवाणं देवीण य आहेवच्चं पोरेवच्चं सामित्तं भट्टित्तं महत्तरगतं आणाई-सैरसेणावच्चं कारेमाणे पालेमाणे महयाहयनट्टगीयवाइयतंतीतलताल-तुडियघणमुइंगपडुपडहवाइयरवेणं दिव्वाई भोगभोगाईं मुंजमाणे विहरइ ॥ १४ ॥

इमं च णं केवलकण्णं जंबुदीवं दीवं विउलेणं ओहिणा आभोएमाणे २ विहरइ, तत्थ णं समणं भगवं महावीरं जंबुदीवे दीवे भारहे वासे दाहिणडुभरहे माहणकुंडम्मामे नगरे उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कु-

१ ऽट्ठ अण्णे तुम्हे च ॥ २ ऽणुस्साईं क-ख-च ॥ ३ ऽमाले सोढो क-ख-च ॥ ४ ऽसि, से णं क विना ॥ ५-६ तावत्तीं क-ख-च ॥ ७ ऽउरियसें क ॥ ८ ऽगवज्जवप्पवां च ॥ ९ ऽमाणे २ पासइ, तत्थ सस्सं क-ख-च ॥

८

च्छिसि मन्मत्ताए वक्तं पासइ, पासिता हट्टुट्टुचित्तवाचंदिए णंदिए
परमाणंदिए पीइमणे परससेमणसिए हरिसवसविसवमणसिए धारस-
इयनीवसुरहिकुसुमेचंचुमाल्लइयउससियरोमकूवे वियसिककरकमलनयण-
वयणे पयलियवरकडगतुडियकैऊरमउडकुंडलहारविरायंतवच्छे पाल्लव-
लंबमाणघोलंतभूसणधरे ससंभमं तुरियं चवलं सुरिंदे सीहासणाओ
अब्भुट्टेइ, सीहासणाओ अब्भुट्टिता पायपीढाओ पबोल्हइ, २ वेर-
लियवसिद्विरिट्टुअंजणनिउणोवियमिसिमिसितमणिस्यणमंडियओ पाउवा-
तो ओमुयइ, २ ओमुइत्ता एमसाडियं उत्तरासंगं करइ, एमसाडियं
उत्तरासंगं करिता अंजलिमउलियम्मइत्थे तित्थयराभिमुइ सत्तट्टु सवाइ
अणुगच्छइ, अणुगच्छिता वामं जाणुं अंचेइ, वामं जाणुं २ ता दाहिणं
ज्जाणुं धरणितलंसि साहइ तिसुत्तो मुद्धाणं धरणितलंसि निवेसेइ, तिसु-
त्तो मुद्धाणं धरणितलंसि निवेसिता ईसिं पच्चुण्णमइ, पच्चुण्णमिद्धा कड-
गतुडियंभिमिआओ भुयाओ साहरइ, कड २ ता करयलपरिआहिंयं
सिरसावतं दसनहं मत्थए अंजलिं कडु इवं क्यासी ॥१५॥

नमो त्थु णं अरहंताणं भगवंताणं १ अद्दगाराणं तित्थमाराणं सयंसं-
बुद्धाणं २ पुरिसोत्तिमाणं पुरिससीहाणं पुरिसवरपुंडरियाणं पुरिसवरगं-
धहत्थीणं ३ लोगुत्तमाणं लोगनहाणं लोगहियाणं लोगपईवाणं लोगपजो-
याराणं ४ अमयदयाणं चक्खुदयाणं मग्गदयाणं सरणदयाणं जीवदयाणं
बोहिदयाणं ५ धम्मदयाणं धम्मदेसयाणं धम्मनायकाणं धम्मसारहीणं
धम्मवरवाउरंतचक्कवट्ठीणं ६ ।-दीवो त्ताणं सरणं गई पइहा, -अण-
डिहियवरत्ताणदंसणधराणं वियट्टुत्तमाणं ७ जिणाणं जावयाणं तिन्नाणं
तारयाणं बुद्धाणं बोहयाणं मुत्ताणं मोयगाणं ८ सब्बूणं सब्बदरिसीणं

१ मणुसुआ ० अ १ मणुसुआ ० अ ॥ २ पल्लववत्तवणे ग-व-अ ॥ ३ बकेर ० क-व ॥
४ ओता तोमु ० क-प ॥ ५ १- १ एतन्मप्यगतः पाठः क-प नास्ति ॥ ६ अब्भुट्टिता ० क-अ-क ॥

९

सिवमयलमलयमणंतममस्वयमव्वाबाहमपुणरोवित्ति सिद्धिगइनामधेयं ठाणं
संपत्ताणं नमो जिणाणं जियभयाणं १ । नमो लुणं समणस्स भगवओ
महावीरस्स आदिगरस्स चरिमत्तिथयरस्स पुव्वत्तिथयरनिद्धिट्ठस्स जाव
संपाविउकामस्स, वंदामि णं भगवंतं तत्त्मायं इहगए, पासउ मे भगवं
तत्थगए इहगयं,—ति कट्ठ समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ, २ सीहा-
सणवरंसि पुरत्थाभिमुइ सन्निसन्ने ॥ १६ ॥

तए णं तस्स सक्कस्स देविदस्स देवरन्नो अयमेयारूवे अज्झत्थिए
चित्थिए पत्थिए मणोगए संकण्णे समुण्णजित्था—न एयं भूयं न एयं भव्वं
न एयं भव्विस्सं, जं नं अरहंता वा चक्कवट्ठी वा बलदेवा वा वासुदेवा वा
अंतकुलेसु वा पंतकुलेसु वा तुच्छकुलेसु वा दरिद्रकुलेसु वा किविण-
कुलेसु वा भिक्खायकुलेसु वा माहणकुलेसु वा आयाइंसु वा आयाइंति
वा आयाइस्संति वा, एवं खलु अरहंता वा चक्कवट्ठी वा बलदेवा वा
वासुदेवा वा उग्गकुलेसु वा भोगकुलेसु वा राइण्णकुलेसु वा इक्खागकुलेसु
वा स्वत्थियकुलेसु वा हरिवंसकुलेसु वा अन्नतरेसु वा तहण्णगारेसु विसुद्ध-
जातिकुलवंसेसु आयाइंसु वा ३ ॥ १७ ॥ अत्थि पुण एसे वि भावे
लोगच्छेयभूए अणंताहि ओसप्पिणीउस्सप्पिणीहि वीइकंताहि समुण्ण-
ज्जति, (ग्रं. १००) नामगोत्तस्स वा कम्मस्स अक्खीणस्स अवेइयस्स
अणिज्जिण्णस्स उदएणं जन्नं अरहंता वा चक्कवट्ठी वा बलदेवा वा वासु-
देवा वा अंतकुलेसु वा पंतकुलेसु वा तुच्छ०दरिद्र०भिक्खाग०कि-
विणकुलेसु वा आयाइंसु वा ३, —कुंछिसि गम्भत्ताए वक्कमिंसु वा
वक्कमंति वा वक्कमिस्संति वा—, नो चेव णं जोणीजम्मणनिकस्समणेण
निकस्समिंसु वा निकस्समंति वा निकस्समिस्संति वा ॥ १८ ॥ —अयं

१० रावसिद्धे सिद्धि ० ॥ २ । — एतन्मध्यवर्ती पाठः अर्वाचीनादशेभ्येव दृश्यते ॥ ३ । —
एतच्चिह्नमध्यवर्ति एकोनविंशतितमं सूत्रमर्वाचीतेभ्येव पुस्तकादशेभ्यः दृश्यते, तथापि प्रस्तुतवीरजिनामुल्लेखिप्रसङ्गादुल-
न्धमाधमतीवोपयोगीत्यनुपेक्षणीयमिदं सूत्रम् ॥

१०

च णं समणे भगवं महावीरे जंबुदीवे दीवे भारहे वासे माहणकुंडग्गामे
 नयरे उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माह-
 णीए जालंधरसगुत्ताए कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते ॥ १९ ॥ तं
 जीयमेयं तीयपचुप्पण्णमणागयाणं सकाणं देविंदाणं देवराईणं अरहंते
 भगवंते तहप्पगारेहितो अंतकुलेहितो वा पंत० तुच्छ०ंदरिह०भिक्खाग०
 किविणकुलेहितो वा तहप्पगारेसु उग्गकुलेसु वा भोगकुलेसु वा राइन्न०
 नाय०स्वत्तिय०हरिवंस० अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसु विसुद्धजातिकुलवंसेसु
 वा साहरावित्तए । तं सेयं खलु मम वि समणं भगवं महावीरं चरिम-
 तित्थयरं पुव्वतित्थयरनिदिट्ठं माहणकुंडग्गामाओ नयराओ उसभदत्तस्स
 माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरस-
 गोत्ताए कुच्छीओ स्वत्तियकुंडग्गामे नयरे नायाणं स्वत्तियाणं सिद्धत्थस्स
 स्वत्तियस्स कासवगोत्तस्स भारियाए तिसलाए स्वत्तियाणीए वासिट्ठस-
 गोत्ताए कुच्छिसि गम्भत्ताए साहरावित्तए, जे वि य णं से तिसलाए
 स्वत्तियाणीए गम्भे तं पि य णं देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए
 कुच्छिसि गम्भत्ताए साहरावित्तए त्ति कट्ठु एवं सपेहेइ, एवं सपेहिता हरि-
 णेगमेसि पायत्ताणियाहिवइ देवं सदावेइ, हरिणेगमेसि० देवं सदावित्ता
 एवं वयासी ॥ २० ॥ एवं खलु देवाणुप्पिया ! न एयं भूयं, न एयं
 भव्वं न एयं भविस्सं, जन्नं अरहंता वा चक्कवट्ठी वा बलदेवा वा वासुदेवा
 वा अंत०पंत०किविण०ंदरिह०तुच्छ०भिक्खागकुलेसु वा आयाइंसु वा
 ३, एवं खलु अरहंता वा चक्क०वल०वासुदेवा वा उग्गकुलेसु वा भोग-
 कुलेसु वा राइन्न०नाय०स्वत्तिय०इक्खाग०हरिवंसकुलेसु वा अन्नयरेसु वा
 तहप्पगारेसु विसुद्धजाइकुलवंसेसु आयाइंसु वा ३ ॥ २१ ॥ अत्थि

१ वा कं तहप्प० च ॥ २ वा कं अण्णत० च ॥ ३ अग्गाणिया० ग-ठ ॥

पुण एस भावे लोगच्छेरयभूए अणंताहि ओसपिणिउत्सपिणीहि विइ-
 कंताहि समुपज्जति, नामगोत्तस्स वा कम्मस्स अक्खीणस्स अवेइयस्स
 अणिज्जिन्नस्स उदएणं जन्नं अरहंता वा चक्खट्ठी वा बलदेवा वा वासु-
 देवा वा अंतकुलेसु वा पंतकुलेसु वा तुच्छकुलेसु वा किविणकुलेसु वा
 दरिइ० भिक्खागकुलेसु वा आयाइंसु वा ३, नो चेव णं जोणीजम्मणनि-
 क्खमणेणं निक्खमिंसु वा ३ ॥ २२ ॥ अयं च णं समणे भयवं
 महावीरे जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे माहणकुंडग्गामे नयरे उसभदत्तस्स
 माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगो-
 ताए कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते ॥ २३ ॥ तं जीयमेयं तीयपच्चुण-
 णमणागयाणं सकाणं देविंदाणं देवराईणं अरहंते भगवंते तहणगारेहिंतो
 वा अंत०पंत०तुच्छ०किविण०दरिइ०वणीमग० जाव माहणकुलेहिंतो
 तहणगारेसु वा उगगकुलेसु वा भोगकुलेसु वा राइन्न०नाय०स्वत्तिय०इ-
 क्खाग०हरिवंस०अण्णयरेसु वा तहणगारेसु विसुद्धजातिकुलवंसेसु सा-
 हरावित्ताए ॥ २४ ॥ तं गच्छ णं तुमं देवाणुप्पिया! समणं भगवं
 महावीरं माहणकुंडग्गामाओ नयराओ उसभदत्तस्स माहणस्स कोडा-
 लसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोताए कुच्छीओ
 स्वत्तियकुंडग्गामे नयरे नायाणं स्वत्तियाणं सिद्धत्थस्स स्वत्तियस्स कास-
 वसगोत्तस्स भारियाए तिसलाए स्वत्तियाणीए वासिट्ठसगोताए कुच्छिसि
 गम्भत्ताए साहराहि, साहरित्ता मम एयमाणत्तियं स्विणमेव पच्चपि-
 णाहि ॥ २५ ॥ तए णं से हरिणेगमेसी पोयत्ताणियाहिवई देवे
 सकेणं देविंदेणं देवरत्ता एवं वुत्ते समाणे हट्ठे जाव हयहियए करयल
 जाव त्ति कट्ठु एवं जं देवो आणवेइ त्ति आणाए विणएणं वयणं पडि-

१२

सुणेइ, वयणं पडिसुणिता । संकस्स देविदस्स देवरत्तो अंतियाओ पडि-
 निक्खमइ, पडिनिक्खमिता । उत्तरपुरच्छिमदिसीभागं अवक्कमइ, अव-
 क्कमिता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ, वेउ २ ता संखेज्जाई जोयणाई
 दंडं निसिरइ । तं जहा-रयणाणं वयराणं वेरुलियाणं लोहियक्खाणं
 मसारगल्लाणं हंसगम्भाणं पुलयाणं सोगंधियाणं जोइरसाणं अंजणाणं
 अंजणपुलयाणं रंययाणं जायरूवाणं सुभगाणं अंकाणं फलिहाणं रिट्ठाणं
 अहावायरे पोग्गले परिसाडेइ, २ ता अहासुहुमे पोग्गले परियादिय-
 ति ॥२६॥ परियादिता दोच्चं पि वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहणइ, २
 उत्तरवेउव्वियं रूवं विउव्वइ, उत्तर २ ता ताए उक्किट्ठाए तुरियाए चवलाए
 चंडाए जयणाए उद्धयाए सिग्घाए दिव्वाए देवगईए वीयीवयमाणे वीती
 २ तिरियमसंखेज्जाणं दीवसमुदाणं मज्झं मज्झेणं जेणेव जंबुद्दीवे दीवे
 जेणेव भारहे वासे जेणेव माहणकुंडग्गामे नयरे जेणेव उसभदत्तस्स माह-
 णस्स गिहे जेणेव देवाणंदा माहणी तेणेव उवागच्छइ, तेणेव २ ता
 आलोए समणस्स भगवओ महावीरस्स पणामं करेइ, २ ता देवाणंदाए
 माहणीए सपरिजणाए ओसोवणिं दलयइ, ओसोवणिं दलयत्ता असुहे
 पोग्गले अवहरइ, अवहरिता सुहे पोग्गले पक्खिवइ, सुहे पोग्गले २ ता
 'अणुजाणउ मे भगवं !' ति कट्ठु समणं भगवं महावीरं अन्वावाहं अन्वा-
 वाहेणं करयलसंपुडेणं गिण्हइ, समणं भगवं महावीरं २ ता जेणेव
 खत्तियकुंडग्गामे नयरे, जेणेव सिद्धत्थस्स खत्तियस्स गिहे, जेणेव तिसला
 खत्तियाणी तेणेव उवागच्छइ, तेणेव उवागच्छिता तिसलाए खत्तियाणीए
 सपरिजणाए ओसोवणिं दलयइ, ओसो २ ता असुहे पोग्गले अवहरइ,
 असुहे २ ता सुहे पोग्गले पक्खिवइ, सुहे २ ता समणं भगवं महावीरं

१ । — एतदन्तर्गतः पाठः क्वचिद् दृश्यते ॥ २ आदर्शेष्वत्र भूम्ना रचयामीति पाठो दृश्यते ॥
 ३ चंडाए छेयाए जयणाए सीहाए उद्धु^० व ॥

अब्बावाहं अब्बावाहेणं तिसलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि गम्भत्ताए साहरइ । जे वि य णं से तिसलाए खत्तियाणीए गम्भे तं पि य णं देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कुच्छिसि गम्भत्ताए साहरइ, साहरित्ता जामेव दिसं पाउन्भूए तामेव दिसि पडिगए ॥ २७ ॥ उक्किट्ठाए तुरियाए चवलाए जइणाए उद्धयाए सिग्घाए दिव्वाए देवगईए तिरियमसंसेज्जाणं दीवसमुद्दाणं मज्झं मज्झेणं जोयणसाहस्सीएहिं विग्गहेहिं उप्पयमाणे २ जेणामेव सोहम्मे कप्पे सोहम्मवडिसए विमाणे सक्कंसि सीहासणंसि सक्के देविंदे देवराया तेणामेव उवागच्छइ, उ २ ता सक्कस्स देविंदस्स देवरओ एयमाणत्तियं स्विप्पामेव पच्चप्पिणइ ॥ २८ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे तिण्णाणोवगए यावि होत्था, साहरिज्जिस्सामि त्ति जाणइ, सहरिज्जमाणे नो जाणइ, साहरिए मि त्ति जाणइ ॥ २९ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे जे से वासाणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे ओसोयबहुले तस्स णं ओसोयबहुलस्स तेरसीपक्खेणं वासीइराइंदिएहिं विइक्कंतेहिं तेसीइमस्स राइंदियस्स अंतरा वट्टमाणे हियाणुकंपएणं देवेणं हरिणेगमेसिणा सक्कवयणसंदिट्ठेणं माहणकुंडग्गामाओ नयराओ उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स भारियाए देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कुच्छीओ खत्तियकुंडग्गामे नयरे नायाणं खत्तियाणं सिद्धत्थस्स खत्तियस्स कासवसगोत्तस्स भारियाए तिसलाए खत्तियाणीए वासिट्ठसगोत्ताए पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं अब्बावाहं अब्बावाहेणं कुच्छिसि साहरिए ॥ ३० ॥ समणे भगवं महावीरे तिण्णाणोवगए आविहोत्था,

१४

साहरिजिस्सामि ति जाणइ, साहरिज्जमाणे नो जाणइ, साहरि मि ति जाणइ ॥ ३१ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कुच्छीओ तिसलाए खत्तियाणीए वासिट्ठसगोत्ताए कुच्छिसि गन्भत्ताए साहरिं तं रयणिं च णं सा देवाणंदा माहणी सयणिजंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ इमे एयारूवे ओराले कल्लाने सिवे धम्मे मंगल्ले सस्सिरीए चौहस महासुमिणे तिसलाए खत्तियाणीए हडे ति पासित्ता णं पडिबुद्धा । तं जहा । गय उसह० गाहा ॥ ३२ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे देवाणंदाए माहणीए जालंधरसगोत्ताए कुच्छीओ तिसलाए खत्तियाणीए वासिट्ठसगोत्ताए कुच्छिसि गन्भत्ताए साहरिं तं रयणिं च णं सा तिसला खत्तियाणी तंसि तारिसगंसि वासधरसि अब्भित्तरओ सवित्तकम्मे बाहिरओ दूमियधट्टमट्टे विवित्तउल्लोयतले मणिरयणपणासियंघयारे बहुसमसुत्तिभत्तमूमिभागे पंचवण्णसरससुरहिमुक्कपुण्णपुंजोवयारकलिण कालागरूपवरकुंदुरुक्कतुरुक्कड-ज्झंतध्वमधमभेतणंशुद्धयाभिरामे सुगंधवरगंधगंधिण गंधवट्ठिभूए तंसि तारिसगंसि सयणिजंसि साल्लिगणवट्ठिण उभओ विच्चोयणे उभओ उन्नये मज्झे णयगंभीरे मंगापुल्लिगवालुउडालसालिसए तोयविक्खोमिय-दुगुल्लपट्टपडिच्छन्ने सुविरइयरयत्ताणे रत्तंसुयसंतुए सुरम्मे आयीण-गरूयधूरमवधीवतूळफासे सुगंधवरकुसुमचुण्णसयणोवयारकलिण पुव्वरत्तावरत्तकालसमयसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ इमेयारूवे ओराले चौहस महासुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा ॥ ३३ ॥ तं जहा । गंय वसह सीह अभिसेव दाप्प ससि दिणयरं झयं कुंभं । पउमसर सागर विमाण-भवण रयणुच्चय सिहिं च ॥ १ ॥

१ ०ल्लोयचिह्नियतले अर्वाचीनादर्थेणु ॥ २ ०य औय ० ग-छ ॥ ३ ०तल्लमुल्ल ० अर्वाचीनादर्थेणु ॥
 ४ च आसहो स्वप्नाधिकारः सर्वथैव नास्ति । ग-उ प्रत्योः ३ स्वप्नाधिकारः संक्षेपेण स्वप्नसंज्ञे च वर्तते । तथाहि—

तए णं सा तिसला स्वत्तियाणी तप्पढमयाए तओयवउइंतमूसि-
 यगालियविपुलजलहरहारनिकरखीरसागरससंककिरणदगरयरययमहासेल-
 पंडरतरं समागयमहुयरसुगंधदाणवासियकवोलमूलं देवरायकुंजरं वर-
 पमाणं पेच्छइ सजलघणविपुलजलहरगजियगंभीरचारुधोसं इभं सुभं
 सव्वलक्खणकर्यवियं वरोहं १ ॥ ३४ ॥ तओ पुणो धवलकमलप-
 त्तपराइरेगरूवप्यभं पहासमुदओवहारेहिं सव्वओ चेव दीवयंतं अइसि-
 रिभरपिण्णणाविसपंतकंतसोहंतचारुककुहं तणुसुइसुकुमाललोमनिद्धच्छविं
 थिरसुबद्धमंसलोवचियलट्टसुविभत्तसुंदरंगं पेच्छइ घणवट्टलट्टउकिट्टविसि-
 ट्टतुप्पग्गतिकस्वसिगं दंतं सिवं समाणसोभंतसुद्धदंतं वसभं अमियगुणमं-
 गलमुहं २ ॥ ३५ ॥ तओ पुणो हारनिकरखीरसागरससंक-
 किरणदगरयरययमहासेलपंडरगोरं (ग्रं० २००) रमणिज्वपेच्छणिजं
 थिरलट्टपैउट्टं वट्टपीवरसुसिलिट्टविसिट्टतिकस्वदाढाविडं वियमुहं परिक-
 म्पियजच्चकमलकोमलमाइयसोभंतलट्टउट्टं रत्तोपलपत्तमउयसुकुमालतालु-
 निह्वालियगजीहं मूसागयपवरकणगतावियआवत्तायंतवट्टविमलतडिस-
 रिसनयणं विसालपीवरवरोहं पडिपुन्नविमलखंधं मिउविसयसुहुमल-
 क्खणपसत्थविच्छिन्नकेसराडोवसोहियं असियसुनिम्पियसुजायअप्फोडिय-
 नंगूलं सोम्मं सोम्माकारं लीलायंतं नहयलाओ ओवयमाणं नियगवय-

मय उल्लभं गाहा ॥ पक्कं च णं महे पंडरं धवलं सेयं संखउल्लविमलद्विचणगोलीरफेण-
 रयणिकरपयासं थिरलट्टपउट्टपीवरसुसिलिट्टविसिट्टतिकस्वदाढाविडं वियमुहं रत्तुपलपत्तपउमनि-
 लालियगजीहं वट्टपडिपुन्नपसत्थनिद्धमहुगुलियपिगलक्कं पडिपुन्नविउल्लसुजायखंधं निम्मलधर-
 केसरधरं सासियसुनिम्पियसुजायअप्फोडियनंगूलं सोम्मं सोम्माकारं लीलायंतं जंभायंतं मयणत-
 लाओ ओपयमाणं सिहं अभिमुहं मुहे पविस्समाणं पासित्ता णं पडिबुद्धा १ ॥ पक्कं च णं
 महे पंडरं धवलं सेयं संखउल्लविमलसज्जिकासं वट्टपडिपुन्नकम्मं पसत्थनिद्धमहुगुलियपिगलक्कं
 अकुरगयमल्लियाधवलदंतं फंछणकोसीपविट्टंतं आणामियचावदयिलसेविलियगगोलीरं जण्णैणव-
 माणजुत्तपुक्कं सेयं वउवंतं इरियरपणं सुमिणं पासित्ता णं पडिबुद्धा २ ॥

१ ० गूलं तिसलादेवी देव ० क-ख ॥ २ ० पंडरं रं रम ० च-छ ॥ ३ ० पयोदं ख-व ॥

२६

णमइवयंतं पेच्छइ सा गाढतिक्खनहं सीहं वयणसिरीपल्लवपत्तचारु-
 जीहं ३ ॥ ३६ ॥ तओ पुणो पुण्णचंदवयणा उच्चागयठानलट्टसंठियं
 पसत्थरूवं सुपइट्ठियकणगकुम्मसरिसोवमाणचलणं अच्चुन्नयपीणरइयमंस-
 लउन्नयतणुतंतविनिद्धनहं कमलपलाससुकुमालकरचरणकोमलवरंगुलि कुरु-
 विंदावत्तवट्टाणुपुव्वजंघं निगूढजाणुं गयवरकरसरिसपीवरोरं चामीकर-
 रइयमेहलाजुत्तकंतविच्छिन्नसोणिचकं जच्चंजणभमरजलयपकरउज्जुयसमसं-
 हियतणुयआदेजलडहसुकुमालमउयरमणिज्जरोमराइं नाभीमंडलविसाल-
 सुंदरपसत्थजघणं करयलमाइयपसत्थतिवलीयमज्झं नाणामणिरयणकणग-
 विमलमहातवणिजाहरणभूसणविराइयंगमंगिं हारविरायंतकुंदमालपरि-
 णद्धजलजलितथणजुयलविमलकलसं आइयपत्तियविभूसिण्ण य सुभग-
 जालुज्जलेण मुत्ताकलावएणं उरत्थदीणारमालियविरइएणं कंठमणिसुत्तएण
 य कुंडलजुयलुल्लसंतअंसोवसत्तसोभंतसण्णभेणं सोभागुणसमुदएण आण-
 णकुडुंविण्ण कमलामलविसालरमणिज्जलोयणं कमलपज्जलंतकरगहियमुक्क-
 तोयं लीलावायकयपक्खएणं सुविसयकसिणघणसण्हलंबंतकेसहत्थं पउम-
 इहकमलवासिणिं सिरिं भगवइं पिच्छइ हिमवंतसेलसिहरे दिसागइंदो-
 रुपीवरकराभिसिच्चमाणिं ४ ॥ ३७ ॥ तओ पुणो सरसकुसुममंदा-
 रदौमरमणिज्जभूयं चंपगासोगपुण्णांगनागपियंगुसिरीसमोगगरगमल्लियाजा-
 इजूहियंकोल्लकोज्जकोरिंटपत्तदमणयणवमालियवउलतिलयवासंतियपउमुण्य-
 लपाडलकुंदाइमुत्तसहकारसुरभिगंधिं अणुवममणोहरेणं गंधेणं दस दि-

पक्कं च णं मइ पंढरं धवलं सेयं सल्लउलविउलसग्गिकासं वट्टपडिपुग्गकंठं वेळियककडक्कं
 विसमुन्नययसभोट्टं वल्लचचलीणककुइं अल्लोणपमाणजुत्तपुक्कं सेयं धवलं वल्लइं सुमिणे
 पासित्ता णं पडिबुद्धा ३ ॥ पक्कं च णं मइ सिरियाभिसेयं सुमिणे पासित्ता णं
 पडिबुद्धा ४ ॥

१ ०मणिकणगरयणविमल० ख-य ॥ २ ०इयंगोवंगिं अवाचीनादोडु ॥ ३ ०वामरणोडज्जदूय
 क-ख-य ॥

साओ वि वासयंतं सव्वोउयसुरभिक्कुसुममल्लधवलविलसंतकंतबहुवन्न-
भत्तिचित्तं छप्पयमहुयरिभमराणगुमुशुमायंतमिलंतगुजंतदेसभागं दामं
पेच्छइ नभंगणतलाओ ओवयंतं ५ ॥ ३८ ॥ ससि च गोखीर-
फेणदगरयरययकलसपंडरं सुभं हिययनयणकंतं पडिपुन्नं तिमिरनिकर-
धणगहिरवितिमिरकरं पमाणपक्खंतारायलेहं कुमुदवणविबोहयं निसासो-
भगं सुपरिमट्टदप्पणतलोवमं हंसपडुवन्नं जोइसमुहमंडगं तमरिपुं मयणसरा-
पूरं समुइदगपूरगं दुम्भणं जणं दतियवज्जियं पायएहिं सोसयंतं पुणो
सोम्मचारूखं पेच्छइ सा गगणमंडलविसालसोम्मचंकम्पमाणतिलगं रोहि-
णिमणहिययवल्लहं देवी पुन्नचंदं समुल्लसंतं ६ ॥ ३९ ॥ तओ
पुणो तमपडलपरिप्फुडं चेव तेयसा पज्जलंतखूं रत्तासोगपगासकिंसुयसु-
गमुहगुंजद्वारागसरिसं कमलवणालंकरणं अंकणं जोइसस्स अंवरतलपईवं
हिमपडलगलग्गहं गहगणोरुत्तायगं रत्तिविणासं उदयत्यमणेसु मुहु-
त्तसुहदंसणं दुन्निरिक्खरूवं रत्तिमुंद्दायंतदुप्पयारपमइणं सीयवेगमहणं
पेच्छइ मेरुगिरिसियपपरियट्टयं विसालं सूरं रस्सीसहस्सपयलियदित्त-
सोहं ७ ॥ ४० ॥ तओ पुणो जच्चकणगलट्टिपइट्टियं समूहनी-
लरत्तपीयसुक्खिसुकुमालुल्लसियमोरपिळकयमुद्धयं फालियसंखंककुंददग-
रयरययकलसपंडरेण मत्थयत्थेण सीहेण रायमाणेणं रायमाणं भेत्तुं
गगणतलमंडलं चेव ववसिएणं पेच्छइ सिवमउयमारुयलयाहयपकंपमाणं
अतिप्पमाणं जणपिच्छणिजरूवं ८ ॥ ४१ ॥ तओ पुणो जच्चकं-
चणुजलंतखूं निम्मलजलपुन्नमुत्तमं दिप्पमाणसोहं कमलकलावपरिराय-

पक्कं च णं मइ मल्लदामं विविहकुसुमोवलोहियं पासित्ता णं पडिबुद्धा ५॥ चंदिम-
सरिमणं उभओ पासे उगयं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा ६-७॥ पक्कं च णं मइ
महिदउज्जयं अणेगकुडमीसहस्सपरिमंदिद्याभिरां सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा ८॥

१ ०कुसुमपल्लवधवलविल० क॥ २ ०मुद्धत० अवा० ॥

१८

माणं पडिपुण्णसव्वमंगलभेयसमागमं पवररयणपरायंतकमलट्टियं नयण-
भूसणकरं पभासमाणं सव्वओ चेव दीवयंतं सोमलच्छीनिभेलणं सव्वपा-
वपरिवज्जियं सुभं भासुरं सिरिवरं सव्वोउयसुरभिकुसुमआसत्तमह्मदामं
पेच्छइ सा रययपुन्नकलसं ९ ॥ ४२ ॥ तओ पुणो रविकिरण-
तरुणवोहियसहस्सपत्तसुरहितरपिजरजलं जलचरपहगरपरिहत्थगयच्छप-
रिभुजमाणजलसंचयं महंतं जलंतमिव कमलकुवलयउण्णलतामरसपुंड-
रीयउल्लसणमाणसिरिसमुदएहिं रमणिजरूवसोभं पमुइयंतभमरगणमं-
त्तमहुकरिगणोक्करोल्लिंभमाणकमलं (ग्रं. २५०) कादंबगवलाहगचं-
क्काककलहंससारसगव्वियसउणगणमिहुणसेविज्जमाणसलिलं पउमिणिप-
त्तोवलभगजलविंदुमुत्तचित्तं च पेच्छइ सा हिययणयणकंतं पउमसरं नाम
सरं सररूहाभिरामं १० ॥ ४३ ॥ तओ पुणो चंदकिरणरासिसरि-
ससिरिवच्छसोहं चउगमणपवडूमाणजलसंचयं चवलचंचलुच्चायणमाणकल्लो-
ललोलंततोयं पडुपवणाहयचलियचवलपागडतरंगरंगंतभंगवोखुब्भमाण-
सोभंतनिम्मलउक्कडउम्मीसहसंबंधभावमाणोनियत्तभासुरतराभिरामं महाम-
गरमच्छतिमितिमिगिलनिरुद्धतिलितिलियाभिधायकप्परफेणपसरमहानई-
तुरियवेगसमागयभमगंगावत्तगुणमाणुच्चलंतपच्चोनियत्तभममाणलोलसलिलं
पेच्छइ स्त्रीरोयसागरं सरययणिकरसोम्मवयणा ११ ॥ ४४ ॥ तओ
पुणो तरुणसूरमंडलसमणभं उत्तमकंचणमहामणिसमूहपवरतेषअट्टसहस्स-
दिपंतनभणईवं कणगपयरफलंबमाणमुत्तासमुजलं जलंतदिव्वत्तमं ईहामि-
गउसभतुरगनरमगरविहगवालगकिन्नररुसरभचमरसंसत्तकुंजरवणलयपउ-

पक्कं च णं महं महिदकुंभं वरकमलपइट्ठाणं सुरभिन्नवारिपुणं पउमुण्णलपिहाणं आचिन्नकंदे-
गुणं जाय पडिबुद्धा ९ ॥ इकं ष णं महं पउमसरं बहुउण्णलकुमुयनलनलिणसयवत्तलह-
स्सयत्तकेसरफुल्लोवचियं सुमिणे पासिणा णं पडिबुद्धा १० ॥ पक्कं च णं सागरं वीईतरं ग-
उम्मीपउरं सुमिणे पासिणा णं पडिबुद्धा ११ ॥

१ ० लिउजमा ० अवाचीनादर्शे ॥ २ ० चक्रकल ० स-य ॥ ३ ० तुमिचयचित्तं पे ० अवां ० ॥

मलयभत्तिचित्तं गंधव्योपवज्जमाणसंपुष्णघोसं निचं सजलघणविउलजल-
हरगज्जियसद्धानुणादिणा देवदुंदुहिमहारवेणं सयलमवि जीवलोयं पपूरयंतं
कालागरुपवरकुंदुरुकतुरुकडज्जंतधुवमधमधितगंधुद्धयाभिरामं निचालोयं
सेयं सेयणभं सुरवराभिरामं पिच्छइ सा सातोवभोगं विमाणवरपुंड-
रीयं १२ ॥ ४५ ॥ तओ पुणो पुलगवेरिंदनीलसासगकक्केयणलोहि-
यक्खमरगयमसारगल्लपवालफलिहसोगंधियहंसगम्भअंजणचंदणभवररयण-
महियलपइट्ठियं गगणमंडलंतं पभासयंतं तुंगं मेरुगिरिसन्निगासं पिच्छइ
सा रयणनियररासिं १३ ॥ ४६ ॥ सिहिं च सा विउलुज्जलपिग-
लमहुधयपरिसिचमाणनिच्चूमधगधगाइयजलंतजालुज्जलाभिरामं तरतमे-
जोगेहिं जालययेहिं अण्णमण्णमिव अणुपइण्णं पेच्छइ जालुज्जलणग
अंवरं व कत्थइपयंतं अइवेगचंचलं सिहिं १४ ॥ ४७ ॥

एमेते एयारिसे सुभे सोमे पियदंसणे सुरूवे सुविणे दट्ठण
सयणमज्जे पडिबुद्धा अरविंदलोयणा हरिसपुलइयंगी । एए चोइस
सुमिणे, सन्वा पासेइ तित्थयरमाया । जं रयणिं वक्कमई, कुच्छिंसि
महायसो अरहा ॥ १ ॥ ४८ ॥

तए णं सा तिसला सत्तियाणी इमेयारूवे ओराले चौइस
महासुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा समाणी हट्ठ जाव हयहियया धाराहय-
कलंबपुण्णं पिव समूससियरोमकूवा सुमिणोग्गहं करेइ, सुमिणोग्गहं
करित्ता सयणिज्जाओ अन्मुट्ठेइ, सय २ ता पायपीठातो पच्चोरुहइ,
पच्चो २ ता अत्तुरियं अचवलमसंभंताए अविलंबियाए रायहंससरिसीए

पक्कं च णं मई विमाणं दिव्वतुडियसइसेयणहियं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा १२ ॥

पक्कं च णं मई रयणुच्चयं सव्वरयणामयं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा १३ ॥ पक्कं

च णं मई जलणसिंहं निदुमं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुद्धा १४ ॥

१० मज्जोगजुसेहिं अवांवीलावण्ये ॥

२०

गईए जेणेव सयणिज्जे जेणेव सिद्धत्थे खत्तिए तेणेव उवागच्छइ, २
 ता सिद्धत्थं खत्तियं ताहि इट्ठाहि कंताहि पियाहि मणुन्नाहि मणा-
 माहि ओरालाहि कल्लाणाहि सिवाहि धन्नाहि मंगल्लाहि सस्सिरियाहि
 हिययममणिज्जाहि हिययपल्हायणिज्जाहि मियमहुरमंजुलाहि गिरोहि
 संलवमाणी २ पडिबोहेइ ॥ ४९ ॥ तए णं सा तिसला खत्तियाणी
 सिद्धत्थेणं रत्ता अन्भणुन्नाया समाणी नाणामणीरयणभत्तिचित्तंसि
 भदासणंसि निसीयइ, निसीइत्ता आसत्था वीसत्था सुहासणवरगया
 सिद्धत्थं खत्तियं ताहि इट्ठाहि जाव संलवमाणी २ एवं वया-
 सी ॥ ५० ॥ एवं खलु अहं सामी! अज्ज तंसि तारिसयंसि सय-
 णिज्जंसि वन्नओ जाव पडिबुद्धा । तं जहा । गय वसह० गाहा । तं
 एतेसि सामी! ओरालाणं चोइसण्हं महासुमिणाणं के मन्ने कल्लाणे फल-
 वित्तिविसेसे भविस्सइ? ॥ ५१ ॥ तए णं से सिद्धत्थे राया तिस-
 लाए खत्तियाणीए अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठचित्ते आणंदिए
 पीइमणे परमसोमणसिए हरिसवसविसण्णमाणहियए धाराहयनीवसुरहि-
 कुसुमचुंचुमालइयरोमकूवे ते सुमिणे ओगिण्हति, ते सुमिणे ओगिण्हि-
 च्छं ईहं अणुपविसइ, ईहं अणु २ ता अप्पणो साहाविण्णं मइपुव्वएणं
 बुद्धिविन्नाणेणं तेसि सुमिणाणं अत्थोग्गहं करेइ, अत्थो २ ता तिसलं
 खत्तियाणीं ताहि इट्ठाहि जाव मंगल्लाहि मियमहुरसस्सिरियाहि वग्गूहि
 संलवमाणे २ एवं वयासी ॥ ५२ ॥ ओराला णं तुमे देवाणुप्पिए!
 सुमिणा दिट्ठा, कल्लाणा णं तुमे देवाणुप्पिए! सुमिणा दिट्ठा एवं सिवा
 धन्ना मंगल्ला सस्सिरिया आरोग्गत्तुट्ठिदीहाउयकल्लाण (ग्रं. ३००)-
 मंगल्लकारगा णं तुमे देवाणुप्पिए! सुमिणा दिट्ठा । तं जहा । अत्थ-

१ वग्गूहि व ॥

लाभो देवाणुप्पिए! भोगलाभो देवाणुप्पिए! पुत्तलाभो० सोक्खलाभो०
 रज्जलाभो०, एवं खलु तुमं देवाणुप्पिए! नव्हं मासाणं बहुपडिपुन्नाणं
 अद्धट्टमाणं य राहंदियाणं विइकंताणं अम्हं कुलकेउं अम्हं कुलदीवं
 कुलपव्वयं कुलवडिसयं कुलतिलयं कुलकित्तिकरं कुलवित्तिकरं कुलदिणयरं
 कुलआहारं कुलनंदिकरं कुलजसकरं कुलपायवं कुलविवदणकरं सुकुमाल-
 पाणिपायं अहीणसंपुन्नपंचेदियसरीरं लक्खणवज्जणगुणोववेयं माणुम्माण-
 पमाणपडिपुन्नसुजायसव्वंगसुंदरंगं ससिसोमाकारं कंतं पियं सुदंसणं दारयं
 पयाहिसि ॥ ५३ ॥ से वि य णं दारए उम्मुक्खवालभावे विन्नाय-
 परिणयमित्ते जोव्वणगमणुप्पत्ते सूरं वीरं विकंते विच्छिन्नविउलवलवाहणे
 रज्जवई राया भविस्सइ, तं० ओराला णं तुमे जाव दोच्चं पि तच्चं पि
 अणुवूहइ ॥ ५४ ॥ तए णं सा तिसला खत्तियाणी सिद्धत्थस्स रत्नो
 अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठा जाव हियया करयलपरिगमहियं
 दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कट्ठु एवं वयासी ॥ ५५ ॥ एवमेयं
 सामी! तहमेयं सामी! अवितहमेयं सामी! असंदिद्धमेयं सामी! इच्छि-
 यमेयं सामी! पडिच्छियमेयं सामी! इच्छियपडिच्छियमेयं सामी!,
 सच्चे णं एसमट्ठे से जहेयं तुब्भे वयह त्ति कट्ठु ते सुमिणे सम्मं पडिच्छइ,
 ते० सम्मं पडिच्छित्ता सिद्धत्थेणं रत्ना अब्भणुन्नाया समाणी ना-
 णामणिरयणभत्तिचित्ताओ भद्दासणाओ अब्भुट्ठेइ, अ २ ता अतु-
 रियमच्चवलमसंभंताए अविलंबियाए रायहंससरिसीए गईए; जेणेव
 सए सयणिज्जे तेणेव उवागच्छइ, तेणेव उवागच्छित्ता एवं वया-
 सी ॥ ५६ ॥ मा मे ते उत्तमा पैहाणा मंगल्ला महासुमिणा अन्नोहिं
 पावसुमिणेहिं पडिहम्मिस्संति त्ति कट्ठु देवयगुरुजणसंबद्धाहिं पसत्थाहिं

१ कुलकप्पवडि ०ख-घ॥ २ पियवंसणं ख-घ-च॥ ३ कट्ठु सिद्धत्थं खत्तिवं पव्वं च॥ ४ पसत्था मं०च॥

२१

मंगल्लार्हि धम्मियार्हि लेट्ठार्हि कहाहिं सुमिणजागरियं जागरमाणी पडि-
जागरमाणी विहरइ ॥ ५७ ॥

तए णं सिद्धत्थे^१ खत्तिए पच्चसकालसमयसि कोडुंविणपुरिसे
सद्दावेइ, कोडुं २ ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवानुप्पिया ! अज्ज
सविसेसं बाहिरिज्जं उवट्ठाणसालं गंधोदयसित्तसम्मज्जिओवलित्तं सुगं-
धवरपंचवन्नपुण्णोवयारकलियं कालागरुपवरकुंदुरुकतुरुकडज्झंतधूवमधमधे-
तगंधुद्धयाभिरामं सुगंधवरगंधियं गंधवट्ठिभूयं करेह कारवेह, करेत्ता
कारवेत्ता य सीहासणं रयावेह, सीहासणं २ २ ता ममेयमाणत्तियं
खिप्पामेव पच्चप्पिणह ॥ ५८ ॥ तए णं ते कोडुंविणपुरिसा सिद्ध-
त्थेणं रण्णा एवं वुत्ता समाणा हट्ठ जाव हियया करयल जाव कहु
एवं सामि ! त्ति आणाए विणएणं वयणं पडिसुणंति, एवं २ ता सिद्ध-
त्थस्स खत्तियस्स अंतियाओ पडिनिक्खमंति, पडि २ ता जेणेव बाहि-
रिया उवट्ठाणसाला तेणेव उवागच्छंति, ते २ ता खिप्पामेव सविसेसं
बाहिरियं उवट्ठाणसालं गंधोदयसित्त जाव सीहासणं रयावेत्ति, सी २ ता
जेणेव सिद्धत्थे खत्तिए तेणेव उवागच्छंति, तेणेव २ ता करयलपरिगहियं
दसनहं सिरसावत्तं मत्थए अंजलिं कहु सिद्धत्थस्स खत्तियस्स तमाणत्तियं
पच्चप्पिणंति ॥ ५९ ॥ तए णं सिद्धत्थे खत्तिए कल्लं पाउणभायाए
रयणीए फुल्लुप्पलकमलकोमलुम्मिल्लियम्मि अह पंडरे पहाए रत्ता-
सोयपगासकिमुयमुयमुहगुंजद्धरांगसरिसे कमलायरसंडवोहए उट्ठियम्मि

१ लड्डाहिं व ॥ २ ०त्थे राया प ० छ ॥ ३ धरं देवो ति छ ॥ ४ ०रागबंधुजीवपारावतच-
लनमयणपरदुयसुरतकोयणजासुयणकुसुमरासिद्धिगुलजितरातरेहितसस्सिरीय विवाकरे अह-
क्कमेणं उदिते तस्स य करपहरापरद्धम्मि अंधकारे बालाचबहुकुमेणं सञ्चिते व्व जीवलोने लड-
दसरस्सिस्सि विणयरे छ । अर्वावीनासु प्रतिपु मूल-दिप्पणीयतपाठमिधगस्य : पाठो दस्यते, तथाहि-०रागबंधु०
जियरातिरेहंतसरिसे कमलायर० तेयसा जलंते तस्स य करपहरा० सञ्चिते व्व जीवलोने
सयजिज्जाओ ॥

सूरे सहस्सरस्तिम्भि दिणयरे तेयसा जलंते य सयणिज्जाओ अब्भु-
 ट्ठेइ ॥ ६० ॥ सय २ ता पायपीढाओ पचोरुहइ, पाय २ ता जेणेव
 अट्टणसाला तेणेव उवागच्छइ, तेणे २ ता अट्टणसालं अणुपविसइ, अट्टण-
 सालं अणुपविसित्ता अणेगवायामजोगेवग्गणवामइणमल्लजुद्धकरणेहि संते
 परिरसंते सयपागसहस्सपागेहि सुगंधवरतेल्लमाइएहि पीणणिज्जेहि जिघणि-
 ज्जेहि दीवणिज्जेहि दप्पणिज्जेहि मयणिज्जेहि विंहणिज्जेहि सन्विदियगायप-
 ल्हायणिज्जेहि अब्भंगिए समाणे तेल्लचम्मंसि णिउणेहि पडिपुन्नपाणिपाय-
 सुकुमालकोमलतलेहि पुरिसेहि अब्भंगणपरिमद्वणुव्वलणकरणगुणनिम्मा-
 एहि छेएहि दक्खेहि पट्ठेहि कुसलेहि मेधावीहि जियपरिस्समेहि अट्टिसुहाए
 मंससुहाए तथासुहाए रोमसुहाए चउव्विहाए सुहपरिकम्माणए संवाहिए
 समाणे अवगयपरिस्समे अट्टणसालाओ पडिनिक्खमइ ॥ ६१ ॥ अ-
 ट्टण २ ता जेणेव मज्जणघरे तेणेव उवागच्छइ, तेणेव २ ता मज्जणघरं
 अणुपविसइ, अणुपविसित्ता समुत्तज्जालकलावाभिरामे विचित्तमणिरयण-
 कोट्टिमत्तले रमणिज्जे ण्हाणमंडवंसि नाणामणिरयणभत्तिचित्तंसि ण्हाण-
 पीढंसि सुहनिसन्ने पुण्होदएहि य गंधोदएहि य उण्होदएहि य सुहोदएहि
 य सुद्धोदएहि य कल्लाणकरणपवरमज्जणविहीए मज्जिए, तत्थ कोउयसएहि
 बहुविहेहि कल्लाणगपवरमज्जणावसाणे पम्हलसुकुमालगंधकासातिपल्लहियंगे
 अँहयसुमहग्घदूसरयणसुसंवुए सरससुरहिगोसीसचंदणाणुलित्तगत्ते सुँड-
 मालावन्नगविलेवणे आविद्धमणिसुवन्ने कप्पियहारद्धहारतिसरयपालंवप-
 लंबमाणकडिसुत्तयकयसोहे पिणद्धमेविज्जे अंगुलिज्जगललियकयाभरणे

१ ० मल्लकरणवग्गण ० ग-छ ॥ २ ० बीहि जिउणल्लिपोवगएहि अट्टि ० व ॥ ३ अवगयजेतपरिस्स-
 मे करिंवे अट्टण ० व-उ ॥ ४ ० जालाकुल्लभिरामे उ । ० जालामालाभिरामे व ॥ ५ नासानीसासबा-
 यव ० सवकसुहरवग्गणपरिसमुत्तहयलाकापेल्लादरे गधवलकणगस्सपिअंतकम्मवूसरयणसुसंवुए कय-
 किरणवत्थाम् ॥ ६ सुकुमालवग्गण ० ख-घ-व ॥

२४

वरकडगतुडियथंभियमुए अहियरुवसस्सिरीए कुंडलउज्जोइयाणणे मउड-
 दित्तसिरए हारोत्थयसुकयरइयवच्छे मुद्रियापिगलंगुलीए पालंबपलंबमाण-
 सुकयपडउत्तरिज्जे नाणामणिकणगरयणविमलमहरिहनिउणोवियमिसि-
 मिसितविरइयसुसिलिट्टविसिट्टलंठुआविद्धवीरवलए। किं बहुणा? कप्परु-
 क्खंते चेव अलंकियविभूसिए नरिंदे सकोरिंटमल्लदामेणं छत्तेणं धरिज्ज-
 माणेणं सेयवरचामैराहि उद्धुव्वमाणीहि मंगलजयसइकयालोए अणेगग-
 णनायगदंडनायगराईसरतलवरमाडंभियकोडुंभियमंतिमहामंतिगणगदोवा-
 रियअमच्चवेडपीढमइणगरनिगमसेट्टिसेणावइसत्थवाहदूयसंधिपालंसद्धि सं-
 परिवुडे धवलमहामेहनगए ईव गहगणदिपंतस्सिखत्तारागणाण
 मज्जे ससि व्व पियदंसणे नरवई मज्जणघराओ पडिनिक्ख-
 मइ ॥ ६२ ॥ मज्जण २ पडिनिक्खमिप्ता जेणेव बाहिरिया उवट्टा-
 णसालां तेणेव उवागच्छइ, तेणे २ ता सीहासंणंसि पुरत्थाभिमुहे निसी-
 यइ, निसी २ ता अण्णो^१ उत्तरपुरत्थिमे दिसीभाए अट्ट भदासणाइं
 सेयवत्थपच्चत्थुयाइं सिद्धत्थयकयमंगलोवयारोइं रयावेइ, रयावित्ता अण्णो
 अदूरसामंते नाणामणिरयणमंडियं अहियपेच्छणिज्जं महग्घवरपट्टणुग्गयं
 सण्हपट्टभत्तिसतचित्तमाणं ईहामियउसहतुरगनरमगरविहगवालगकिन्न-
 ररुत्सरभवमरकुंजरवणलयपउमलयभत्तिचित्तं अम्भितरियं जवणियं

१ इयणयणाणणे क ॥ २ लट्ठसंठितपसग्गआविद्धवरवीरं व ॥ ३ वस्सप विव अलं-
 क-छ ॥ ४ माणेणं वट्टुवायरवालवीरंअंगे मंगलजयसइकयालोए णरसीइ णरवती णरिंदे णर-
 वसमे णरवसभक्कपे अम्भहितरायतेयलच्छीए विपमाणे अणेगगणं छ ॥ ५ रवीयित्ते मंगल-
 कोप अणेगं तलवरकोडुंभियमाडंभियइम्भसेट्टिसेणावइसत्थवाहमंतिमहां गिगमवृत्तसंभिसाल-
 संपरिवुडे व ॥ ६ लसं पं स-प-व ॥ ७ विव प-व-छ-अ ॥ ८ नरवई नरिंदे नरवसमे मज्जण-
 भवां ॥ ९ साळा जेणेव सोहासणे तेणे व व-छ ॥ १० सणवरंसि पुरं छ ॥ सणवरमते पुरं व ॥
 ११ सग्गिणीयति, रत्ता व ॥ १२ णो पुरत्थिमे कल्पकिं ॥ १३ राइ उत्तरावक्कमणाइं रयां व ॥
 १४ चित्तठाणं छ ॥ चित्तठाणं भवां ॥

अंछावेह, अंछावेत्ता नाणामणिरयणभत्तिचित्तं अत्यरयमिउमसूरगोत्थं
 सेयवत्थपच्चत्थुर्यं सुमउयं अंगसुहफरिसगं विसिट्ठं तिसलाए खत्तियाणीए
 भद्दासणं रयावेह ॥ ६३ ॥ भद्दासणं २ ता कोडुंवियपुरिसे सदा-
 वेह, स २ ता एवं वयासी-खिप्पामेव भो देवाणुप्पिया! अट्ठंगमहा-
 निमित्तसुत्तत्थेपारए विविहसत्थकुसले सुविणलक्खणपाढए सदावे-
 हं ॥ ६४ ॥ तए णं ते कोडुंवियपुरिसा सिद्धत्थेणं रत्ता एवं वुत्ता
 समाणा हट्ठा जाव हयहियया करयल जाव पडिसुणेंति, पडि २ ता
 सिद्धत्थस्स खत्तियस्स अंतियाओ पडिनिक्खमंति, पडिनि २ ता कुंडंग्गामं
 नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव सुमिणलक्खणपाढगाणं गिह्हाइं तेणेव उवा-
 गच्छंति, तेणे २ ता सुविणलक्खणपाढए सदाविति ॥ ६५ ॥ तए
 णं ते सुविणलक्खणपाढगा सिद्धत्थस्स खत्तियस्स कोडुंवियपुरिसेहि
 सदाविया समाणा हट्ठुट्ठु जाव हियया ण्हाया कयवलिकम्मा कयकोउय-
 मंगलपायच्छित्ता सुद्धणावेसाइं मंगलाइं वत्थाइं पवराइं परिहिया अप्पम-
 हग्घाभरणालंकियसरीरा सिद्धत्थकहरियालियकयमंगलमुद्धाणा सएहि
 २ गेहेहितो निग्गच्छंति ॥ ६६ ॥ निग्गच्छित्ता खत्तियकुंडंग्गामं
 नगरं मज्झं मज्झेणं जेणेव सिद्धत्थस्स रत्तो भवणवरवडिसगपडिदुवारे
 तेणेव उवागच्छंति, तेणेव २ ता भवणवरवडिसगपडिदुवारे एगयओ मि-
 लंति, एगय २ ता जेणेव बाहिरिया उवट्ठाणसाला जेणेव सिद्धत्थे खत्तिए
 तेणेव उवागच्छंति, २ ता करतलपरिग्गहिं जाव कट्ठु सिद्धत्थं खत्तिं
 जएणं विजएणं वद्धाविति ॥ ६७ ॥ तए णं ते सुविणलक्खण-

१ ०त्थधारए छ । १त्थधरे क ॥ २ ०वेह, २ ता एतमाणत्तिथं खिप्पामेव पच्चप्पिणह । तए व ७ ॥
 ३ कुंडपुरं नगरं ग-व-छ ॥ ४ ०णपाढ ० व ॥ ५ चराइं व ॥ ६-७ ०णपाढ ० व । एवमेवेऽपि ॥ ८ ०ग्गा-
 मस्स नगरस्स मज्झं व ॥

२६

पाढगा सिद्धत्थेणं रंजा वंदियपूइयसकारियसम्मानिया समाणा पत्तेयं २
 पुव्वणत्थेसु भद्दासणेसु निसीयंति ॥ ६८ ॥ तए णं सिद्धत्थे
 खत्तिए तिसलं खत्तियाणिं जवणियंतरियं ठावेइ, ठावित्ता पुष्फफलपडि-
 पुन्नहत्थे पारेणं विणएणं ते सुमिणलक्खणपाढए एवं वयासि-एवं खलु
 देवाणुप्पिया ! अज्ज तिसला खत्तियाणीं तंसि तारिसंगंसि जाव सुत्त-
 जागरा ओहीरमाणी ओही २ इमेयारूवे ओराले जाव चोइस महासुमिणे
 पासित्ता णं पडिबुद्धा । तं जहा । गय उसभ० गाहा । तं एतेसिं चोइसहं
 महासुमिणां देवाणुप्पिया ! ओरालाणं जाव के मण्णे कल्लाणे फलवि-
 त्तिसिसे भविसइ ॥ ६९ ॥ तए णं ते सुमिणलक्खणपाढगा सि-
 द्दत्थस्स खत्तियस्स अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठ जाव हियया ते
 सुविणे ओगिण्हंति, ओगि २ ता ईहं अणुपविसंति, ईहं २ ता अन्न-
 मन्नेणं सद्धिं सेंलाविति, संलावित्ता तेसिं सुमिणां लद्धा गहियट्ठा पु-
 च्छियट्ठा विणिच्छियट्ठा अहिगयट्ठा सिद्धत्थस्स रन्नो पुरओ सुमिणसंत्थाइ
 उच्चारमाणा उच्चारमाणा सिद्धत्थं खत्तियं एवं वयासी ॥ ७० ॥ एवं
 खलु देवाणुप्पिया ! अहं सुमिणसंत्थे बायालीसं सुविणा तोसं महासुमिणा
 बाहत्तरिं सव्वसुमिणा दिट्ठा, तत्थं णं देवाणुप्पिया ! अरहंतमातरो वा च-
 क्कवट्ठिमायरो वो अरहंतंसि वा चैकहरंसि वा (॥ ग्रं० ४०० ॥) गब्भं
 वक्कममाणंसि एतेसिं तीसाए महासुमिणां इमे चोइस महासुमिणे
 पासित्ता णं पडिबुद्धंति, तं जहा-गय० गाहा ॥ ७१ ॥ वासुदेव-

१ ०त्थेणं खत्तिएणं वंदियं ० छ ॥ २ रण्णा इट्ठाहिं कंताहिं मणुण्णाहिं मणाभाहिं वगुहिं
 उयसंगहिता सम्माना न ॥ ३ परमेणं न ॥ ४ ०संगंसि सयणिउजंसि जाव अ-य-न । ०संगंसि
 वासघरंसि तं खेव सयं जाव छ ॥ ५ संचालेति, संचालेत्ता तेसिं अर्वा० ॥ ६ सत्थं उरुवा० न ॥
 ७ सत्थंसि बाया० छ-ज ॥ ८ ०छोसं सामन्नसुविणा क ॥ ९ पणत्ता न ॥ १० णं तिरथनरमातरो
 छ ॥ ११ वा तिरथगरंसि वा छ ॥ १२ चक्कवट्ठिसि वा न-छ ॥

मायरो वा वासुदेवंसि गव्भं वक्कममाणंसि एएसि चोदसण्हं महासुमिणाणं
अण्णतरं सत्त महासुमिणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति ॥ ७२ ॥ बल-
देवमायरो वा बलदेवंसि गव्भं वक्कममाणंसि एएसि चोदसण्हं महा-
सुमिणाणं अन्नयरे चत्तारि महासुमिणे पासित्ता णं पडिबु-
ज्झंति ॥ ७३ ॥ मंडलियमायरो वा मंडलियंसि गव्भं वक्कंते समाणे
एएसि चोदसण्हं महासुमिणाणं अन्नयरे एणं महासुमिणं पासित्ता णं
पडिबुज्झंति ॥ ७४ ॥ इमे य णं देवाणुप्पिया! तिसलाए खत्तियाणीए
सुमिणा दिट्ठा, जाव मंगल्लकारगा णं देवाणुप्पिया! तिसलाए खत्तियाणीए
सुमिणा दिट्ठा, तं जहा-अत्थलाभो देवाणुप्पिया! भोगलाभो देवाणुप्पिया!
पुत्तलाभो देवाणुप्पिया! सुक्खलाभो देवाणुप्पिया! रज्जलाभो देवाणु-
प्पिया!, एवं सल्ल देवाणुप्पिया! तिसला खत्तियाणीया नवण्हं मासाणं
बहुपडिपुन्नाणं अद्धट्ठमाणं य राइंदियाणं विइकंताणं तुंम्हं कुलकेउं कु-
लदीवं कुलपव्वयं कुलवडिसयं कुलतिलकं कुलकित्तिकरं कुलनंदिकरं
कुलजसकरं कुलाधारं कुलपायवं कुलविविद्धिकरं सुकुमालपाणिपायं अही-
णपडिपुन्नपंचिदियसरीरं लक्खणवंजणगुणोववेयं माणुग्गमाणण्यमाणपडि-
पुन्नसुजायसव्वंगसुंदरंगं ससिसोमाकारं कंतं पियदंसणं सुखुवं दारयं
पयाहिइ ॥ ७५ ॥ से वि य णं दारए उम्मुक्कवालभावे विण्णाय-
परिणयमेत्ते जोव्वणगमणुप्पत्ते सूरं वीरे विक्कंते विच्छिण्णविपुलवलवाहणे
चाउरंतचक्कवट्ठी रज्जवई राया भविस्सइ जिणे वा तिलोकनायए धम्मवर-
चक्कवट्ठी, तं ओराला णं देवाणुप्पिया! तिसलाए खत्तियाणीए सुमिणा
दिट्ठा जाव आरोग्गत्तुट्ठिदीहाउकल्लाणमंगलकारगा णं देवाणुप्पिया! ति-

१ वक्कंते पप^० क ॥ २ वक्कममाणंसि पपसि व-उ ॥ ३ णं सामी! ति^० च ॥ ४ जाव आ-
रोग्गत्तुट्ठिदीहाउकल्लाणमंगलकारगा ॥ ५ सुक्खं ग-व ॥ ६ कुलतंसुसंताणविषयकरणं व-उ ॥

२८

सलाए खत्तियाणीए सुमिणा दिट्ठा ॥ ७६ ॥ तए णं से सिद्धत्ये रोया तेसि सुविणलक्खणपाढगाणं अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठ जाव हियए करयल जाव ते सुमिणलक्खणपाढगे एवं वयासि ॥ ७७ ॥ एवमेयं देवाणुप्पिया ! तहमेयं देवा० अवितहमेयं देवा० इच्छियमेयं० पडिच्छियमेयं० इच्छियपडिच्छियमेयं देवा०, सच्चे णं एसमट्ठे से जहेयं तुब्भे वयह त्ति कट्ठ ते सुमिणे सम्मं विणएणं पडिच्छइ, ते सुमिणे २ ता ते सुमिणलक्खणपाढए णं विउलेणं पुण्णगंधवत्थमल्लालंकारेणं सक्कारेइ सम्माणेइ, स २ ता विपुलं जीवियारिहं पीइदाणं दलयति, विपुलं जीवियारिहं पीइदाणं दलइत्ता पडिविसज्जेइ ॥ ७८ ॥ तए णं से सिद्धत्ये खत्तिए सीहासणाओ अम्भुट्ठेइ, सीहा २ ता जेणेव तिसला खत्तियाणी जवणियंतैरिया तेणेव उवागच्छइ, तेणेव उवागच्छित्ता तिसलं खत्तियैणि एवं वयासी ॥ ७९ ॥ एवं खलु देवाणुप्पिए ! सुविणसत्थंसि बायालीसं सुमिणा जाव एगं महासुमिणं सुमिणे पासित्ता णं पडिबुज्झंति ॥ ८० ॥ इमे य णं तुमे देवाणुप्पिए ! चोइस महासुमिणा दिट्ठा, तं० ओराला णं तुंमे जाव जिणे वा तेलोक्कनायए धम्मवरचक्कवट्ठी ॥ ८१ ॥ तए णं सा तिसला खत्तियाणी सिद्धत्यस्सरन्नो अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठ जाव हियया करयल जाव ते सुमिणे सम्मं पडिच्छइ ॥ ८२ ॥ सम्मं पडिच्छित्ता सिद्धत्येणं

१ खत्तिपठ ॥ २ तरट्ठिया तेणे० च ॥ ३ ०याणि ताहि इट्ठाहि जाव एवं वयासी ग ॥ ०याणि जाव खत्तिरियाहि मितमहुरंगंभीराहि वग्गुहि अणुवृहमाणे एवं वयासी-एवं खलु देवाणुप्पिया ! सुमिणसत्थंसि बायालीसं सुमिणा तीसं महासुमिणा बावत्तरि सव्वसुमिणा दिट्ठा, तए णं अरुहंतमायरो वा तं चेव जाव मंडलियमायरो एवं महासुमिणं छ ॥ ४ तुमे देवाणुप्पिते । सुमिणा दिट्ठा जाव आरोगुतुट्ठिबीहाउमंगलकारणा णं तुमे देवाणुप्पिए चोइस महासुमिणादिट्ठा, तं० अत्थ जाव एवं खलु णवणई मात्ताणं तं चेव जिणे वा तेलोक्कनायगे धम्मवरचक्कवट्ठी, तं ओराला णं तुमे देवा० सुमिणा दिट्ठा जाव भुज्जो भुज्जो अणुवृहति । तए णं छ ॥

रन्ना अब्भणुन्नाया समाणी नाणामणिरयणभत्तिचित्ताओ भद्दासणाओ
अब्भुट्ठेइ, अब्भुट्ठिता अतुरियं अचवलं असंभंताए अविलंबियाए राय-
हंससरिसीए गईए जेणेव सते भवणे तेणेव उवागच्छइ, तेणेव २ ता सयं
भवणं अणुपविट्ठा ॥ ८३ ॥

जण्णभिइं च णं समणे भगवं महावीरे तं नायकुलं सांहरिणं
तण्णभिइं च णं बहवे वेसमणकुंडधारिणो तिरियजंभगा देवा सक्कवयणं
से जाइं इमाइं पुरापोराणाइं महानिहाणाइं भवन्ति, तं जहा-पहीणसा-
मियाइं पहीणसेउयाइं पहीणगोत्तागाराइं उच्छन्नसामियाइं उच्छन्नसेउकाइं
उच्छन्नगोत्तागाराइं ॥ गौमाऽऽरनगरखेडकव्वडमडंबदोणमुहपट्टणासमसं-
वाहसन्निवेसेसु ॥ सिंघाडणसु वा तिएसु वा चउकेसु वा चवरेसु वा चउम्मु-
हेसु वा महांपहेसु वा गामट्टाणेषु वा नगरट्टाणेषु वा गामनिद्धमणेषु वा
नगरनिद्धमणेषु वा औवणेषु वा देवकुल्लेषु वा सभासु वा पवासु वा आरा-
मेसु वा उज्जाणेषु वा वणेषु वा वणसंडेसु वा सुसाणसुन्नागारगिरिकंदर-
संतिसेलोवट्टाणभवणगिहेसु वा सन्निस्सित्ताइं विट्ठंति ताइं सिद्धथराय-
भवणंसि साहरन्ति ॥ ८४ ॥ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे

१ संति नायकुल्लसि सां भवां । तं रायकुल्लं सां क-स-व ॥ २ साहिप प-च-उ ॥ ३ ०यण-
संवेसेणं से उ ॥ ४ चप्रतो सवेत्र सामियाइं स्थाने सामियाणि पाळे वत्तेते ॥ ५ ॥ ॥ एतच्चिद्धमप्यवतीं
पाठः उ ॥ ६ महापहपहे ॥ उ ॥ ७ आपसणेसु च ॥ ८ पम्वाशीतितमं सूत्रमर्वाचीनादशेषेव
इत्येते, न प्राचीनासु तालपत्रोदप्रतिपु । उ प्रतो पुनरेतत्सुत्रमन्तरवत्ति च वड्ढातिमं सूत्रं स्थान्तरेण वत्तेते ।
तथाहि-जं रयणिं समणे भगवं महावीरे तं नायकुल्लं साहिते तण्णभिइं च णं तं नायकुल्लं
हिरण्णं वड्ढिइया सुवण्णं वं पुत्तेहि वं पसुहि वं रज्जेण वं रट्ठेण वं बलेण
वं वाहणेण वं कोसेण वं पुरेण वं अणवणं वं विपुलधण इत्यादि ८५ सूत्रमनु-
सन्धेयम् ॥ ८६ ॥ तप णं इत्यादि यावत् अम्हे हिरण्णं वड्ढामो जाव अतीव २ पीतीसक्कारसमु-
त्थणं वड्ढामो, अनमंतसामंतरायाणो वसमागता. तं जता णं अम्हे पस दारणे गम्भयासवसहीतो
अभिनिक्रमन्ते भविस्सन्ति तता णं अम्हेतस्स दारगस्स यावत् वड्ढमाणां ति ॥ ८६ ॥ समणे भगवं
महावीरे सग्गिनगम्भे मत्तुमणकंपणट्ठाप निचवले निप्फंदे निरेयणे अलीणपल्लीणगते याधि
विट्ठंत्था ॥ ८७ ॥ तते णं सा तिसला सत्तिगणी ते गम्भे निचवले निप्फंदे निरेयणं अलीण-
पल्लीणगते वा वि जाणिता पवं व इदे मे से गम्भे उ ॥

३०

नायकुलंसि साहरिणं तं रयणिं च णं नायकुलं हिरण्णेणं वड्डित्था सुवण्णेणं वड्डित्था धणेणं धन्नेणं रज्जेणं रट्ठेणं बलेणं वाहणेणं कोसेणं कोट्टागारेणं पुरेणं अंतोउरेणं जणवएणं जसवाएणं वड्डित्था, विपुलधणकणगरयणमणिमो-
त्तियसंखसिलप्पवालरत्तरयणमाइएणं संतसारसावएज्जेणं पीइसकारसमुद-
एणं अईव अईव अभिवड्डित्था ॥ ८५ ॥- तए णं समणेस्स भगवओ
महावीरस्स अम्मापिऊणं अयमेयारूवे अज्झत्थिए चित्थिए पत्थिए मणो-
गए संकप्पे समुप्पज्जित्था-जप्पभिइं च णं अम्हं एस दारए कुच्छिसि
गम्भत्ताए वक्कंते तप्पभिइं च णं अम्हे हिरण्णेणं वड्डामो सुवण्णेणं व०
धणेणं धन्नेणं रज्जेणं रट्ठेणं बलेणं वाहणेणं कोसेणं कोट्टागारेणं पुरेणं
अंतोउरेणं जणवएणं जसवाएणं वड्डामो, विपुलधणकणगरयणमणिमोत्तिय-
संखसिलप्पवालरत्तरयणमाइएणं संतसारसावएज्जेणं पिइसकारसमुदएणं
अतीव २ अभिवड्डामो तं जया णं अम्हं एस दारए जाए भविस्सइ तथा
णं अम्हे एयस्स दारगस्स एयाणुरूवं गोत्रं गुणनिष्कवं नामधिज्जं करि-
स्सामो वद्धमाणो त्ति ॥ ८६ ॥

तए णं समणे भगवं महावीरं माउअणुकंपणट्ठाए निब्वले निष्फंदे
निरेयणे अल्लीणपल्लीणगुत्ते या वि होत्था ॥ ८७ ॥ तए णं तीसे
तिसलाए स्वत्तियाणीए अयमेयारूवे जाव समुप्पज्जित्था-हडे मे से
गब्भे मडे मे से गब्भे चुए मे से गब्भे गल्लिए मे से गब्भे एस मे गब्भे
पुब्बि एयत्ति इयणिं नो एयत्ति त्ति कड्डु ओहतमणसंकप्पा चित्तसोग-
सायरं संपविट्ठा करयलपल्लहत्थमुही अट्टज्झाणोवगया भूमिगयदिट्ठीया
झियायइ। तं पि य सिद्धत्थरायभवणं उवरयमुइंगतंतीतलतालनाइइज्ज-
जणमणुज्जं दीणविमणं विहरइ ॥ ८८ ॥ तए णं समणे भगवं

१ ०रेयं अएणं जणवयणं वड्डि० क० ॥ २ ०कारेणं अतीव क-क-ग-प ॥

महावीरे माऊए अयमेयारूवं अज्झत्थियं पत्थियं मणोगयं संकणं
समुपपणं विजाणितो एगदेसेणं एयइ ॥ ८९ ॥ तए णं सा तिसला
खत्तियाणी हट्टुट्टु जाव हियया एवं वयासि-नो खलु मे गब्भे हडे
जाव नो गल्लिए, मे गब्भे पुब्बि नो एयइ इयाणि एयइ त्ति कट्ठु हट्टुट्टु
जाव एवं वा विहरइ ॥ ९० ॥ तए णं समणे भगवं महावीरे गब्भंत्थे
चेव इमेयारूवं अभिग्गहं अभिगिण्हइ नो खलु मे कण्हइ अम्मापिएहि
जीवंतेहि मुंडे भवित्ता अगास्वासाओ अणगारियं पव्वइत्तए ॥ ९१ ॥

तए णं सा तिसला खत्तियाणी ण्हाया कयवल्लिक्कमा कयकोउय-
मंगलपायच्छित्ता सव्वालंकारभूसिया तं गब्भं नाइसीएहि नाइउण्हेहि
नाइत्तिहेहि नाइकडुएहि नाइकसाइएहि नाइअंविहेहि नाइमहुरेहि ना-
तिनिद्धेहि नातिलुक्खेहि नातिउल्लेहि नातिसुक्केहि उडुभयमाणसुहेहि
भोयणच्छायणगंधमल्लेहि ववगयरोगसोगमोहभयपेरित्तासा जं तस्स ग-
ब्भस्स हियं मियं पत्थं गब्भपोसणं तं देसे य काले य आहारमाहारे-
माणी विवित्तमउएहि सयणासणेहि पइरिक्कमुहाए मणाशुकूलाए विहार-
भूमीए पसत्थदोहला संपुन्नदोहला सम्माणियदोहला अविमाणियदोहला
वुच्छिन्नदोहलौ विणीयदोहला सुहं सुहेणं आसयइ सयति चिट्ठइ निसीयइ
तुयट्ठइ सुहं सुहेणं तं गब्भं परिवहइ ॥ ९२ ॥ तेणं कालेणं
तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे जे से गिम्हाणं पढमे मासे दोच्चे
पक्खे चित्तमुद्धे तस्स णं चित्तमुद्धस्स तेरसीदिवसेणं नवणं मासाणं बहु-

१ ० ला अंगुलिथाए कुच्छिभांगंति एगदेसेणं एयति ॥ ८९ ॥ तते णं सा तिसला खत्तियाणी ते
गब्भं एयमाणं वेयमाणं चलमाणं फंदमाणं जाणिता हट्टु जाव रोमकूषा एवं च नो खलु मे हडे
से गब्भे नो खलु मे मडे से गब्भे नो खलु मे चुप से गब्भे नो खलु मे गळिते से गब्भे, एस
मे गब्भे पुब्बि नो एयति इयाणि एयति त्ति कट्ठु हट्टु जाव रोमकूषा ॥ ९० ॥ छ ॥ २ गब्भगत
खेव समाणे इमे ० व ॥ ३ ० यणओदणगंधमल्लालंकारेहि वव ० व ॥ ४ ० परित्तमा जं अवा ० ॥
५ ० ला ववणीय ० अवा ० ॥ ६ ० सोपक्खेणं नव ० छ ॥

३९

पट्टिपुत्राणं अद्धट्टमाणं य राइंदियाणं विइकंताणं ॥ उच्चट्टाणगतेसु गहेसु
पढमे चंदजोगे सोमासु दिसासु वित्तिमिरासु विसुद्धासु जतिणसु सब्ब-
सज्जेसु पयाहिणाणुकूलंसि भूमिसिण्णिसि मारुणंसि पवातंसि निष्फण्णमे-
दिणीयंसि कालंसि पमुदितपक्कीलिएसु जणवणसु ॥ पुव्वरत्तावरत्तकालस-
मयंसि हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं अरोगा आरोगं दारयं
पैयाया ॥ ९३ ॥

जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे जाए सा णं रयणी बहूहिं
देवेहि य देवीहि य उवयंतेहि य उप्पयंतेहि य उप्पिजलमाणभूया कहक-
हभूया यावि होत्या ॥ ९४ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे
जाए तं रयणिं च णं बहवे वेसमणकुंडर्धारिणो तिरियजंभगा देवा सिद्धत्थ-
रायभवंसि हिरन्नवासं च सुवन्नवासं च रेयणवासं च वयरवासं च वत्थवासं
च आहरणवासं च पत्तवासं च पुण्णवासं च फलवासं च वीयवासं च मल्ल-
वासं च गंधवासं च वण्णवासं च चुण्णवासं च वसुहारवासं च वासि-
सु ॥ ९५ ॥ तए णं से सिद्धत्थे खेंत्तिए भवणवइयागमन्तरजोइस-
वेमाणिएहिं देवेहिं तित्थयरजम्मणाभिसेयमहिमाए कयाए समाणीए प-
च्चसकैलसमयंसि नगरगुत्तिए सदावेइ, नगरगुत्तिए २ ता एवं वया-
सी ॥ ९६ ॥ स्विणामेव भो देवाणुप्पिया ! कुंडपुरे नगरे चारणसोहणं

१ ॥ — एतच्चिह्नमध्यवर्ती पाठः अर्वाचीनास्तेव प्रतिष्ठु दृश्यते ॥ २ अरोगा अरोगं य ॥ ३ पस्सुया
छ ॥ ४ अिनवहितमसुत्रानन्तरं ग प्रतो इदमेकं द्यमधिकं वर्तते । तथाहि—जं रयणिं च णं समणे भगवं
महावीरे जाए तं रयणिं च णं बहूहिं देवेहि य देवीहि य उवयंतेहि य उप्पयंतेहि य उज्जोविद्या
यावि होत्या ॥ ५ जाए तं रयणिं च णं बहवे क-ल-ग-व ॥ ६ देवीहि य ओवत्तमाणेहि य
उप्पयमाणेहि य पगालोप लोप देवुज्जोप देवुक्कलिया देवसन्निवाए देवकहकहप देवुप्पिजल-
मालभूते आबिहोत्या ॥ ९४ ॥ छ ॥ ७ य उज्जोविद्या यावि होत्या उप्पिजलकभूता व ॥ ८ धारी
तिरि० क-स-ग ॥ ९ गा सक्कवणसंसेजेणं सिद्ध० छ ॥ १० रयणवइरवत्थआभरणपत्तपु-
ष्फवायवुद्धि च मल्लमंथचुण्णवुद्धि च वसुधाराय वासं वासिसु ॥ ९५ ॥ च ॥ ११ खत्तिव समणस्स
भगवओ महावीरस्स भवण० व ॥ १२ कालंसि नम० क-स ॥

करेह, चारगसोहणं २ ता माणुम्माणवद्धणं करेह, माणु २ ता कुंडपुरं
नगरं सन्निभतरवाहिरियं आसियसम्मज्जियोवलेवियं सिघाडगतिचउक्क-
चच्चरचउम्मुहमहापहपहेसु सित्तसुइसम्मट्टरत्थंतरावणवीहियं मंचाइमंचक-
लियं नाणाविहरागेभूसियज्झयपढागमंडियं लाउल्लोहयमडियं गोसीससरस-
रत्तचंदणदहरदिण्णपंचंगुलितलं उवंचियचंदणकलसं चंदणधइसुकयतोरण-
पडिदुवारदेसभागं आसत्तोसत्तविपुलवट्टवग्धारियमल्लदामिकलावं पंचवन्नस-
रससुरहिमुक्कपुष्पुंजोवयारकलियं कालागुरूपवरकुंदुरुक्कतुरुक्कडज्झंतधूव-
मघमधितगंधुच्छयाभिरामं सुगंधवरगंधियं गंधवट्टिभूयं नडनट्टगजल्लम-
ल्लमुट्टियवेलंवगपवगकहगपढकलासकआइंखगलंसमंसत्तूणइल्लतुंववीणियं -
अणेगतालायराणुचरियं करेह कारवेह, करेत्ता कारवेत्ता य जूयसहस्सं च
मुसलसहस्सं च उस्सवेह, उस्सवित्ता य मम एयमाणत्तियं पच्चप्पि-
णेह ॥ ९७ ॥ तए णं ते^१ णगरगुत्तिया सिद्धत्थेणं रत्ता एवं वुत्ता
समाणा हट्टुट्ट जाव हियया करयल जाव पडिसुणित्ता खिप्पामेव कुंडपुरे
नगरे चारगसोहणं जाव उस्सवेत्ता जेणेव सिद्धत्थे राया तेणेव उवागच्छंति,
२ ता करयल जाव कट्ठु सिद्धत्थस्स रत्तो एयमाणत्तियं पच्चप्पि-
णंति ॥ ९८ ॥ तए णं से सिद्धत्थे राया जेणेव अट्टणसाला तेणेव
उवागच्छ, तेणेव उवागच्छित्ता जाव सव्वोरोहेणं सव्वपुष्पगंधवत्थमल्लालं-

१ ० रागऊसियज्झयपढागातिपढागं च-छ ॥ २ उवडियं ० ॥ ३ ० धूवसुरभिम्भ ० च ॥
४ ० णियसूतमागहपणित्तं पयामहामहिमसंपउत्तं जयसहस्सं चकसहस्सं च उस्सवेह ॥ ५ जयस-
हस्सं आयामजामाहियसक्कारं च पयामहिमसंजुत्तं उस्सवेह च ॥ ६ ० ता य अक्खेय य पुपथ य,
[२ ता य मम] एयमाणत्तियं खिप्पामेव पच्च ० ॥ ७ ते कोडुं वियपुरिसा तिड ० ॥
८ ० मेव खत्तिपकुंडगामे नगरे चारगसोहणंकरेति, तहेव जाव चकसहस्सं च उस्सवित्ति, उस्सवेत्ता
अक्खेति य पुंति य एयमाणत्तियं खिप्पामेव पच्च ० ॥ ९ ततेजं से सिद्धत्थे खत्तिप जेणेव
अट्टणसाला तेणेव उवागच्छति दोकं पि कोडुं वियपुरिसे सहावेति, २ ता एवं थवासी-खिप्पामेव
भो देवाणुपिया ! कुंडपुरे नगरे उस्सुक्कं उक्करं उक्किट्ठं अविज्जं अमेज्जं अमडप्पवेत्तं अदंड-
कोदेहिमं अधरिमं अगणिमं सव्विद्वीप सव्वजुत्तीप सव्वबलेणं सव्वसमुद्धरणे सव्वावरेणं सव्वत्तं-

३४

कारविभूसाए सव्वतुडियसइनिनाएण महया इड्डीए महया जुतीए महया बलेणं महया वाहणेणं महया समुदएणं महया वरतुडियजमगसमगप्पवा-
इएणं संस्वपणवपडहभेरिस्सल्लरिस्सरमुहिहुडुकमुवरमुइंगदुंदुहिनिघोसणा-
दितरवेणं उस्सुंकं उकरं उक्किट्टं अदेज्जं अमेज्जं अभडप्पवेसं अडंडकोडंडिमं
अधरिमं गणियावरनाडइज्जकलियं अणेगतालायराणुवरियं अणुद्धयमुइंगं
(ग्रं० ५००) अमिलायमल्लदामं पमुइयपक्कीलियसपुरजणजाणवयं द-
सदिवसट्टिइपडियं करेइ ॥ ९९ ॥ तए णं से सिद्धत्थे राया दसा-
हियाए टिइपडियाते वट्टमाणीए सइए य साहस्सिए य सयसाहस्सिए य
जाए य दाए य भाए य दलमाणे य दवावेमाणे य सइए य साहस्सिए य
सयसाहस्सिए य लंभे पडिच्छेमाणे य पडिच्छावेमाणे य एवं वा विह-
रइ ॥ १०० ॥ तए णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अम्मापियरो
पढमे दिवसे टिइपडियं करेति, तइए दिवसे चंदसूरस्स दंसणियं करेति,
छट्ठे दिवसे जागरियं करेति, एक्कारसमे दिवसे विइकंते निव्वत्तिए अ-
सुत्तिजातकम्मकरणे संपत्ते वारसाहदिवसे विउलं असणपाणखाइमसाइमं
उवक्खडावित्ति, उव २ चा मित्तनाइनियगसयणसंबधिपरिजणं नायए य
स्वत्तिए य आमंतेत्ता तओ पच्छा ण्हाया कयबलिकम्मा कयकोउयंगल-

भवेणं सव्वप्पगतीहिं सव्वविभूतीए सव्वविभूसाए सव्वतालायरेहिं सव्वणाइपहिं सव्वरोध-
परिवारेणं सव्वपुक्कवत्थंगंधमल्लालंकारविभूसाए सव्वतुरियसग्गिणादेणं मइता इड्डीए मइता
जुत्तीए मइता बलेणं मइता वाहणेणं मइता समुदएणं मइता वरतुडियजमगसमगप्पवाइतरवेणं
संस्वपणवपडइभेरिस्सल्लरि हुहुभिं मुरवमुत्तिगल्लरमुहिं गिग्घोसणातिएणं गणियावरणाइज्जकलितं
अणेगतालायराणुवरितं अणुद्धयमुत्तिगमिलातमल्लदामं पमुत्तिलपक्कीलितं विजयवेजयंतं सपु-
रजण जाणवतं दसरायं ठियपडितं करेइ, जुयं च उव्विइइ, ते वि एतेणं वेव बिहिणा करेति
जाय पच्छप्पिणंति ॥ ९९ ॥ ततेणं से सिद्धत्थे खसिए दसराइयाए टिलपडियाए वट्टमाणीए सयहिं
य साहस्सेहिं य सयसाहस्सीएहिं य जातेहिं दापहिं भापहिं पीतिदानं दल्यमाणे दवावेमाणे
सतिए य साहस्सिए य लंभे पडिच्छमाणे बिहरति ॥ १०० ॥ व ॥

१ ०रियं जागरेति ७-व ॥

पायच्छित्तो सुद्धपावेसाइं मंगल्लाइं कथाइं पवरपरिहिते भोयणवेलाए भो-
यणमंडवंसि सुहासणवरगया तेणं मित्तनाइनियगसयणसंबंधिपरिजणेणं
नायएहि य सद्धिं तं विउलं अंसणं ४ आसाएमाणा विसाएमाणा परिमुं-
जेमाणा परिभाएमाणा विहरंति ॥ १०१ ॥ जिमियमुत्तोत्तरागया
वि य णं समाणा आर्यता चोक्खा परमसुईभूया तं मित्तनाइनियगसयण-
संबंधिपरिजणं नायए य स्वत्तिए य विउलेणं पुफ्फवत्थगंधमल्लालंकारेणं
सकारंति सम्माणंति, सकारित्ता सम्माणित्ता तस्सेव मित्तनाइनियग-
सयणसंबंधिपरिजणस्स नायाण य स्वत्तियाण य पुरओ एवं वया-
सी ॥ १०२ ॥ पुर्व्वि पि य णं देवाणुप्पिया! अम्हं एयंसि दारगंसि
गंभं वक्कंतंसि समाणंसि इमेयारूवे अब्भत्थिए चित्तिए जाव समुप्पज्झिं-
त्था-जप्पभिइं च णं अम्हं एस दारए कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते तप्प-
भिइं च णं अम्हे हिरन्नेणं वड्डामो सुवन्नेणं धणेणं धन्नेणं जाव साव-
एज्जेणं पीइसकारेणं अईव २ अभिवड्डामो सामंतरायाणो वसमागया य तं
जया णं अम्हं एस दारए जाए भविस्सइ तया णं अम्हे एयस्स दारगस्स
एयाणुरूवं गोत्रं गुणनिष्फन्नं नामधिज्जं करिस्सामो वद्धमाणु त्ति, तं होउ
णं कुमारं वद्धमाणे २ नामेणं ॥ १०३ ॥

समणे भगवं महावीरे कासवगोत्ते णं, तस्स णं तओ नामधेज्जा
एवमाहिज्जंति, तं जहा-अम्मापिउंसंतिए वद्धमाणे १ सहसम्मूईयाते समणे
२ अयले भयभेरवाणं परीसहोवसग्गाणं खंतिस्समे पडिमाणं पालए धीमं
अरतिरतिसहे दविए वीरियसंपन्ने देवेहिं से णामं कयं समणे भगवं महा-
वीरे ३ ॥ १०४ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पिया कासवे

१ ०च्छित्ता सव्वालंकारभूतिया भोयणवे ० व ॥ ०च्छित्ता भोयणवे ० क-ख-ग-घ ॥
२ मिल जाव स्वत्तिपट्टिय सद्धि छ ॥ ३ अलं दु आसा ० व ॥ ४ गम्भं गर्तंसि सम्माणंसि
इमे ० व-ख ॥ गम्भं वद्धमाणंसि इमे ० क ॥ ५ ०जिज्जा-ज ० क ॥ ६ ०पित्तीसं ० व-ख ॥

३६

गोत्तेणं, तस्स णं तओ नामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तं जहा-सिद्धत्ये इ वा
 सेज्जंसे इ वा जसंसे इ वा ॥ १०५ ॥ समणस्स णं भगवओ
 महावीरस्स माया वासिट्ठा गोत्तेणं, तीसे णं तओ नामधेज्जा एवमा-
 हिज्जंति, तं जहा-तिसला इ वा विदेहदिण्णा इ वा पियकारिणी इ
 वा ॥ १०६ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पित्तिज्जे सुपासे,
 जेट्ठे भाया नंदिवद्धणे, भगिणी सुदंसणा, भारिया जसोया कौडिन्ना
 गोत्तेणं ॥ १०७ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स णं धूया
 कासवी गोत्तेणं, तीसे णं दो नामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तं जहा-अणोज्जा
 इ वा पियदंसणा इ वा ॥ १०८ ॥ समणस्स णं भगवओ महावी-
 रस्स नचुई कासवी गोत्तेणं, तीसे णं दो नामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तं
 जहा-सेसवई इ वा जस्सवई इ वा ॥ १०९ ॥ समणे भगवं महावीरे
 दक्खे दक्खपत्तिन्ने पडिरूवे ओलीणे भद्दए विणीए नाए नायपुत्ते नाय-
 कुलचंदे विदेहे विदेहदिन्ने विदेहजच्चे विदेहसूमाले तीसं वासाइं विदेहंसि
 कट्ठु अम्मापिईहिं देवत्तगएहिं गुरुमहत्तरएहिं अब्भणुन्नाए समत्तपइन्ने
 पुणरवि लोयंतिएहिं जियकप्पिएहिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं
 मणुन्नाहिं मणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं घन्नाहिं मंगल्लाहिं
 मियमहुरसस्सिरीयाहिं हिययगमणिज्जाहिं हिययपल्लायणिज्जाहिं गंभी-
 रौहिं अपुणरुत्ताहिं वग्गूहिं अणवरयं अभिन्दमाणा य अभिथुव्वमाणा
 य एवं वयासी-जय २ नंदा! जय २ भद्दा! भद्दं ते जय २ सत्तिवर-
 वसहा! बुज्झाहिं भगवं लोगनाहा! पवत्तेहिं धम्मतिथं हियसुहनिस्से-
 यसकरं सब्वलोए सब्वजीवाणं भविस्सई त्ति कट्ठु जय २ सइं पउं-
 ज्जंति ॥ ११० ॥ पुर्व्वि पि य णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

१ अलोके व ॥ २ मयहरणेहिं व ॥ ३ रादियाहिं व ॥

माणुस्साओ गिहत्थधम्माओ अणुत्तरे आहोहिण् अप्पडिवाई नाणदंसणे
 होत्था । तए णं समणे भगवं महावीरे तेणं अणुत्तरेणं आहोहिण्णं नाण-
 दंसणेणं अप्पणो निक्खमणकालं आभोएइ, अप्पणो २ ता चेच्चा हिरण्णं
 चेच्चा सुवन्नं चेच्चा धणं चेच्चा रज्जं चेच्चा रट्टं एवं वलं वाहणं कोसं को-
 ट्ठागारं चेच्चा पुरं चेच्चा अंतेउरं चेच्चा जणवयं चेच्चा विपुलधणकणगरय-
 णमणिमोत्तियसंखसिलप्पवालरत्तरयणमाइयं संतसारसावतेज्जं विच्छइ-
 इत्ता विगोवइत्ता दाणं दायारेहिं परिभाएत्ता दाइयाणं परिभाएत्ता जे से
 हेमंताणं पढमे मासे पढमे पक्खे मग्गसिरवहुले तस्स णं मग्गसिरवहु-
 लस्स दसमीपक्खेणं पाईणगामिणीए छायाए पोरिसीए अभिनिविट्ठाए
 पमाणपत्ताए सुव्वएणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं चंदप्पभाए सीयाए सदे-
 वमणुयासुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे संखियचक्कियनंगलियमुहमं-
 गलियवद्धमाणमपूसमाणगंधटियगणेहिं ताहिं इट्ठाहिं कंताहिं पियाहिं
 मणुण्णाहिं मंणामाहिं ओरालाहिं कल्लाणाहिं सिवाहिं धन्नाहिं मंगल्लाहिं
 मियमहुरसस्सिरीयाहिं वग्गूहिं अभिनंदमाणा अभिसंथुवमाणा य एवं व-
 यासी ॥ १११ ॥ जय २ नंदा ! जय २ भद्दा ! भइते ।-अभग्गेहिं
 णाणदंसणचैरित्तेहिं अजियाइं जिणाहिं इंदियाइं, जियं च पालेहिं समण-
 धम्मं, जिअविग्घो वि य वसाहिं तं देव ! सिद्धिमज्जे, निहणाहिं रागदो-
 समल्ले तवेणं, धिइधणियवद्धकच्छे महाहिं अट्टकम्मसत्तू ज्ञाणेणं उत्तमेणं
 सुक्केणं अप्पमत्तो हराहिं आराहणपडागं च वीर ! तेलोकरंगमज्जे,
 पावय वित्तिमिरमणुत्तरं केवलं वरणाणं, गच्छ य मोक्खं परमपयं जिणव-

१ ०पत्ता ॥ तेणं कालेण तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे जे से हेमं ० अर्वा ० ॥
 २ मणोरमाहिं ओरा ० ५ ॥ ३ ०ल्लाहिं सस्सिरीयाहिं हिययगमणिज्जाहिं हिययपल्लवणिज्जाहिं
 मितमहुरगंभीराहिं अट्टसंभियाहिं अपुणहत्ताहिं वग्गूहिं अणवरते अभिनंदंता य अभियुणंता य
 पयं वयासी ॥ १११ ॥ छ ॥ ४ ।- । एतच्चिह्नमन्थगतः पाठः अर्वा ० ॥ ५ ० चरित्तमुत्तमेहिं अजि ० छ ॥

३८

रोवदिट्टेणं मग्गेणं अकुडिलेणं, हंता परीसहचमूं, जय २ स्वत्तियवरवसहा !
 बहूइं दिवसाइं बहूइं पक्खाइं बहूइं मासाइं बहूइं उउइं बहूइं अयणाइं बहूइं
 संवच्छराइं अभीए परीसहोवसग्माणं स्वत्तिस्समे भयभेरवाणं धम्मं ते अविग्घं
 भवउ त्ति कहु जय २ सइं पउंजंति ॥ ११२ ॥ तए णं समणे भगवं
 महावीरे नयणमालासहस्सेहिं पेच्छिज्जमाणे २ वयणमालासहस्सेहिं अभि-
 शुव्वमाणे २ हिययमालासहस्सेहिं ओनंदिज्जमाणे २ मणोरहमालासह-
 स्सेहिं विच्छिप्पमाणे विच्छि २ कंतिरूवगुणेहिं पत्थिज्जमाणे प २ अं-
 गुलिमालासहस्सेहिं दाइज्जमाणे दा २ दाहिणहत्थेणं बहूणं नरनारिसह-
 स्साणं अंजलिमालासहस्साइं पडिच्छमाणे २ भवणैपंतिसहस्साइं समति-
 च्छमाणे स २ तंतीतलतालतुडियगीयवाइयरवेणं महुरेण य मणहरेण
 जयजयसइघोसमीसिएणं मंजुमंजुणा घोसेण य पडिबुज्जमाणे प २ सव्वि-
 ड्डीए १-संव्वजुइंए सव्वबलेणं सव्ववाहणेणं सव्वसमुदएणं सव्वादरेणं स-
 व्वविभूतीए सव्वविभूसाए सव्वसंभमेणं सव्वसंगमेणं सव्वपगतीहिं सव्व-
 णाडएहिं सव्वतालायरेहिं सव्वोरोहेणं सव्वपुण्णवत्थंगंधमल्लालंकारविभूसाए
 सव्वतुडियसइसण्णिणादेणं महता इड्डीए महता जुतीए महता बलेणं महता
 वाहणेणं महता समुदएणं महता वस्तुडितजमगसमगण्यवादितेणं संखप-
 णवपडहभेरिस्सल्लारिखरमुंहिहुडुकदुंदुभिनिग्घोसनादिय १ रवेणं कुंडपुरं
 नगरं मज्झंमज्झेणं निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव णायसंडवणे उज्जाणे
 जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ ॥ ११३ ॥ २ ता असोग-
 वरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ, अहे २ ता सीयाओ पच्चोरुहइ, सीयाओ २
 ता सयमेव आहरणमल्लालंकारं ओमुयइ, आभर २ सयमेव पंचमुट्ठियं

१ ०यमूं, अभिभविआ गामकटगोवसग्माणं धम्मं ते अविग्घं ॥ २ ०स्सेहिं अहिंमंदि ० य ॥
 ३ ०नारिजणसह ० छ ॥ ४ ०ने २ बहूइं भव ० च ॥ ५ ०णवरप ० छ ॥ ६ ० — एतच्छिहमप्यगतः
 पाठः अर्वा ॥ तालपत्रीयप्रतिपु तु एतत्स्थाने जात्य इत्येव वल्लंते ॥ ७ ०मुडिमुइंगजुडु ० छ ॥

लोयं करेइ, स २ ता छट्ठेणं भत्तेणं अपाणएणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं
जोगमुवागएणं एणं देवदूसमायाय एणे अबीए मुंडे भवित्ता अगाराओ
अणगारियं पव्वइए ॥ ११४ ॥

समणे भगवे महावीरे संवच्छरं साहियं मासं जाव चीवरधारी
होत्था, तेण परं अचेलेपाणिपडिग्गहए ॥ ११५ ॥ समणे भगवं
महावीरे साइरेगाइं दुवालस वासाइं निचं वोसट्ठकाए चियत्तदेहे
जे केइ उवसग्गा उप्पज्जंति, तं जहा-दिवा वा माणुस्सा वा तिरि-
क्खजोणिया वा अणुलोमा वा पडिलोमा वा ते उप्पन्ने सम्मं सहइ
खमइ तित्तिक्खइ अहियासेइ ॥ ११६ ॥ तए णं समणे भगवं
महावीरे अणगारे जाए इरियासमिए भासासमिए एसणासमिए आ-
याणभंडमत्तनिक्खेवणासमिए उच्चारपासवणखेलसिंघाणजल्लपारिट्ठावणि-
यासमिए मणसमिए वइसमिए कायसमिए मणगुत्ते वयगुत्ते कायगुत्ते
गुत्ते गुत्तिदिए गुत्तबंभयारी अकोहे अमाणे अमाए अलोभे संते
पसंते उवसंते परिनिव्वुडे अणासवे अममे अकिंचणे छिन्नंगंथे निरु-
वलेवे, कंसपाई इव मुक्कतोये, संखो इव निरंजणे, जीवो इव अप्पडिहयगई,
मगणं पिव निरालंबणे, वायुरिव अप्पडिबद्धे, सारयसल्लिं व सुद्धहियए,
पुक्खरपत्तं व निरुवलेवे, कुम्भो इव गुत्तिदिए, खग्गिसिंसाणं व एगजाए,
विहग इव विण्णमुक्के, भारुंडपक्खी इव अप्पमत्ते, कुंजरो इव सोडीरे,
वसभो इव जायथामे, सीहो इव दुद्धरिसे, मंदरो इव अप्पकंठे, सागरो
इव गंभीरे, चंदो इव सोमैलेसे, सूर्रो इव दित्ततेए, जच्चकणगं व
जायरूवे, वसुंधरा इव सव्वफासविसहे, सुहुयहुयासणो इव तेयसा

१ ०काय विचित्तदेहे छ ॥ २ तयं णं ते भगव क-ख-ग-घ-ङ ॥ ३ भिन्नंगंथे क-घ ॥
४ ०पय, आगरिसपल्लिभागे विष पानइभावे, पुक्ख ० छ ॥ ५ ०मदंसणे, सूर्रो छ ॥

४०

जलते ॥ ११७ ॥ — एतेसि पदाणं इमातो दुन्नि संघेयणगाहाओ-
 कंसे संखे जीवे, गगणे वायू य सरयसलिले य। पुक्खरपत्ते कुम्मे, विहगे
 स्वग्गे य भारंडे ॥ १ ॥ कुंजर वसभे सीहे, णगराया चेव सागरमखोभे।
 चंदे सूरु कणगे, वसुंधरा चेव हूयवहे ॥ २ ॥ — नत्थि णं तस्स भगवंतस्स
 कत्थइ पडिबंधो भवत्ति। से य पडिबंधे चउच्चिहे पण्णत्ते, तं जहा—दब्बओ
 खेत्तओ कालओ भावओ। दब्बओ णं सच्चित्ताचित्तमीसिएसु दब्बेसु।
 खेत्तओ णं गम्मे वा नगरे वा अरण्णे वा खित्ते वा खले वा घरे वा
 अंगणे वा णहे वा। कालओ णं समए वा आवलियाए वा आणापाणुए वा
 थोवे वा खणे वा लवे वा मुहुत्ते वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा उऊ वा
 अयणे वा संवच्छरे वा अन्नयरे वा दीहकालसंजोगे वा। भावओ णं कोहे
 वा माणे वा मायाए वा लोभे वा भये वा हासे वा पेज्जे वा दोसे वा
 कलहे वा अब्भक्खाणे वा पेसुन्ने वा परपरिवाए वा अरत्तिरती वा माया-
 मोसे वा मिच्छादंसणसल्ले वा। (ग्रं० ६००) तस्स णं भगवंतस्स नो एवं
 भवइ ॥ ११८ ॥ से णं भगवं वासावासवज्जं अट्ठु गिम्हहेमंतिए मासे
 गामे एगराईए नगरे पंचराईए वासीचंदणसमाणकण्णे समत्तिणमणिलेद्धु-
 कंचणे समदुक्खसुहे इहलोगपरलोगअपडिवद्धे जीवियमरणे निरवकंखे सं-
 सारपारगामी कम्मसंगनिघायणट्ठाए अब्भुट्ठिए एवं च णं विहरइ ॥ ११९ ॥

तस्स णं भगवंतस्स अणुत्तरेणं नाणेणं अणुत्तरेणं दंसणेणं अणु-
 त्तरेणं चरित्तेणं अणुत्तरेणं आलएणं अणुत्तरेणं विहारेणं अणुत्तरेणं वीरि-
 एणं अणुत्तरेणं अज्जवेणं अणुत्तरेणं मइवेणं अणुत्तरेणं लाघवेणं अणुत्त-
 राए खंतीए अणुत्तराए मुत्तीए अणुत्तराए गुत्तीए अणुत्तराए तुट्ठीए
 अणुत्तरेणं सच्चसंजमतवसुचरियसोवचइयफलपरिनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं

१ — एतच्चिदमथ्यवत्ति नाथायुगले अर्वा० ॥ २ संगहणि० अर्वा० ॥ ३ खेव सुहुयहुते छ ॥
 ४ कम्मसंघनि० च। कम्मसत्तुनि० अर्वा० ॥

भावेमाणस्स दुवालसे संवच्छराइं विइक्कताइं। तेरसमंस्स संवच्छरस्स अंतरा
वट्टमाणस्स जे से गिम्हाणं दोच्चे मासे चउत्थे पक्खे वइसाहसुद्धे तस्स
णं वइसाहसुद्धस्स दसमीए पक्खेणं पाईणगामिणीए छायाए पोरिसीए
अभिनिवट्टए पमाणपत्ताए सुव्वएणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं जंभिय-
गामस्स नगरस्स बहिया उजुवालियाए नईए तीरे वियावत्तस्स चेईयस्स
अदूरसामंते सामागस्स गाहावइस्स कट्टकरणंसि सालपायवस्स अहे गो-
दोहियाए उक्कुडुयनिसिज्जाए आयावणाए आयावेमाणस्स छट्ठेणं भत्तेणं
अपाणएणं हत्थुत्तराहि नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं द्वाणंतरियाए वट्टमाण-
स्स अपंते अणुत्तरे निव्वाघाए निरावरणे कसिणे पडिपुत्ते केवलवरना-
णदंसणे समुपत्ते ॥ १२० ॥ तए णं से भगवं अरहा जाए जिणे
केवली सब्बधू सब्बदरिसी सदेवमणुयासुरस्स लोगस्स परियायं जाणइ
पासइ, सब्बलोए सब्बजीवाणं आगइं गइं ठिइं चवणं उवदायं तक्कं मणो
माणसियं भुत्तं कडं पडिसेवियं आविक्कम्मं रहोक्कम्मं अरहा अरहस्सभागी
तं तं कालं मणवयणक्रीयजोगे वट्टमाणएणं सब्बलोए सब्बजीवाणं सब्बभावे
जाणमाणे पासमाणे विहरइ ॥ १२१ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे अट्टियगामं
नीसाए पढं अंतरावासे वासावासं उवागए। चंपं च पिट्ठिचंपं च निस्साए
तओ अंतरावासे वासावासं उवागए। वेसालिं नगरिं वाणियगामं च
निस्साए दुवालसे अंतरावासे वासावासं उवागए। रायगिहं नगरं नालंदं च
वाहरियं निस्साए चोइस अंतरावासे वासावासं उवागए। छं म्मिहिल्लए
दो भइयाए एगं आलभियाए एगं सावत्थीए एगं पणीयभूमीए एगं

१ ०लस वासाई जिं क-उ ॥ २ ०मस्स वासस्स क-उ ॥ ३ तीरसि जिं उ ॥ ४ तए
णं भगवं महावीरे क-ग। तए णं समणे भगवं महावीरे कल्पिं। तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे
भगवं महावीरे अर्थां ॥ ५ सब्बजगज्जीवाणं क ॥ ६ ०काएय जोगे उ ॥ ७ छ म्मिहिल्लए क-प ॥

४२

पावाए मज्झिमाए हत्थिवालस्स रत्तो रज्जुगसहाए अपच्छिमं अंतरावासं
 वासावासं उवागए ॥ १२२ ॥ तत्थ णं जे से पावाए मज्झिमाए
 हत्थिवालस्स रत्तो रज्जुगसभाए अपच्छिमं अंतरावासं वासावासं उवागए,
 तस्स णं अंतरावासस्स जे से वासाणं चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे कत्तिथ-
 बहुले तस्स णं कत्तिथवहुलस्स पन्नरसीपक्खेणं जा सा चरिमा रयणी तं
 रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए विइकंते समुज्जाए छिन्नजाइज-
 रामरणबंधणे सिद्धे बुद्धे मुत्ते अंतगडे परिनिव्वुडे सब्बदुक्खपहीणे चंदे
 नामं से दोच्चे संवच्छरे पीतिवद्धणे मासे नंदिवद्धणे पक्खे सुव्वयग्गी नामं
 से दिक्खे उवसमि ति पवुच्चइ देवाणंदा नामं सा रयणी निरइ ति
 पवुच्चइ अच्चे लवे मुहुत्ते पाणू थोवे सिद्धे नामे करणे सब्बट्टसिद्धे मुहुत्ते
 साइणा नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं कालगए विइकंते जाव सब्बदुक्खप्प-
 हीणे ॥ १२३ ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए
 जाव सब्बदुक्खप्पहीणे सा णं रयणी बहूहि देवेहि य देवेहि य ओवय-
 माणेहि य उप्पयमाणेहि य उज्जोविया यावि होत्था ॥ १२४ ॥ जं
 रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए जाव सब्बदुक्खप्पहीणे सा
 णं रयणी बहूहि देवेहि य देवीहि य ओवयमाणेहि य उप्पयमाणेहि य
 उप्पिजल्लगमाणभूया कहकहगभूया या वि होत्था ॥ १२५ ॥ जं रय-
 णिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए जाव सब्बदुक्खप्पहीणे तं रयणिं
 च णं जेट्टस्स गोयमस्स इंदभूइस्स अणगारस्स अंतेवासिस्स नायए
 पेज्जबंधणे वोच्छिन्ने अणंते अणुत्तरे जाव केवल्लवरनाणदंसणे समु-
 ष्पन्ने ॥ १२६ ॥ जं रयणिं च णं समणे जाव सब्बदुक्खप्पहीणे तं
 रयणिं च णं नव मल्लई नव लिच्छई कासीकोसलगा अट्टारसं वि
 गणरायाणो अमावसाए पाराभोयं पोसहोववासं पट्टवइंसु, गते से

भावुज्जोए दब्बुज्जोवं करिस्सामो ॥ १२७ ॥ जं रयणिं च णं समणे जाव सव्वदुक्खण्णीणे तं रयणिं च णं खुद्दाए भासरासी महग्गहे दोवाससहस्सट्ठिई समणस्स भगवओ महावीरस्स जम्मनक्खत्तं संकंते ॥ १२८ ॥ जण्णभिइं च णं से खुद्दाए भासरासी महग्गहे दोवाससहस्सट्ठिई समणस्स भगवओ महावीरस्स जम्मनक्खत्तं संकंते तण्णभिइं च णं समणाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण य नो उदिए उदिए पूयासकारे पवत्तति ॥ १२९ ॥ जया णं से खुद्दाए जाव जम्मनक्खत्ताओ वोत्ति-कंते भविस्सइ तथा णं समणाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण य उदिए उदिए पूयासकारे पवत्तिस्सति ॥ १३० ॥ जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे कालगए जाव सव्वदुक्खण्णीणे तं रयणिं च णं कुंथू अणुद्धरी नामं समुण्णत्ता, जा ठिया अचलमाणा छउमत्थाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण य नो चक्खुफ्फसं हव्वमागच्छइ, जा अठिया चलमाणा छउमत्थाणं निग्गंथाणं निग्गंथीण य चक्खुफ्फसं हव्वमागच्छइ, जं पासित्ता बहूहि निग्गंथेहि निग्गंथीहि य भत्ताइं पच्चक्खायाइं ॥ १३१ ॥ से किमाहु भंते! ? अज्जण्णभिइं दुराराहए संजये भविस्सइ ॥ १३२ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स इंदभूइपामोक्खाओ चोइस समणसाहस्सीओ उक्कोसिया समणसंपया होत्था ॥ १३३ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स अज्जचंदणा-पामोक्खाओ छत्तीसं अज्जियासाहस्सीओ उक्कोसिया अज्जियासंपया हो-त्था ॥ १३४ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स संखसयगपामोक्खाणं समणोवासगाणं एगा सयसाहस्सी अउणट्ठिं च सहस्सा उक्कोसिया समणो-वासयाणं संपया होत्था ॥ १३५ ॥ समणस्स भगवओ महावीरस्स

१ ०कारे भविस्सति ॥ २ ०इय सामणजे भ० व ॥

४४

सुलसारैर्वईपामोक्त्वाणं समणोवासियाणं तिणि सयसाहस्सीओ अट्टारस
य सहस्सा उक्कोसिया समणोवासियाणं संपया होत्था ॥ १३६ ॥ स-
मणस्स णं भगवओ महावीरस्स तिनि सया चोइसपुब्बीणं अजिणाणं
जिणसंकासाणं सब्बस्वरसन्निवाईणं जिणो विव अवितह वागरमाणाणं
उक्कोसिया चोइसपुब्बीणं संपया होत्था ॥ १३७ ॥ समणस्स णं भ-
गवओ महावीरस्स तेरस सया ओहिनाणीणं अत्तिसेसपत्ताणं उक्कोसिया
ओहिनाणीणं संपया होत्था ॥ १३८ ॥ समणस्स णं भगवओ महा-
वीरस्स सत्त सया केवलनाणीणं संभिन्नवरनाणदंसणघराणं उक्कोसिया के-
वलनाणिसंपया होत्था ॥ १३९ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीर-
स्स सत्त सया वेउब्बीणं अदेवाणं देविट्ठित्ताणं उक्कोसिया वेउब्बिसंपया
होत्था ॥ १४० ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पंचसया विउ-
लमईणं अट्टाइजेसु दीवेषु दोसु य समुद्देशु सणीणं पंचिदियाणं पज्जत्त-
गाणं जीवाणं मणोगए भावे जाणमाणेणं उक्कोसिया विउलमईसंपया
होत्था ॥ १४१ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स चत्तारि सया
वाईणं सदेवमणुयासुराए परिसाए वाए अपराजियाणं उक्कोसिया वाइसं-
पया होत्था ॥ १४२ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स सत्त अंतेवा-
सिसयाइं सिद्धाइं जाव सब्बदुक्खण्णीणाइं, चउइस अज्जियासयाइं सि-
द्धाइं ॥ १४३ ॥ समणस्स णं भगवओ महावीरस्स अट्ठ सया अणु-
त्तरोववाइयाणं गइक्खणाणाणं ठिइक्खणाणाणं आगमेसिभदाणं उक्कोसिया
अणुत्तरोववाइयाणं संपया होत्था ॥ १४४ ॥ समणस्स णं भगवओ
महावीरस्स दुविहा अंतकडभूमी होत्था, तं जहा-जुगंतकडभूमी य परि-

१ ०सिया साविवासंघ ० व ॥ २ ०ब्बीणं समसमुत्तमानाणीणं अजि ० छ ॥ ३ ०लवरनाणि ०
क-ग ॥ ४ अविट्ठित्ताणं विट्ठित्ठि ० क ॥ ५ ०दीवससु ० ख-छ ॥ ६ ०जाणं पालमाणेणं उक्कोसिया
मणपउज्जवणाणीणं संपया ० छ ॥

यायंतकडभूमी य । जाव तच्चाओ पुरिसजुगाओ जुगंतकडभूमी, चउवास-
परियाए अंतमकासी ॥ १४५ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे तीसं वासाइं
अगारवासमज्जे वसित्ता, साहरेगाइं दुवाल्स वासाइं छउमत्थपरियागं पाउ-
णित्ता, देसूणाइं तीसं वासाइं केवलिपरियागं पाउणित्ता, बायालीसं वा-
साइं सामन्नपरियायं पाउणित्ता, बावत्तरिं वासाइं सव्वाउयं पालइत्ता, रवीणे
वेयणिजाउयनामगोत्ते इमीसे ओसप्पिणीए दूसमसुसमाए समाए बहुवी-
इकंताए तिहि वासेहिं अद्धनवमेहि य मासेहिं सेसेएहिं पावाए मज्झि-
माए हत्थिपालगस्स रत्तो रज्जुगसभाए एगे अवीए छट्ठेणं भत्तेणं अपाण-
एणं साइणा नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं पच्चसकालममयंसि संपलियंकनि-
सन्ने पणपन्नं अज्झयणाइं कल्लाणफलविवागाइं पणपन्नं अज्झयणाइं पाव-
फलविवागाइं छतीसं च अपुट्टवागरणाइं वागरित्तां पधाणं नाम अज्झयणं
विभावेमाणे २ कालगए वितिकंते समुज्जाए छिन्नजाइजरामरणबंधणे
सिद्धे बुद्धे मुत्ते अंतकडे परिनिव्वुडे सव्वदुक्खण्णीणे ॥ १४६ ॥ स-
मणस्स णं भगवओ महावीरस्स जाव सव्वदुक्खण्णैहीणस्स नव वाससयाइं
विइकंताइं, दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरकाले गच्छइ ।
वायणंतरे पुण अयं तेणउए संवच्छरकाले गच्छइ इति दीसइ ॥ १४७ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए पंचविसाइं
होत्था, तं जहा-विसाहाहिं चुए चइत्ता गन्धं वक्तंते १ विसाहाहिं जाए २
विसाहाहिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइए ३ विसाहाहिं
अणंतंते अणुत्तरे निव्वाधाए निरावरणे कसिणे पडिपुन्ने केवलवरनाणदंसणे

१ सेसेहिं च-४ ॥ २ ण्णा पावयणं नाम क-ख-५ ॥ ३ ण्णहीणस्स धुवत्तेणरातिणो
पुत्तमरणे एगे वाससइस्सें असीतिवासादिए वीतिकंते ॥ १४७ ॥ छ ॥

४६

समुपन्ने ४ विसाहाहि परिनिव्वुए ५ ॥ १४८ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए जे से गिम्हाणं पढमे मासे पढमे पक्खे चित्तबहुले तस्स णं चित्तबहुलस्स चउत्थीपक्खेणं पाणयाओ कप्पाओ वीसं सागरोवमट्ठितीयाओ अणंतरं चयं चइत्ता इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे वाणारसीए नयरीए आससेणस्स रत्तो वम्माए देवीए पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि विसाहाहि नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं आहारवक्कंतीए (ग्रं. ७००) भववक्कंतीए सरीरवक्कंतीए कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते ॥ १४९ ॥ पासेणं अरहा पुरिसादाणीए तिण्णाणोवगए यावि होत्था—चइस्सामि त्ति जाणइ, चयमाणे न जोणइ, चुए मि त्ति जाणइ, तेणं चेव अभिलावेणं सुविणदंसणविहाणेणं सव्वं जाव निययं गिहं अणुप्पविट्ठा जाव सुहं सुहेणं तं गम्भं परिवहइ ॥ १५० ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए जे से हेमंताणं दोच्चे मासे तच्चे पक्खे पोसबहुले तस्स णं पोसबहुलस्स दसमीपक्खेणं नवहं मासाणं बहुपडिपुत्ताणं अद्धट्टमाणं य राइंदियाणं विइकंताणं पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि विसाहाहि नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं अरोगा अरोगं पयायौ, जम्मणं सव्वं पासाभिलावेणं भाणियव्वं जाव तं होउ णं कुमारे पासे नामेणं ॥ १५१ ॥

पासे णं अरहा पुरिसादाणीए दक्खे दक्खपइण्णे पडिरूवे अल्लीणे भइए विणीए तीसं वासाइं अगारवासमज्जे वसित्ता णं

१ जाणइ चुतो मीति० जं रयणि च णं पासे अरहा पुरिसादाणीए वम्माए कुच्छिसि गम्भत्ताए० तं रयणि च णं सा वम्मादेवी सयणिज्जंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी २ इमेत्तारूवे ओराले कुं ओइम सुमिणे वासित्ता णं पडिबुद्धा, तं०—गय० गाहा । तेणं चेव विहिणा सुविणदंसणं व । जाणइ चुतो मि त्ति से जाणति । जं रयणि पासे अरहा पुरिसादाणीए वम्माए देवीए कुच्छिसि गम्भत्ताए वक्कंते तं णं रयणि सा वम्मादेवी तंमि तारिसगंसि वासपरंसि वासपरवणतो तंसि तारिसगंसि सयणिज्जंसि अद्धा तिसळा तद्धा सव्वं जाव छ ॥ २ आरोगगा आरोगं ख-व-छ ॥ ३ ०या, एवं जद्धा वद्धमाणसामिस्स ज्ञातकम्मं जाव द्वावेमाणं य विहरति, जाव तं छ ॥

पुणरवि लोयंतिएहिं जियकणिएहिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जावें एवं
 वयासी-जय जय नंदा जय जय भद्रा, भद्रं ते जाव जय जय सइं पउंजं-
 ति ॥ १५२ ॥ पुर्वि पणं पासस अरहओ पुरिसादाणियस माणु-
 स्सगाओ गिहत्यधम्माओ अणुत्तरे आहोहियए तं चेव सव्वं जाव दायं दाइ-
 याणं परिभाएत्ता जे से हेमंताणं दोब्बे मासे तच्चे पक्खे पोसवहुले तस्स णं पोस-
 वहुलस्स एकारिंसीदिवसेणं पुव्वण्हैकालसमयंसि विसालाए सिंवियाए सदेव-
 मणुयासुराए परिसाए तं चेव सव्वं नवरं वाणारसिं नगरिं मज्झं मज्झेणं
 निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव आसमपए उज्जाणे जेणेव असोगवरपायवे
 तेणेव उवाच्छइ, तेणेव २ ता असोगवरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ, २ ता
 सीयाओ पच्चोरुहइ, सी २ ता सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमुंयति,
 ओ २ ता सयमेव पंचमुट्ठियं लोयं करेइ, पं० लोयं करित्ता अट्टमेणं
 भत्तेणं अपाणएणं विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं एणं देवदूसमाया-
 य तिहिं पुरिससएहिं सद्धिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं
 पव्वइए ॥ १५३ ॥

पासे णं अरहा पुरिसादाणीए तेसीइं राइदियाइं निच्चं वोस-
 ट्ठाए चियत्तदेहे जे केइ उवसग्गा उप्पज्जंति, तं जहा-दिवा वा माणु-
 स्सा वा तिरिक्खजोणिया वा, अणुलोमा वा पडिलोमा वा, ते उप्पजे
 सम्मं सहइ तितिक्खइ खमइ अहियासेइ ॥ १५४ ॥ तए णं से

१ देवेहिं जाव जयजयसइं पउंजंति, ताहिं इट्ठाहिं जाव भविस्सइ ति कटु । पुर्वि उ ॥
 २ जाव भविस्सति ति कटु । पुर्वि व ॥ ३ अणुत्तरे अधोहियेणं जाणदंसणेणं अप्पणो गिक्खमणकालं आभोपति,
 अरहा पुरिसादाणिय तेणं अणुत्तरेणं अधोहियेणं जाणदंसणेणं अप्पणो गिक्खमणकालं आभोपति,
 २ ता वेव्वा हिरणं जाव परिभाएत्ता न-उ ॥ ४ सीएकवेणं व-उ ॥ ५ णइवेसकालं व ॥
 ६ सीयाए उ ॥ ७ लाय समणुगम्ममाणमग्गे संखिय जाव वाणासीय नगरीय मउइ उ ॥
 ८ स्स हेदा सीय व-उ ॥ ९ रणालं ख ॥ १० काराई ओ ॥ ११ मुंचति उ ॥

पासे भगवं अणगारे जाए इरियासमिए जेव अण्याणं भावेमाणस्स तेसीइं राइंदियाइं विहकंताइं चउरासीइमेस्स राइंदियस्स अंतरा वट्टमाणे जे से गिम्हाणं पढमे मासे पढमे पक्खे चित्तबहुले तस्स णं चित्तबहुलस्स चउ-
त्थीपक्खेणं पुब्बण्हकालसमयंसि^१ धायतिपायवस्स अहे छट्ठेणं भत्तेणं
अपाणएणं विसाहाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ज्ञाणंतरियाए वट्टमाणस्स
अणंते अणुत्तरे निव्वाघाए निरावरणे जाव केवलवरनाणदंसणे समुण्णे
जाव जाणमाणे पासमाणे विहरइ ॥ १५५ ॥

पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स अट्ठ गणा अट्ठ गणहरा
होत्था, तं जहा-सुंभे यं अजघोसे य वसिट्ठे बंभयारि य। सोमे सिरिहरे
चेव वीरभदे जसे वि य ॥ १ ॥ ॥ १५६ ॥ पासस्स णं अरहओ
पुरिसादाणीयस्स अज्जदिण्णपामोक्खाओ सोलस समणसाहस्सीओ उ-
कोसिया समणसंपया होत्था। पासस्स णं अरहओ० पुण्णचूलापामोक्खा-
ओ अट्ठत्तीसं अजियासाहस्सीओ उकोसिया अजियासंपदा होत्था।
पासस्स णं अरहओ पुरिसादाणीयस्स सुनंदपामोक्खाणं समणोवा-
सगाणं एगा सयसाहस्सी चैउसट्ठि च सहस्सा उकोसिया समणोवासंग-
संपया होत्था। पासस्स णं अरहओ० सुनंदापामोक्खाणं समणोवासि-
गाणं तिन्नि सयसाहस्सीओ सत्तावीसं च सहस्सा उकोसिया सम-
णोवासियाणं संपया होत्था। पासस्स णं अरहओ० अद्धुट्ठसया चोइस-
पुब्बीणं अजिणाणं जिणसंकासाणं सब्बक्खर जाव चोइसपुब्बीणं संपया
होत्था। पासस्स णं० चोइस सया ओहिनाणीणं, दस सया केवलनाणीणं,
एकारस सया वेउब्बियाणं, अद्धट्ठमसया विउलमईणं, छ स्सया वाईणं, छ सया

१ जाव कम्मसेणनिग्वायणट्ठाए अठ्ठुट्ठिते विहरति, तस्स णं भगवओ अणुत्तरेणं पाणेणं जाव
फलपरिनिव्वाणभग्गेणं अप्पाणं छ ॥ २ ० मए राइंदिय अंतरा छ ॥ ३ ० ति चउपायव ० क ॥ ४ य
सुंजघोसे च ॥ ५ कारीभदे ग-व-छ ॥ ६ सुववयपामो ० क-छ ॥ ७ चोयट्ठि च ॥ ८ ० समाणं संप ० ग-व ॥

रिउमईणं, बारस सया अणुत्तरोववाइयाणं० ॥ १५७ ॥ पासस्स णं
 अरहओ पुरिसादाणीयस्स दुविहा अंतकडभूमी होत्या, तं जहा-जुयंत-
 कडभूमी य परियायंतकडभूमी य । जाव चउत्थाओ पुरिसजुगाओ जुयंत-
 कडभूमी, तिवासपरियाए अंतमकासी ॥ १५८ ॥ तेणं कालेणं तेणं
 समएणं पासे अरहा पुरिसादाणीए तीसं वासाइं अगारवासमज्जे वसित्ता,
 तेसीति राइंदियाइं छउमत्थपरियायं पाउणिता, देसूणाइं सत्तरिं वासाइं
 केवलिपरियायं पाउणिता, बहुपडिपुन्नाइं सत्तरिं वासाइं सामन्नपरियायं
 पाउणिता, एकं वाससयं सव्वाउयं पालित्ता स्त्रीणे वेयणिजाउयनामगोत्ते
 इमीसे ओसण्णिणीए दूसमसूसमाए समाए बहुवीइकंताए जे से वासाणं
 पढमे मासे दोबे पक्खे सावणसुद्धे तस्स णं सावणसुद्धस्स अट्ठीमीपक्खेणं
 उण्णिं सम्भेयसेलसिहरंसि अण्णचोत्तीसइमे मासिणं भत्तेणं अपाणणं
 विसाहहिं नक्खत्तेणं जोगमुक्काणणं पुब्बहकालसमयंसि वेम्भरिय्याणी
 कालगए जाव सव्वदुक्खपहीणे ॥ १५९ ॥ पासस्स णं अरहओ
 पुरिसादाणियस्स कालगतस्स जाव सव्वदुक्खपहीणस्स दुवालस वास-
 सयाइं विइकंताइं तेरसमक्ख य वाससयस्स अयं तीसइमे संवच्छरकाले
 गच्छइ ॥ १६० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं अरहा अरिट्ठिनेमी पंचचित्ते होत्या,
 तं जहा-चित्ताहिं चुए चइत्ता गम्भं वक्कंते जाव चित्ताहिं परि-
 निव्वुए ॥ १६१ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं अरहा अरिट्ठिनेमी
 जे से वासाणं चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे कत्तियवहुले तस्स णं कत्तियवहु-
 लस्स तेरसीपक्खेणं अपराजियाओ महाविमाणाओ बत्तीसं सागरोवम-

१-२ वरिसाइं व ॥ ३ पालित्ता ग-घ ॥ ४ सिद्धरक्ख व ॥ ५ वाधारि० व ॥ ६ ०क्ख
 पुवसेजराइणी सुतोइवणे तेरस वाससयाइं तीसाहियाइं विइकंताइं । तेणं व ॥

५०

द्वितीयाओ अणंतरं चयं चइत्ता इहेव जंबुद्वीवे दीवे भारहे वासे सोरि-
यपुरे नगरे समुद्रविजयस्स रत्नो भारियाए सिवाए देवीए पुव्वरत्तावरत्त-
कालसमयंसि जाव चित्ताहिं गम्भत्ताए वेकंते, सव्वं तहेव सुमिणंदंसण-
दविणसंहरणाइयं एत्थ भाणियव्वं ॥ १६२ ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं
अरिहा अरिट्टुनेमी जे से वासाणं पढमे मासे दोच्चे पक्खे सावणसुद्धे
तस्स णं सावणसुद्धस्स पंचमीपक्खेणं नवण्हं मासाणं जाव चित्ताहिं नक्ख-
त्तेणं जोगमुवागएणं अरोगा अरोगं पयाया। जंम्मणं समुद्रविजयाभिलै-
वेणं नेतव्वं, जाव तं होउ णं कुमारे अरिट्टुनेमी नामेणं ॥ १६३ ॥

अरहा अरिट्टुनेमी देक्खे जाव तिन्नि वाससयाइं कुमारे अगार-
वासमज्जे वसित्ता णं पुणरवि लोयंतिएहिं जीयकाणिएहिं देवेहिं तं चेव
सव्वं भाणियव्वं, जाव दायं दाइयाणं परिभाएत्ता जे से वासाणं पढमे मासे
दोच्चे पक्खे सावणसुद्धे तस्स णं सावणसुद्धस्स छट्ठीपक्खेणं पुव्वण्हकाल-
समयंसि उत्तरकुराए सीयाए सदेवमणुयासुराए परिसाए अणुगम्ममाणमग्गे
जाव बारवईए नगरीए मज्झं निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव रेवयए उज्जाणे
तेणेव उवागच्छइ, उ २ असोगवरपायवस्स अहे सीयं ठावेइ, सीयं २ ता
सीयाए पच्चोरुहइ, सी २ ता सयमेव आभरणमल्लालंकारं ओमुयइ,

१ वक्कंते । अरहा णं अरिट्टुनेमी तिण्णाणोवगय होत्था, चरस्सामीति जाणति, वयमाणे ण
जाणति, सुतो मि चि जाणति । अं रयणि च अं अरहा अरिट्टुनेमी सिवाए देवीए कुच्छित्ति
गम्भत्ताए वक्कंते तं रयणि च णं ता सिवा देवी सयणिज्जंति सुत्तजामरा ओहीरमाणी ओहीर-
माणी० एवं सुमिणंदंसणं सव्वं । तेणं कालेणं च-उ ॥ २ जायकम्मं जहा वत्तमाणस्स । तेणं कालेणं
तेणं समएणं अरहा उ ॥ ३ ०लापेणं भाणियव्वं च ॥ ४ वक्खे पतिण्णे पडिस्से भइय विणीय
तिग्गि च ॥ ५ कुमारवास० च-उ ॥ ६ देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जाव भविस्सति सि कट्ठु । पुत्ति
पि य णं अरहतो अरिट्टुनेमिस्स माणुस्सातो निहत्थधम्मतो अणुसरे अधोत्रिय ण जाणदंसणे
होत्था । ततेणं अरहा अरिट्टुनेमी तेणं अणुसरेण अधोत्रियणं जाणदंसणेणं अप्पणा शिक्खमाण-
कालं आभीयति, २त्ता चेत्था द्विरणं जाव परियाभायत्ता च ॥ ७ समणुगम्ममाणमग्गे सेसे तं चेव
बारवति नगरिं मज्झं च-उ ॥ ८ उज्जाणे जेणेव असोगवरपायवे तेणेव च ॥ ९ ०कारां ओमु० च ॥

ओ २ ता सयमेव पंचमुट्टियं लोयं करेइ, २ ता छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं चित्ताहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं एगं देवदूसमादाय तेगेणं पु-
रिससहस्सेणं सद्धिं मुंडे भवित्ता अगाराओ अणगारियं पव्व-
इए ॥ १६४ ॥ अरहा णं अरिट्टिनेमी चउप्पन्नं राइंदियाइं निच्चं वोस-
ट्टुकाए चियत्तदेहे तं चेव सव्वं जाव पणपन्नंइमस्स राइंदियस्स अंतरा
वट्टमौणे जे से वासाणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे अँस्सोयवहुले तस्स णं
अँस्सोयवहुलस्स पन्नरसीपक्खेणं दिवसस्स पच्छिमे भागे उप्पि उज्जित-
सेलसिहँरे वडपायवस्स अँहे छट्टेणं भत्तेणं अपाणएणं चित्ताहिं नक्खत्तेणं
जोगमुवागएणं ज्ञाणंतरियाए वट्टमाणस्स जाव अँणंते अणुत्तरे जावं
सव्वलोए सव्वजीवाणं भावे जाणमाणे पासमाणे विहरइ ॥ १६५ ॥

अरहओ णं अरिट्टिनेमिस्स अट्टारस गणा गणहरा होत्था ।
अरहओ णं अरिट्टिनेमिस्स वरदत्तपामोक्खाओ अट्टारस समणसाहस्सी-
ओ उक्कोसिया समणसंपया होत्था । अरहओ णं अरिट्टिनेमिस्स अज्ज-
जप्पिणिपामोक्खाओ चत्तालीसं अज्जियासाहस्सीओ उक्कोसिया
अज्जिया संपया होत्था । अरहओ अरिट्टिनेमिस्स नंदपामोक्खाणं सम-
णोवासगाणं एगा सयसाहस्सी अउणत्तरिं च सहस्सा उक्कोसिया सैमणो-
वासगसंपया होत्था । अरहओ अरिट्टिनेमिस्स महासुव्वया पामोक्खाणं
तिन्नि सयसाहस्सीओ छत्तीसं च सहस्सा उक्कोसिया समणोवासियाणं
संपया होत्था । अरहओ अरिट्टि० चत्तारि सया चोइसपुव्वीणं अजि-

१ पुरिससाहस्सीए सद्धिं छ ॥ २ ०न्नमए रातिदिए अंतरा छ ॥ ३ ०माणस्स व ॥ ४-६
आसोए ० व-छ ॥ ६ भागे उज्जि क-व ॥ ७ ०हरंति वेडसपाय ० ग-छ ॥ ८ अहे अट्टमेणं भत्तेणं
ग-छ ॥ ९ अणंते अणुत्तरे केवलनाणे उप्पन्ने । तए णं अरिहा अरिट्टिनेमी सव्व ० स । अणंते
जाव केवलनाणवसणे समुप्पण्णे । तते णं से अरहा जाते विहरइ छ ॥ १० जाव जाण-
माणे व ॥ ११ सावगसंपया व ॥

५२

णोणं जिणसंकासाणं सब्वक्खर जाव होत्था। पण्णरस सया ओहिनाणीणं, पन्नरस सया केवलनाणीणं, पन्नरस सया वेउब्बियाणं, दस सया विउल-
मतीणं, अट्ठ सया वार्हणं, सोलस सया अणुत्तरोववाइयाणं, पन्नरस सम-
णसया सिद्धा, तीसं अज्जियासयाइं सिद्धाइं ॥ १६६ ॥ अरहओ
णं अरिट्ठुं दुविहा अंतकडभूमी होत्था, तं जहा—जुगंतकडभूमी य परि-
यायंतकडभूमी य, जाव अट्ठमाओ पुरिसजुगाओ जुगंतकडभूमी दुवास-
परियाए अंतमकासी ॥ १६७ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं अरिहा अरिट्ठुं तिन्नि वाससयाइं
कुमारवासमज्जे वसित्ता, चउप्पन्नं राइंदियाइं छउमत्थपरियागं पाउणित्ता,
देसूणाइं सत्त वाससयाइं केवलिपरियागं पाउणित्ता, पडिपुन्नाइं सत्त वास-
सयाइं सामन्नपरियागं पाउणित्ता, एगं वाससहस्सं संव्वाउयं पालइत्ता
स्त्रीणे वेयणिज्जाउयनामगोत्ते इमीसे ओसणिणीए दूसमसुसमाए समाए
बहुवीइकंताए जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे अट्ठमे पक्खे आसाढसुद्धे तस्स
णं आसाढसुद्धस्सं अट्ठमीपक्खेणं उप्पि उज्जितसेलसिहंरंसि पंचहिं छत्ती-
सेहिं अणमारसएहिं सद्धिं मासिएणं भत्तेणं अपाणएणं चित्ताहिं नक्ख-
त्तेणं जोगमुवागएणं पुव्वरत्तावरत्तकालसमयंसि नेसज्जिए कालमाए जाव
(३० ८००) सब्वदुक्खण्णीणे ॥ १६८ ॥ अरहओ णं अरिट्ठुने-
मिस्स कालमायस्स जाव सब्वदुक्खण्णीणस्सं चउरासीइं वाससहस्साइं वि-
इकंताइं, पंचासीइमस्स य वाससहस्सस्स नव वाससयाइं विइकंताइं,
दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ॥ १६९ ॥

१ ० णाणं एवं वद्धमागवामिगमतेणं णायव्वं । पण्ण ० छ ॥ २ ० रस अंतेवासिसवा ० छ ॥
३-४-५ ० करधु ० छ ॥ ६ ० यमी, तिवास ० क । ० भूमी दुवालसवास ० व-व ॥ ७ ० रस छट्ठीप ०
व ॥ ८ ० हरस्सप ० छ ॥ ९ ० रस धुवसेणरउजपरिवणिप पंचासीइवाससहस्साइं असीति व
वासाइं विइकंताइं । नमिस्स छ ॥

मक्षिस्स णं अरहओ काल्णयस्स जाव णहीणस्स णं च वाससय-
सहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव य वाससयाइं विइकंताइं,
दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ॥ १७० ॥

मुणिसुव्वयस्स णं अरहओ काल्णयस्स जाव णहीणस्स एक्कमस
वाससयसहस्साइं चउरासीइं च वाससहस्साइं नव य वाससयाइं विइ-
कंताइं, दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे गच्छइ ॥ १७१ ॥

मक्षिस्स णं अरहओ जाव णहीणस्स पन्वट्ठि वाससयसहस्साइं
चउरासीइं वाससहस्साइं नव य वास सयाइं विइकंताइं, दसमस्स य वास-
सयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ॥ १७२ ॥

अरस्स णं अरहओ जाव णहीणस्स एगे वासकोडिसहस्से
वितिकंते, सेसं जहा मक्षिस्स । तं च एयं-पंचसट्ठि लम्हा चउरासी-
इसहस्सा विइकंता तम्मि संमए महावीरो निव्वुओ, ततो परं नव सया
विइकंता, दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरे गच्छइ । एवं
अग्गओ जाव सेयंसो ताव दट्ठव्वं ॥ १७३ ॥

कुंथुस्स णं अरहओ जाव णहीणस्स एगे चउभागपलिओ-
वमे विइकंते पंचसट्ठि च सयसहस्सा सेसं जहा मक्षिस्स ॥ १७४ ॥

संतिस्स णं अरहओ जाव णहीणस्स एगे चउभागूणे पलितो-
वमे विइकंते पन्नट्ठि च, सेसं जहा मक्षिस्स ॥ १७५ ॥

घम्भस्स णं अरहओ जाव णहीणस्स तिन्नि सागरोवमाइं विइ-
कंताइं पन्नट्ठि च, सेसं जहा मक्षिस्स ॥ १७६ ॥

अणंतस्स णं जाव णहीणस्स सत्त सागरोवमाइं विइकंताइं पन्नट्ठि
च, सेसं जहा मक्षिस्स ॥ १७७ ॥

१ पणसट्ठि २ परिनिव्वुओ ३ यणट्ठि ४ अणंतस्स ग-व ॥

५४

विमलस्स णं जाव प्पहीणस्स सोलस सागरोवमाइं विइक्कंताइं
पन्नट्ठि च सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १७८ ॥

वासुपुजस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स छायालीसं सागरोव-
माइं विइक्कंताइं सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १७९ ॥

सेज्जंसस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स एगे सागरोवमसए वि-
इक्कंते पन्नट्ठि च, सेसं जहा मल्लिस्स ॥ १८० ॥

सीयलस्स णं जाव प्पहीणस्स एगा सागरोवमकोडी तिवासअडु-
नवमासाहियवायालीसवाससहस्सेहिं उणिआ विइक्कंता, एयम्मि समए वीरे
निब्बुए, तओ वि य णं परं नव वाससयाइं विइक्कंताइं, दसमस्स य वास-
सयस्स अयं असीइमे संवच्छरे काले गच्छइ ॥ १८१ ॥

सुविहिस्स णं अरहओ पुण्डितस्स काल जाव सव्वदुक्खप्पही-
णस्स दस सागरोवमकोडीओ विइक्कंताओ, सेसं जहा सीअलस्स, तं च
इमं—तिवासअद्धनवमासाहिअवायालीसवाससहस्सेहिं उणिआ विइक्कंता
इच्चाइ ॥ १८२ ॥

चंदप्पहस्स णं अरहओ जाव प्पहीणस्स एगं सागरोवमकोडि-
सयं विइक्कंतं सेसं जहा सीतलस्स, तं च इमं—तिवासअद्धनवमासाहिय-
वायालीससहस्सेहिं उणिगामिच्चाइ ॥ १८३ ॥

सुपासस्स णं जाव प्पहीणस्स एगे सागरोवमकोडीसहस्से विइ-
क्कंते, सेसं जहा सीयलस्स, तं च इमं—तिवासअद्धनवमासाहियवायाली-
ससहस्सेहिं उणिआ विइक्कंता इच्चाइ ॥ १८४ ॥

पउमप्पभस्स णं जाव प्पहीणस्स दससागरोवमकोडिसहस्सा विइ-

१ भगवओ ख ॥ २ तं चेमे क । तं चिमं ग ॥

क्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायालीससहस्सेहिं
अणिया विइक्कंता इच्चाइयं ॥ १८५ ॥

सुमइस्स णं जाव ण्हीणस्स एगे सागरोवमकोडीसयसहस्से वि-
इक्कंते, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायालीससहस्सेहिं
इच्चाइयं ॥ १८६ ॥

अभिनंदणस्स णं जाव ण्हीणस्स दस सागरोवमकोडीसयसह-
स्सा विइक्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायाली-
ससहस्सेहिं इच्चाइयं ॥ १८७ ॥

संभवस्स णं अरहओ जाव ण्हीणस्स वीसं सागरोवमकोडिस-
यसहस्सा विइक्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहिय-
वायालीसवाससहस्सेहिं इच्चाइयं ॥ १८८ ॥

अजियस्स णं जाव ण्हीणस्स पन्नासं सागरोवमकोडिसयसहस्सा
विइक्कंता, सेसं जहा सीयलस्स, तिवासअद्धनवमासाहियवायालीसवास-
सहस्सेहिं इच्चाइयं ॥ १८९ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं उसहे णं अरहा कोसलिए चउत्तरा-
साढे अभीइपंचमे होत्था, तं जहा—उत्तरासाढाहिं चुए चइत्ता गग्गं वक्कंते
जाव अभीइणा परिनिव्वुए ॥ १९० ॥ तेणं कालेणं तेणं समएणं
उसभे णं अरहा कोसलिए जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे सत्तमे पक्खे
आसाढवहुले तस्स णं आसाढवहुलस्स चउत्थीपक्खेणं सब्बट्टसिद्धाओ
महाविमाणाओ तेत्तीससागरोमट्टितीयाओ अणंतरं चयं चइत्ता इहेव
जंबुदीवे दीवे भारहे वासे इक्खागभूमीए नाभिस्स कुलगरस्स मरुदेवीए

१ चउआसाढे च ॥ २ आसाढाहिं च ॥ ३ जाव उत्तरासाढाहिं अणंते अणुसरे निव्वाघाते
निरावरणे कस्सिणे पडिपुत्ते केवलवरनाणदंसणे समुप्पन्ने, अभिइणा च ॥

५६

अस्मिन् पुनस्तोत्रवत्कालसमयसि आहारवर्कतीय जस भवत्तत्
वर्कते ॥ १९१ ॥ उसभे अरहा कोसलिह तिन्नापोवगए होत्था, सं०
वहस्समि ति जाणइ जाव सुमिणे वासइ, तं जहा—गए जसह० गाहा,
सत्वं तहेव, नवरं सुविणपादमा गत्ति, जभी कुलमारे समरेइ ॥ १९२ ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं उसभे अरहा कोसलिह जे से नि-
म्हणं पढे मासे पढे पक्खे चित्तवहुले तस्स णं चित्तवहुलस्स अट्ठी-
पक्खेणं तवहं मस्साणं बहुपडिपुण्णाणं अट्ठमाणं य राईदियेणं जाव
आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं ओरोग्ग आरोग्गं पचायै, तं चेव
जाव देवा देवीओ य वसुधस्वास् वसिसु, सेसं तहेव चरगसोहं माणुमा-
णवहुणं उस्सुक्कमईचं द्विपडिपवजं सत्वं भाषियव्यं ॥ १९३ ॥ उ-
सभेणं० कोसलिह कासवगुत्ते णं, तस्स णं पंच नामधिया एक्काहिजंति,
तं जहा—उसभे इ वा पढमस्स इ वा पढमभिसखाचरे इ वा पढपजिणे

१ कालसमयसि उत्तरासाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं आहारवर्कतीय भववर्कतीय
सरिवर्कतीय जाव छ । ० कालस्स असाढाहिं असाढवर्कतीय ३ कुच्छिसि गम्भ० व ॥
२ जाणइ । जं णं रयणि उसभे णं अरहा कोसलिह मरुदेवाय देवीय कुच्छिसि गम्भसाय
वर्कते तं णं रयणि सा मरुदेवा देवी तसि तारिसमसि सयणिज्जसि तं चेव, जवरं पढमं
उसभं मुहे अतिगं पासति सेसाउ गये, गामिक्कुलमरुस्स साहेति, गामी सतमेव वागरेति,
जसि सुमिणपादमा, ओराहा णं तुमे देवा० सुमिणा विट्ठ जाव सत्तिरिवा णं तुमे देवा०
सुमिणा विट्ठ, तं—अत्थकामो देवा० भोक्कामो दे० सोक्कामो दे० पुक्कामो०, एवं सल्लु
दे० जवणं मस्साणं जाव दारणं पयाहिसि । से वि य णं दारणे उम्मुक्कवाक्कभावे विण्णाय-
परिजयजोव्वणमणुप्पत्ते मद्वाकुलगरे यावि अवस्सति । ततेणं सा मरुदेवा देवी सेसं तं चेव
जाव सुहेसं तं गम्भं परिवहति छ ॥ ३ ० यानं पुनस्तोत्रवत्कालसमयसि व-३॥ ४ उत्तर-
साढा० प-छ ॥ ५ अरोग्ग आरोग्गं ग ॥ ६ पयाया । जं रयणि व णं उसभे अरहा कोसलिह
जाते सा णं रयणी वइहिं देवेहिं देवीहिं ओवसंतेहिं वण्णत्तेहिं य उज्जनीमिवा याप्ति
होत्था, एवं उट्पिजलमभूता, कइकइमभूता । जं रयणि व णं उसभे अरहा कोसलिह जाते तं
रयणि व णं कइवे वेसमक्कं चारिणे विरियजंजइ देवा इक्कमभूतीय विस्सव्वसि व ० ।
उसभे णं व । पयाया, जातकम्भं तहेव । उसभे व छ ॥

इ वा पढमतित्थकरे इ वा ॥ १९४ ॥ उसभे अरहा कोसलि
दक्खे पतिने पडिरुवे अल्लीणभइए वीणीए वीसं पुव्वसयसहस्साइं
कुमारवासमज्जे वसइ, वीसं २ ता तेवट्ठि पुव्वसयसहस्साइं रज्जवासमज्जे
वसमाणे लेहाइयाओ गणियण्णहाणाओ सउणरुयपज्जवसाणाओ वाहत्तरि
कलाओ चोवट्ठि महिलगुणे सिप्पसयं च कैम्माणं तिन्नि वि पयाहियाए
उवदिसइ, २ ता पुत्तसयं रज्जसए अभिसिचइ, अभिसिं २ ता पुणरवि
लोयंतिएहिं जिअकर्णिं० सेसं तं चेव सव्वं भाणियव्वं जाव दायं दाइ-
याणं परिभाएत्ता जे से गिम्हाणं पढमे मासे पढमे पक्खे चेतवहुले तस्स
णं चेतवहुलस्स अट्टमीपक्खेणं दिवसस्स पच्छिमे भागे सुदंसणाए
सिबियाए सदेवमणुयासुराए परिसाए समणुगम्ममाणमग्गे जाव विणीयं
रायहाणि मज्झं मज्जेणं निग्गच्छइ, नि २ ता जेणेव सिद्धत्थवणे उज्जाणे
जेणेव असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ, तेणे २ ता असोगवरपायवस्स
अहे जाव सयमेव चउमुट्ठियं लोयं करेइ, २ ता छट्ठेणं भत्तेणं अप्पाण-
एणं आसाढाहिं नक्खत्तेणं जोगमुवागएणं उग्गाणं भोगाणं राइन्नाणं च
स्वत्तियाणं च चउहिं सहस्सेहिं सद्धि एगं देवदूसमादाय मुंडे भवित्ता
अगाराओ अणगारियं पव्वइए ॥ १९५ ॥ उसभे णं अरहा कोस-

१ वा । तेणं कालेण तेणं समपणं उसभे च-उ ॥ २ ०स्साइं महारायन्नवासमज्जे वसि-
त्ता तेवट्ठि पुव्वसयसहस्साइं रज्जे वसमाणे च-उ ॥ ३ वायत्तरि ग-च-उ ॥ ४ कोसट्ठि छ ॥
५ कमेणं ग ॥ ६ रज्जे अभि० क ॥ ७ ०त्ता तेस्सीइं पुव्वसतसहस्साइं अगारमज्जे वसित्ता
पुणं च ॥ ८ ०प्पिपहिं देवेहिं ताहिं इट्ठाहिं जाव भविससति त्ति कट्ठु । पुट्ठि पि य ण
उसइस्सं कोसलियस्स माणुस्साओ गिहत्थधम्मो अणुत्तरे अधोहिपणं नाणदंसणे होत्था ।
मतेणं उसभे अरहा कोसलिप तेणं अणुत्तरेण अधोहिपणं नाणदंसणेणं अप्पणो निक्खमण-
काले आभोपति, २ ता चेत्त्वा हिरणं जाय परिवाभपत्ता च-उ ॥ ९ सीयाप ग-च-उ ॥
१० ०णीयरायधानीय मज्झं च ॥ ११ अहे सीयं ठवित्ति, २ ता सीयातो पच्चोरुहत्ति, सतमेव
आभरणमल्लालंकारं ओमुवत्ति, सयमेव चउ० छ ॥ १२ उत्तरासाढा० छ ॥ १३ चउहिं पु-
रि-ससइ० च-उ ॥

५८

लिए एगं वाससहस्सं निचं वोसट्टकाये चियत्तदेहे जावे अप्पाणं भावेमाणस्स
एकं वाससहस्सं विइकंते, तओ णं जे से हेमंताणं चउत्थे मासे सत्तमे
पक्खे फग्गुणवहुले तस्स णं फग्गुणवहुलस्स एक्कारसीपक्खेणं पुव्वण्हका-
लसमयंसि पुरिमतालस्स नयरस्स बहिया सगडमुहंसि उज्जाणंसि नग्गो-
हवरपायवस्स अहे अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं औसाढाहिं नक्खत्तेणं
जोगमुवागएणं ज्ञाणंतरियाए वट्टमाणस्स अणंते जाव जाणमाणे पास-
माणे विहरइ ॥ १९.६ ॥

उसभस्स णं अरहओ कोसलियस्स चउरासीइं गणा चउरासीइं
गणहरा होत्था। उसभस्स णं अरहओ को० उसभसेणपामोक्खाओ
चउरासीइं समणसाहस्सीओ उक्कोसिया समणसंपया होत्था। उसभस्स णं
अर० को० वंभीसुंदरिपामोक्खाणं अज्जियाणं तिन्नि सयसाहस्सीओ
उक्कोसिया अज्जियासंपया होत्था। उसभस्स णं० सेज्जसंपामोक्खाणं
समणोवासगाणं तिन्नि सयसाहस्सीओ पंच सहस्सा उक्कोसिया समणोवा-
सयसंपया होत्था। उसभस्स णं० सुभद्दापामोक्खाणं समणोवासियाणं
पंच सयसाहस्सीओ चउप्पन्नं च सहस्सा उक्कोसिया समणोवासि०। उस-
भस्स णं० चत्तारि सहस्सा सत्त सया पन्नासा चोदसपुव्वीणं अजिणाणं
जिणसंकासाणं उक्कोसिया चोदसपुव्विसंपया होत्था। उसभस्स णं० नव
सहस्सा ओहिनाणीणं उक्कोसिया०। उसभस्सणं० वीससहस्सा केवलणा-
णीणं उक्को०। उसभस्स णं० वीससहस्सा छच्च सया वेउव्वियाणं
उक्को०। उसभस्स णं० बारससहस्सा छच्च सया पन्नासा विउलमईणं
अट्ठाइज्जेसु दीवसमुद्देसु सत्तीणं पंचिदियाणं पज्जत्तगाणं मणोगए भावे

१ जाव अबियासेति, तते णं से भगवं अणगारे जाते जाव अप्पाणं च। जाव फलप-
रिनिव्वाणमग्गेणं छ ॥ २ छट्ठेणं च ॥ ३ उत्तरासाढाहिं छ ॥ ४ ष्या समणीसंपया च ॥ ५ ष्या
सावगसंपया ग ॥

જાળમાણાણં પાસમાણાણં ઉક્કોસિયા વિપુલમહસં ૦ । ઉસભસ્સ ણં બારસ
 સહસ્સા છ્વ સયા પન્નાસા વાઈણં ૦ । ઉસભસ્સ ણં અર ૦ વીસં અંતેવાસિ-
 સયા સિદ્ધા, ચત્તાલીસં અજિયાસાહસ્સીઓ સિદ્ધાઓ । વાવીસ સહ-
 સ્સા નવ ય સયા અણુત્તરોવવાઈયાણં ગતિક ૦ જાવ મદ્દાણં ઉક્કો-
 સિયા ૦ ॥ ૧૯૭ ॥ ઉસભસ્સ ણં અર ૦ કોસ ૦ દુવિહા અંતગહ-
 ભૂમી હોત્થા, તં જહા—જુગંતકહભૂમી ય પરિયાયંતકહભૂમી ય । જાવ
 અસંઘેજ્જાઓ પુરિસજુગાઓ જુગંતગહભૂમી, અંતોમુહુત્તપરિયાણં અંતમ-
 કાસી ॥ ૧૯૮ ॥ તેણં કાલેણં તેણં સમણં ઉસમે અરહા કોસ-
 લિણં વીસં પુવ્વસયસહસ્સાઈં કુમારવાસમજ્ઞાવસિત્તા ણં, તેવદ્દિ પુવ્વસય-
 સહસ્સાઈં રજ્જવાસમજ્ઞાવસિત્તા ણં, તેસીઈં પુવ્વસયસહસ્સાઈં અગારવાસ-
 મજ્ઞાવસિત્તા ણં, ઇયં વાસસહસ્સં છુમત્થપરિયાગં પાઞ્ણિત્તા, ઇયં પુવ્વસ-
 યસહસ્સં વાસસહસ્સૂણં કેવલિપરિયાગં પાઞ્ણિત્તા, પહ્વિપુત્તં પુવ્વસયસહ-
 સ્સં સામન્નપરિયાગં પાઞ્ણિત્તા, ચત્તરાસીઈં પુવ્વસયસહસ્સાઈં સન્વાયં પા-
 લહિત્તા, સ્ત્રીણે વેયણિજ્જાઝયનામગોત્તે ઇમીસે ઓસપ્પિનીણં સુસમદૂસ-
 માણં સમાણં વહુવિઠ્ઠંતાણં તિહિં વાસેહિં અદ્ધનવમેહિ ય માસેહિં સેસેહિં
 જે સે હંમંતાણં તજ્જે માસે પંચમે પક્કે માહવહુલે (ગ્રં ૦ ૧૦૦) તસ્સ ણં
 માહવહુલસ્સ તેરસીપક્કેણં ઉપ્પિં અદ્ધાવયસેલસિહરંસિ દસહિં અણગારસ-
 હસ્સેહિં સદ્ધિં ચોદસમેણં ભક્તેણં અપ્પાણણં અભિઠ્ઠા નક્કલેણં જોગ-
 મુવાગણં પુવ્વજ્ઞકાલસમયંસિ સંપલિયંકનિસન્ને કાલગણં વિઠ્ઠંતે જાવ
 સવ્વદુક્કલ્લપ્પહીણે ॥ ૧૯૯ ॥ ઉસભસ્સ ણં અર ૦ કો ૦ કાલગયસ્સ
 જાવ સવ્વદુક્કલ્લપ્પહીણસ્સ તિન્નિ વાસા અદ્ધનવમા ય માસા વિઠ્ઠંતા,
 તઓ વિ પરં ઇયા સાગરોવમકોડાકોડી તિવાસઅદ્ધનવમાસાહિણં
 વાયાલીસાણં વાસસહસ્સેહિં ઝણિયા વીઠ્ઠંતા, ઇયમ્મિ સમણં સમણે
 મગ્ગં મહાવીરે પરિનિવ્વુટ્ઠે, તઓ વિ પરં નવ વાસસયા વીઠ્ઠંતા,

६०

दसमस्स य वाससयस्स अयं असीइमे संवच्छरकाले गच्छइ ॥ २०० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणां एकारस गणहरा होत्था ॥ २०१ ॥ से केणट्टेणं भंते! एवं वुच्चइ—समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा एकारस गणहरा होत्था? । समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे इंदभूई अणगारे गोयमे गोत्तेणं पंच समणसयाइं वातेइ, मज्झिमे अणगारे अग्गिभूई नामेणं गोयमे गोत्तेणं पंच समणसयाइं वाएइ, कणीयसे अणगारे वाउभूई नामेणं गोयमे गोत्तेणं पंच समणसयाइं वाएइ, थेरे अज्जवियत्ते भारदाये गोत्तेणं पंच समणसयाइं वाएइ, थेरे अज्जसुहम्मे अग्गिवेसायणे गोत्तेणं पंच समणसयाइं वाएइ, थेरे मंडियपुत्ते वासिट्ठे गोत्तेणं अच्छुट्ठाइं समणसयाइं वाएइ, थेरे मोरियपुत्ते कासवगोत्तेणं अच्छुट्ठाइं समणसयाइं वाएइ, थेरे अकंपिए गोयमे गोत्तेणं थेरे अयलभाया हारियायणे गोत्तेणं ने दुन्नि वि थेरा तिन्नि तिन्नि समणसयाइं वाइंति, थेरे भेयज्जे थेरे य प्पभामे एए दोन्नि वि थेरा कोडिन्ना गोत्तेणं तिन्नि तिन्नि समणसयाइं वाइंति, से एतेणं अट्टेणं अज्जो! एवं वुच्चइ—समणस्स भगवओ महावीरस्स नव गणा एकारस गणहरा होत्था ॥ २०२ ॥ सव्वे एए समणस्स भगवओ महावीरस्स एकारस वि गणहरा दुवालसंगिणो चोइसपुव्विणो समत्तगणिपिडगधरा रायगिहे नगरे मासिएणं भैत्तिएणं अपाणएणं कालगया जाव सव्वदुक्खप्पहीणा। थेरे इंदभूई थेरे अज्जसुहम्मे सिद्धिं गए महावीरे पच्छा दोन्नि वि परिनिव्वुया ॥ २०३ ॥ जे इमे अज्जत्ताते समणा निग्गंथा विहरंति एए णं सव्वे अज्जसुहम्मस्स अणगारस्स आवचिज्जा, अवसेसा

१ जेट्ठे अतेवासी इंद० छ॥ २ ०ज्झिमए अग्गिभूइ अणगारे गोय० ख-ग-घ-छ॥ ३ ०णं पत्ते णं दु० च। ०णं पत्तेयं ते दु० छ॥ ४ सव्वे वि णं पत्ते च-छ॥ ५ भत्तेणं ख-ग-घ-छ॥ ६ जे ते अज्ज० क॥

गणहरो निरवच्चा वोच्छिन्ना ॥ २०४ ॥ समणे भगवं महावीरे
कासवगोत्ते णं । समणस्स णं भगवओ महावीरस्स कासवगोत्तस्स अज्ज-
सुहम्मे थेरे अंतेवासी अग्गिवेसायणसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसुहम्मस्स
अग्गिवेसायणसगोत्तस्स अज्जजंबुनामे थेरे अंतेवासी कासवगोत्ते । थेरस्स
णं अज्जजंबुनामस्स कासवगोत्तस्स अज्जणभवे थेरे अंतेवासी कच्चायण-
सगोत्ते । थेरस्स णं अज्जणभवस्स कच्चायणसगोत्तस्स अज्जसेज्जंभवे थेरे
अंतेवासी मणगपिया वच्छसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसेज्जंभवस्स मणग-
पिउणो वच्छसगोत्तस्स अज्जजसभदे थेरे अंतेवासी तुंगियार्यणस-
गोत्ते ॥ २०५ ॥

संखित्तायणाए अज्जजसभदाओ अग्गओ एवं थेरावली भ-
णिया, तं०-थेरस्स णं अज्जजसभदस्स तुंगियार्यणसगोत्तस्स अंतेवासी
दुवे थेरा-थेरे अज्जसंभूयविजए माढरसगोत्ते, थेरे अज्जभदवाहू पाइणस-
गोत्ते । थेरस्स णं अज्जसंभूयविजयस्स माढरसगोत्तस्स अंतेवासी थेरे
अज्जथूलभदे गोयमसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जथूलभदस्स गोयमसगोत्तस्स
अंतेवासी दुवे थेरा-थेरे अज्जमहागिरी एलवच्छसगोत्ते थेरे अज्जसुह-
त्थी वासिट्ठसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिट्ठसगोत्तस्स अंते-
वासी दुवे थेरा सुट्ठियसुपडिबुद्धा कोडियकाकंदगा वग्धावच्चसगोत्ता ।
थेराणं सुट्ठियसुपडिबुद्धाणं कोडियकाकंदगाणं वग्धावच्चसगोत्ताणं अंते-
वासी थेरे अज्जइंददिन्ने कोसियगोत्ते । थेरस्स णं अज्जइंददिन्निस्स को-
सियगोत्तस्स अंतेवासी थेरे अज्जदिन्ने गोयमसगोत्ते । थेरस्स णं अज्ज-
दिन्निस्स गोयमसगोत्तस्स अंतेवासी थेरे अज्जसीहगिरी जाइस्सरे कोसि-

१ ०हरा हायमिहे नगरे निर० क ॥ २ ०यणवग्धावच्चसगो० छ ॥ ३ तेवं क ॥ ४ ०यण-
वग्धावच्चसगो० छ ॥ ५ थेरा अद्यावच्छा अभिगणाता होरथा, तं०-थेरे न-छ ॥ ६ आदशान्तरेपु
०यच्छस० वच्चिक्क ०यच्छस० इति आहरथा पाठो कंते ॥

यगोत्ते । थेरस्स णं अज्जसीहगिरिस्स जातिसरस्स कोसियगोत्तस्स अंते-
वासी थेरे अज्जवद्धरे गोयमसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जवद्धरस्स गोयमसगो-
त्तस्स अंतेवासी चत्तारि थेरा-थेरे अज्जनाइले थेरे अज्जपोगिले थेरे
अज्जजयंते थेरे अज्जतावसे । थेराओ अज्जनाइलाओ अज्जनाइला साहा
निग्गया, थेराओ अज्जपोगिलाओ अज्जपोगिला साहा निग्गया, थेराओ
अज्जजयंताओ अज्जजयंती साहा निग्गया, थेराओ अज्जतावसाओ
अज्जतावसी साहा निग्गया इति ॥ २०६ ॥

वित्थरवायणाए पुण अज्जजसभद्दाओ परओ थेरावली एवं पलो-
इज्जइ, तं जहा-थेरस्स णं अज्जजसभदस्स इमे दो थेरा अंतेवासी अहावच्चा
अभिन्नाया होत्था, तं जहा-थेरे अज्जभद्वाहू पाईणसगोत्ते, थेरे अज्ज-
संभूयविजये माढरसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जभद्वाहुस्स पाईणगोत्तस्स इमे
चत्तारि थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया होत्था, तं०-थेरे गोदासे थेरे
अग्गिदत्ते थेरे जण्णदत्ते थेरे सोमदत्ते कासवगोत्ते णं । थेरेहिंतो णं गोदासेहिं-
तो कासवगोत्तेहिंतो एत्थ णं गोदासगणे नामं गणे निग्गए, तस्स णं इमाओ
चत्तारि साहाओ एवमाहिज्जंति, तं०-तामलित्थिया कोडीवरिसिया पों-
डवद्धणिया दासीखब्बडिया ॥ २०७ ॥ थेरस्स णं अज्जसंभूयविज-
यस्स माढरसगोत्तस्स इमे दुवालस थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिण्णाया
होत्था, तं जहा-नंदणभदे उवनंदभद तह तीसभद जसभदे । थेरे य सुंमिण-
भदे मणिभदे य पुंनभदे य ॥ १ ॥ थेरे य थूलभदे उज्जुर्मती जंबुनामधेज्जे य ।
थेरे य दीहभदे थेरे तह पंडुभदे य ॥ २ ॥ थेरस्स णं अज्जसंभूयविजयस्स
माढरसगोत्तस्स इमाओ सत्त अंतेवासिणीओ अहावच्चाओ अभिन्नाताओ

१ अज्जपोगिले ख । अज्जपोगिले ग ॥ २ अज्जपोगिलाओ अज्जपोगिला ख । अज्ज-
पोगिलाओ अज्जपोगिला ग ॥ ३ गोदासे नामं छ ॥ ४ दासखब्बडिया छ ॥ ५ सुमणं ग-घ-व-छ ॥
६ मणिभदे क-ग ॥ ७ पुंनभदे क ॥ ८ मनी अज्जजंभुनामे य छ ॥

होत्या, तं जहा—जक्खा य जक्खदिन्ना भूया तेह होइ भूयदिन्ना य।
 सेणा वेणा रेणा भगिणीओ थूलभइस्स ॥ १ ॥ ॥ २०८ ॥ थेरस्स णं
 अज्जथूलभइस्स गोयमगोत्तस्स इमे दो थेरा अहावच्चा अभिन्नाया होत्या,
 तं जहा—थेरे अज्जमहागिरी एलावच्छसगोत्ते, थेरे अज्जसुहत्थी वासिट्ठस-
 गोत्ते। थेरस्स णं अज्जमहागिरिस्स एलावच्छसगोत्तस्स इमे अट्ठ थेरा
 अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया होत्या, तं०—थेरे उत्तरे थेरे वलिस्सहे
 थेरे धण्डु थेरे सिरिण्डु थेरे कोडिन्ने थेरे नागे थेरे नागमित्ते थेरे छलुए रोहं-
 गुत्ते कोसिए गोत्तेणं। थेरेहिंतो णं छलुएहिंतो रोहंगुत्तेहिंतो कोसियगो-
 त्तेहिंतो तैत्थ णं तेरासिया निग्गया। थेरेहिंतो णं उत्तरवलिस्सहेहिंतो
 तैत्थ णं उत्तरवलिस्सहगणे नामं गणे निग्गए। तस्म णं इमाओ चत्तारि
 साहाओ एवमाहिज्जंति, तं जहा—कोसंबिया 'सोत्तिप्पिया कोडवाणी
 चंदनागरी ॥ २०९ ॥ थेरस्स णं अज्जसुहत्थिस्स वासिट्ठसगोत्तस्स
 इमे दुवाल्स थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया होत्या, तं जहा—थेरे त्य
 अज्जरोहण भईजसे मेहगणी य कामिड्डी। सुट्ठियगुण्डिबुद्धे रक्खिय
 तह रोहंगुत्ते य ॥ १ ॥ इसिगुत्ते सिरिगुत्ते गणी य बंभे गणी य तह सोमे।
 दस दो य गणहरा खलु एए सीसा सुहत्थिस्स ॥ २ ॥ २१० ॥ थेरे-
 हिंतो णं अज्जरोहणेहिंतो कासवगुत्तेहिंतो तैत्थ णं उद्देहगणे नामं गणे नि-
 ग्गए। तस्सिमाओ चत्तारि साहोओ निग्गयाओ छच्च कुलाइं एवमाहि-
 ज्जंति। से किं तं साहाओ? एवमाहिज्जंति—उदुंबरिज्जिया मासपू-
 रिया भैत्तिप्पिया सुवन्नपत्तिया, से तं साहाओ। से किं तं कुलाइं?

१ तह चेव भूय० ग-व॥ २ रोहपुत्ते ग-छ॥ ३ रोहपुत्ते० क-ख-ग॥ ४-५ पत्थ छ॥
 ६ सोत्तिप्पिया कोडधारी चंद० छ॥ ७ कोडवाणी ग। कोडविणी व॥ ८ जसमहे मेह०
 क० विमा॥ ९ ०डिबद्धे च-छ॥ १० रोहपुत्ते ख-व॥ ११ पत्थ छ॥ १२ ०हाओ छक्ख छ॥
 १३ माहुरिज्जया छ॥ १४ सुन्नपत्तिया व-व॥

६४

एवमाहिज्जंति, तं जहा—पढमं च नागभूयं वीयं पुण सोमभूइयं होइ। अह उल्लगच्छ तइयं चउत्थयं हत्थिलिज्जं तु ॥ १ ॥ पंचमगं नंदिज्जं छट्ठं पुण पारिहासियं होइ। उदेहगणस्सेते छव्व कुला होंति नौयन्वा ॥ २ ॥ २११॥ थेरेहिंतो णं सिरिगुत्तेहिंतो णं हारियसगोत्तेहिंतो एत्थ णं चारणगणे नामं गणे निग्गए। तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ सत्त य कुलाइं एवमाहिज्जंति। से किं तं साहाओ? एवमाहिज्जंति, तं जहा—हारियमालगारी संकासिया गवे-धूया वज्जनागरी, से तं साहाओ। से किं तं कुलाइं? एवमाहिज्जंति, तं०—पढमेत्थ वत्थलिज्जं वीयं पुण वीचिधम्मकं होइ। तइयं पुण हेलिज्जं चउत्थगं पूसमित्तेज्जं ॥ १ ॥ पंचमगं मालिज्जं छट्ठं पुण अज्जवेडयं होइ। सत्तमगं कण्हसहं सत्त कुला चारणगण-स्स ॥ २ ॥ २१२॥ थेरेहिंतो भइजमेहिंतो भारदायसगोत्तेहिंतो एत्थ णं उडुवाडियगणे नामं गणे निग्गए। तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ तिन्नि कुलाइं एवमाहिज्जंति। से किं तं साहाओ? एवमाहि-ज्जंति, तं०—चंपिज्जिया भइज्जिया काकंदिया मेहलिज्जिया, से तं साहाओ। से किं तं कुलाइं? एवमाहिज्जंति—भइजसियं तह भइगुत्तियं तइयं च होइ जसभइं। एयाइं उडुवाडियगणस्स तिन्नेव य कुलाइं ॥ १ ॥ २१३॥ थेरेहिंतो णं कामिडुहिंतो कुंडिलसगोत्ते-हिंतो एत्थ णं वेसवाडियगणे नामं गणे निग्गए। तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ चत्तारि कुलाइं एवमाहिज्जंति। से किं तं साहाओ?

१ नातभूयं वित्तियं छ ॥ २ गेयन्वा छ ॥ ३ पीतिभम्मकं ख-ड ॥ वित्तिचमकायं व ॥
 ४ होलिज्जं ख-ग-च-ड ॥ ५ अज्जमालियं व ॥ अज्जवेडयं छ ॥ ६ कण्हसहं छ ॥ ७ उग्गवा-
 डियं व ॥ ८ कुंडिलसं घ-ड ॥ कुंडिलसं ग ॥

एव०—सावत्थिया रज्जपालिया अन्तरिज्जिया खेमलिज्जिया, से तं साहाओ। से किं तं कुलाइं? एव०—गणियं मेहिय कामड्डियं च तह होइ इंदपुरगं च। एयाइं वेसवाडियगणस्स चत्तारि उ कुलाइं ॥ १ ॥ २१४ ॥ थेरेहितो णं इसिगोत्तेहितो णं काकंदएहितो वासिट्ठसगोत्तेहितो एत्थ णं माणवगणे नामं गणे निग्गए। तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ तिण्णि य कुलाइं एव०। से किं तं साहाओ? साहाओ एवमाहिज्जंति—कासविज्जिया भौयमिज्जिया वासिट्ठिया सोरट्ठिया, से तं साहाओ। से किं तं कुलाइं? २ एवमाहिज्जंति, तं जहा—इसिगोत्तियञ्च पढमं, विइयं इसिदत्तियं मुणेयव्वं। तइयं च अभिजंसंतं, तिन्नि कुला माणवगणस्स ॥ १ ॥ २१५ ॥ थेरेहितो णं सुट्ठियसुण्डिबुद्धेहितो कोडियकाकंदिएहितो वग्धावच्चसगोत्तेहितो एत्थ णं कोडियगणे नामं गणे निग्गए। तस्स णं इमाओ चत्तारि साहाओ चत्तारि कुलाइं एव०। से किं तं साहाओ? २ एवमाहिज्जंति, तं जहा—उच्चानागरी विज्जाहरी य वइरी य मज्झिमिल्ला य। कोडियगणस्स एया, हवन्ति चत्तारि साहाओ ॥ १ ॥ से किं तं कुलाइं? २ एव० तं जहा—पढमेत्थ वंभैलिज्जं वित्तियं नामेण वच्छलिज्जं तु। तत्तियं पुण वाणिज्जं चउत्थयं पन्नवाहणयं ॥ १ ॥ २१६ ॥ थेराणं सुट्ठियसुण्डिबुद्धाणं कोडियकाकंदारणं वग्धावच्चसगोत्ताणं इमे पंच थेरा अंतेवासी अहावच्चा अभिन्नाया होत्था, तं जहा—थेरे अज्जइंददिन्ने थेरे पियगंधे थेरे विज्जाहरगोवाले कासवगोत्ते णं थेरे इसिदत्ते थेरे अरहदत्ते। थेरेहितो णं पियगंधेहितो एत्थ णं मज्झिमा साहा निग्गया। थेरेहितो णं विज्जाह-

१ पतरि० य ॥ २ खेमलिज्जिया च-छ। खेमलिज्जिया य। ३ सुग्गमज्जिया छ ॥
 ४ ०जयंतं ख-छ ॥ ५ वंभणिज्जं छ ॥ ६ अज्जइंददत्ते थेरे ख ॥ ७ णं इंददिन्न-पिय० ख ॥

६६

रगोवालेहितो तथ णं विज्जाहरी साहा निग्गया ॥ २१७ ॥ थेरस्स णं अज्जइंददिन्नस्स कासवगोत्तस्स अज्जदिन्ने थेरे अंतेवासी गोयमसगोत्ते । थेरस्स णं अज्जदिन्नस्स गोयमसगोत्तस्स इमे दो थेरा अंतेवासी अहावचा अभिन्नाया वि होत्था, तं०—थेरे अज्जसंतिसेणिए माढरसगोत्ते थेरे अज्जसीहगिरी जाइस्सरे कोसियगोत्ते । थेरेहितो णं अज्जसंतिसेणिएहितो णं माढरसगोत्तेहितो एत्थ णं उच्चानागरी साहा निग्गया ॥ २१८ ॥ थेरस्स णं अज्जसंतिसेणियस्स माढरसगोत्तस्स इमे चत्तारि थेरा अंतेवासी अहावचा अभिन्नाया होत्था, तं०—(ग्रं. १०००) थेरे अज्जसेणिए थेरे अज्जतावसे थेरे अज्जकुबेरे थेरे अज्जइसिपालिते । थेरेहितो णं अज्जसेणितेहितो एत्थ णं अज्जसेणिया साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्जतावसेहितो एत्थ णं अज्जतावासी साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्जकुबेरेहितो एत्थ णं अज्जकुबेरा साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्जइसिपालेहितो एत्थ णं अज्जइसिपालिया साहा निग्गया ॥ २१९ ॥ थेरस्स णं अज्जसीहगिरिस्स जातीसरस्स कोसियगोत्तस्स इमे चत्तारि थेरा अंतेवासी अहावचा अभिन्नाया होत्था, तं०—थेरे धणगिरी थेरे अज्जवइरे थेरे अज्जसमिए थेरे अरहदिन्ने । थेरेहितो णं अज्जसमिएहितो एत्थ णं बंभदेवीया साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्जवइरेहितो गोयमसगोत्तेहितो एत्थ णं अज्जवइरा साहा निग्गया ॥ २२० ॥ थेरस्स णं अज्जवइरस्स गोतमसगोत्तस्स इमे तिन्नि थेरा अन्तेवासी अहावचा अभिन्नाया होत्था, तं०—थेरे अज्जवइरसेणिए थेरे अज्जपउमे थेरे अज्जरहे । थेरेहितो णं अज्जवइरसेणिएहितो एत्थ णं अज्जनाइली साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्ज-

१ ०पालिग्रहितो छ ॥ २ णं अज्जबंभवीविद्या छ ॥ ३ ०धइरसाहा ख-प-छ ॥

पउमेहितो एत्थ णं अज्जपउमा साहा निग्गया । थेरेहितो णं अज्जरहे-
हितो एत्थ णं अज्जजयंती साहा निग्गया ॥ २२१ ॥ थेरस्स णं
अज्जरहस्स वच्छसगोत्तस्स अज्जपूसगिरी थेरे अंतेवासी कोसियगोत्ते ।
थेरस्स णं अज्जपूसगिरिस्स कोसियगोत्तस्स अज्जफग्गुमित्ते थेरे अंतेवासी
गोयमसगुत्ते ॥ २२२ ॥ * * *

वंदामि फग्गुमित्तं च गोयमं धणगिरिं च वासिट्ठं । कोत्थि
सिवभूइं पि य कोसिय दोज्जितकंटे य ॥ १ ॥ तं वंदिऊण सिरसा चित्तं
वंदामि कासवं गोत्तं । णैक्खं कासवगोत्तं रक्खं पि य कासवं वंदे ॥ २ ॥
वंदामि अज्जनागं च गोयमं जेहिलं च वासिट्ठं । विण्हं मादरगोत्तं का-

१-२ कामवगो^० ख-छ ॥ ३ * * * एतच्चिद्वस्थाने गम्भाभ्यः प्राग् अर्वाचीनासु प्रतिषु निम्नोद्भूतः स्थविरावली-
विषयः पाठोऽधिक उपलभ्यते । तथाहि-थेरस्स णं अज्जफग्गुमित्तस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जधणगिरी थेरे
अंतेवासी वासिट्ठसगोत्ते ॥ ३ ॥ थेरस्स णं अज्जधणगिरिस्स वासिट्ठसगोत्तस्स अज्जसिवभूइं
थेरे अंतेवासी कुच्छसगोत्ते ॥ ४ ॥ थेरस्स णं अज्जसिवभूइस्स कुच्छसगोत्तस्स अज्जभदे थेरे
अंतेवासी कासवगुत्ते ॥ ५ ॥ थेरस्स णं अज्जभदस्स कासवगुत्तस्स अज्जनक्खत्ते थेरे अंतेवासी कास-
वगुत्ते ॥ ६ ॥ थेरस्स णं अज्जनक्खत्तस्स कासवगुत्तस्स अज्जरक्खत्ते थेरे अंतेवासी कास-
वगुत्ते ॥ ७ ॥ थेरस्स णं अज्जरक्खत्तस्स कासवगुत्तस्स अज्जनागे थेरे अंतेवासी गोयमसगोत्ते ॥ ८ ॥
थेरस्स णं अज्जनागस्स गोयमसगुत्तस्स अज्जजेहिले थेरे अंतेवासी वासिट्ठसगुत्ते ॥ ९ ॥ थेरस्स
णं अज्जजेहिलस्स वासिट्ठसगुत्तस्स अज्जविण्हं थेरे अंतेवासी मादरसगोत्ते ॥ १० ॥ थेरस्स
णं अज्जविण्हस्स मादरसगुत्तस्स अज्जफाल्ले थेरे अंतेवासी गोयमसगोत्ते ॥ ११ ॥ थेरस्स णं
अज्जफाल्लस्स गोयमसगुत्तस्स इमे दुवे थेरा अंतेवासी गोयमसगोत्ता-थेरे अज्जसंपल्लि थेरे
अज्जभदे ॥ १२ ॥ एपसि तुण्हं थि थेराणं गोयमसगुत्ताणं अज्जवुड्ढं थेरे अंतेवासी गोयम-
सगुत्ते ॥ १३ ॥ थेरस्स णं अज्जवुड्ढस्स गोयमसगोत्तस्स अज्जसंघपाल्लि थेरे अंतेवासी
गोयमसगोत्ते ॥ १४ ॥ थेरस्स णं अज्जसंघपाल्लिस्स गोयमसगोत्तस्स अज्जद्वयी थेरे अंते-
वासी कामवगुत्ते ॥ १५ ॥ थेरस्स णं अज्जद्वयिस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी कामव-
गुत्ते ॥ १६ ॥ थेरस्स णं अज्जधम्मस्स सुव्वयगोत्तस्स अज्जसीहे थेरे अंतेवासी कामवगु-
त्ते ॥ १७ ॥ थेरस्स णं अज्जसीहस्स कासवगुत्तस्स अज्जधम्मे थेरे अंतेवासी कामवगुत्ते ॥ १८ ॥
थेरस्स णं अज्जधम्मस्स कासवगुत्तस्स अज्जसंदिहले थेरे अंतेवासी ॥ १९ ॥ अतो ॥
४ सिवभूति गोच्छगोत्तं कासिय दोज्जित कण्ठे य ॥ २ ॥ ते वंदिऊण सिरसा भंतं वंदामि
कासवसगोत्तं । छ ॥ ५ तद्धं कास^० ख ॥ ६ जिट्ठिलं छ ॥

६८

लगमवि गोयमं वंदे ॥ ३ ॥ गोयमगोत्तमभारं संपलये तह य भदयं वंदे ।
 धेरं च संघवालियकासवगोत्तं पणिवयामि ॥ ४ ॥ वंदामि अज्जहत्थि

१ क-घ विनाऽन्यत्र-०त्त भमारं च-ऊ । ०त्त भमारं ख । ०त्त कुमारं छ-अर्वां ॥ २ सप्पद्वयं
 वेध ग-छ । अप्पलयं तह ख-घ । संपलियं तह अर्वां ॥

३ धेरं च अज्जजुं गोयमगोत्तं णमंसांमि ॥ ४ ॥
 तं वंदिऊण सिरसा थिरसत्तचरित्तणानसंपणं ।
 धेरं च संघवालिय गोयमगोत्तं णमंसांमि ॥ ५ ॥
 मिउमहवसंपणं उवउत्तं णानदंसणचरित्ते ।
 धेरं च नदितं पि य कासवगोत्तं पणिवयामि ॥ ६ ॥
 तत्तो य थिरचरित्ते उत्तमसम्मत्तसत्तसंयुत्तं ।
 देसिगणिसमासमणं मादरगोत्तं णमंसांमि ॥ ७ ॥
 तत्तो अणुओगधरं धीरं मइसागरं महासत्तं ।
 गिरिगोत्तसमासमणं वच्छसगोत्तं पणिवयामि ॥ ८ ॥
 तत्तो य णानदंसणचरित्तवसुद्धिं गुणमहत्तं ।
 धेरं कुमारधम्मं वंदामि गणि गुणोवेयं ॥ ९ ॥ छ-गुस्तके ॥
 धेरं च अज्जजुं गोयमगोत्तं नमंसांमि ॥ ४ ॥
 तं वंदिऊण सिरसा थिरसत्तचरित्तणानसंपणं ।
 धेरं च संघवालिय गोयमगोत्तं पणिवयामि ॥ ५ ॥
 वंदामि अज्जहत्थि च कासवं खंत्तिसागरं धीरं ।
 गिम्हाण पदममासे कालगयं वेध सुद्धस्स ॥ ६ ॥
 वंदामि अज्जधम्मं च सुध्वयं लीललुद्धिसंपणं ।
 अस्स निक्खमणे देवो छत्तं वरमुत्तमं वदह ॥ ७ ॥
 हत्थि कासवगुत्तं धम्मं सिद्धसाहमं पणिवयामि ।
 सोढं कासवगुत्तं धम्मं पि अ कासवं वंदे ॥ ८ ॥
 तं वंदिऊण सिरसा थिरसत्तचरित्तणानसंपणं ।
 धेरं च अज्जजुं गोयमगोत्तं नमंसांमि ॥ ९ ॥
 मिउमहवसंपणं उवउत्तं णानदंसणचरित्ते ।
 धेरं च नदितं पि य कासवगुत्तं पणिवयामि ॥ १० ॥
 तत्तो अ थिरचरित्ते उत्तमसम्मत्तसत्तसंयुत्तं ।
 देसिगणिसमासमणं मादरगुत्तं नमंसांमि ॥ ११ ॥
 तत्तो अणुओगधरं धीरं मइसागरं महासत्तं ।
 थिरगुत्तसमासमणं वच्छसगुत्तं पणिवयामि ॥ १२ ॥
 तत्तो य णानदंसणचरित्तवसुद्धिं गुणमहत्तं ।
 धेरं कुमारधम्मं वंदामि गणि गुणोवेयं ॥ १३ ॥
 सुत्तरथरपणभरिणं खमदममहवगुणेहि संपन्ने ।
 देयिद्धिस्समासमणे कासवगुत्तं पणिवयामि ॥ १४ ॥ अर्वांभीतासु प्रतिपु

च कासवं स्वतिसागरं धीरं। गिम्हाण पढममासे कालगयं चेत्तेसु-
द्धस्स ॥ ५ ॥ वंदामि अज्जधम्मं च सुव्वयं सीसलद्विसंपन्नं। जस्स
निक्खमणे देवो छत्तं वरमुत्तमं वहइ ॥ ६ ॥ हत्थं कासवगोत्तं धम्मं सिव-
साहगं पणिवयामि। सीहं कासवगोत्तं धम्मं पि य कासवं वंदे ॥ ७ ॥
सुत्तत्थरयणभरिए स्वमदममहवगुणेहिं संपन्ने। देविद्धिस्समासमणे कासव-
गोत्ते पणिवयामि ॥ ८ ॥ २२३ ॥

तेणं कालं णं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीस-
इराए मासे विइकंते वासावासं पज्जोसवेइ ॥ २२४ ॥ से केणट्टेणं
भंते! एवं वुच्चइ—समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते
वासावासं पज्जोसवेइ? जतो णं पाएणं अगारीणं अगाराइं कडियाइं
उकंपियाइं छन्नाइं लिताइं घट्टाइं मैट्टाइं संपधूमियाइं खाओदगाइं
खातनिद्धमणाइं अप्पणो अट्टाए कैयाइं परिभोत्ताइं परिणामियाइं भवंति
‘से एतेण ऽट्टेणं एवं वुच्चइ—समणे भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए
मासे विइकंते वासावासं पज्जोसवेति ॥ २२५ ॥ जहा णं समणे
भगवं महावीरे वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते वासावासं पज्जोसवेइ
तहा णं गणहरा वि वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते वासावासं पज्जो-
सर्विति ॥ २२६ ॥ जहा णं गणहरा वासाणं जाव पज्जोसर्वेति तथा
णं गणहरसीसा वि वासाणं जाव पज्जोसर्विति ॥ २२७ ॥ जहा
णं गणहरसीसा वासाणं जाव पज्जोसर्विति तथा णं थेरा वि वासाणं जाव
पज्जोसर्विति ॥ २२८ ॥ जहा णं थेरा वासाणं जाव पज्जोसर्विति
तहा णं जे इमे अज्जत्ताए समणा निगंथा विहरंति एए वि णं वासाणं

१ चेव सुद्धं क-व-छ ॥ २ ०संपत्ते क ॥ ३ ०रीहिं अगा ० छ ॥ ४ ०ताइं गुत्ताइं घ ० अवा ० ॥
५ मट्टाइं सम्मट्टाइं से ० व-छ ॥ ६ ०धूमिया ० ग-व ॥ ७ कडाइं ग ॥ ८ से तेणऽट्टे ० छ ।
से एतेणं अट्टे ० ग-व ॥

जाव पज्जोसविति ॥ २२९ ॥ जहा णं जे इमे अज्जत्ताए समणा निग्गंथा वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते वासावासं पज्जोसविति तथा णं अम्हं पि आयरियउवज्झाया वासाणं सवीसइराए मासे विइकंते वासा-वासं पज्जोसवेति ॥ २३० ॥ जहा णं अम्हं आयरियउवज्झाया वासाणं जाव पज्जोसवेति तथा णं अम्हे वि अज्जो! वासाणं सवी-सइराए मासे विइकंते वासावासं पज्जोसवेमो। अंतरा वि य से कप्पइ पज्जोसवित्तए नो से कप्पइ तं रयणि उवायणावित्तए ॥ २३१ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा सव्वओ समंता सकोसं जोयणं उग्गहं ओगिण्हित्ता णं चिट्ठिउं अहा-लंदमवि उग्गहे ॥ २३२ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं कप्पइ निग्गं-थाण वा निग्गंथीण वा सव्वओ समंता सकोसं जोयणं भिक्खायरियाए गंतुं पडियत्तए। जत्थ णं नई निच्चोयगा निच्चसंदणा नो से कप्पइ सव्वओ समंता सकोसं जोयणं भिक्खायरियाए गंतुं पडियत्तए। एरवईए कुणा-लाए जत्थ चक्किया एगं पायं जले किच्चा एगं पायं थले किच्चा एवं चक्किया एवं णं कप्पइ सव्वओ समंता सकोसं जोयणं भिक्खायरियाए गंतुं पडि-यत्तए, एवं नो चक्किया एवं णं नो कप्पइ सव्वओ समंता सकोसं जोयणं गंतुं पडिनियत्तए ॥ २३३ ॥

वासावासं पज्जोसविताणं अत्थेगत्तियाणं एवं वुत्तपुव्वं भवइ 'दावे भंते!' एवं से कप्पइ दावित्तए नो से कप्पइ पडिगाहि-त्तए ॥ २३४ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगईयाणं एवं वुत्त-पुव्वं भवइ 'पडिगाहे भंते!' एवं से कप्पइ पडिगाहित्तए नो से कप्पइ दावित्तए ॥ २३५ ॥ वासावासं पज्जोसवियाणं अत्थेगईयाणं एवं

१ ऽद्वित्तप अहा० व॥ २ पडिपत्तप ग-व। एवमेऽपि ॥ ३ ऽवइकु० ख-प ॥ ४ ऽया सिया परं ग॥ ५ पडिपत्तप ख-ग। पडियत्तप ख-व ॥

वुत्तपुव्वं भवइ 'दावे भंते! पडिगाहे भंते!' एवं से कण्ह दावित्तए वि पडिगाहित्तए वि ॥ २३६ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं नो कण्ह निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा हट्ठाणं आरोग्गाणं वल्लियसरीराणं इमाओ नवरसविगईओ अभिक्खणं २ आहारित्तए, तं जहा-खीरं दाहिं नवणीयं सप्पि तिल्लं गुडं महुं मज्जं मंसं ॥ २३७ ॥ वासावासं० अत्थेगतियाणं एवं वुत्तपुव्वं भवइ 'अट्ठो भंते! गिलाणस्स?' से य वयिज्जा 'अट्ठो'। से य पुच्छियव्वे सिया 'केवईएणं अट्ठो?' से य वएज्जा 'एवइएणं अट्ठो गिलाणस्स'। जं से पमाणं वदत्ति से पमाणतो घेत्तव्वे। से य विन्नवेज्जा, से य विन्नवेमाणे लभिज्जा, से य पमाणपत्ते 'होउ, अलाहि' इति वत्तव्वं सिया। से किमाहु भंते! एवइएणं अट्ठो गिलाणस्स। सिया णं एवं वयंतं परो वएज्जा 'पडिगाहेहि अज्जो!' तुमं पच्छा भोक्खसि वो देहिसि वा' एवं से कण्ह पडिगाहित्तए, नो से कण्ह गिलाणनीसाए पडिगाहित्तए ॥ २३८ ॥

वासावासं पज्जोसवि० अत्थि णं थेराणं तहप्पगाराइं कुलाइं कडाइं पत्तियाइं थेज्जाइं वेसासियीइं सम्मयाइं बहुमयाइं अणुमयाइं भवंति तत्थ से नो कण्ह अहक्खु वइत्तए 'अत्थि ते आउसो! इमं वा इमं वा?'। से किमाहु भंते! सड्ढी गिही गिण्हइ वा तेणियं पि कुज्जा ॥ २३९ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निच्चभत्तियस्स भिक्खुस्स कण्ह एणं गोयर-कालं गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पवेसित्तए वा, ननैऽन्नत्थ आयसियवेयावच्चेण वा उवज्झायवे० तवस्सिगिलाणवे० खुड-एणं वा अवणजायएणं ॥ २४० ॥ वासावासं पज्जोसवि० चउ-

१ वा दाहिसि च। वा पाहसि ग-उ॥ २ णं सम्मणाणं तह व॥ ३ ०याइं धणमंताइं वहुं च॥ ४ अहहु व० ल-व॥ ५ ।- । एतत्थिअहमध्ययसी पाठः छत्रावेव वसन्ते॥

७२

त्यभक्तियस्स भिक्खुस्स अयं एंवइए विसेसे—जं से पाओ निक्खम्म पुब्बा-
मेव वियडगं भोच्चा पेच्चा पडिग्गहगं संलिहिया संपमज्जिया, से य संथ-
रिज्जा कणइ से तद्विवसं तेणेव भैत्तट्ठेणं पज्जोसवित्तए, से य नो संथ-
रिज्जा एवं से कणइ दोच्चं पि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्ख-
मित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २४१ ॥ वासावासं पज्जोसवि० छट्ठभत्ति-
यस्स भिक्खुस्स कणंति दो गोयरकाला गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा
निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २४२ ॥ वासावासं पज्जोसवि०
अट्ठमभक्तियस्स भिक्खुस्स कणंति तओ गोयरकाला गाहावइकुलं भत्ताए
वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्त ए वा ॥ २४३ ॥ वासा-
वासं पज्जोसवि० विकिट्ठभक्तियस्स भिक्खुस्स कणंति सब्बे वि गोयर-
काला गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए
वा ॥ २४४ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निच्चभक्तियस्स भिक्खुस्स कणंति सब्बाइं
पाणगाइं पडिगाहित्तए ॥ २४५ ॥ वासावासं पज्जोस० चउत्थभ-
क्तियस्स भिक्खुस्स कणंति तओ पाणागाइं पडिगाहेत्तए, तं जहा—उंस्से-
इमं संसेइमं चाउलोदगं ॥ २४६ ॥ वासावासं पज्जोसवि० छट्ठभ-
क्तियस्स भिक्खुस्स कणंति तओ पाणगाइं पडिगाहेत्तए, तं जैहा—तिलो-
दए तुंसोदए जवोदए ॥ २४७ ॥ वासावासं पज्जोसवि० अट्ठम-
भक्तियस्स भि० कणंति तओ पाणयाइं पडिगाहित्तए, तं जहा—आयामए
सोवीरए सुद्धवियडे ॥ २४८ ॥ वासावासं पज्जोसवि० विकिट्ठभ-

१ पत्तिपठ ॥ २ भत्तेणं ॥ ३ पाणाइं ॥ ४ उंस्सेइमं वा संसेइमं वा चाउलधोवणं वा
च-उ ॥ ५ जहा—तिलोदगं वा तुसो० च-उ ॥ ६ जहा—चाउलोदगं वा तुसो० ग ॥ ७ तुंसोदगं
वा जवोदगं वा ग-च-उ ॥ ८ आयामगं वा सोवीरं वा सुद्धवियडे वा ग-च-उ ॥

त्तियस्स० कण्ह एगे उंसिणोदए वियडे पडिगाहेत्तए, से वि य णं असित्थे
 णो वि य णं ससित्थे ॥ २४९ ॥ वासावासं पज्जोसवि० भँत्तपडि-
 याइभियस्स भिक्खुस्स कण्ह एगे उंसिणोदए पडिगाहित्तए, से वि य
 णं असित्थे नो चेव णं ससित्थे, से वि य णं परिपूते नो चेव णं अप-
 रिपूए, से वि य णं परिमिए नो चेव णं अपरिमिए । से वि ये णं
 बहुसंपण्णे नो चेव णं अवहुसंपण्णे । ॥ २५० ॥

वासावासं पज्जोसवि० संखादत्तियस्स भिक्खुस्स कण्ति पंच
 दत्तीओ भोयणस्स पडिगाहित्तए पंच पाणगस्स, अहवा चत्तारि भोयणस्स
 पंच पाणगस्स, अहवा पंच भोयणस्स चत्तारि पाणगस्स, तत्थ णं एगा दत्ती
 लोणासायणमेत्तमवि पडिगाहिया सिया कण्ह से तदिवसं तेणेव भत्त-
 ट्ठेणं पज्जोसवित्तए, नो से कण्ह दोच्चं पि गाहावइकुलं भत्ताए वा
 पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २५१ ॥

वासावासं पज्जोसवियाणं नो से कण्ति निग्गंथाण वा निग्गं-
 थीण वा जाव उवस्सयाओ सत्तघरंतरं संखडिसन्नियट्टचारिस्स एत्तए ।
 । एगे पुण एवमाहंसु-नो कण्ह जाव उवस्सयाओ परेणं संखडिं सन्नि-
 यट्टचारिस्स एत्तए । एगे पुण एवमाहंसु-नो कण्ह जाव उवस्सयाओ
 परंपरेण संखडिं सन्नियट्टचारिस्स एत्तए ॥ २५२ ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कण्ह पाणिपडिगाहियस्स भिक्खु-
 स्स कण्हगफुसियमित्तमवि बुट्टिकार्यंस निवयर्माणंसि गाहावइकुलं भत्ताए

१ उंसिणवियडे पडि० ख-ग । उंसिणे वियडे पडि० च-व । उंसिणद्वये पडि० छ ॥
 २ सत्तित्थए ग-व ॥ ३ भत्तपाणपडि० च-छ ॥ ४ उंसिणद्वये पडि० छ ॥ ५ ।- । पत्तच्चिह्न-
 मध्यगतः पाठः छ एव ॥ ६ कुलं पिडवायपडियाए निक्ख० छ ॥ ७ एत्तए, एगे एवमाहंसु ।
 एगे पुण च-छ ॥ ८ ।- । पत्तच्चिह्नान्तगतः पाठः नास्ति सर्वत्र ॥ ९ ०स्स जति किंचि
 कण्ह० च-छ ॥ १० ०माणंसि पज्जोसवित्तए । नो कण्ह अगिहंसि० क ॥

७४

वा पाणाए वा नि० प० ॥ २५३ ॥ वासावासं पज्जोसवियस्स पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुस्स नो कप्पइ अगिहंसि पिंडवायं पडिग्गाहित्ता पज्जोसवित्तए, पज्जोसवेमाणस्स सहसा बुट्टिकाए निवडिज्जा- देसं भोच्चा देसमायाय पाणिणा पाणिं परिपिहित्ता उरंसि वा णं निलिज्जिज्जा, कम्भंसि वा णं समाहंदिज्जा, अहाल्लणाणि वा लयणाणि उवागच्छिज्जा, रुक्खमूलाणि वा उवागच्छिज्जा, जहा से पाणिसि दत्ते वा दतरए वा दगफुसिया वा नो परियावैज्जइ ॥ २५४ ॥ वासावासं पज्जोसवि० पाणिपडिग्गहियस्स भिक्खुस्स जं किंचि कणगफुसियमित्तं पि निवडइ नो से कप्पइ भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा ॥ २५५ ॥ वासावासं पज्जोसवि० पडिग्गहधारिस्स भिक्खुस्स नो कप्पइ वग्धारियबुट्टिकायंसि गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा, कप्पइ से अप्पबुट्टिकायंसि संतरुतरंसि गाहावइकुलं भत्ताए पाणाए वा नि० वा प० वा ॥ २५६ ॥ (ग्रं० ११००)

वासावासं पज्जो० निग्गंथस्स निग्गंथीए वा गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुपविट्ठस्स निगिज्झिय २ बुट्टिकाए निवएज्जा कप्पइ से अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अहे वियडगिहंसि वा अहे रुक्खमूलंसि वा उवागच्छित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते चाउलोदणे पच्छाउत्ते भिल्लिगसूवे कप्पइ से चाउलोदणे पडिग्गाहित्तए नो से कप्पइ भिल्लिगसूवे पडिग्गाहित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं पुव्वाउत्ते भिल्लिगसूवे पच्छाउत्ते चाउलोदणे कप्पइ से भिल्लिगसूवे पडिग्गाहित्तए नो से कप्पइ चाउलोदणे पडिग्गाहित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं दो वि पुव्वाउत्ताइ

१ ।-। पतच्चिह्नमध्यगतः पाठः छ-एव ॥ २ ०हरिज्जा क ॥ ३ वा लेणाणि क विना ॥ ४ ०ज्जा, निरो(रा)वरिसं वा रुक्खमूलं उवासेज्जा, अहा च ॥ ५ ०वज्जेज्जा; छ ॥ ६ ।-। पतच्चिह्नमध्यगतं खं च-छ नास्ति ॥

वदंति कण्पति से दो वि पडिगाहित्तए, तत्थ से पुव्वागमणेणं दो वि प-
च्छउत्ताइं नो से कण्पति दो वि पडिगाहित्तए, जे से तत्थ पुव्वागमणेणं
पुव्वाउत्ते से कण्पइ पडिगाहित्तए, जे से तत्थ पुव्वागमणेणं पच्छउत्ते से
नो कण्पइ पडिगाहित्तए ॥ २५७ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निग्गंथस्स गाहावइकुलं पिंडवायपडि-
याए अणुपविट्ठस्स निगिज्झिय २ वुट्ठिकाए निवएज्जा कण्पइ से अहे
आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अहे वियडगिहंसि वा अहे रुस्समूलं-
सि वा उवागच्छित्तए, नो से कण्पइ पुव्वगहिणं भत्तपाणेणं वेलं उवाइ-
णावित्तए, कण्पइ से पुव्वामेव वियडगं भोच्चा पिच्चा पडिग्गहगं संलिहिय
सं २ पमज्जिय २ एगायगं भंडगं कट्ठे जाव सेसे सूरिए जेणेव उवस्सए तेणेव
उवागच्छित्तए, नो से कण्पइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ॥ २५८ ॥

वासावासं पज्जोसवि० निग्गंथस्स गाहावइकुलं पिंडवायपडि-
याए अणुपविट्ठस्स निगिज्झिय २ वुट्ठिकाए निवइज्जा कण्पइ से अहे
आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा जाव उवागच्छित्तए, तत्थ नो कण्पइ
एगस्स य निग्गंथस्स एगाए य निग्गंथीए एगयओ चिट्ठित्तए, तत्थ नो
कण्पइ एगस्स निग्गंथस्स दोण्ह य निग्गंथीणं एगयओ चिट्ठित्तए, तत्थ
नो कण्पइ एगस्स निग्गंथस्स दोण्ह य निग्गंथीणं एगयओ चिट्ठित्तए, तत्थ
नो कण्पइ दोण्ह य निग्गंथाणं एगाए य निग्गंथीए एगयओ चिट्ठित्तए,
तत्थ नो कण्पइ दोण्ह य निग्गंथाणं दोण्ह य निग्गंथीणं एगयओ
चिट्ठित्तए, अत्थि या इत्थ केइ पंचमए खुड्डए वा खुड्डिया वा अन्नैसि वा
संलोए सपडिदुवारं एव्हं कण्पइ एगयओ चिट्ठित्तए ॥ २५९ ॥ वा-
सावासं पज्जोसवि० निग्गंथस्स गाहावइकुलं पिंडवायपडियाए अणुप-

७६

विट्ठस्स निगिज्झिय २ वुट्ठिकाए निवएज्जा कण्ह से अहे आरामं०
अहे उवस्सयं० वा उवागच्छित्तए, तत्थ नो कण्ह एगस्स निगंथस्स
एगाए य अगारीए एगयओ चिट्ठित्तए, एवं चउमंगो, अत्थि या इत्थ
केइ पंचमए थेरे वा थेरिया वा अन्नेसिं वा संलोते सपडिट्ठुवारे
एवं कण्ह एगयओ चिट्ठित्तए ॥ २६० ॥ —एवं चेव निगंथीए
अगारस्स य भाणियब्बं ॥ २६१ ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कण्ह निगंथाण वा निगंथीण वा
अंपरिन्नएणं अपरिन्नयस्स अट्ठाए असणं वा ४ जाव पडिग्गाहित्तए, से
किमाहु भंते! ? इच्छा परो अपडिन्नते भुंजिज्जा, इच्छा परो न भुं-
जिज्जा ॥ २६२ ॥

वासावासं० नो कण्ह निगंथाण वा निगंथीण वा उदउल्लेण
वा ससणिद्धेण वा कारणं असणं वा ४ आहारित्तए ॥ २६३ ॥ से
किमाहु भंते! ? सत्त सिणेहायतणा, तं जहा—पाणी पाणीलेहा नहा नह-
सिहा भमुहा अहरोट्ठा उत्तरोट्ठा । अह पुण एवं जाणेज्जा—विगओअए
से काए छिन्नसिणेहे एवं से कण्ह असणं वा ४ आहारित्तए ॥ २६४ ॥

वासावासं प० इह खलु निगंथाण वा निगंथीण वा इमाइं
अट्ठ सुहुमाइं, जाइं छउमत्थेणं निगंथेण वा निगंथीए वा अभिक्खणं २
जाणियब्बाइं पासियब्बाइं पडिलेहियब्बाइं भवंति, तं०—पाणसुहुमं पणगसु-
हुमं बीयसुहुमं हरियसुहुमं पुप्फसुहुमं अंडसुहुमं लेणसुहुमं सिणेहसु-
हुमं ॥ २६५ ॥ से किं तं पाणसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा
किण्हे नीले लोहिए हालिहे सुक्किले, अत्थि कुंथू अणुद्वरी नामं जा ठिया
अचलमाणा छउमत्थाणं निगंथाण वा निगंथीण वा नो चक्खुक्कामं हव्व-

१ — यत्तम्मपवगतः पाठः छ पद्य वर्तते ॥ २ अपरिन्नत्तेणं अपरिन्नत्तस्स च-उ ॥

मागच्छइ, जा अट्टिया चलमाणा छउमत्थाणं चक्खुफासं हव्वमागच्छइ, जा छउमत्थेणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा अभिक्खणं २ जाणियव्वा पासियव्वा पडिलेहियव्वा भवइ, से तं पाणसुहुमे १ ॥ २६६ ॥ से किं तं पाणसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा—किण्हे नीले लोहिए हालिदे सुकिले, अत्थि पाणसुहुमे तद्व्वसमाणवन्नए नामं पणत्ते, जे छउमत्थेणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा जाव पडिलेहियव्वे भवति से तं पाणसुहुमे २ ॥ २६७ ॥ से किं तं बीयसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा—किण्हे जाव सुकिले, अत्थि बीयसुहुमे कण्णियासमाणवन्नए नामं पणत्ते, जे छउमत्थेणं निग्गंथेण वा २ जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से तं बीयसुहुमे ३ ॥ २६८ ॥ से किं तं हरियसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा—किण्हे जाव सुकिले, अत्थि हरियसुहुमे पुढवीसमाणवन्नए, जे छउमत्थेणं निग्गंथेण वा २ अभिक्खणं २ जाणियव्वे जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से तं हरियसुहुमे ४ ॥ २६९ ॥ से किं तं पुप्फसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा—किण्हे जाव सुकिले, अत्थि पुप्फसुहुमे रुक्खसमाणवन्ने नामं पणत्ते, जे छउमत्थेणं निग्गंथेण वा २ अभिक्खणं २ जाणियव्वे जाव पडिलेहियव्वे भवति, से तं पुप्फसुहुमे ५ ॥ २७० ॥ से किं तं अंडसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा—उइंसंडे उकलियंडे पिपीलियंडे हलियंडे हल्लोहलियंडे, जे छउमत्थेणं निग्गंथेण वा नि २ जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से तं अंडसुहुमे ६ ॥ २७१ ॥ से किं तं लेणसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं जहा—उत्तिगलेणे भिगुलेणे उज्जुए तालमूलए संबोक्कावट्टे नामं पंचमे, जे छउमत्थेणं निग्गंथेण वा निग्गंथीए वा अभिक्खणं २ जाणियव्वे जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से तं लेणसुहुमे ७ ॥ २७२ ॥ से किं तं सिणेहसुहुमे ? २ पंचविहे पणत्ते, तं—उस्सा हिमए महिया करए

७८

हरतणुए, जे छउमत्थेणं निगंथेण वा २ जाव पडिलेहियव्वे भवइ, से तं
सिणेहसुहुमे ८ ॥ २७३ ॥

वासावासं पज्जोसविणं भिक्षु इच्छिज्जा गाहावइकुलं भत्ताए
वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा नो से कप्पइ अणापु-
च्छित्ता आयरियं वा उवज्जायं वा थेरं वा पवत्ति वा गणि वा गणहरं
वा गणावच्छेययं वा जं वा पुरओ कौउं विहरइ, कप्पइ से आपुच्छित्तं
आयरियं वा जाव जं वा पुरओ कौउं विहरइ-इच्छामि णं भंते !
तुभेहिं अब्भणुन्नाए समाणे गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्ख-
मित्तए वा पविसित्तए वा, ते य से वियरेज्जा एवं से कप्पइ गाहावइ-
कुलं भत्ताए वा जाव पविसित्तए वा, ते य से नो वियरेज्जा एवं से नो
कप्पइ गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए
वा, से किमाहु भंते !? आयरिया पच्चवायं जाणंति ॥ २७४ ॥ एवं
विहारभूमिं वा विहारभूमिं वा अन्नं वा जं किं पि पओयणं, एवं गामा-
णुगामं दुइज्जित्तए ॥ २७५ ॥

वासावासं पज्जोसविणं भिक्षु य इच्छिज्जा अन्नयरिं विगइं
आहारित्तए नो से कप्पइ अणापुच्छित्ता आयरियं वा जाव गणावच्छेययं
वा जं वा पुरओ कहु विहरइ, कप्पइ से आपुच्छित्ता णं तं चेव-इच्छा-
मि णं भंते ! तुभेहिं अब्भणुन्नाए समाणे अन्नयरिं विगइं आहारित्तए,
तं एवइयं वा एवतिक्खुत्तो वा, ते य से वियरेज्जा एवं से कप्पइ अन्न-
यरिं विगइं आहारित्तए, ते य से नो वियरेज्जा एवं से नो

१ जं च णं पुं छ ॥ २ कहु च-छ ॥ ३ आपुच्छित्ता ख-व ॥ ४ जं च णं पुं छ ॥ ५ कहु
च-छ ॥ ६ थेरा पच्चं व ॥ थेरा चेव पच्चं छ ॥ ७ वासावासं भिक्षु य इच्छेज्जा
बहिया विहारभूमिं वा विहारभूमिं वा पविं वा निं वा, अथ वि तहेव, थेरा चेव पच्चवातं
जाणंति ॥ २७५ ॥ वासावासं छ ॥

कण्ड अन्नयरिं विगहं आहरित्तए, से किमाहु भंते! ? ओयरिया पचवायं जाणंति ॥ २७६ ॥ वासावासं प० भिक्षु य इच्छेज्जा अन्नयरिं तेइच्छं आउट्टित्तए, तं चेव सव्वं ॥ २७७ ॥ वासावासं प० भिक्षु य इच्छिज्जा अन्नयरं ओरालं तवोकम्मं उवसंपज्जिता णं विहरित्तए, तं चेव सव्वं ॥ २७८ ॥ वासावासं पज्जोसविण भिक्षु य इच्छिज्जा अपच्छिममारणंतियसंलेहणाजूसणाइसिए भत्तापाण-पडियाइक्खिए पाओवगए कालं अणवकंखमाणे विहरित्तए वा निक्ख-मित्तए वा पविसित्तए वा, असणं वा ४ आहारित्तए वा, उच्चारपासवणं वा परिद्ववित्तए सज्झायं वा करित्तए धम्मजागरियं वा जागरित्तए, नो से कण्ड अणापुच्छित्ता तं चेव ॥ २७९ ॥

वासावासं पज्जोसविण भिक्षु य इच्छिज्जा क्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुंछणं वा अन्नयरिं वा उवहिं आयावित्तए वा पयावित्तए वा, नो से कण्ड एगं वा अणेगं वा अपडिण्णवित्ता गाहावइकुलं भत्ताए वा पाणाए वा निक्खमित्तए वा पविसित्तए वा, असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा आहारित्तए, बहिया विहारभूमी वा वियारभूमिं वा सज्झायं वा करित्तए, काउस्सग्गं वा ठाणं वा ठइत्तए, अत्थि या इत्थ केइ अहासन्निहिण एगे वा अणेगे वा कण्ड से एवं वदित्तए—इमं ता अज्जो ! तुमं मुहुत्तगं जाणाहि जाव ताव अहं

१ योरा छ ॥ २ ०त्तए, नो से कण्ड अणापुच्छित्ता तहेव जाव इच्छामि णं भंते ! तुम्हेहिं अम्मणुणाय समणे अण्णतरिं तेइच्छं आउट्टित्तए, ते य से वि० पवे से कण्ड अण्णतरि०, ते य से नो वियरे० तहेव जाव पचवाते जाणंति ॥ वासावासं० भिक्षु य इच्छेज्जा अण्णतरं ओरालं कल्लारं सिक्खं धणं मंगलं सस्सिरीयं महाणुयागे तवोकम्मं उवसं-पज्जित्ताणं विहरित्तए तहेव अभिलावे ॥ वासावासं छ ॥ ३ अन्नयरं वा उवकरणजायं आयावि० च ॥ ४ वा उच्चारपासवणं परिद्ववित्तए सज्झायं च-छ ॥ ५ ०त्तए, धम्मजागरियं वा जागरित्तए, काउस्सग्गं छ ॥ ६ केइ अभिसम्मनाय अहास० ग ॥

८०-

गाहावइकुलं जाव काउसग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए, से य से पडिसुणिज्जा एवं से कप्पइ गाहावइ तं चेव, से य से नो पडिसुणिज्जा एवं से नो कप्पइ गाहावइकुलं जाव काउसग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए ॥ २८० ॥

वासावासं० नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा अणाभिग्गहियसेज्जासणियं होत्तए, आयाणमेतं, अणभिग्गहियसेज्जासणियस्स अणुच्चाकुइयस्स अणट्ठाबंधिस्स अमियासणियस्स अणातावियस्स असमियस्स अभिक्खणं २ अप्पडिलेहणासीलस्स अप्पमज्जणासीलस्स तहा २ णं संजमे दुराराहए भवइ; अणायाणमेतं, अभिग्गहियसेज्जासणियस्स उच्चाकुवियस्स अट्ठाबंधिस्स मियासणियस्स आयाविस्स समियस्स अभिक्खणं २ पडिलेहणासीलस्स पमज्जणासीलस्स तहा २ णं संजमे सुआराहए भवइ ॥ २८१ ॥

वासावासं पज्जोसवि० कप्पइ निग्गंथाण वा २ तओ उच्चारपासवणभूमीओ पडिलेहित्तए, न तहा हेमंतगिम्हासु जहा णं वासावासेसु, से किमाहु भंते !? वासावासएसु णं ओसन्नं पाणा य तणा य बीया य पणगा य हरियायणा य भवन्ति ॥ २८२ ॥ वासावासं पज्जोसवि० कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा तओ मत्तगाइं मिहित्तए, तं०—उच्चारमत्तए पासवणमत्तए खेलमत्तए ॥ २८३ ॥

वासावासं पज्जोसवि० नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा परं पज्जोसवणाओ गोलोमप्पमाणमित्ते वि केसे तं रयणि उवायणावित्तए, पक्खिया आरोवणा, मासित्ते खुरमुंडे, अद्धमासिए कत्तरिमुंडे, छम्मासिए लोए, संवच्छरिए वा थेरकप्पे ॥ २८४ ॥

१ ०कुलं भत्ताए वा पाणाए वा पवितामि वा णिक्खमाभि वा जाव व ॥ २ ठामि, से य व-व ॥ ३ कप्पइ जाव काउसग्गं वा ठाणं वा ठाइत्तए, से य से नो पडिसुणिज्जा व ॥ ४ ०त्तए, णो चेव णं तहा व ॥ ५ वासासु क-विना ॥ ६ हरियातणा व ॥ ७ ०त्तए, अज्जेण खुरमुंडयण वा लुक्कसिरयण वा होयन्वं सिया, पक्खिया व ॥

वासवासं पज्जोसवि० नो कण्हइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं वदित्तए, जो णं निग्गंथो वा २ परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं वेयइ से णं 'अकण्णेयं अज्जो ! वयसी'ति वत्तव्वे सिया, जो णं निग्गंथो वा २ परं पज्जोसवणाओ अहिगरणं वयइ से णं निज्जुहियव्वे सिया ॥ २८५ ॥ वासवासं पज्जोसवि० इह स्सलु निग्गंथाण वा २ अज्जेव कक्खडे कडुए वुग्गाहे समुप्पज्जिज्जा सेहे राइणियं खामिज्जा, राइणिए वि सेहं खामिज्जा, [अं० १२००] समियव्वं खमावेयव्वं, उवसमियव्वं उवसमावेयव्वं, सम्मुइसंपुच्छणावहुलेणं होयव्वं, जो उवसमइ तस्स अत्थि आराहणा, जो न उवसमइ तस्स नत्थि आराहणा, तम्हा अप्पणा चेव उवसमियव्वं, से किमाहु भंते !? उवसमसारं खु सामण्णं ॥ २८६ ॥

वासवासं प० कण्हइ निग्गंथाण वा २ तओ उवस्सया गिन्हित्तए, वेउव्विया पडिलेहा साइज्जिया पसज्जणा ॥ २८७ ॥ वासवासं० कण्हइ निग्गंथाण वा २ अन्नयारिं दिसं वा अणुदिसं वा अवगिज्जिय भत्तपाणं गवेसित्तए, से किमाहु भंते !? ओसन्नं समणा वासासु तवसंपउत्ता भवन्ति, तवस्सी दुब्बले किल्लंते मुच्छिज्ज वा पवडिज्ज वा तामेव दिसं वा अणुदिसं वा समणा भगवंतो पडिजागरन्ति ॥ २८८ ॥

वासवासं प० कण्हइ निग्गंथाण वा २ जाव चत्तारि पंव जोयणाहं गुंतुं पडियत्तए, अंतरा वि से कण्हइ वत्थए, नो से कण्हइ तं रयणिं तत्थेव उवायणावित्तए ॥ २८९ ॥

इच्चेयं संवच्छरियं श्रेयकण्णं अहासुत्तं अहाकण्णं अहामग्गं अहा-तच्चं सम्मं काएणं फासित्ता पालित्ता सोभित्ता तीरित्ता किट्ठित्ता आराहित्ता

१ वयइ वदंतं वा सातिज्जति च-छ ॥ २ खामेयव्वं क-विना ॥ ३ उवसमियव्वं ग-व-छ ॥
४ समणा भगवंतो तव० च ॥

८२

आणाए अणुपालित्ता अत्येगइया समणा णिगंथा तेणेव भवग्गहणेणं
सिज्झंति बुज्झंति मुच्चंति परिनिव्वायंति सब्बदुक्खाणमंतं करेति,
अत्येगइया दोच्चेणं भवग्गहणेणं सिज्झंति जाव सब्बदुक्खाणमंतं करेति,
अत्येगइया तच्चेणं भवग्गहणेणं जाव अंतं करेति, सत्तट्ठ भवग्गहणाइं
नाइक्कमंति ॥ २९० ॥

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भयवं महावीरे रायगिहे नगरे
गुणसिलए चेइए बहूणं समणाणं बहूणं समणीणं बहूणं सावयाणं बहूणं
सावियाणं बहूणं देवाणं बहूणं देवीणं मज्झगए चेव एवमाइक्खइ एवं
भासइ एवं पण्णवेइ एवं परूवेइ पज्जोसवणाक्खो नामज्झयणं सअट्ठं
सहेउयं सकारणं ससुत्तं सअत्थं सउभयं सवागरणं भुज्जो २ उवदंसेइ ति
वेमि ॥ २९१ ॥

॥ पज्जोसवणाक्खो सम्मत्तो । अट्ठमज्झयणं सम्मत्तं ॥

ए[कै]काक्षरगणनाग्रन्थाग्रमानभिदम्—

एकः सहस्रो द्विशतीसमेतः, श्लिष्टस्तथा षोडशभिर्विदन्तु ।

कल्पस्य संख्या कथिता विशिष्टा, विशारदैः पर्युषणाभिधस्य ॥ १ ॥

॥ ग्रन्थाग्रम् १२१६ ॥

कल्पसूत्रस्य चूर्णीं निर्युक्तिगर्भा तथा पृथ्वीचन्द्रसूरिप्रणीतं टिप्पनकम्

॥ जयन्तु वीतरागाः ॥

कप्पसुत्तस्स चुण्णी ।

(दसामुयकखंधमुत्तदुमज्झयणस्स णिज्जुत्तिगम्भा चुण्णी)

संबंधो—सत्तमासिंयं फासेत्ता आगतो तद्दि वासाजोगं उवहिं उप्पाएति, वासाजोगं च खेतं पडिलेहेति, एतेण संबंधेण पज्जोसमणाकप्पो संपत्तो । तस्स दारा चत्तारि, अधिकारो वासावासजोगेण स्वत्तेण उवहिणा य, जा य वासासु मज्जाया । गामणिक्कणो पज्जोसमणाकप्पो । दुपदं नाम—पज्जोसमणा कप्पो य । पज्जोसमणाए कप्पो पज्जोसमणाकप्पो । पज्जायाणं बोसमणा पज्जोसमणा । अधया परि—सव्व-तोभावे, “उप निवासे”, एस पज्जोसमणा ॥ इदं णिज्जुत्तीविधरो—

पज्जोसमणाए अक्खराहं होति उ इमाहं गोष्णाहं ।

परियायववत्थवणा, पज्जोसमणा य पागदया ॥१॥

परिवसणा पज्जुसणा, पज्जोसमणा य वासवासो य ।

पढमसमोसरणं ति य, ठवणा जेट्ठोगहेगहा ॥२॥

पज्जोसमणाए० गाहाद्वयम् । पज्जोसमणा एतेसि अक्खराणं शक्रेन्द्रपुरन्दरवदेकार्थिकानि नामानि गुणनिष्कणानि गौणानि । जम्हा पव्वज्जापरियातो पज्जोसमणावरिसेहिं गणिज्जति तेण परियागववत्थवणा भण्णति । जहा—आलेयण-वन्दणाईसु जहारायणियाते कीरमाणेसु अणज्जमाणे परियाए पुच्छा भवति—कस्मिं पज्जोसमणातो गयातो उवट्ठावियस्स ? । जम्हा उउवट्ठिता दव्व-स्वेत्त-काल-भावपज्जाया एत्थ पज्जो-सविज्जति, उज्झिज्जति ति भणितं होइ, अण्णारिसा दव्वादिपज्जाया वासारत्ते आयरिज्जति तम्हा पज्जो-समणा भण्णति । पागतिय त्ति पज्जोसमण त्ति एयं सव्वलोसमणणं । पागतिया गिहत्था । एगत्थ चत्तारि मासा परिवसंतीति परिवसणा । सव्वासु दिसामु ण परिवसमंतीति पज्जुसणा । वरिसामु चत्तारि मासा एगत्थ अक्खंतीति वासावासो । णिव्वाघातेण पाउसे चेय वासपाउगं खित्तं पविसेतीति पढमसमोसरणं । उट्ठुवट्ठावो अण्णा मेरा ठविज्जतीति ठवणा । उडुवट्ठे एकेकं मासं खेतोमगहो भवति, वरिसामु चत्तारि मासा एगखेतोमगहो भवति ति जिट्ठोगहो । एषां व्यञ्जनतो नानात्वम्, न त्वर्थतः ॥१॥२॥ एषामेकं ठवणाणामं परिगृह्य णिकखेवो कज्जति—

ठवणाए णिकखेवो, छको दव्वं च दव्वणिकखेवो ।

खेत्तं तु जम्मि खेत्ते, काले कालो जहिं जो उ ॥३॥

ओदइयाईयाणं, भावाणं जा जहिं भवे ठवणा ।

भावेण जेण य पुणो, ठविज्जए भवठवणा उ ॥४॥

१ ओषद्धिता प्रत्यन्तरे ॥ २ ओषद्धातो प्रत्य० ॥

३ उदइयाईयाणं प्रत्य० ॥ ४ ठविज्जई प्रत्य० ॥ ठाविज्जई प्रत्य० ॥

८६

ठवणाए णिक्खेवो० गाहा [द्वयम्] । णामठवणाओ गयाओ । दब्बठवणा जाणगसरीरभवि-
सरीरवतिरिता 'दब्बं च दब्बनिकखेवो' जाइं दब्बाइं परिभुजंति जाणि य परिहरिजंति । परिभुजंति
तण-डगल-छार-मल्लादि । परिहरिजंति सब्बितादि ३ । सत्तिचे सेहो ण पन्नाविजित, अचिचे वत्थादि
ण वेपपि पढमसमोसरणे, मीसए सेहो सोवहितो । खेत्तद्ववणा सकोसं जायणं, कारणे वा चत्तारि पंच
जोयणाई । कालद्ववणा चत्तारि मासा, यच्च तर्हि कल्प्यम् । भावद्ववणा कोधादिविवेगो भासासमिति-
जुत्तेण य होतव्वं ॥३॥४॥ एतेसि सामित्तादिविभासा कायव्वा तत्थ गाथा—

सामित्ते करणम्मि य, अहिररणे चेव हेति छम्भेया ।

एगत्त-पुहत्तेहि, दब्बे खेत्तद्व भावे य ॥५॥

ते० गाहा । दब्बस्स ठवणा दब्बठवणा, दब्बाणं वा ठवणा दब्बठवणा, दब्बेण वा ठवणा
दब्बठवणा, दब्बेहि वा ठवणा २, दब्बम्मि वा ठवणा द० २, दब्बेसु वा ठ० २ । एवं खेत्त-काल-
भावेसु वि एगत्त-पुहत्तेहि सामित्त-करणा-अधिकरणा भाणित्त्वा । तत्थ दब्बस्स ठवणा जहा कोइ
संथारणं गेहति, दब्बाणं जथा तित्ति पडोगारेणं गेहति, दब्बेणं जथा वरिसारते चउसु मासेसु एक्कसि
आयंजिलेण पारेता सेसं कालं अम्भत्तद्वं करेति, दब्बेहि मासेणं मासेणं चत्तारि आयंजिलपारणथा, एवं
निव्विह्यएणं पि, दब्बम्मि जथा एगंगिए फलए ठायव्वं, दब्बेसु जथा दोमोदीकद्वसंथारए । खेत्तस्स
एगगामस्स परिभोगो, खेत्ताणं तिगामादीणं अंतरपल्लीयादीणं, करणे एगत्त-पुहत्तेणं णत्थि, अधिकरणे
एगखेते परं अद्वजोयणमेराते गंतुं पडिपत्तए, पुहत्तेणं दुयमादीहि वि अद्वजोयणेहि गंतुं पडिपत्तए कारणे ।
कालस्स जा मेरा सा ठविज्जति—अकपिया वासारत्तकाले ण परिचेप्पति, कालाणं चउण्हं भासाणं ठवणा,
कालेण आसादपुण्णिमाए कालेण ठायंति, कालेहि पंचाहे पंचाहे गते कारणे ठायंति, कालम्मि पाउसे
ठायंति, कालेसु आसादपुण्णिमाओ सव्वेसतिरायमासदिवसेसु गतेसु ठायंति कारणे । भावस्स ओदइयस्स
ठवणा, भावाणं खत्तियं भावं संकमंतस्स सेसाणं भावाणं परिवज्जणा होइ, भावेणं णिज्जरहाए ठाति,
भावेहि णिज्जरहाए संगहद्वयाए वेताव्वं करेति, भावम्मि खतोवसमिते, भावेसु णत्थि, अहवा खतोव-
समिते भावे सुद्धतो सुद्धतरं एवमादिसु परिणमतस्स भावेसु द्ववणा भवति ॥५॥ एवं ताव दब्बादि समासेणं
भाणितं । इदाणि एते चेव विवरेण भणीहामि । तत्थ ताव पढमं कालद्ववणं भणामि । किं कारणं ? जेणं
एतं सुत्तं कालद्ववणाए सुत्तादेसेणं परूवेतव्वं—

कालो समयादीओ, पगयं समयम्मि तं परूवेस्सं ।

णिक्खम्मणे य पवेसे, पाउस सरए य वोच्छामि ॥६॥

१ णिव्विओयणं पि प्रत्यन्तरेषु ॥ २ दोमादीकंखी संथारणं प्रत्य० । दोमादीकं पी संथारणं
प्रत्यन्तरेषु ॥ ३ ° काले परिचेप्पति प्रत्य० । ° कालोपरि चेप्पति प्रत्य० ॥ ४ ° माकालेण प्रत्यन्तरेषु ।
५ संकतस्स प्रत्यन्तरेषु ॥ ६ जं पयं सुत्तं प्रत्य० ॥

कालो समयदीओ० गाथा । असंखेजसमया आवलिया, एवं सुत्तालावण जाव संवत्सरं । एथ पुण उडुबद्वेण वासारत्तेण य पगतं, अधिगार इत्यर्थः । तथ पाउसे पवसो वासावासपाउगे खेत्ते, सरते तातो निग्गमणे ॥६॥

ऊणाइरित्तमासे, अट्ट विहरिऊण गिम्ह हेमंते ।

एगाहं पंचाहं, मासं च जहासमाहीए ॥७॥

ऊणातिरित्त० गाथा । चत्तारि हेमंतिया मासा, चत्तारि गिम्हमासा, एते अट्ट विहरंति । ते पुण अट्ट मासा ऊणा वा अतिरित्ता वा विहरिऊजा ॥७॥ कथं पुण ऊणा वा अतिरित्ता वा भवति ? तथ ताव जहा ऊणा भवति तथा भणति—

काऊण मासकप्पं, तत्थेव उवागयाण ऊणा ते ।

चिक्खल्ल वास रोहेण वा वि तेण द्विया ऊणा ॥८॥

काऊण० पुत्रद्वं । आसाढचाउम्मासितं पडिक्कंते, जति अण्णथ वासावासपाउगं खेत्तं णत्थि ताहे तथेव ठिता वासावासं एवं ऊणा अट्ट मासा, जेण सत्त मासा विहरिता ॥

अहवा इमेहिं पगारहिं ऊणा अट्ट मासा होज्ज—

चिक्खल्ल० पच्छद्वं । जथ वासारतो कतो ततो कत्तियचाउम्मासिए ण निगया । इमेहिं कारणेहिं—पंचे चिक्खल्लो तथ खुप्पिज्जति, वासं वा ण ओरमतो, रोहगो वा जत्तो । जाव मगसिरं सव्वं ण निग्गता, ताहे पोसे निग्गयाणं पोसादीया आसादंता सत्त मासा विहरिता, एवं ऊणा भवति ॥८॥

इयंति जहा अतिरित्ता अट्ट मासा विहरिता होज्ज तहा भणति—

वासाखेत्तालंभे, अद्धाणादीसु पत्तमहिगातो ।

साइगवाघाएण व, अपडिकमिउं जइ वयंति ॥९॥

वासाखेत्तालंभे० गाथा । साहुणो आसाढचाउमासिए पडिक्कंते वासावासपोतोमं खेत्तं मग्गंता ण लभंति, ताहे नेहिं मग्गंतेहिं ताव ण लद्धं जाव आसाढचाउम्मासियातो सवीसतिरातो मासो गतो, णवरं भंदवण जोण्हस्स पंचमीए लद्धं खेत्तं तग्गि दिवसे पज्जोसविंयं, एवं णव मासा सवीसतिरातो विहरिता । अहवा साधू अद्धाणपडिवण्णा, सत्थवसेण आसाढचाउम्मासियातो पोणं पंचाहेण वा दसाहेण वा जाव सवीसतिरातो वा मासे खेत्तं पत्ता, एवं अतिरित्ता अट्ट मासा विहरिता । अहवा जथ वासावासो कतो ततो खेत्तातो आरतो चेव कत्तियचाउम्मासियस्स निग्गच्छंति इमेहिं कारणेहिं—कत्तियपुण्णिमाते आयरि-
दाणं णक्खत्तं असाहं, अण्णो वा कोइ तदिवसं वाधातो भविस्सति ताहे अपुण्णे कत्तिए निग्गच्छंता अति-
रित्ते अट्ट मासे विहरिस्संति ॥९॥ “एगाहं पंचाहं मासं व जहासमाहीए” (गा० ७) अस्य व्याख्या—

पडिमापडिवण्णाणं, एगाहं पंच होतउहालंदे ।

जिण-मुद्धाणं मासो, णिकारणओ य येराणं ॥१०॥

१ पावोगं प्रत्य० ॥ २ अहपड्जो ० प्रत्यन्तरेषु ॥ ३ ० पुण्णिमाए प्रत्य० ॥

८८

षडिमापडिवर्णाय० गाथा । षडिमापडिवर्णा उज्ज्वले एकेकं अहोरात्रं एगखेत्ते अच्छंति । अह्नालं-
दिया पंच अहोरात्राहं एगखेत्ते अच्छंति । जिणकप्पिया मासं । सुद्धपरिहारिया एवं चेव । येरकप्पिया
पिन्वाघातेण मासं, दाघाए ऊणं वा अतिरित्तं वा मासं ॥१०॥

ऊणाइरित्त मासा, एवं येराण अट्ट णायव्वा ।

इयरे अट्ट विहरित्तं, णियमा चत्तारि अच्छंति ॥११॥

ऊमातिरित्त मासा० गाथा । 'इयरे णाम' षडिमापडिवर्णया अह्नालंदियै एते एवं रित्तता
उज्ज्वले कहिं पुण ठातव्वं वासारत्तिया चत्तारि मासा सव्वे वि अच्छंति एगखेत्ते ॥११॥

आसाढपुण्णिमाए, बासावासं तु होति ठायव्वं ।

मग्गसिखहुल्लदसमीउं जाव एकम्मि खेत्तम्मि ॥१२॥

आसाढपुण्णिमाए वासावासेसु होति ठातव्वं० गाथा । आसाढपुण्णिमाए वासावासं ठातव्वं ॥१२॥

बाहि ठिया वसमेहिं, खेत्तं गाहेसु वासपाओगं ।

कप्पं कहेसु ठवणा, सावणऽमुद्धस्स पंचाहे ॥१३॥

बाहि ठिया वसमेधि० गाथा । 'बाहि ठिये' ति जत्थ आसाढमासकप्पो कतो तत्थ दसमीए
आरम्भ जाव आसाढमासपण्णरसी ताव वासावासपाउमो खेत्ते संथारय-डगल्ल-छार-मल्लादी मेहंता
वसमा भावैति य खेत्तं साधुभावणाए । ततो आसाढपुण्णिमाए वासावासपाउमो खेत्ते गंतुं आसाढचाउ-
म्मसियं पडिक्कमंति, पंचहिं दिवसेहिं पज्जोसवणाकप्पं कहंति, सावणवहुल्लस्स पंचमीए पज्जोसवैति । अट्ट
बाहिठिजेहिं वसमेहिं ण गहिताणि छारादाणि ताहे कप्पं कहंता चेव मेहंति मल्लादीणि । एवं
आसाढपुण्णिमाए ठिता जाव मग्गसिखहुल्लस्स दसमी ताव एगम्मि खेत्ते अच्छेज्जा तिण्णि वा दसराता ।
एवं तिन्नि पुण दसराता चिक्खल्लादीहिं कारणेहिं ॥१३॥

एत्थ तु अणभिग्गहियं, वीसत्तिरायं सवीसतीमासं ।

तेण परमभिग्गहियं, गिहिणात्तं कत्तिओ जाव ॥१४॥

एत्थ उ० गाथा । 'एत्थ'ति पज्जोसविते सवीसत्तिरायस्स मासस्स आरतो जति गिहत्था
पुच्छंति-तुच्चे अज्जो ! वासारत्ते ठिता ? अथ णो ताव ठाय ? । एवं पुच्छिएहिं जति अभिगहिद्वयसंवच्छरे
जत्थ अधिमासतो पडति तो आसाढपुण्णिमातो वीसत्तिराते गते भण्णति 'ठिता मो' ति, आरतो ए
कप्पति वोतुं 'ठिता मो' ति । अट्ट इतरे तिण्णि चंदसंवच्छरा तेसु सवीसत्तिराए मासे गते भण्णति 'ठिता
मो' ति, आरतो ण कप्पति वोतुं 'ठिता मो' ति ॥१४॥ किं कारणं ?—

१ येराण हाति णायव्वा प्रत्यन्तरेषु ॥ २ निशीथचूर्णौ "अह्नालंदिया विद्धपरिहारिया जिण-
कप्पिया य" इति पाठः ॥ ३ एवं विहरित्ता प्रत्यन्तरे ॥ ४ वासावासेसु होति प्रत्य० । वासा-
वासासु होति प्रत्य० । वासावासस्मि होति प्रत्य० ॥ ५ ० मीए जाव प्रत्य० ॥ ६ वासाण
सुद्धदसमीए नियुक्किप्रत्यन्तरेषु ।

८९

असिवाङ्कारणेहि, अहवा वासं ण सुट्ठु आरद्धं ।

अहिबुद्धियम्म वीसा, इयरेसु सेवीसई मासो ॥१५॥

असिवादि० गाहा । कयाति असिवातीणि कारणाणि उपपञ्जेजा जेहि णिग्गमणं होञ्जा ताहे ते गिहत्था मण्णेञ्ज—ण किंचि जाणंति एते, मुसावायं वा उल्लवैति, जेण 'ठिता मो' ति भणित्ता णिग्गया । अहवा वासं ण सुट्ठु आरद्धं, तेण लोमो भीतो धणं अपितुं ठितो, साधूहि भणितं 'ठिया मो' ति, जाणंति एते—वरिसिस्सति तो मुयामो धणं, विकिणामो अधिकरणं, घराणि य लपेति, हलादीण य संठपं करेति । जग्हा एते दोसा तग्हा वीसतिराने अगते सवीसतिराने वा मासे अगते ण कप्पति वोत्तुं 'ठिता मो' ति ॥१५॥

एथ तु पणगं पणगं, कारणियं जै सवीसतीमासो ।

सुद्धदसमीठियाण व, आसादीपुण्णिमोसरणं ॥१६॥

एथ तु० गाहा । आसादपुण्णिमाए ठियाणं जति तण्डगलादीणि गहियाणि पञ्जोसवणाकप्पो य कहितो तो सावणबहुलपंचमीए पञ्जोसवैति । असति खेत्ते सावणबहुलदसमीए, असति खेत्ते सावणबहुलस पण्णारसीय, एवं पंच पंच ओसारेतेण जाव असति भदवयजोण्डस पंचमीए, अतो परेणं ण वट्ठति अतिक्रामेत्तुं । आसादपुण्णिमातो आढत्तं मग्गताणं जाव भदवयजोण्डस पंचमीए एथेतरे जति ण लद्धं ताहे जति रुक्खहेट्ठे ठितो तो वि पञ्जोसवैतव्वं । एतेसु पव्वेसु ज्जहालंभेण पञ्जोसवैतव्वं, अपव्वे ण वट्ठति ॥

कारणिया चउथी वि अज्जकालएहि पवत्तिता । कहं पुण ?— उज्जेणीए णगरीए बलमित्त-भाणुमित्ता रायाणो । तेसि भाण्णेज्जो अज्जकालएण पव्वावितो । तेहि रादीहि पट्टेहि अज्जकालतो निव्विसतो कतो । सो पट्टाणं आगतो । तथ य सातवाहणो राया सावगो । तेण समणपूयणओ च्छणो पवत्तितो, अंतेउरं च भणियं—अमावसाए उववासं काउं "अट्टमिमादीसु उववासं काउं" इति पाठान्तरम् पारणए साधूणं भिक्खं दाउं पारिजह । अथ पञ्जोसमणादिवसे आसण्णीभूते अज्जकालएण सातवाहणो भणितो—भदवयजोण्डस पंचमीए पञ्जोसवणा । रण्णा भणितो—तदिवसं मम इंदो अणु-जायवो होहिति तो 'ण पञ्जुवासिताणि चेत्तियाणि साधुणो य मव्विस्संति' ति कात्तुं तो छदीए पञ्जोसवणा भवतु । आयरिण भणियं—न वट्ठति अतिक्रामेत्तुं । रण्णा भणितं—तो चउथीए भवतु । आयरिण भणितं—एवं होउ—ति चउथीए कता पञ्जोसवणा । एवं चउथी वि जाता कारणिता ॥

"सुद्धदसमीठियाण व आसादीपुण्णिमोसरणं" ति जथ आसादमासकप्पो कतो, तं च खेत्तं वासा-वासपाउगं, अण्णं च खेत्तं णथि वासावासपाउगं, अहवा अभासे चेव अण्णं खेत्तं वासावासपाउगं, सव्वं च पडिपुण्णं संथारदगलकादी काइयभूमी य बद्धा, वासं च गाढं अणोरयं आढत्तं, ताहे आसाद-पुण्णिमाए चेव पञ्जोसविज्जति । एवं पंचाहपरिहाणिमधिकृत्योच्यते ॥१६॥

१ सवीसओ मासो प्रत्य० ॥ २ साव वीसती प्रत्यतरेषु ॥ ३ पञ्जवसणाकप्पो प्राय० ॥
४ अण्णया पञ्जोसवणादिवसे आसण्णे आगते अज्जकालएण प्राय० ॥

२३

९०

इय सत्तरी जहण्णा, असोति णउती दसुत्तरसं च ।

अइ वासति मग्गसिरे, दस राया तिण्णि उक्कोसा ॥१७॥

इय सत्तरी० गाहा । 'इय' उपप्रदर्शने । जे आसाढचाउम्मासियातो सबीसतिराते मासे गते पञ्जोसर्वेति तेसि सत्तरी दिवसा जहण्णतो जेट्ठोगाहो भवति । कहं पुण सत्तरी ? चउहं मासाणं सथीसं दिवससत्तं भवति, ततो सबीसतिरातो मासो पण्णासं दिवसा सोधिया, सेसा सत्तरं दिवसा जे भदवयबहु-लस्स दसमीए पञ्जोसर्वेति तेसि असोति दिवसा जेट्ठोगाहो । जे सावणपुण्णिमाए पञ्जोसर्वेति तेसि णोउति दिवसा जेट्ठोगाहो । जे सावणबहुलदसमीए ठिया तेसि दसुत्तरं दिवससत्तं जेट्ठोगाहो । एवमादीहि पगारेहि वरिसारत्तं एगखेत्ते अच्छित्ता कत्तियचाउम्मासिए णिग्मतव्वं । अथ वासं ण ओरमति तो मगसिरे मासे जदिवसं पैकमद्वियं जातं तदिवसं चैव णिग्मतव्वं । उक्कोसेणं तिण्णि दसरायाण निग्गच्छेज्जा, मग्गसिर-पुण्णिमाए ति भणियं होइ । मगसिरपुण्णिमाते परेण जति विट्ठवंतेहि (?) तह वि णिग्मतव्वं । अथ ण णिग्गच्छन्ति तो चउलहुगा । एवं पंचमासिओ जेट्ठोगाहो जातो ॥१७॥

काउण मासकप्पं, तत्थेव त्रियौणऽतीए मग्गसिरे ।

सालंबणाण छम्मासितो तु जेट्ठोगाहो होति ॥१८॥

काउण० गाहा । आसाढमासकप्पं काउं जति अण्णं वासावासपाउमं खेत्तं णत्थि, तं चैव वासा-वासपाउमं जत्थ आसाढमासकप्पो कतो, तो तत्थेव पञ्जोसर्वेति; आसाढपुण्णिमाते वा सालंबणाणं मग्ग-सिरे पि सर्वं वासं ण ओरमति तेणं ण णिग्गता, असिवादीणि वा बाहिं, एवं सालंबणाणं छम्मासितो जेट्ठोगाहो । बाहिं असिवादीहिं जदि वाधातो अण्णवसहीए ठंति, जतणाविमासा कातव्वा ॥१८॥

अइ अत्थि पयविहारो, चउपादिवयम्मि होइ गंतव्वं ।

अहवा वि अणितस्सा, आरोबण पुन्वनिदिद्वा ॥१९॥

जति अत्थि पदविहारो० गाहा । कंठा । कुत्र निदिद्वा ! निसीये ॥१९॥ कयाह अपुण्णे वि चाउम्मासिए निग्गमेज्जा इमेहिं कारणेहि—

काईयभूमी संयारए य संसत्त दुल्लहे भिक्खे ।

एएहिं कारणेहिं, अप्पत्ते होइ णिग्गमणं ॥२०॥

राया सप्पे कुंभू, अगणि गिल्लाणे य थंडिलस्सऽसति ।

एएहिं कारणेहिं, अप्पत्ते होति णिग्गमणं ॥२१॥

काइय० गाहा [द्वयम्] । काईयभूमी संसत्ता उदण्ण वा पेळितो । संथारग संसत्ता । अन्नातो वि तिण्णि वसथीओ णत्थि, अहवा तामु वि एस चैव वाधातो । राया वा पदुहो । गिल्लाणे वा जाओ विज्जनिमित्तं अतिकत्ते वि अच्छिज्जति ॥२०॥२१॥

१ णत्तुति प्रत्य० ॥ २ पक्कमद्वियं प्रत्य० । पक्कमज्जियं प्रत्य० ॥ ३ विक्कमयत्तेहिं प्रत्य० ॥

४ ठियाण आथ मग्गं प्रत्य० ॥ ५ पिळिया प्रत्य० ॥

९१

वासं व ण ओरमई, पंथा वा दुग्गमा सच्चिक्खल्ल ।

एएहिं कारणेहिं, अइकंते होइ णिग्गमणं ॥२२॥

असिवे ओमोयरिण, राया दुहे भए व गेल्लणे ।

एएहिं कारणेहिं, अइकंते होवि णिग्गमणं ॥२३॥

वासं व ण ओरमती० गाथाद्वयं कंठं ॥२२॥२३॥ एस कालद्ववणा । इयाणि खेतद्ववणा—

उभओ वि अद्वजोयण, सअद्वकोसं च तं हवति खेत्तं ।

होइ सकोसं जोयण, मोत्तणं कारणज्जाए ॥२४॥

उभओ० गाथा । जम्मि खेत्ते वासावासं ठायंति तथ 'उमतो' सव्वतो समंता सकोसं जोयणं उगगहो कातव्वो । कहं पुण ? सव्वतो समंता छ दिसातो, पुब्बा वाहिणा अवरा उत्तरा उड्ढा अथा । चत्तारि विदिसातो असंभवहारिमोओ एगपएसियाओ चि कात्तु मुक्कातो । तासु छसु दिसासु एकेकाए अद्वजोयणं अद्वकोसं च भिक्षावरियाए गम्मति, गतपडियागतेणं सकोसं जोयणं भवति ॥२४॥ कर्षं पुण छदिसातो भवंति ? उच्यते—

उड्डमहे तिरियम्मि य, सकोसयं सव्वतो हवति खेत्तं ।

इंदपयमाइणुं, छदिसि इयरेसु चउ पंच ॥२५॥

तिणिण दुवे एक्का वा, वाघाएणं दिसा इवइ खेत्तं ।

उज्जाणाओ परेणं, छिण्णमडंबं तु अक्खेत्तं ॥२६॥

उड्डमहे० गाथा[द्वयम्] । 'इंदपदे' गयम्मपदे पव्वते उव्वरिं पि गामो, हिट्ठा वि गामो, उड्डुप्प-तस्स मज्झमि वि गामो, मज्झिह्मगामस्स चउसु वि दिसासु गामा । मज्झिह्मगामे ठित्ताणं छदिसातो भवंति । आविग्गहणेणं जो अण्णो वि एरिसो पव्वतो होज्ज तस्स वि छदिसातो भवंति । 'मोत्तुं'ति एरिसं पव्वयं मोत्तुं अण्णमि खेत्ते चत्तारि वा दिसातो उगगहो भवति पंच वा ॥२५॥

ण केवलं एत्तियाओ चेव, तिन्नि दुवे वा एक्का वा दिसा वाघाएणं होज्जा । को पुण वाघातो ? अडवि-उज्जाणाओ परेणं पव्वयादि विसमं वा पाणियं वा, एतेहिं कारणेहिं एयाओ दिसाओ रुद्धियातो होज्जा जेण गामो णत्थि, सति वि गामे अगम्मो होज्ज । 'छिण्णमडंबं णाम' जस्स गामस्स वा गगरस्स वा सव्वासु वि दिसासु उगगहे गामो णत्थि, तं च अक्खेत्तं णायव्वे ॥२६॥ जाए दिसाते जहं ताते दिसाए इमं विहिं जाणेज्जा—

दगघट्ठं तिचि सत्त व, उड्ड-वासासु ण इणंति तं खेत्तं ।

चैउट्ठाति हणंती जंघद्वेको वि उ परेणं ॥२७॥

दगघट्ठ० गाथा । 'दगसंघट्ठो नाम' जत्थ जाव अरुं जंघाए उदमं । उड्डवद्धे तिति संघट्ठा जत्थ भिक्षावरियाए, गतागतेणं छ । वासासु सत्त, ते गतागतेणं चोदस भवंति । एतेहिं ण उव्वहम्मति खेत्तं ॥२७॥ खेतद्ववणा गता । दव्वद्ववणा इदाणि—

१ उड्डं च तस्स प्रत्यन्तरेण । नायं पाठः साचीमान् ॥ २ अडमट्ठाति प्रत्य० ॥

९२

द्वन्द्ववर्णाऽऽहारे, विगईर संथारइ मत्तए४ लोए५ ।

सच्चित्ते६ अच्चित्ते७, वोसिरणं गहण-धरणाइ ॥२८॥ दासगाहा ॥

पुब्बाहारोसवर्णं, जोगविवड्डी य सत्तिडगहणं ।

संचइय असंचइए, द्वन्द्वविवड्डी पसत्था उ ॥२९॥

द्वन्द्ववर्णाहारे० गाहा । पुब्बाहारो० गाहा । द्वन्द्ववर्णाए आहारे चत्तारि वासे णिराहारे अच्छतु । ण तरति तो एगदिवसूगे । एवं जति जोगहाणी भवति तो जा३ दिणे दिणे आहारेतुं जोगविवड्डी—जो णमोकारेणं परेतओ सो पोरिसीते पारेतु, पोरिसिइतो पुरिमइडेण, पुरिमइइतो एकासणएण । किं कारणं ? वासासु निक्खल्लचिल्लिच्चल्लं, दुवस्सं सण्णाभूमिं गम्मति, थंउल्लाणि य पउराणि हरितकाएण उवहताणि ॥२८॥ गता आहारउवण ति । इदाणि विगतिउवण ति—

“संचइय असंचइए द्वन्द्वविवड्डी पसत्था उ” । विगती दुविधा—संचइया असंचइया य । तत्थ असंचइया खैरं दधि मंसं णवणोओगाहिमगा य, सेसाओ धय-मुल्ल-मधु-मज्ज-स्वज्जविहणाओ संचइयाओ । तत्थ मज्जविहणाओ अप्सत्थाओ, सेसाओ पसत्थाओ ॥२९॥ आसामेकतरा परिगृह्योच्यते—

विगतिं विगतीभीओ, विगइयं जो उं भुंजए भिक्खु ।

विगईविगयसभावं, विगती विगतिं वला नेइ ॥३०॥

विगतिं० गाथा । तं आहारेत्ता संयत्त्वादसंयत्त्वं विविधैः प्रकारैः गच्छिहिति विगतिं । ‘विगतीभीतो’ ति संयत्त्वादसंयत्त्वगमनं तस्स भीतो । ‘विगतिगतं’ भत्तं पाणं वा विगति-मिस्सं ण भोत्तत्वं । जो पुण भुंजति तस्स इमे दोसा—विगती० पच्छद्वं । विगतीए विगतो संचयमओ जस्स सो विगतीविगतसभावो, ते विगतीविगतसभावं सा विगती आहारिया वला विगतिं नेति । ‘विगती गाम’ असंयत्त्वगमनम् । जम्हा एते दोसा तम्हा । णव रसविगतीतो ओगाहिमगदसमातो णाऽऽहारे-तन्वातो । ण तहा उडुवडे जथा वासासु, वासासु । सीयले काले अतीव मोहुम्भवो भवति गज्जितविज्जुया-ईणि य दट्ठुं सोरं च ॥३०॥ भवे कारणं अहारेज्जा वि गेलण्णेणं । आयरिय-वाल-वुड्ढ-दुब्बलसंययणाणं गच्छोक्कमहडताए धेयेज्जा । अहवा सड्ढा णिबंवेण णिमंतेति पसत्थाहिं विगतीहिं तत्थ गाहा—

पसत्थविगईगहणं, गरहियविगतिग्गहो य कज्जम्मि ।

गरहा लाभ पमाणे, पच्चय पावप्पडीयाओ ॥३१॥

पसत्थविगतीगहणं० गाहा । तावे जाओ असंचइयाओ खीर-दधि-ओगाहिमगाणि य ताओ असंचइयातो चेप्पंति, संचइयातो ण धेपंति धत्त-तेल्ल-मुल्ल-णवणोयादीणि । पच्छ तेमिं खते जाते जता कज्जं भवति तदा ण लब्धंति तेण ताओ ण चेप्पंति । अह सड्ढा णिबंवेण णिमंतेति तावे भण्णति—

१ खीरदधिणवं प्रत्य० ॥ २ उ गिण्हए भिक्खु प्रत्य० ॥ ३ भवति कारणं इत्य० ॥

४ निबबंधंति तावे प्रत्यन्तरेषु ॥

९३

जदा कञ्जे भविससति तदा गेण्हीहामो बालादि, बाल-गिलाण-वुड्ढ-सेहाण य बहूणि कजाणि उपपज्जंति, महंतो य कालो अञ्जति । ताहे सङ्गहा तं भणंति—जाव तुम्मे समुदिसह ताव अथि चत्तारि वि मासा । ताहे पाऊज गेण्हीति जयणाए । संवश्यं पि तावे वेण्णति जहा! तेसि सङ्गहाणं सङ्गहा वड्ढति । अन्वोच्छिन्ने भावे चेव भणंति—‘होतु अलाहि पज्जंतं ति । सा य गहिया थेर-बाल-दुब्बलाणं दिज्जति, बलिय-तरु-णाणं ण दिज्जति, तेसि पि कारणे दिज्जति । एवं पसंथदिगतिग्गहणं । अपसंथा ण वेतब्बा । सा वि गारहिता दिगती कञ्जेणं वेपति इमेणं—“बासावासं पज्जोसविताणं अथेगतियाणं एवं तुत्तपुवं भवति—‘अट्ठो भंते! गिलाणस्स ?’ तस्स य गिलाणस्स वियडेणं पंगगलेणं वा कञ्जं, से य पुच्छितत्वे—केवतिएणं से अट्ठो ? जं से पमाणं वदति ‘एवतिएणं मम कञ्जं’ तत्पमाणतो वेत्तव्वं ।” एयमि कञ्जे वेज्जसंदे-सेण वा अणत्थ वा कारणे आगादे जस्स सा अथि सो विण्णविज्जति, तं च से कारणं दीविज्जति, एवं जाइते समाणे लभेज्जा, जाधे य तं पमाणं पत्तं भवति जं तेग गिलाणेण भणितं ताहे भणंति—‘होतु अलाहि’ ति वत्तव्वं सिया । ताहे तस्यापि प्रत्ययो भवति—सुवत्तं एते गिलाणद्वयाए मग्गंति, ण एते अप्पणो अट्ठए मग्गंति, जति पुण अप्पणो अट्ठते मग्गता तो दिज्जंतं पडिच्छंता जावतियं दिज्जति । जे वि य पावा तेसि पि पडिपातो कतो भवति, ते वि जाणंति—जथा तिणि दत्तोतो गेण्हीति, सुवत्तं गिलाण-द्वयाए । से णं एवं वदंतं “अलाहि, पडिग्गाहेहि भंते! तुमं पि भोक्खसि वा पाहिसि वा, एवं से कपपति पडिग्गाहित्तए, नो से कपपति गिलाणणीसाए पडिग्गाहित्तए” ॥३१॥ एवं विगैतिठवण गता । इदाणि संथारे ति—

कारणओ उडुगहित्ते, उज्झिऊण गेण्हीति अण्णपरिसाडी ।

दाउं शुस्स तिणि उ, सेसा गेण्हीति एक्केकं ॥३२॥

कारण० गाहा । संथारया जे उडुबद्धिया कारणे गहिया ते वोसिरिज्जंति, अण्णेसि गहणं धारणं च ॥३२॥ संथारं ति गर्तं । इदाणि मत्तए ति—

उच्चार-पासवण-खेलमत्तए तिणि तिणि गेण्हीति ।

संजय-आएसट्ठा, भुंजेज्जवसेस उज्जंति ॥३३॥

उच्चार० गाथा । उच्चार-पासवणमत्तया जे उडुबद्धे कारणेणं गहिया खेलमत्तो य ते वोसिरिज्जंति, अण्णेसि गहणं धारणं च । एकैकैके तिणि तिणि उच्चार-पासवण-खेलमत्तमे य गेण्हीति, उभयोक्कलं पि पडिलेहिज्जंति । जति वुट्ठी ण पडति ण परिमुंजंति दिया वा रातो वा, परिमुंजंति मासलहुं । जहे वासं पडति ताधे परिमुंजंति, जेण अमिग्गहो गहितो सो परिट्ठवेति । जदा णथि तदा अण्णया परिट्ठवेति । ताव सो णिव्विसियवो जाव कञ्जं करेति । उल्लतो ण णिक्खिस्सपात्त, विमुयावेत्त। णिक्खिस्सपड्ढ । सेह-अपरिण-ताणं ण दाक्खिजति ॥३३॥ मत्तए ति गर्तं । [इदाणि लोए ति—]

१ पडिलेहि प्रत्य० ॥ २ वा दाक्खिसि वा प्रत्य० ॥ ३ विगतोण ठवणा प्रत्य० ॥

४ उच्चारे पासवणे, खेलमि य मत्त तिणिज्जंति । इति प्रथमस्तरेषु पाठः ॥ ५ आण-साए मिज्जेज्जव प्रत्य० ॥

२४

९४

धुवलोओ उ जिगाणं, णिच्चं येराण वासवासासु ।

असहू गिलाणगस्स व, पातिकामेज्ज तं रयणिं ॥३४॥

धुवलोओ उ० गाहा । धुतस्स-मेषुणा भवित्तव्वं । गच्छणिगताणं धुवलोओ निच्चं । गच्छवासीणं पि थेरकप्पियाणं ति वासावासे उरसगणेण धुवलोओ कातव्वो । अध ण तरति असहू वा तावे सा रयणी णातिक्कमेयव्व ॥३४॥ लोए ति गतं । मच्चित्तं—

मोत्तुं पुराण-भावियमड्ढे संविग्ग सेस पडिसेहो ।

मा णिहूओ भविस्सइ, भोयण मोए य उट्ठाहो ॥३५॥ दारं ।

[मोत्तुं पुराण० गाहा ।] सेहं या सेहो वा जति पव्वावेति चउगुरुं आणादि विराहणा, सो ताव जीवे ण सदहति । कथं ? जति भणति ' एते आउकाइया जीवा ' तं च काले ते पुणो दुक्खं परिहरितुं, तावे सो भणति—जति एते जीवा सो तुक्खं णिवयमाणे किं हिड्ढ तुक्खे किर अहिसया ? , एवं ण सदहति । पादे ण धोवेति जति ताहे सो भणति—समलच्चिक्खल्लं मदिकुणं पाए वि ण धोवेति ताहे दुगुंछति, किं एतेहिं समं अचिल्लेण असुयीहिं ? ति गच्छेज्जा । अह धोवेति रागारियं ति बाउसदोसा । वासे पडेते सो पडिस्सयाओ ण पीति, सो य उवत्तगो डहरणो ताहे जति मंडळीए समुदिसंते पासति तो उट्ठाहं करेति विप्परिणमति य, अण्णेहि य संयट्ठयं समुदिसावितो पच्छा वच्चति । अध मंडळीए ण समुदिसंति तो सामायाशिविराधणा समता य ण क्ता भवति । जति वा णिसग्गमाणा मत्तएसु उच्चार-पासवणाणि आयरंति तं दट्ठूण गतो समाणो उट्ठाहं करेज्ज । अध धेरंति तो आयविराहणा । अध निसंमं ते णिति तो संजगविराधणा । एवमादी दोसा जम्हा तम्हा ण पव्वावेज्जा । भवे कारणं पव्वावेज्जा—पुराणो वा औभगतसड्ढो वा अथवा कोति राया रायमच्चो वा अतिसेसी वा अब्बोच्छिति वा काहिति ति पव्वावेति, तावे पुण विचिता वसहो महवी य देवपति । जति जीवे चोएति तत्थ पण्णविज्जति, पादाण य से कप्पो कीरति, समुदसे उच्चारादिसु य जयमाणं जयंति आयरंति, अण्णं पडिस्सयं वा धेतूण जतण्ण उवचरिज्जति ॥३५॥

इदाणि अचिन्ताणं छार-उगलय-सुछयादीणं उड्डयदे पट्टियाणं वासासु वोसिरणं, वासासु [महणं] धरणं [च] । छाराईणि जति ण गिण्हति वासलहं, जा य तेहिं विणा विगण्ण गिलाणादीणं भविस्सति । भायणे विराधणा लेवेण विगा तम्हा धेवच्चाणि । छारे एक्के कोणे पुंजो घणो कीरति, तलियां विकिच्चिज्जति, जदा ण विकिचित्तातो तदा छारपुंजे गिहम्मंति । ' मा पैगतिज्जिस्संति ' उभतो काळे पडिछेहिज्जति ताओ छारो य । जता अवगासो भूसीए नत्थि छारस्स तदा कुंडगा भरिज्जति । लेवो समाणेऊण भाणस्स हेद्दा कीरति, छरिण उेरुण्डिज्जति, स च भायणेण समं पडिछेहिज्जति । अध अचैतयं भायणं

१ धुवलोओ प्रत्यन्तरेषु । नाथं पाठः साधुः ॥ २ निसग्गं ते णंति तो प्रत्यन्तरेषु । निससंक्कं अग्गंते णंति तो प्रत्य० ॥ ३ अभिगमसड्ढो प्रत्य० ॥

४ ' मा पवकविच्यजित ' पवकवथं सा भूतन् इत्यर्थः ॥ ५ ओगुंछिज्जति प्रत्य० । मुंदिज्जति प्रत्य० ॥

९५

गन्धि ताहे मळये लेवेऊणं भरिज्जति पटहत्थं पडिलेह्विज्जति य । एवं एसा सीमा भणिता—काणति
गहणं, काणति धरणं, काणति ओसिरणं, काणति तिणिणं वि ॥

दच्चट्टवणा गता । इयाणि भावट्टवणा—

इरि एसण-भासाणं, यण वयसा काइए य दुच्चरिए ।

अदिगरण-कसायाणं, सेवच्छरिए विओसवणं ॥३६॥

इरिएसण० गाहा । इरि-एसण-भासागहणेणं आदाणणिक्खेवणासमिती-पारिट्ठावणियासमितीओ
वि गहियातो भवन्ति । एयामु पंचमु वि समितीसु वासामु उवउत्तेण भवित्तव्वं ॥३६॥

पयमुक्ते चोदकाऽऽह—उडुबद्धे किं असमिणं भवियव्वं जेण भण्णति वासामु पंचमु समितीसु
उवउत्तेण भवियव्वं ? उच्यते—

कामं तु सव्वकालं, पंचमु समितीसु होइ जइयव्वं ।

वासामु अहीगारो, बहुपाणा मेइणी जेणं ॥३७॥

कामं० गाथा । 'कामं' अवधुतार्थे । यद्यपि 'सर्वकालं' संदा समितेण होतव्वं तथा वि वासामु
विसेसो कीरति, जेणं तदा बहुपाणा पुटवी आगासं च ॥३७॥ एवं ताव सव्वासि सामण्यं भणितं ।
इयाणि एक्केकाए पिअपिअं असमितस्स दोसा भणन्ति—

भासणे संपाइव्हो, दुण्णेओ नेहछेओ तइयाए ।

इरिय चरिमासु दोसु वि, अपेह-अपमज्जणे पाणा ॥३८॥

भासणे० गाहा । अणाउत्तं भासंतरस संपादिमाणं पाणाणं वाघातो भविस्सति, ओदिग्माहणेणं
आउक्कायफुसिताओ सच्चिवलयातो य मुहे पविसति । 'तत्रिया णाम' एसणासमिती, अणाउत्तस्स उदउल्लणं
हत्थमत्ताणं ['गेह]छेदो णाम' उदउल्लविभत्ति दुक्खं णज्जति । 'चरिमातो णाम' आदाणणिक्खे-
णासमिती पारिट्ठावणियासमिती य । इरियासमितीअणुउत्तो मुहुमाओ मंडुकलियादीओ हरिताणि य
न परिहरन्ति । आदाणणिक्खेवणासमितीए पारिट्ठावणियासमितीए य अणुवउत्तो पडिलेहणपमज्जणामु दुप्पडि-
लेहित-दुपपविज्जतं करेति, ण वा पमज्जेज्ज पडिलेह्विज्ज वा । समितीणं पंचण्ह वि उदाहरणाणि ।

इरियासमितीए उदाहरणं—एओ साह् इरियासमितीए जुत्तो । सक्खस्स आसाणं चत्थिं ।
सक्केण देवमज्जे पसंसिओ । मिच्छादिट्ठी देवो असइहंतो आगतां मक्खिखयप्पमाणातो मंडुकलियातो
विगुज्जति, पिट्ठो हत्थिअचं, मति ण भिदति, हत्थिणा य उक्खिअवित्तुं पादितो ण सरभं पेहति, 'सत्ता
मारित'ति जीयदयापरिणतो ॥

१ अत्र यद्यपि चूर्णिकृता "आदिग्माहणेणं" इत्यालुक्कम्, किञ्चास्यं गाथायां 'आदि'पदेन
नास्तीत्यत्र तद्विरः प्रमाणम् । पाठभेदो वा चूर्णिकृदर्थे भविष्यति, न कोपलब्धः सोऽस्माभिः कुत्राप्यदृश्यते ॥

९६

अववा हरिश्चासमितीए अरहणतो—देवताए पादो छिन्नो, अन्नाए संथितो य ॥

भासासमितीए—साधू जगरोहए वडमाणे भिक्षाए णिगगतो पुच्छितो भणति—बहुं सुणेति कण्णेहिं० सिलोगो ॥२॥

एसणासमितीए णंदिसेणो, वसुदेवस्स पुब्बभवो कवेत्थो ॥

अहवा इमं दिट्ठिवातिथं—पंच संजया महल्लातो अदाणातो तण्हाल्लुहाकिलंता णिगगता । वियाल्लियं गता पाणयं समेति । अणेसणं लोगो फरेति । ण लद्धं । कालगतः पंच वि ॥३॥

आदाणभंडमत्तणिक्खेवणासमितीए उदाहरणं—आयरिण साधू भणितो—गामं वच्चाभो । उम्माहिए सत्ते केगति कारणेण ठिता । एको 'एत्ताहे पडिलेहेति' ति कत्तु ठवेउमारवो । साधूहि चोतितो भणति—किं एथ सप्पा अच्छंति ? । सण्णिहिताए देवयाए सप्पो विगुञ्जितो । एस जहण्णो असमितो ॥

अन्नो तेणेव विहिणा पडिलेहिता ठवेति सो उक्कोसतो समितो । उदाहरणं—एगस्साऽऽयरियस्स पंच सिरससायं । एथ एगो सेट्ठिसुतो पव्वइतो । सो जो जो साधू एति तस्स तस्स डंडयं णिक्खिवति । एवं तस्स उट्ठियस्य अच्छंसस अण्णो एति अण्णो जाति तहा वि सो भगवं अतुरियं अचवले उव्वरिं देहा य पमज्जेत्ता ठवेति एवं बहुणा वि कालेण ण परितम्मति ॥४॥

पंचमाए समितीए उदाहरणं धम्मरुयी । सकासणचलणं । पंससा । मिच्छादिट्ठिदेवआगमणं । पिपी-
ल्लियाविगुव्वणं । काइयाडा संजता । बाहाडितो य मत्ततो । णिगगतो पेच्छति, संसत्तं थंडिल्लं । 'साधू परित्तविज्जेति' ति पसीतो । देवेण वारितो । वंदितुं गतो ॥

वित्तितो चेल्लतो काइयाडो ण बोसिरति । देवयाए उज्जोतो कओ । एस समितो ॥

इमो असमितो—चउवीसं उच्चारपासवणभूमीतो तिण्णि कालभूमीओ य ण पडिलेहेति । चोदितो भणति—किं एथ उट्ठो भवेज्जा ! । देवता उट्ठूवेणं थंडिले ठिता । वित्तीए गतो तथ वि एवं, सत्ति-
यए वि, ताहे तेण उट्ठवितो । ताहे देवयाते पडिचोतिओ सम्मं पडिवन्नो ॥५॥३८॥ इदार्णि 'मण वयसा काहए य दुच्चरिपु'ति अस्थ व्याख्या—

मण वयण कायगुत्तो दुच्चरिपुइं तु लिप्पमाळोए । दारं ।

अदिगरणम्मि दुख्खग, पज्जोए चेव दयए य ॥३९॥

मण० पुव्वदं कंठं । गुत्तीथं उदाहरणानि ।

१ बहुं सुणेति कण्णेहिं, बहुं अच्छोहिं पेच्छति ।

न य विट्ठं सुयं सव्वं, भिक्षु अक्खाउमरिइति ॥१॥ इति पूर्णः श्लोकः ॥

१७

मणोगुत्तीते—एगो सेडिमुतो छुण्णचरे पडिमं ठितो । पुराणमञ्जा से सण्णिणरोहमसहमाणी उम्मा-
मइल्लेण समं तं चैव धरमतिगता । पल्लेकखिल्लेण य साधुस्स पादो विद्धो । तथ अणायारं आयरति ।
ण य तस्स भगवतो मणो विणिगमतो सट्ठाणातो १॥

वत्तिमुत्तीए—सण्णायगसमासे साधू पयित्तो । चौरहिं गहिओ वुत्तो य । मातापितरो से विवाहणि-
मित्तं एंताणि दिट्ठाणि । तेहिं णियत्तितो । तेण तेसिं वइगुत्तेण ण कहित्तं । पुणरवि चौरहिं गहियाणि ।
साधू य पुणो तेहिं दिट्ठो । ‘स एवायं साधू’ ति भणिऊण मुक्को । इतराणि वि ‘तस्स वइगुत्तस्स माता-
पितरो’ ति काउं मुक्काणि २॥

कायमुत्तीए—साधू हत्थिसंभमे गति ण भिंदति, अट्ठाणपडिवन्नो वा ३ ॥३९॥

इटाणि अधिकरणे ति दारं—असमितरस घोसिरणं, समित्तणस्स गहणं, अधिकरणं न कातव्वं,
पुण्णुपन्नं वा ण उदीरितव्वं, वितोसवेतव्वं । दिट्ठंतो कुंभकारेण—

एगवइल्ला भंडी, पासइ तुम्मे य डब्बा खलहाणे ।

हरणे क्षामण जत्ता, भाणगमल्लेण घोसणया ॥४०॥

अप्पिणह तं बइल्लं, दुरुत्तगा ! तस्स कुंभयारस्स ।

मा भे डहीहि गामं, अन्नाणि वि सत्त वासाणि ॥४१॥

एगो कुंभकारो भंडि कोलाळमंडस्स भरेऊण दुरुत्तयं णाम पच्चंतं गामं गतो । तेहि दुरुत्तइच्चेहिं
गोहेहिं तस्स एगं बइल्लं हरिउकामेहिं वुच्चति—पेच्छइ इमं अच्छेरे ‘भंडी एणेण बइल्लेण वच्चइ’ । तेण
भणित्तं—पेच्छइ इमस्स गामस्स खलहाणाणि डब्बंति ति । तेहिं तस्स सो बइल्लो हरितो । तेण जातिसा—
देह बइल्लं । तेणा भणंति—तुमं एक्केण चैव बइल्लेण आगतो । जाहे ण दिति ताहे तेण पत्तिवरिसं खली-
कत्तं धणं सत्त वासाणि क्षामित्तं । ताहे दुरुत्तयगामेल्लएहिं एगम्मि महामहे भाणतो भणितो—उगोसेहिं
जस्स अवरद्धं तं मरिसावेमो, मा णे सकुले उच्छादेत्तु । भाणएण उगोसित्तं । ततो कुंभकारेण भण्णति—
अप्पिणव तं वत्तिःलं० गाहा । पच्छ तेहिं विदिण्णो, खामितो ॥

जति ताव तेहिं असंचतेहिं अण्णाणीहिं होंतएहिं खामितो एत्तिया अवराधा, तेण वि य खंतं,
किमए पुण संवएहिं नाणीहिं होंतएहिं जे कत्तं तं सव्वं पज्जोसवणाए उवसामेत्तव्वं ॥४०॥४१॥
अहवा दिट्ठंतो उहायणो राया—

चंपौ कुमारनंदी, पंचञ्छर येरनयण दुमऽवलए ।

विइ पैासणया सावग, इमिणि उववाय पंदिसरे ॥४२॥

१ हरणे क्षामण भाणग घोसणया मल्लजुहेसु इति निशेषभाष्ये पाठः ॥ २ क्षमियं प्रत्य०
॥ ३ चंपा अर्णवसेनो पंचं निशेषभाष्ये ॥ ४ पास णयण सावग नि० भाष्ये ॥

२४

९८

बोहण पडिमा उदयण, पभावजप्पाय देवदेवताते ।
 मरुणुववाए तावस, णयणं तह भीसणा समयणा ॥४३॥
 गंधार गिरी देवय, पडिमा मुल्लिया मिलाण पडियरणे ।
 पज्जोयहरण दोक्खर रण गहणं मेऽज्ज ओसवणा ॥४४॥
 दासो दासीवत्तिो, छत्तद्विय जो घरे य वत्थच्चो ।
 आणं कोवेमाणो, इंतव्वो वंधियव्वो य ॥४५॥

तारिसे अवराधे 'पज्जोओ सावगो'ति कातूण मोत्तूण खामितो । एवं साधुणा वि पज्जोसवणाए परलोगभीतेण सत्त्वं खामेतव्वं ॥४२॥४३॥४४॥४५॥ अहवा—

खद्धाऽऽदाणियगेहे, पायस दट्ठूण चेडरूवाइं ।
 पियरोभासण खीरे, जाइय लद्धे य तेणा उ ॥४६॥
 पायसहरणं छेत्ता, पच्चागय दमम असियए सीसं ।
 भाउय सेण्णावति विसणा य सरणागतो जत्थ ॥४७॥

एगो दमगो पच्चंजगामयासो । तेण सरतकाठे चेडरूवेहिं जाइजंतेण दुद्धं मणिज्जण पायसो रद्धो । तत्थ चोरसेणा पडिया । तेहिं विल्लोलितं, सो य पायसो सैथालीतो हरितो तेणेहिं । सो य अडवीतो तणं लुण्ठण 'अज्ज तेहिं समं पायसं भोक्खामि'ति जाव एतस्स चेडरूवेहिं रुयमाणेहिं सिट्ठं । कोषेण गंतुं तेसि चोराग वक्खेवेण सेणावतिस्स अणियएणं सीसं छिद्विऊण गहो । ते य चोरा हयसेणा-
 धतिया णट्ठा । तेहिं गंतूण पट्ठिं तस्स डहरतो भाया सेणावतो अभिसित्तो । ताहे ताओ माता भयणीतो तं भणति—तुमं अम्हं वइरियं अमरेऊण इच्छसि सेणावडत्तणं काउं । तेण गंतूण सो वाणितो दमगो जीव-
 गेज्जो वराओ, तेसि तुरतो णिगलियं बंधेऊण भणितो धणुं गहाव—भण कत्थ आहणामि सेरेण भाइमारगा ! ।
 तेण भणियं—जत्थ सरणागता विज्झंति । तेण चित्तिऊण राणियं—कइया वि णो सरणागता आहमंति ।
 ताहे सो पूएऊण विसज्जितो । जति ताव तेण धम्मं वायाणमाणेण सा सुको, किमम ! पुण साधुणा परलोगभीतेण १, अनुवगतस्स सत्त्वं संहियव्वं खमितव्वं ॥४६॥४७॥

वाओदएण राई, णासइ कालेण सिमय-पुढवीणं ।
 णासइ उदगस्स सती, पव्वयराती उ जा सेलो ॥४८॥
 उदयसरिच्छा पक्खेणऽवेति चउमासिएण सिमयसमा ।
 वरिसेण पुढविराई, आमरण गती उ पडिलोमा ॥४९॥

१ देववत्तट्ठं नि० भा० ॥ २ गहणं णाम तोसवणे नि० भा० ॥ ३ पायस दमवे-
 डरूवगा दट्ठुं । पियरो' नि० भा० ॥ ४ सेणाधिष विसणा नि० भा० ॥ ५ विल्लोलितं
 प्रत्य० ॥ ६ सथालीक हरयः ॥ ७ अज्ज पत्तस्स प्रत्य० ॥ ८ सधियव्वं प्रत्य० ॥

९९

सेल-द्वि थंभ दारुय, लया य वंसी य मिढ गोमुत्तं ।

अवलेहणिया किमिराग कहम कुसुंभय इलिदा ॥५०॥

एमेव थंभकेयण, वत्येमु परूवणा गईओ य ।

मरुयऽच्चंकारिय पंढरज्ज मंगू य आहरणा ॥५१॥

इदार्णि कसाय सि-तेमि चउकओ णिस्सेवो जधा णमोकारंणिज्जुत्तीए, तहा परूवेऊण कोधो चउक्खिओ-उदगराड्ढसमाणो वालुग० पुढवि० पवत० । जो तदिवसं चेव पडिक्कमणवेलाए उवसमइ जाव पक्खियं ताव उदगरातीसमाणो । चालम्मासिए जो उवसमति [सो] वालुगारातिसमाणो, सरत्ते जधा पुढवीए फुडित्ता दाहीतो वासेणं सप्पिमेलि । एवं जाव देवसिय-पक्खिय-चाउम्मासिएतु ण उवसमति, संवच्छरिए उवसमति तस्स पुढविरातीसमाणो कोधो । जो पज्जोसमणाए वि ण उवसमति तस्स पव्वयरातीसमाणो कोधो, जधा पव्वतराती ण सप्पिमेलि तथा सो वि । एवं सेसा वि कसाया परूवेतत्था ॥४८॥४९॥५०॥५१॥

तथ कोधे उदाहरणं—एसेव दमओ ॥ अथवा—

अवहंत गोण मरुए, चउण्ण वप्पाण उकरो उवरिं ।

छोडूं मए सुवन्नाऽतिकोवे णो देमो पच्छित्तं ॥५२॥

एको मरुतो । तस्स इको बड्डो । सो तं गहाय केयोर मरेऊण गतो । सो सितियाए ण तरति उट्टेत्तुं, ताहे तेण तस्स उवरिं तोत्तओ भगो ण य उट्टेति । ताहे तिण्हं केयारणं डगलएहि आहणानि ण य सो उट्टेति । चउयस्स केयारस्स डगलएहिं मतो सो । उवट्ठिओ धियोर । सो तेहिं भण्णिओ —णत्थि तुअ पच्छित्तं गोवन्ना जेण एरिसा कया । एवं सो सज्जापडिओ जाओ । एवं साहुणा वि एरिसो कोओ ण कात्तओ । सिय ति होज्जा ताधे उदगरातीसमाणेण होत्तव्यं । जो पुण पक्खिय-चाउम्मासिय-संवच्छरिएम् ण उअसेतो तस्स विवेगो कीरति ॥५२॥ माणे अचंकारियभट्टा—

वणिधुयाऽच्चंकारियभट्टा अट्टसुयमग्गओ जाया ।

वरग पडिसेह सचिवे, अणुयत्तीहं पयाणं च ॥५३॥

णिवर्चित विगालपडिच्छणा य दारं न देमि निवकहणा ।

खिसा णिसि णिगमणं, चोरा सेणावईगहणं ॥५४॥

णेच्छइ जन्तूगवेज्जगहणं तस्मि य अणिच्छमाणस्मि ।

णेण्णवेइ जन्तूग, धणभाउग कहणं धोयणया ॥५५॥

१ अवलेहणि किमि कहम कुसुंभरागे इलिदा य नि० भा० ॥ २ “राग दोष क्खाएय, इंदियाणि य पंच वि ।” इति सावय्यकनिर्मुक्त्यन्तर्गतमस्कारनिर्मुक्तिसकगामा १९८ गते “क्खाए” इति पद व्याख्यामयिर्द्रुमैरुपनिर्दिष्टः श्रीजिनभट्टगणिसिमाधमणपूज्यपदैविशेषावयकमहाभाष्ये कयापद “नाम उयणा वकि” इत्यादि २९८० गाथातः २९८९ पर्यन्तगाथाकवचकेन न्यक्षेण निक्षिप्तं वर्तते ॥ ३ मय उचह्ता नि० आभ्ये ॥ ४ गेणहावे जन्तूग खणा, माउय दूते कहणं भोतो नि० भा० ॥

१००

सयगुणसहस्रपागं, वणभेसज्जं वेतीसु जायणता ।

तिक्खुत्त दासीभिदण, ण य कोव सयं पदाणं च ॥५६॥

एगा अट्ठहं पुत्ताणं अनुमग्गजाइया सेट्ठिभूता । सा अमच्चेण जाइता । तेहिं भणितं—जति अवराधे वि ण चंकरेसि तो देमो । तेण पडिस्सुत्तं—अमं, ण चंकरेमि । दिण्णा, तस्स भारिया जाता । सो पुण अमच्चो जाये गते रायकज्जाणि समाणेऊण एति । सा दिवसे दिवसे विसति । पच्छा अण्णया कयादीयि वारं बंधेऊण अच्छति । अमच्चो आगतो, सो भणति—उग्घाडेहिं दारं । सा ण उग्घाडेति । ताधे तेण चिरं अच्छिऊण भणिता—मा तुमं चेव साभिणो होज्जाहि । सा दारं उग्घाडेऊण अडविहुत्ता माणेण गता । चोरहिं घेतुं चोरसेणावतिस्स उवणीता । तेण भणिया—महिळा मम होहि ति । सा णेच्छति । ते वि बलामोडीए ण गेण्हति । तेहिं जलोपावेज्जस्स हत्थे विळ्ळिता । तेण वि भणिता—मम महिळा होहि ति । सा णेच्छति । रोसेण 'जलोपातो पडिच्छसु'ति भणिता । सा तत्थ णवणीयेणं मक्खिया जलोपातो गेण्हति । तं असरिसं करेति, ण य इच्छति, अण्णक्खलावण्णा जाता । भाउएण य मग्गमाणेण पच्चभिण्णाता, मोएऊण णीता । वग्गणवियेवणेहिं य पुण्णयवीकाऊण अमच्चेण पेयाविया । तीसे य तेळं सतसहस्रपागं पक्कं, तं च साधुणा मग्गत्तं । ताए दासी संदिद्धा—आणेहि । ताए आणंतोए तं भायणं भिण्णं । एवं तिणिण वारं भिण्णाणि, ण य रुद्धा तिसु सतसहस्तेषु वि णट्ठेसु । चउथवारा अण्णया उट्ठेत्तुं दिण्णं । जति ताव ताए मेहसरिसोवमो माणो ण्हित्तो, किमं ! पुण साधुणा णिहणियच्चो चेव ॥५३॥५४॥५५॥५६॥

वासत्थि पंडरज्जा, परिण गुरुमूल पाय अभिओगा ।

पुच्छति य पडिक्कमणे, पुण्वग्गसा चउत्थम्मि ॥५७॥

अपडिक्कम सोहम्मं, अभिओगा देवि सक्कतोसरणं ।

हत्थिणि वायणिसग्गो, गोतमपुच्छा य वागरणं ॥५८॥

महुरा पंगू आगम, बहुमुय वेरग्ग सइदपूया य ।

सातादिलोम णितिए, मरणे जीहा य णिद्धिमणे ॥५९॥

अव्युवगत गतवेरे, णाउं मिहिणो वि मा हु अदिगरणं ।

कुज्जा हु कसाए वा, अविण्डितफलं च सि सौउं ॥६०॥

मायाए पंडरज्जा णाम साधुणी—सा विज्जासिद्धा आभिओगाणि बहूणि जाणति । जणो से पणयकर-सिरो अच्छति । सा अण्णया कयाति आयरियं भणति—भत्ते पच्चक्खावेह । ताहे गुरुहिं सच्चं छड्ढविया पच्चक्खात्तं । ताहे सा भत्ते पच्चक्खात्ते एगाणिया अच्छति, ण कोति तं आहाति । ताधे ताए विज्जाए आवाहितो जणो आगेतुमारद्धो पुक्कगंधाणि घेतुण । आयरिएहिं दो वि पुच्छिता वग्गा । भणंति—ण

१ जतीसु श्रव० । जइस्स नि० भा० ॥ २ अनुमग्गओ जाया प्रत्य० ॥ ३ नाउं निशोषभाष्ये ॥

१०१

याणामो । सा पुच्छिया भणति—आमं, मए विज्जाए कयं । तेहिं भणितं—योखिर । ताए वोसिट्ठं । ठितो लोभो आगंतुं । सा पुणो एगारी, पुणो आवाहितं सिं च । ततियं अणालोइडं कालगता सोइम्ये कप्पे एरावगरस अगमहिंसी जाता । ताथे आगंतूण भगवतो पुरतो ठिच्चा हथिणी होइं महता सदेणं वाउ-
कायं करेति । पुच्छा उट्ठिया । नागरियो भगवता पुवभवो से । ‘अणो वि कोइ साधू साधुणी वा मा एवं काहिति, सो वि एसिं पायहितिमं’ति तेण वासं करेति । तम्हा माया ण कायव्वा ॥५७॥५८॥

लोभे—लुद्धणंदो फालहत्तो जेणं अप्पणो पाया भग्गा । तम्हा लोभो ण कायव्वा ॥५९॥६०॥

पायच्छित्ते (पच्छित्ते) बहुपाणो, काळो बलितो चिरं च ठायव्वं ।

सज्जाय संजम तवे, धणियं अप्पा णिओतव्वो ॥६१॥

[पच्छित्ते० गाहा ।] एतेसिं सव्वेसिं पज्जोसमग्गाए वोसमणंथं एथ वासारते पायच्छित्तं । अट्ठसु उट्ठवन्निएमु मासेसु जं पच्छित्ते संचियं तं वोढव्वं । किंतिमित्तं ! तदा बहुपाणं भवति, हिंडंताण य विरा-
धणा तेसिं भवति । अवि य बलितो काळो, सुहं तदा पच्छित्तं वोढुं सक्कइ, चिरं च एगामि खेत्ते अच्छि-
तव्वं । अवि य सोत्तल्लुणेण बलियाइं हंदिद्याइं भवति, तेण दप्पणीहरणंथं एथ वासारते पायच्छित्तं तवो
कज्जति, कित्थरेण य सज्जाते संजमे य सत्तरसविधे धणियं अप्पा जोएयव्वो ॥६१॥

पुरिमचरिमाण कप्पो, मंगल्लं वद्धमाणत्तिथम्मि ।

इह परिकहिया जिण-मणहराइयेरावलि चरित्तं ॥६२॥

[पुरिम० गाहा ।] पुरिमचरिमाण य तित्थगराणं एस मणो चेव—जहा वासावासं पज्जोसवेयव्वं
पडतु वा वासं मा वा । मज्झिमगाणं पुण भवितं । अवि य वद्धमाणत्तिथम्मि मंगल्लणमित्तं जिण-
मणहर [राइयेरा] बलिया सव्वेसिं च जिणणं समोत्तरणाणि परिकहिज्जेति ॥६२॥

मुत्ते जहा निवद्धं, वग्घारिय भत्त-पाण अगगइणे ।

णाणट्ठि तवस्सी अणहियासि वग्घारिए गहणं ॥६३॥

मुत्ते० गाहा । मुत्ते जहा णिबंथो “णो कप्पति णिग्गेथण वा णिग्गेथीण वा वग्घारियवुट्ठिकायंसि
गाहावत्तिकुलं भत्ताए वा पाणाए वा पविसित्तए वा णिक्खमित्तए वा ” । (सूत्रं २५६) ‘वग्घारियं णाम’
जं भिज्जणासं पडति, वासकप्पं भेत्तूण अंतोकायं तिग्गेति एतं वग्घारियं, एथ ण कप्पति । “कप्पति से
अणवुट्ठिकायंसि संतरुत्तरस्स गाहावत्तिकुलं वा०” (सूत्रं २५६) जदा पुण साधू णाणट्ठो कंवि सुतसंवे
दरपडितं, सो य ण तरति विणा आहारेण चाउक्कालं पोसिसिं कातुं १ अहवा तवस्सी तेण विभिट्ठं तवो-
कम्मं कत्तं, तदिवसं च वासं पडति जदिवसं पारेन्ततो २ अथवा कोसि लुहाल्लुओ अणधियासतो होम्मा ३
एते तिणि वि वग्घारिते वि पडंते हिंडंति संतरुत्तरा ॥६३॥

संजमखेत्तचुयाणं, णाणट्ठि-तवस्सि-अणहियासाणं ।

आसज्ज भिक्खकालं, उत्तरकरणेण-जतियव्वं ॥६४॥

२६

१०२

संजम० गाहा । ते य पुणो कतायि 'संजमखेतुता णाम' जत्थ वासकप्पा उण्णिथा लब्भंति जत्थ पायाणि अण्णाणि य संजमोवगरणाणि लब्भंति तं संजमखेत्तं, ते य तज्जो संजमखेत्तातो जुता-असि-वादीहि कारणेहि गता अण्णखेत्तं संकंता जत्थ संजमोवगरणाणि वासकप्पा य दुल्लमा, ताये जदिवसं वासं पडति तदिवसं अंछेतु । जदा णाण्ढी तवस्सी अणधियासया [य] भवंति तदा आसज्ज भिक्खाकालं उत्तरकरणेण जंतति ॥६४॥

उण्णिथवासाकप्पो, लाउयपायं च लब्धम् जत्थ ।
सञ्ज्ञापरसणोही, वरिसति काले य तं खेत्तं ॥६५॥
पुब्बाहीयं नासह, नवं च छातो अपचलो वेत्तुं ।
खमगस्स य पारणए, वरिसति असहू य बालाई ॥६६॥
वाले मुत्ते सूरै, कुडसीसम छत्तए अपच्छिमए ।
णाणहि तवस्सी अणधियासि अह उत्तरविसेसो ॥६७॥

॥ पञ्जोसमणकण्णिञ्जुत्ती समता ॥

जति उण्णिथे अस्थि तेण हिण्डंति, असति उट्टिएण, असति उट्टियस्स कुतवेण । जाहे एत्तं त्रिविधं पि बालां णस्थि ताहे जं सोत्तियं पंडरं घणमसिणं तेण हिंडंति । मुत्तियस्स असतीए ताहे तल्लमूर्ति ताल्लमूयो वा उवरिं कात्तुं । जाये मूर्ती पि णस्थि ताहे कुडसीसयं सागस्स पलासस्स वा पत्तेहिं कानूण सीसे लुभित्ता हिंडंति । कुडसीसयस्स असतीए उत्तरएण हिंडंति । एस णाण्ढी-तवस्सि-अणधियासाण य उत्तरविसेसो भणितो । एवं पञ्जोसवणाए विही भणितो ॥६५॥६६॥६७॥

णाम निष्कणो गतो । मुत्ताणुगमे मूर्त्तं उच्चारेतत्त्वं अक्खल्लिस्तादि—

मूत्रम् १—“तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं०” । 'तेणं कालेणं' ति जो भगवता उसभसाभिणा संसत्तिथक्केहि य भगवत्थो वदमाणसामिणो चयणादीणं छण्हं वचूणं कालो णातो दिट्ठो वागरिओ य तेणं कालेणं । 'तेणं समएणं' ति कालान्तर्गतः समयः, समयादिश्च कालः, सामण्यकालतो एस विसेसकालो समतो । हत्थस्स उत्तरातो हाथुत्तरातो, गणणं वा पडुच्च हत्थो उत्तरो जासि तातो हाथुत्तरातो-उत्तरफगुणीतो ॥ मूत्रम् २—'छट्ठीपक्खेणं' ति छट्ठीअहोरत्तस्स रत्तीए 'पुत्तरत्तावरत्तंसी' ति अट्ठरत्ते ॥ मूत्रम् ३—चयमाणे ण जणति, जतो एगसमइतो उवभोगो णस्थि ॥ मूत्रम् ४—चोदत महामुग्घिणे 'ओसले' ति पहाणे 'कल्लणे' सारोगक्केरे 'सिबे' उवदवोवसमणे 'धण्णे' धणावहे 'मंगल्ले' पवित्ते 'सत्तिरीए' सोभाए मणोहरे ॥ मूत्रम् १३—सक्के देविंदे 'मधवं' ति महा-मेहा ने जस्स वसे संति से मधवं । पागे-वल्लवणे अरी जो सत्तेति सो पागसासणो । कतू-पडिमा, तासिं सत्तं फासित कत्तियसेट्ठित्तणे जेण सो सत्तकतू । 'सइस्सक्खे' ति पंचवहं से मत्तिसताणं सहस्समक्खीणं । असुरादीणं पुगणि दारेति ति पुरंदरो ॥ मूत्रम् ४१—

१०३

‘महता’ इति पञ्चाणेषु, ‘गीतयादितरवेण’ इति भण्णिहिति, ‘आहरेण’ इति निष्चाणुवद्देयं अक्साणग-
वद्देण वा, एवेवादिणा षड्देण-गच्छिण्णं, गीण्णं-ससदिण्णं, वाहण्णं-आतोञ्जाभिधातसदेणं, आतोञ्जेक-
देशोऽयम्, तन्त्री-अतीता, तलं-हृत्थपुटं, तलं-कंसालिया, तुटियाणि-वादिताणि, एतेसि धणोवमेणं
सुराणां य पड्डणा वि सदेणं पदादितरवेण ॥ सूत्रम् ६०—‘हितानुकंपणं देवेण’ इति हितो सकस्स

अणो य, अणुकंपतो भगवतो ॥ सूत्रम् ६१-६२—‘अट्ठणसाया’ वायामसाला । सत्तं वाराओ
पक्कं जं तं सत्तपायं, सत्तेणं [वा] काहावणाणं । ‘पीणणिञ्जेहि’ इति रसदिवातुसमकारीहि । ‘दीवणिञ्जेहि’
अग्निजगणेहि । ‘दप्पणिञ्जेहि’ बेलकरेहि । ‘मदणिञ्जेहि’ वैम्महवदणेहि । ‘त्तिप्पणिञ्जेहि’
मंसोवचयकरेहि । ‘जेदा’ बावतरीकलापडिता । ‘दक्खा’ कज्जाणं अविलंबितकारी । ‘पडा’ चाभिनः ।
‘निज्जा’ कलाकुसला । ‘मुद्धोदग्गं’ उद्धोदकं । ‘गणणायगा’ प्रकृतिहृत्तरया, ‘डण्णायका’ [शिणाव-
रणे], ‘ईसरा’ मोक्षया, तलवरपडवदा तलवराः राजस्थानीया इत्यर्थः, ‘माडंविया’ पञ्चतराहणे, ‘कोडुंविया’
गाममहत्तगा ओलभगा य, ‘इव्वा’ गेगमादिणो वणिथा, ‘सेट्ठी’ पड्डेवणे तदपिथे, ‘महामंती’ हृत्थिसाहणे-
वरिगे, ‘गणगा’ भंडारिया, ‘अमन्ने’ रज्जाधिठायगे, ‘चेटगा’ पादमुल्लिगा, ‘पोदमवा’ आध्याणीए
आसणासीमसेवगा, ‘णमर’ गिलि पगतीतो, ‘णिगम’ कारणिया, ‘संविद्या’ रज्जसेधिरक्खगा ॥

सूत्रम् ७८—‘जावितगिहं पडित्ताणं’ इति जावज्जीवं पटुप्पितुं जागेण ॥ सूत्रम् १०७—‘पेते-
ज्जा’ नि पत्तियम् । सूत्रम् १११—‘आहोधिण’ इति अम्भेतगेथी । ‘पाइणगामिणी’ पुण्डिसा-
गामिणी ज्ञाया ॥ सूत्रम् ११३—‘मंजुमंजुणा घोसेण अपडिबुज्जमाणे’ इति ण गज्जति को कि
जेपति ॥ सूत्रम् १२०—‘विज्जयावत्तस्स चेत्तियस्स’ विज्जयावत्तं जागेणं, ‘वियावत्तं वा’

आवत्तं चेत्तियत्तगतो, जिण्णुज्जाणमित्यर्थः । ‘कट्टकरणं’ क्षेत्रम् ॥ सूत्रम् १२१-१२२—
‘आशीकम्मं’ पगाशकम्मं । ‘रहोकम्मं’ पच्छवणं कत्तं । सेसे कण्ठं जाव “अट्ठियगामणीसत्ते पदमं
अन्तरवासं वसत्तावासं उवागते” । अन्तरेवासः अन्तरवासः । अन्तरवास इति वासात्तस्याऽऽख्या । उक्तञ्च—“अंत-
रघासमानयो भगवं ।” “पावा” देवेहि कत्तं णामं, जेगत्तम् भगवं कावगतो । रज्जुगा-जेद्गा, तेसि सभा
रज्जुयसभा, अपरिभुजभाणा करणसाला । छतुमथकाले जिणकाले य एते वासारत्ता । ‘पणियमूसी’
वज्रभूमी ॥ सूत्रम् १२३—‘कत्तियमासे कालपक्खे चरिमा रतणी’ ओवांसो । कालं-अन्तं गतः

कालगतः कायद्वितिकालाच्च भवद्वितिकालाच्च । वीतिकंतो संसारतो । समं उज्जातो ण जथा अण्णे,
समस्तं वा उज्जातः । जाति-जरा-मरणस्स य नैथणं-कम्मं तं छिण्णं । ‘सिद्धः’ साधितार्थः । ‘बुद्धः’ ज्ञः ।
मुक्तो भवेत्यर्थः । सर्वभावेन निवृत्तः परिनिर्वृतोऽन्तकृतः । सब्बदुक्खाणि-संसारियाणि पहंगाणि साभोगाणि
मणसाणि य । वितितो चेदा संवच्छरो, पीतिवद्वणो मांसं, पादिवद्वणो पक्खो, अगिगवेसो दिवसो, उव-

१ ‘यम्’, तत्तिपया तन्त्री प्रत्ययः । २ ‘यम्’, तत्तिपया तन्त्री प्रत्ययः ॥ ३ वल्लकरेहि प्रत्यन्तरेडु
॥ ४ चम्मट्टिषड्देणेहि प्रत्यन्तरेडु ॥ ५ वज्जवेदणो प्रत्यन्तरेडु ॥ ६ सा
काला । अन्तं प्रत्ययः ॥

१०४

समो वि से णामं, देवानांदा रयणी निरिति ति वृचति, लवस अच्वी णामं, पाणुस मुत्तो, थोवस
सिद्धणामं, करणं णागं, सव्वडसिद्धो मुहुत्तो ॥ सूत्रम् १२६-१२७-—पारं भाषोपति-प्रकासेति
पाराभोगः, पोसहो अवामंसाए ति । तस्मि णातए पेज्जबंधणं-गेहो तं थोच्छिणं । गंतो भगवता
पट्टवितो-अमुगगामे अमुमं बोधेहिं । तहिं गतो वियालो य जातो, तथेव कुथो । णवरि पेज्जति रत्ति
देवसणिवार्त्तं, उवउत्तो, णार्त्तं-जहा भगव कालगतो । ताहे चित्तेति-अहो ! भगवं णिपिवासो, कवं वा
वीतरागाण णेहो भवति १, णेहरागेण य जीवा संसारं भडंति, एणंथरा णाणं उप्पणं । वारस तासाणि
केवली विहरति जहेव भगवं, णवरं अतिसयरहितो । धम्मकहणा परिवारो य तहेव । पञ्च अजमुधम्मस्स
णिसिरि गणं 'दीहायु' ति कातुं । पञ्च अजमुधम्मस्स केवलगाणं उप्पणं, सो पि अट्ट वासे विहरि
केवलपरियापणं अज्जजंनुणामस्स गणं दातुं सिद्धिं गतो ॥ सूत्रम् १२८-—कुः-सूरी तस्वां
तिष्ठतीति कुचू, अणुं सरोरं धरेति अणुंधरी ॥ सूत्रम् १४५-—दुविधा 'अंतकरभूमि' ति अन्तः-
कर्मणां भूमी-कालो सो दुविधो-पुरिसंतकरकालो य परियायेतकरकालो य । जाव अज्जजंनुणामो ताव
सिचपडो, एस जुगंतकरकालो । चत्तारि वासाणि भगवता तिये पवत्ति ते सो सिञ्चितुमारदा एस परियायं-
तकरकालो । तति ए पुरिसजुगे जुगंतकरभूमी ॥ सूत्रम् १४६-—पणपणं पावा, पणपणं कल्लाणा,
तथेगं मरुदेवा ॥ सूत्रम् २०१-—'णव गणा एकास गणधरा' दोहं दोहं पच्छिमाणं एको
गणो । जीवंते चेव भट्टार एणवहिं जणेहिं अज्जमुधम्मस्स गणो णिक्सित्तो 'दीहायु' ति णातुं ॥
सूत्रम् २२४-—समणे भगवं महावीरं । चंदसवच्छरमचिकुरायोपदिश्यते, जेण जुगादी सो । वासाणं सबीस-
तिराते मासे ० । किंणिमित्तं ? पाएण सअट्ठा कडिताई पासेहितो, उळपिताणि उवरि, लिता कुड्डा,
घट्टा भूमी, 'मट्ठा' लच्छीकता, समंता मट्ठा सम्महा, खता उदगपथा निब्रमणपथा य, सअट्ठा जे अप्पणो
णिमित्तं परिणामिया कता, इधरा 'पञ्चइता ठित' ति कातुं देताल-छेतकरिसण-परउयणाणि य करेति
तथ अधिकरणदोसा, सबीसतिराते मासे गते ण भवति ॥ सूत्रम् २३२-—'वासावासं
पज्जोसवि ए कप्पति' सुत्तं, 'सव्वतो समंत' ति सव्वतो चउदिसि पि सकोसं जोयणं खेत-
कप्पपमाणं, अउविजलकारणादीसु त्तिदिसि विदिसि एगदिसि वा भयितं । 'अहलंदमवि' अथेव्यं
निपातः, लन्दमिति कालस्थाल्या, जहणं लंद उदउल्लं, उळोसं पंच रातिदिया, तयोस्तरं
मध्यम् । यथा एप्रकृतिरपि अप्रकृतिरपि एवं लंदमपि अलन्दमपि मासो जाव छम्मासा जेडोमहो ॥
सूत्रम् २३३-—'वासावासं सकोसं जोयणं गंतुं पडियत्तए' दमपडा भौ एरवसिक्कुणालाए अद्धजो-
यणं वहति तथ वि ण उवहम्मति । थळागासं ण विरोल्लेत्तो वचति ॥ सूत्रम् २३४-—अथे-

१ अत्र प्रभुत्वादर्शेषु वारस वासे इति पाठो दृश्यते ॥ २ णवहिं गणधरेति अज्ज प्रत्य० ॥
३ 'कृत्थोपदिश्यते प्रत्य० ॥ ४ पडियत्तए प्रत्य० ॥ ५ प्रा इति सप्तसंख्याद्येतकोऽक्षराद्, सप्त
दकशब्दश्चाद्वयार्थः ॥

१०५

गतिया आयरिया 'दाए भंते !' दाते गिलाणस्स मा अप्पणो पडिग्गाहे चातुम्मासिगादिसु ॥ सूत्रम् २३५—'पडिग्गाहे भंते !' 'त्ति अप्पणो पडिग्गाहे अज्ज गिलाणस्स अप्पणो गिण्हिहि स्ति ण वा भुञ्जति । अथ दोण्ह वि गेण्हति तो पारिडावणियदोसा । अपरिड्डवेते गेळणादि ॥ सूत्रम् २३६—'दाए पडिग्गाहे गिलाणस्स अप्पणो वि, एवाऽऽयरिय-वाल-वुड्ड-पाहुणमाण वि वित्तिणं, स एव दोसो, मंहुम्भवो, खरिय धरणे आत-संजमविराधणा ॥ सूत्रम् २३८—'दासा० अय्येगतिया' आय-रियं वेयावचक्करो पुञ्छति गिलाणं वा, इतरथा पारिडावणियदोसा । गिलाणोभसितयं मेडलीए ण लुम्भति, अणोभासियं लुम्भति । से य वदेज्जा अट्ठो अमुएण एवत्तिणेण वा, 'से'त्ति वेयावचक्करो । 'विण्णवेति' ओभासति । से य पणाणपते दाता भणति-पडिग्गाहे, तुमं पि य भोक्खसि तोदणं दवं पाहिसि । गर-हितविगतिं पैडिसेवति, अगरहितं जाणेता णिब्बं च तं च फामुमं अथि ताहे गेण्हति, गिलाणणित्साए ण कप्पति चेत्तुं ॥ सूत्रम् २३९—'दासावासो० अथि' 'तहप्पगाराइं' अदुग्गित्ताणि कुलाणि । 'कडाणि' तेण अण्णेण वा सावगसं गाहिताणि दाणसद्दत्तं वा । 'पतियाइं' धृतिकराइं । 'येज्जाइं' थिगाइं प्रीतिं प्रति दाणं च । 'वेसासियाणि' विस्संयणीयाणि र्हिं च धुवं लभामि अहं, ताणि अस्संसयं देति । ['समयाइं'] सम्मतो सो तथ पविसंतो । 'बहुमयाइं' बहूण वि स सम्मतो ण एगस्स दोण्हं वा बहूण वि साहूणं देति । 'अणुमयाइं' दातुं चेव जत्थ, [तथ] से णो कप्पति अददुं वडत्तए-अथि ते आउसो । इमं वा इमं वा ! जति भणति को दासो ! वेद-तं तुरिदि थ्रदावान् सद्धी ओदण-सत्तुग-तलहति या वा पुब्बकडिदते उण्होदए ओदणो पेज्जा वा सगेहे परगेहे वा पुब्बभावितेण उसिणदवेण समितं तिम्मंति, तलहति यातो आधणातो आप्णेति, सत्तुगा किणंति, पामिच्चं वा करेति ॥ सूत्रम् २४०—एगं गोयस्स कलं सुत्तपोरिसिं कातुं अत्थपोरिसिं कातुं एक्कं वारं कप्पति ॥ सूत्रम् २४१—चउत्थमत्तियस्स ति, 'अयमिति' प्रत्यक्षीकरणे 'एवत्ति' ति वत्थमाणो विसेसो पढमातो-प्रातः ण चरिमपोरिसीए 'वियडं' उग्गमादिसुद्धं । णऽण्णत्थ आयरिय० उवज्जाय० गिलाण० खुड्डते वा । संलि-हिता संपमज्जिता धोवित्ता 'पज्जोसवित्तए' परिवसित्तए । ण संथरति थोवे तं ताहे पुणो पविसति ॥ सूत्रम् २४२—उहस्स दो गोयस्सकाला । किं कारणं ? सो पुणो वि कलं उववासं काहिति, जति खंडिताणि तत्तियाणि चेव कप्पति । कीस एगवारा गेण्हितुं ण थरेति ! उच्चते-सीतलं भवति संचय-संसत्त-दीहाइो दोसा भवंति, भुताणुभुत्ते य वलं भवति, दुक्खं च थरेति ति ॥ सूत्रम् २४३—एवं अट्ठमस्स वि तिणिण ॥ सूत्रम् २४४—व्यपगतं अष्टं व्यष्टं विक्कुं वा, तिणिण वि गोयस्सकाला 'सत्त्वे' चत्तारि वि पोरुसितो ॥ आहाणाणंतरं पाणमं— सूत्रम् २४५—णिच्चमत्तिमास्स 'सव्वाइं' जाणि पाणेसणाए भणियाणि । अथवा वत्थमाणानि नव वि उस्सेत्तिमादीणि ॥ सूत्रम् २४६—चउत्थमत्तियस्स तओ-उस्सेदिमं' पिट्ठं दोवगा वा । 'संसेदिमं' पणं उक्कड्डेउं सोयलएणं सिच्चति । 'चाउलोदगं' चाउलोवणं ॥ सूत्रम् २४७—उह्ठे 'तिलोदगं' लोविताण वि तिलाण धोवणं

१ वित्तीर्णं प्रत्यन्तरेषु ॥ २ पडित्तिवति प्रत्यन्तरेषु ॥

२७

१०६

मरहृद्दीर्घं । 'तुसोदगं' वीहिउदगं । जवथोवणं जवोदगं ॥ सूत्रम् २४८—'आयामगं' अव-
स्सावणं । 'सोवीरगं' अंविहं ॥ सूत्रम् २४९—'सुद्धवियडं' असिगोदगं ॥ सूत्रम् २५०
—'भत्तपचक्राययस्स ससिये आहारदोसा, अपरिपूते कट्टादि, अपरिमिते अजीरगादिदोसा ॥ सूत्रम्
२५१—'संखादत्तिओ' परिमितदत्तिओ । लोणं थोवं दिज्जति, जति तत्तिलगं भत्तपाणस्स गेण्हति सा
वि दत्ती चेव । पंच त्ति णिम्मं, चतुरो तिण्णि दो एगा वा । छ सत्त वा मा एवं संखोओ—कत्ताइ तेण
पंच भोयणस्स लद्धातो तिण्णि पाणगस्स ताहे ताओ पाणगच्चियातो भोयणे संखुम्भति तण्ण कप्पति,
भोयणच्चियातो वा पाणए संखुम्भति तं पि ण कप्पति ॥ सूत्रम् २५२—'वासवासेसि वासावासे
पञ्जोसत्तिने णो कप्पति उवस्सयातो जाव सत्तबरंतरं सैण्णवत्तयित्तुं आत्मानम्, अन्यत्र चरित्तुं चारए । 'सह
उवस्सयातो' ति सह सेज्जातरघरेणं सत्त पयाणि । अण्णो भणति—सेज्जातरघराओ परंपरेण अण्णाणि सत्त ॥

सूत्रम् २५३—'वासवासे० जं किंचि 'कणम फुसितं' उस्सा सहिवा वासं वा पडति उदगवि-
राहण ति काउं ॥ सूत्रम् २५४—'अगिहं' अन्नावगासो, तत्थ अदससुद्धिस्स बिदू पडेज्ज । णणु
तेण उवओओ को पुच्चं ? उथ्थते—छाउमत्थिओ उवओओ तहा वा अण्णहा वा होज्जा । 'पञ्जोसत्तेवण'
आहारितए । 'स्यात्' कथञ्चित् आभासे भुंजेज्ज वासं च होज्ज तत्थ देसं भोच्चा आहारस्स देसं 'आदाय'
गृहीया तं देसं पाणिणा विषेत्ता उरेण वा 'णिलिज्जेज्ज' ओहाडेज्ज कक्खंसि वा आदायात् । आदाय
वा ततः किं कुर्यात् ? 'अवाळण्णाणि' ण संजयट्ठाए छण्णाणि । नवहो विंदो दगं । विट्ठुमात्रं उद-
गरया । तदेगदेसो दगफुसिता ॥ सूत्रम् २५६—'वधारियवुट्ठिकातो जो वासकप्पं गालेति
अच्छिण्णाते व धाराते । कप्पति से 'संतरुत्तरस्स' अंतरं—रयहरणं पडिग्गहो वा, उत्तरं—वाउरणकप्पो,
सह अंतरेण उत्तरस्स ॥ सूत्रम् २५७—'वासा० सुचं, 'तिगिञ्जिय निगिञ्जिय' ठाहं ठाहं
वरिसति । कप्पति से 'अहे उवरसयं वा' अप्पणयं उवस्सयं अण्णेसि वा सैभोइयाणं इयंमिं या ।
तेसज्जसति अहे विथडगिहे । तत्थ वेळं णाहिंति ठिओ वा वरिसति वा असंकणिज्जे य रुक्खमूले णिगालं
करीरादि । तत्थ से विथडगिहे रुक्खमूले वा ठियस्स आगमनात् पूर्वकालं पुग्वाउत्ते तिण्णि आलावगा ।

पुग्वाउत्ताऽऽरुभियं, केसिंचि समीहितं तु जं तत्थ ।

एते ण इति दोण्णि वि, पुग्गपवत्तं तु जं तत्थ ॥१॥

पुग्वाउत्तं केइ भणति—जं आरुभितं चुल्लीए । केइ भणति—जं समीहितं, 'समीहितं णाम' जं तत्थ
'दोतितेह्मं पागट्ठाए । एते दोण्णि वि अणाएसा । इमो आतेसो—जं तेसिं गिह्-धाणं 'पुग्गपवत्तं' जत्तियं
उवक्खत्तिज्जेतयं एतं पुग्वाउत्तयं ॥ कहं पुण ते दो वि अणाएसा ? अत उथ्थते—

१. पानकसत्ता इत्यर्थः ॥ २. भोजनसत्ता इत्यर्थः ॥ ३. सण्णियत्तएउं श्रयन्तरेण । सत्त्वपित्तमित्यर्थः ॥

४. दोहितं समीकृतमित्यर्थः ॥

१८७

पुष्पाकहिते य समीहिते य किं छुमती न खलु अणो ? ।

तम्हा जं खलु उचितं, तं तु पमाणं न इतरं तु ॥१॥

बालगपुच्छादीर्हि, नातुं आदरमणादरेहि च ।

जं जोभं तं गेण्हति, दन्वपमाणं च जाणेज्जा ॥२॥

सूत्रम् २५८—तथ अखंतस्स कतायि वरिसं न च्च एएज्जा तथ किं कायन्वं ? का वा मेरा ? “कप्पति से वियडं भोचा” “वियडं” उभमादिमुद्धं एगायतं सह सरीण पाउणिता वरिसंते वि उवस्सयं एति । तथ वसंते बह्व दोसा एगस्स आयपरोमयसमुत्था दोसा, साह्व व अदण्णा होज्जा ॥

सूत्रम् २५९—२६०—२६१—एतथ वि वियडरुक्खमुल्लेसु कहं अचिच्छत्वं ? “तथ णो कप्पति एगस्स णिग्गंथस्स एगाए य णिग्गंथोए” । कहं एगाणिओ ? संवाडइल्लओ अम्मत्तट्ठिओ असुहितओ कारणिओ वा । एवं णिग्गंथीण वि आयपरोमयसमुत्था दोसा संकादओ य भवंति । अह पंचमओ खुड्डओ वा खुड्डिया वा, छक्कणं रहस्सं ण भवति । तथ वि अखंतो अण्णेसिं पुवक्कम्मियादीणं संलोए ‘सपड्डिदुवारं’ सपड्डिदुत्तदुवारं सन्वगिहाण वा दुवारं । खुड्डतो सःपूणं, संजतीणं खुड्डिया । साधू उम्मणेणं दो, संजतीओ निणिण चत्तारि पंच वा । एवं अगार्गहिं वि ॥ **सूत्रम् २६२—**‘अपडि-
णतो’ ण केणयि वुत्तो—मम अणेज्जासि, अहं वा तथ अणेज्जासि, ण कप्पति । कहं ? अण्ठति ति गहितं, सो वि तोतिण्णे, सधियं गहितं, मुंजंते गेल्लणादोसा, परिदुवेन्ते आउ-हरित-विराहणा ॥

सूत्रम् २६३—२६४—वासवासें ‘से’ इति स भगवन्तीर्थकरः । ‘किमाहु’ दोसमाहु ? अयत्तणं उदगस्स “पाणी पाणिलेहातो” । ‘पाणी’ पाणिंरथ. ‘पाणिलेहा’ आहरेहा, सुचिरतरं तथ आउकातो चिहति । णहो सव्वो । ‘णहसिहा’ णहगालथं ; ‘उत्तरोट्टा’ दाडियाओ । भमुहरोमाइ एतथ वि चिरं अण्ठति ॥ **सूत्रम् २६५—**“वासवासें” । ‘अट्ट सुहुमाइ’ति सूक्ष्मत्वाद्गुणधारात्वाच्च

‘अभिवक्खणं’ पुणो पुणो जाणितव्वाणि मुत्तावदेसेणं पासितव्वाणि चक्खुणा, एतेहिं दोहि वि जाणित्ता पासित्ता य परिहरितव्वाणि ॥ **सूत्रम् २६६—**पाणमुहुमे ‘पंचविहं’ पंचपगारे । एकेके वण्णे

सदरसो मेदा, अण्णे य बहुत्थगारा संजोगा, ते सव्वे वि पंचसु समोतरंति किण्हादिदु । णो चक्खुपासं० जे णिग्गंथेणं अभिक्खणं अभिक्खणं जत्थ टाण-णिसीयणाणि चेतेति । ‘आदाणं’ गहणं निक्खेवं वा कप्पति ॥ **सूत्रम् २६७—**‘पणतो’ उल्ली चिरुगतो, तदवसगणवण्णा जाहे य उप्पज्जति ॥

सूत्रम् २६८—‘वांधमुहुमं’ मुहुमं जं वीहिचीयं तंल्लकणिया समणणं ॥ **सूत्रम्**

२६९—हरियमुहुमं पुडविरारिसं किण्हादिना अचिरुमगतं ॥ **सूत्रम् २७०—**

पुण्णमुहुमं अण्णपाथारवान्, अण्णा उट्ठंतगे मुहुमं सण्हणं उण्णणुपादि, अण्णा पल्लवादिसरिसं ॥

सूत्रम् २७१—अंडमुहुमं पंचविहं—‘उड्डंसंवे’ मधुमक्खिसयादीणं अंडगणि, पिपीलिगा—मुई गंडाणि, उक्कलियेडे दत्तादिपुडगस्स, हलिया—घरतोलिया तांसं अंडगं, हल्लोहलिया—अदिलोडी सरडी

१०८

वि भण्णति तेसि चंडयं ॥ सूत्रम् २७२—‘लेणमुहुमे’ लेणं—आश्रयः सत्त्वानाम् । उक्ति-
गलेण गदभगउक्केरो । भूमीए भिगू पुडिया वाली [स्फुटितः राई] । ‘उज्जुगे’ विलं । ‘ताल्मूलमं’
हेट्टा विच्छिण्णं उव्वरिं दणुमं । ‘संयुक्तावत्तं’ भमंतयं ॥ सूत्रम् २७४—“वासवासं०” ।
इयारिणं सामण्णा सामायारी—दोमु वि कालेमु विसेसेण वासासु आयरिओ दिसायरिओ सुत्तथं वाएह् ।
उव्वञ्जाओ सुत्तं वाएति । पवत्ती णाणादिमु पवत्तेति—णाणे पढ परियेहेहिं मुणेहिं उदितवेहिं एयं १ दंसणे
दंसणस्तथाहं पढ परियेहेहिं मुणेहिं वा २ चरिते पच्छित्तं वहाहिं, अणेसण दुप्पडिलेहिताणि करेत्तं वारेति,
वासविहेण तवेण जोयावेति, जो जस्स जोगो ३ । थेरो एतेमु खेव णाणादिग्ग सीतंते थिरोकरेति
पडिचोदेति, उज्जमंतं अणुवूहति । गणी अणे आयरिया मुत्तादिणिमित्तं उव्वसंपण्णा । गणावच्छेदया
साम् धेत्तुं नाहिरखेते अल्लंति उद्रावणा-पयावण-खेत्तोवधिमगाणेमु असिवादिस्तुं उज्जुत्ता । अणं वा जं
‘पुरतो कट्टहु’ पुरस्कृत्य मूढदुस्सिया परोप्परं पुच्छंति; खेत्तपडिलेहगा वा दुग्गमादो गता ते अणमण्णे
पुरतो कात्ते विहरंति, अणापुच्छाए ण वट्ठति । किं कारणे ! वासं पडेज्ज, पडिणीतो वा, अहवाऽऽयरिय-
वाल-खमग-गिलाणाणं घेत्तव्वं, तं च ते अतिसयजुत्ता जाणमाणा कारणं दोवेत्ता । पच्चवाया—सेहसण्णा-
यगा वा असंखउयं वा केणति सद्धिं पडिणीओ वा । एवं वियारे वि पडियमुच्छियादि पच्चयाता ॥

सूत्रम् २७५—गामाणुगामं कारणिओ दूतित्तज्जति ॥ सूत्रम् २७६—‘अण्णतरं वा विगतिं’
खोरादि, ‘एवदिथं’ एत्थियं परिमाणेण, ‘एवतित्तुतो’ एत्थियवारातो दिवसे वा मोहुअववोसा खमग-
गिलाणाणं अणुण्णात्ता ॥ सूत्रम् २७७—‘अण्णयर’ तेगिच्छं’ वात्थिय-पेतिय-संमिय-सण्णिपाता
आतुरो, वेज्जो पडिचरओ, ओसथ-पत्थभोयणं ‘आउट्ठिए’ करेतए, कएणअं आउट्ठशब्दः ॥

सूत्रम् २७८—‘अण्णतरं’ अद्रमासादि ‘ओराळं’ महल्लं । समथो असमथो वेयावच्चकरो पडिलेह-
णादि करेत्तओ अत्थि, पारणं वा संयुक्कादि अत्थि ॥ सूत्रम् २७९—भत्तपच्चक्खाणे निस्थारतो

न निस्थारओ, समाधिपेणणं णिज्जवगा वा अत्थि, णिप्फत्ती वा अत्थि एत्थि । ‘अण्णतरं उव्वहिं’ नि-
क्ख-पत्तादि टूट्ठं । अघासन्निहिता, अणातावणे कुत्थणं पणतो । अह एत्थि पडियरा उल्लति हीरज्ज वा
उदगववो जायते, तेण विणा हाणी ॥ सूत्रम् २८१—“वासवासं०” । अणभिगमहिस्सेज्जा-
सणियस्स मणिकोद्धिमभूमीए वि संथारो सो अवस्स घेत्तव्वो । विराहणा “पाणा सीतल कुंथू०” सीतलाए
भूमीए अजरमादो दोसा, आसणेण विणा कुंथूसंघटो, णित्तेज्जा मडिल्लज्जति, उदगववो मडलाए उव्वरिं,
हेट्टा वि आदाणं कर्मेणां दासाणं वा । उच्चं च कुच्चं च उच्चाकुच्चं, न उच्चाकुच्चं अणुच्चाकुच्चं । भूमीए
अणंतरे संथारए कए अवैहासे विवीलिकादिसत्तववो दीहंजाइओ वा इत्तेज्ज तम्हा उच्चे कात्तव्वो । उक्तं च—

हत्थं लंबति सप्पोंगाधा । कुच्चं संपंसण कुंथू-मेकुणादिववो । ‘अणट्ठावंधी’ पक्खस्स

१ ‘पाणाणि णिज्ज’ प्रत्य० ॥ २ ‘टूट्ठ’ इति षट्पदसंख्याशतकोऽध्वराहः । ३ अविहावांश्च इत्यर्थः ॥
४ वीहादीओ वा प्रत्य० ॥

१०९

तिणि चत्तारि वाराओ बंधति, सञ्ज्ञायादो पल्लिमंशो षण्णसंयट्ठणा य । अहवा 'अणट्ठारबंसी' सत्तहिं
उहिं पंचहिं वा अट्ठपहिं बंधति । 'अमियासणितो' एवद्वसणितो ठाणातो ठाणसंक्रमं करेमाणो सत्ते
वदेति । अण्ठाविससं संथारपादादीणं षण्ण-कुंथूहिं संसज्जेते, तक्कज्जअणुयमोणे उवओगणिग्गए य,
अधिकरणं, उवभुजमाणस्स जीववधो, असमितो ईरियादिसु ।

भसणे संपाद्वधो, दुण्णेयो णेहछेतो तत्तिपाए ।

पदमचरिमासु दोण्हं, अपेहअपमज्जणे दोसो ॥१॥

णेहो—आउक्कतो चेव । 'णेहछेदो' परिणतो वा ण वा दुक्खिणेतो 'तत्तिपाए' एसणाए
समितीए स्ति । अभिक्खणं अभिक्खणं ठाण-णिसीयण-नुअट्ठण-उवहिआदाणिकखेवे । तहा जहा एयाणि
ट्ठाणाणि संथारादीणि ण परिहरति तहा तहा संजमे दुआराधए । जो य पुण अमिग्गहीतसेज्जासणितो
भवति तस्यानादानं भवति कर्मणामसंयमस्य वा । उक्को कातव्वो, अकुक्को बंधियव्वो । अट्ठाए एकसिं
पक्खस्स अट्ठगा चत्तारि । बद्धासणेण होयव्वं, कारणे उट्ठेति । संथारादी आतावेयव्वा, पमज्जणसीडेण
य भवियव्वं । जहा जहा एताणि करेति तहा तहा संजमो सुट्ठु आराहितो भवति, सुफरतो वा ततो
मोक्खो भवति ॥ **सूत्रम् २८२—**"वासावासं० ततो उच्चार० ।" 'तैयो' 'त्ति' अंतो तैतो
अधियासिताओ, अणहियासियाओ वि तैयो, आसणे मज्जे दूरे एकेक्का वाधायणिसिं, एवं बाहिं पि ३ ।
'उत्सण्णं' प्रैयसः । 'प्राणा बीजावगा' संखणम-इंदगोवगादि प्राणाः अहुणुम्भिणा बीजातो, हरिता
जाता, आयतनं स्थानम् ॥ **सूत्रम् २८३—**"वासावासं० ततो मत्तया ओगिहित्तए, तं०—
उच्चारमत्तए ३ ।" विवेकाए धरेंते आयविराहणा, वासने संजमविराहणा, बाहिं णितस्स गुमिमयादिगहणं
तेण मत्तए वोसिरिता बाहिं णेता परिदुवेति । पासवणे वि आमिग्गहिओ, धरेति, तस्ससति जो जाधे
कोसिरितो सो ताहे धरेति, ण गिक्खिवति, सुबंतो वा उक्खेगे द्वितयं चेव उवरिं वेडए वा दोरेण बंधति,
गोसे असंसणियाए भूमीए अण्ठाए परिदुवेति ॥ **सूत्रम् २८४—**वासावासं० णो कप्पति णिमांथा
२ परं पज्जोसवणातो गोलोममेत्ता वि केसा जाव संवच्छरिण थेरकप्पे । 'उवात्तिणावेत्तए' ति अत्तिक्का-
मेत्तए । केसेसु आउक्कतो छगति सो विराधिज्जति, तेसु य उक्खेतेसु छप्पतियातो सम्मुच्छेति, छप्पद्वयाओ
य कंठूर्यतो विरधेति, अण्णो वा खतं करेति, जम्हा गते दोसा तम्हा गोलोमपमाणमेत्ता वि ण कप्पति ।
जति लुणेण करेति कत्तरीए वा आणादीता, छप्पतियातो छिज्जेति, पच्छाकम्मं स प्हाचितो करेति,
ओहामणा, तम्हा लोओ कातव्वो, तो एते दोसा परिहरिता भवन्ति । भवे कारणं ण कोज्जा वि लोयं,
असह्णं तरेति अहियासेट्ठं, लेयं जति कीरति अण्णो उवद्वधो भवति, वाओ ख्वेज्ज वा धम्मं वा उह्वेज्ज,
गिलाणो वा तेण लोओ ण कीरति । जइ कत्तरीए करेति पक्खे पक्खे कातव्वं, अध लुणेण मासे मासं
कातव्वं । पढमं लुणेण, पच्छा कत्तरीए । अण्णाण दैवं घेतूण तस्स वि हरथ-भेदाणं दिज्जति एस जयणा ।

१-२-३-४ तिल इत्यर्थः । ५ प्रायसमित्यर्थः । प्राणा प्रत्य० ॥ ६ लोतो प्राय० । लोयो
प्रयन्तरेषु ॥ ७ दं पानीयमित्यर्थः ॥

११०

धुवलोभो उ जिणणं, येराण पुण वासानु अवस्स कायव्वा । पक्खिस्सया आरावणा उयाणं सव्वकालं ।
अहवा संथारयदोराणं पक्खे पक्खे बंधा मेत्तव्वा पडिलेहेयव्वा य । अहवा पक्खिस्सया आरावणा केसाणं
कत्तरीए, अण्णहा पडिच्छत्तं । मासितो खुणं, लेओ छण्हं मासाणं येराणं, तरुणाणं चाउम्मादिओ ।
संवत्थरिओ ति वा वासरत्तिओ ति वा एगट्ठं । उक्तं च—

“ संवत्थरं वा वि परं पमाणं, वीर्यं च वासे ण तर्हि वसेज्जा । ”

एस ‘कप्पो’ मेरा मज्जाया, कस्त ? येराणं मणिता आपुच्छ-भिक्षस्वायरियादि विगति-पञ्चकस्साणं
जाव मत्तग ति । जिणणं च एत्थ किंचि सामण्णं, पाण्णं पुणयेराणं ॥ सूत्रम् २८५—वास-
वासं णो कप्पति णिग्गंथ २ परं पञ्जोसवणातो अधिकरणं वदित्ठए, अतिकामयित्वेत्यर्थः । वदित्ठए
जया अधिकरणमुत्ते । कताइ ठवणादिवसे चैव अधिकरणं समुत्पण्णं होअ तं तदिवसमेव स्वामेयव्वं ।
ओ परं पञ्जोसवणातो अधिकरणं वदति सो ‘अकप्पो’ अमेरा णिःजुहियव्वो मणातो,
तम्बेलपत्रज्ञातवत् । उवसंत उवट्ठिते मूलं ॥ सूत्रम् २८६—वासवासं पञ्जोसवितानं । इह
खलु पवयणे ‘अज्जेव’ पञ्जोसवणादिवसे ‘कक्खवे’ महल्लसदेणं, कट्टए जकारमकारहिं, ‘वुग्गहो’
कक्खो । सागाशरी वित्तहकरणे तत्त्वउवयणे सेहेण गतिणितो स्वामेयव्वो पढमं । जति वि रातिणिओ
अवरस्सो, पत्थ रातिणितो स्वामेति । अह सेहो अपुट्ठमम्भो ताहे गतिणितो स्वामेति पढमं । ‘खमियव्वे’
सहियव्वे समये । स्वामेयव्वो पणे, उवसमियव्वे अण्णया अण्णेसिं पि उवसमं कायव्वो, उवसमेयव्वं
संजताणं संजतीण य ।

‘अजियं सनीखल्लएहिं० गाथा । तावो भेदो० गाथा । ‘सम्मुतो’ सोमणा गतीसम्मुती राग-
दोसरहितया, ‘संपुच्छा’ त्त सज्जायाउत्तेहिं होयव्वं, अथवा ‘संपुच्छणा’ मुत्तयस्सु कायव्वो, ण कसाया
वेदव्वो । ओ स्वामितो वा अत्तामितो वा उवसमति तस्स अत्थ आराहणा पाणादि ३, जो ण उवसमति
तस्स गत्थि । एवं जह्वा तम्हा अण्णया चैव उवसमितव्वं जति पणे स्वामितो वि ण उवसमति । कम्हा किं
निमित्तं ? जेण ‘उवसमसारं’ उवसमण्वमव उवसमण्वमित्यर्थः, समणभावो सामणं ॥ सूत्रम् २८७
—वासानु वाधातणिमिं तणिग्गं उवस्सया वेत्तव्वा । का सायावणी ? उय्यवे-वेउत्थिया पडिलेहा पुणो
पुणो पडिलेहिउज्जति संसत्ते असंसरी, तणिग्गं वेत्ताओ—उववण्डे ? भिक्षव्वं गतेसु २ वेत्ताउय्यं ३ । जे अण्णे
दो उवस्सया नेत्तिं ‘वेउत्थिया पडिलेहा’ दिणे दिणे निहाळिज्जति, मा कोति ठाहिंति ममत्तं वा काहिंति,

१ चित्तिं प्रवृत्तरेषु ॥ २ गणे इमे कटपल्लवुभाष्यवते । तं च स्मृत्यै एवम्—

जं अजिजयं समीखल्लपदिं तवनिजयमवभमइपदि ।

तं दाणि पच्छ नाहिंति, छड्ढितो सतापत्तेहिं ॥ २७१५ ॥

तावो सेदो अयस्सो, हाणी वंसण-वरित्त-नाणाणं ।

साहुपद्धो सो संसारवद्धो साहिकरणस्स ॥ २७०८ ॥

३ बोद्धव्वा । अट्ठो अणरथकल्लाणे वा दवित्तेण वा (?) जो स्वामितो क्वाचककतरे ॥

१११

तति ए दिवसे याः पुंस्तुल्येण पमज्जिज्जति ॥ सूत्रम् २८८—वासवासे० अण्णतरं दिसं वा ट्ठेक अणुदिसं वा ट्ठेकं अभिगमिअ भिक्खं सण्णाभूमिं वा गमितए कहेउं आयरियादीणं तेसाणं पि, एवं सव्वस्थ विसेसेण वासासु । जेण ‘उत्सण्णं’ प्रायसः तवसेप्रयुक्ता छट्ठारी पच्छित्तनिमित्तं सैजमभिभित्तं च चरति, ओऽन्यश्चरति स पडिचरति । पडिजागरति मवेसति अणागच्छंतं दिसं वा अणुदिसं वा संघादमो ॥

सूत्रम् २८९—“वासवासे पज्जोसवियाणं०” चत्तारि पंच जोयण पि संथारगोवस्सगणिवेशण-साथी वाडगवसभगाम-भिक्षुं काले अदिट्ठे वसिऊण जाव चत्तारि पंच जोयणा अलम्भते, एवं वास-कप्प ओसपणिमिरं गिलाणवेज्जणिमिरं वा, णो से कप्पति तं रथणिं अहिं से छद्धं तदिं चैव वसितए, अहवा जाव चत्तारि पंच जोयाणई गंतुं अंतरा कप्पति वत्थए न तथेव जाव गमति, कारणिओ वा वसेज्जा ॥

सूत्रम् २९०—“इच्छेतं संवच्छरियं” । ‘इते’ उपप्रदर्शने । एस जो उक्की भणितो सांवासरिकध्वानुमोसिक इत्यर्थः । ‘थेरकप्पो’ थेरमज्जाता थेरसामायारी, ग जिणाणं, अथवा जिणाण वि किंचि एत्थ, जथा “अगिहंसि” । ‘अहासुत्तं’ जहा सुरो भणितं, न सूत्रव्यपेतम् । तथा कुर्वतः अहा-कप्पो भवति, अण्णहा अकप्पो । अधामग्गं, कई मग्गो भवति ? एवं कैरैतस्स णाणादि ३ मग्गो । ‘अधातच्च’ यथोपदिष्टम् । ‘समग्ग’ यथावरिधत्तं कायवाङ्मनोभिः । ‘फासेत्ता’ असेवेत्ता । ‘पालेत्ता’ रक्खत्ता । सोभितं करणेण कतं । ‘तीरितं’ नीतं अन्तमित्यर्थः । यावदायुः आराधेत्ता अणुपाल्लणए य करैतेण सोभितं किट्ठितं । पुण्णं चाउम्मासितं तेणेवं करैतेण उवदिसंतेण य आराहितो भवति, ग विरा-यिओ । अणाए उवदसेण य करैतेण अणुपाल्लिओ भवइ, अण्णेहिं पालितं जो पच्छा पालति सो अणु-पालेति । तस्स एवं पालितस्स किं फलम् ? उच्यते, तेणेइ भवगहणेण; सिक्खति, कथेयतिया दोच्चेणं, एवं उक्कोसियाए आराड्ढणए । भज्जिमियाए तिहि । जहण्णियाए ससड्ढण वंलेति ॥ किं स्वेच्छया अण्णति ? तेत्थुअने, जिदेसो करति पुणो—

सूत्रम् २९१—तेणं कालेणं तेणं समण्णं समणे भगवं महावीर रायगिहे णारे सदेवमणुयासुराए ‘परिसाए’ उदधाट्ठा शिरः परि—सर्वतः सीदति परिषत् ‘मःओ टितो’ मज्झगती । एवं आइक्खइ । एवं यथोक्तं कहेति, भासति वाययोणेण, पण्णवेति अणुपा-ल्लियस्स पल्लं, ‘पक्खेति’ प्रति प्रति रूढेति । ‘पज्जोसवण्णकप्पो’ ति वरिसारत्तमज्जाता । अज्जो ! ति अमंशेण । दिग्गहणं निकावनार्थे, एवं कर्त्तव्यं तान्यथा । सह अत्थेण सअट्ठे । सहेत्तुं न गिहैतुकम् । ‘सज्जिमिं सकरणं’ अणुणपाल्लितस्स दोसा अर्थं हेतुः, अपपादो कारणं जहा सर्वोसतिराते मासे वीत्त-क्कंतं पज्जोसवेय्यं । किनिमित्तं हेतुः, पाण्णं अगारीहिं अगाराणि सट्ठाए कट्ठाण । कारणे उरेण वि पज्जोसवेति आसाड्ढण्णिमाए । एवं सव्वनुत्ताणं विभासा । वोसदरिसणं हेतुः, अयवादि कारणं । सहेत्तुं सकरणं ‘भुज्जो भुज्जो’ पुणो पुणो उवदंसेति । परिग्रहणात् सावगाण वि कहिज्जति, समोसरणे कड्ढि-ज्जति पज्जोसमणाकप्पो ॥

॥ अट्ठमं अज्जयणं परिममाप्पम् ॥

१-२ ट्ठेक इत्यर्थं चतुःसहस्रावेदकोऽस्तराहः ॥ ३ करैतेण सोभितस्स णाणादि प्रब० ॥

॥ अहंम् ॥

कल्पचूर्णन्तर्गतानां विशिष्टार्थपिकाणां शब्दानां सूची

शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक
अकम्प	११०-२८५	ईसर	१०३-६२	गीय	१०३-१४
अट्टणसाला	१०३-६१	उच्चाकुच्च	१०८-२८१	चाउलोदग	१०५-२४६
अङ्गुथ	१०९-२८१	उज्जुग	१०८-२७२	चेडग	१०३-६२
अणुकंपय	१०३-३०	उत्तर	१०६-२५६	छेद	१०३-६१
अणुष्ठाकुच्च	१०८-२८१	उत्तिगलेण	१०८-२७२	जबोदग	१०६-२४७
अणुमय	१०५-२३९	उदगरय	१०६-२५५	जीवितारिह	१०३-७८
अणुंघरी	१०४-१३१	उवञ्जाय	१०८-२७४	दोतितेल्लग	१०७-२५७
अपडिणत	१०७-२६२	उवातिणावेत्तण	१०९-२८४	णगर	१०३-६२
अमच्च	१०३-६२	उस्सण्ण	१०९-२८२	णट्ठ	१०३-१४
अर्थ	१११-२९१	उस्सेदिम	१०५-२४६	णहसिहा	१०७-२६३
अववाद	१११-२९१	ओराल	१०२-३	णिगम	१०३-६२
अवामंसा	१०३-१२३	कट्टकरण	१०३-१२०	णेह	१०९-२८१
अहातच्च	१११-२९०	कड	१०५-२३९	तन्त्री	१०३-१४
अहामग	१११-२९०	कणगकुसित	१०६-२५३	तल	१०३-१४
अहलंद	१०४-२३२	कल्लण	१०२-३	तलवर	१०३-६२
अहामुत्त	१११-२९०	कारण	१११-२९१	तलहसिया	१०५-२३९
अंतकृत्	१०३-१२३	काल	१०२-१	तल	१०३-१४
अंतर	१०६-२५६	कालगत	१०३-१२३	ताल्लम्लग	१०८-२७२
अंतरवास	१०३-१२२	किट्ठित	१११-२९०	तिण्णिञ्ज	१०३-६१
आयतन	१०९-२८२	कुडसीसय	१०२	तिलोदग	१०५-२४७
आयरिय	१०८-२७४	कुंथु	१०४-१३१	तीरित	१११-२९०
आयामग	१०६-२४८	कोडुंबिय	१०३-६२	तुडिय	१०३-१४
आराहित	१११-२९०	गणग	१०३-६२	तुसोदग	१०६-२४७
आहत	१०३-१४	गणपायम	१०३-६२	तोदणं	१०५-२३८
आहोथिय	१०३-१११	गणावञ्छेइय	१०८-२७४	थेय्ज	१०५-२३९
इन्ध	१०३-६२	गणि	१०८-२७४	थेर	१०८-२७४

११४

शब्द	पत्र-सूचांक	शब्द	पत्र-सूचांक	शब्द	पत्र-सूचांक
दकल	१०३-२६१	प्राण	१०९-२८२	सतकतु	१०२-१३
दग	१०६-२५५	पेज्जबंघण	१०४-१२६	सहरसपाग	१०३-६१
दगफुसित	१०६-२५५	फासेत्ता	१११-२९०	समय	१०२-१
दप्पणिज्ज	१०३-६१	बहुमय	१०५-२३९	सम्मय	१०५-२३९
दंडणायग	१०३-६२	बीज	१०९-२८२	सम्भुति	११०-२८६
द्विवणिज्ज	१०३-६१	भिगु	१०८-२७२	सरिसरीय	१०२-३
धण	१०२-३	भोयणाच्चिया	१०६-२५१	सहसकल	१०२-१३
भिउण	१०३-६१	मघव	१०२-१३	संखादत्तिभ	१०६-२५१
निमिज्जिय	१०६-२५७	मदणिज्ज	१०३-६१	संघाडइल्ल	१०७-२५९
निमित्त	१११-२९१	महामंति	१०३-६२	संजमलेत्त	१०२
पञ्जोसवणाकण	८५	मंगल्ल	१०२-३	संतरुत्तर	१०६-२५६
"	१११-२९१	माडविय	१०३-६२	संधियाळ	१०३-६२
पञ्जोसवेत्तण	१०६-२५४	रज्जुग	१०३-१२२	संघुकावत्त	१०८-२७२
पट्ट	१०३-६१	रज्जुगसभा	१०३-१२२	संसेदिम	१०५-२४६
पत्तिय	१०५-२३९	वग्घारियलुट्टिकाय	१०६-२५६	सिब	१०२-३
परिसा	१११-२९१	वाइय	१०३-१४	सुद्धवियड	१०६-२४९
पवत्ति	१०८-२७४	वासरत्तिय	११०-२८४	सुद्धोदग	१०३-६२
पामसासग	१०२-१३	विकुट्ट	१०५-२४४	सेट्ठि	१०३-६२
पागगच्छिया	१०६-२५१	विजयावत्त	१०३-१२०	सोमित	१११-२९०
पाणिह्लहा	१०७-२६३	वियड	१०५-२४१,	सोधीरग	१०६-२४८
पाराभोग	१०४-१२३		१०७-२५८	हंथुत्तरा	१०२-१
पाडेत्ता	१११-२९०	वियावत्त	१०३-१२०	हलिया	१०८-२७०
पीढमद	१०३-६२	वीतिकंत	१०३-१२३	हल्लोहलिया	१०८-२७०
पाणणिज्ज	१०३-६१	वेसासिय	१०५-२३९	हित	१०३-३०
पुरंदर	१०२-१३	व्यट	१०५-२४४	हेतु	१११-२९१
पुव्याउत्त	१०६-२५७	सण्णवत्तयित्तुं	१०६-२५२		

॥ अर्द्धम् ॥
कल्पसूत्रचूर्ण्याः शुद्धिपत्रम्

पत्र-पंक्ती	अशुद्धम्	शुद्धम्	पत्र-पंक्ती	अशुद्धम्	शुद्धम्
८६—३	पञ्चाविरिजत,	पञ्चाविजति,	१०२—१८	णाम णिष्फणो	णामणिष्फणो
८६—४	जायणं,	जोयणं,	१०२—२८	फासित	फासितं
८६—९	म त्त०	सामित्ते०	१०२—२९	सूत्रम् ४१—	सूत्रम् १४—
८६—२८	कालोपरि धेप्पति	कालो परिधेप्पति	१०४—१	वच्चति	बुच्चति
८७—२०	-चाउमासिण	-चाउम्मासिण	१०४—१६	महावीर०	महावीरि०
८८—१०	हाति	होति	१०४—२९	सहाङ्कषडा	सङ्कषडा
८८—११	-पाआगं	-पाआगं	१०६—१०	'कणग फुसितं'	'कणगफुसितं'
८८—१७	छरादाणि	छरादोणि	१०८—६	अणेसण दुप्प-	अणेसणदुप्प-
९०—६	जेट्ठगगहो	जेट्ठगगहो	१०८—२५	दासाणं	दोसाणं
९२—५	गाहापुव्वा-	गाहा ॥२८॥	१०९—१५	-गोवगादि प्राणाः	-गोवगादिप्राणाः
		पुव्वा-	१०९—२०	असंसणियाण	असंसत्तियाण
९२—९	॥२८॥ गता	॥गता	१०९—२८	अप्पण	अप्पणा
९२—२०	वासामु ।	वासामु	११०—७	पुणयेराणं	पुण येराणं
९३—१०	पमाणं पत्तं	पमाणपत्तं	११०—१३	सामायारी वित्तह-	सामायारीवित्तह-
९४—२५	पैणत्तिज्जिस्संति'	पैणत्तिज्जिस्सं' ति	११०—२३	संसत्ते असंसत्ते,	संसत्ते, असंसत्ते
९४—३०	पनकयिष्यन्ति'	पनकायिष्यन्'	१११—७	कप्प ओसध-	कप्पओसध-
		इति	१११—७	णा से	णो से
९८—२१	सा सुक्को	सो सुक्को	१११—८	जोयणइ	जोयणाइ
१००—२२	णिद्धमणे	णिद्धमणे	१११—११	तथा कुर्वतः	तथाकुर्वतः
१०१—२	सि च	सिद्धं च	१११—१२	एवं कैरैतस्स	एवंकैरैतस्स
१०२—१	पुणा	पुणो			

कल्पसूत्रटिप्पणस्य शुद्धिपत्रम्

१—८	अड्डरत्तकाल-	अड्ड [रत्ताव] रत्तकाल-	१२-१३	आश्रयति आश्र-	आश्रयति आश्र-
			१२-१८	पियट्टयाए	'पियट्टयाए'
२-१९	ऋगा-	ऋग्-	१२-२७	तत्र	तन्म
२-२९	-कारकेशाखे	-कारके शाखे	१३—४	अम्मेज्जं	अमेज्जं
३-२५	-विशेषेभ्यः	-विशेषेभ्यः	१३-२१	प्रकीडित-	प्रकीडित-
४-१९	-प्रदेश कर्म-	-प्रदेशकर्म-	१३-२३	गणियावर-	गणियावर-
४-३०	२ 'रयाणणं	१ 'रयाणणं	१३-२४	करेह कारवेह	करेह कारवेह
५-२५	'घ'.	'घट्ट'	१३-२५	गंधवट्टि-	गंधवट्टि-
६—१	-वस्या-	वर्था-	१५-१३	मंजु मंजुणा	मंजुमंजुणा
६-१५	-फलत्वात् तत्र ।	-फलत्वात् ।	१५-१४	सर्वदद्या	सर्वदद्या
७-१०	तदेवविधं	तदेवविधं	१८-१०	राकं	एकं
७-२५	एव वयासी	एवं वयासी	१९-११	जनश्रुतिः	जनश्रुतिः ।
८-१०	नयनयो-	नयनयो-	२१-३	-रहिताः	-रहिता
१०-२९	जीवको-	जीविको-	२१-१९	सूत्रम्-	सूत्रम् २९१-
११-२१	गुप्तानिअनेको-	गुप्तानि अनेको-	२१-२६	-सन्धानमु-	-सन्धानमनु-

॥ अहम् ॥

आचार्यश्रीपृथ्वीचन्द्रपरिषदीतं

कल्पसूत्रटिप्पनकम् ।

प्रणम्य वीरयाथर्यसेवधिं विधिदर्शकम् ।

श्रीपर्युषणाकल्पस्य, व्याख्या केचिद् विधीयते ॥१॥

पञ्चमाङ्गस्य सद्वृत्तेरस्य चोद्धृत्य चूर्णितः ।

कश्चित् कस्मादपि स्यानात्, परिज्ञानार्थमात्मनः ॥२॥

सूत्रम् १—‘ते णं काले णं’ ति ‘ते’ इति प्राकृतशैलीवशात् तस्मिन् यस्मिन् भगवान्-
त्रावतीर्णं दृढं भरते । णंकारो वाक्यालङ्कारार्थः सर्वत्र द्रष्टव्यः । ‘काले’ अधिकृतावसर्गिणोचतुर्थारिके । ‘ते
णं’ ति तस्मिन् यत्रासौ भगवान् देवान्दाया ग्राहण्य दशमदेवलोके प्राणतपुषोत्तरविमानात् श्रुतः ॥

सूत्रम् २—मुनिशुवत-नेमी हरिवंशसमुद्भवौ, शेषा एकविंशतिः काश्यपगोत्राः । ‘अद्भुतरत्नकाल-
समयसि’ति समयः समाचारोऽपि भवतीति कालो वर्णद्विरपि स्यात् तद्यवच्छेदार्थं समयग्रहणम्, कालेन
विशेषितः कालरूपः समयः, स चार्द्धरात्ररूपोऽपि भवति अतोऽर्द्धरात्रशब्देन विशेषितश्च, अर्द्धरात्ररूपः काल-
समयोऽर्द्धरात्रकालसमयः । स च पूर्वरात्रकालोऽपि भवत्यत एवापररात्रे, तत्र स्वप्नस्य सप्तःकलत्वात् ।
हस्त उत्तरो यासां ताः, बहुवचनं बहुकन्याणकापेक्षम् । योगः—चन्द्रेण सह सम्बन्धः । अहारव्युत्क्रान्त्या
भवत्युत्क्रान्त्या शरीरव्युत्क्रान्त्या परिव्यागेनेति, एतानि देवमवसम्बन्धीनि परित्यजति । कुक्षौ गर्भवेनोप-
मानः सन् ‘व्युत्क्रामति’ प्रविशतीत्यर्थः ॥ सूत्रम् ३—‘चहस्मानि’ति यतस्तीर्थेकरसुराः
पर्यन्तसमये अधिकतरं कान्तिमन्तो भवन्ति विशिष्टतीर्थेकरत्वलाभात्, शेषाणां तु षण्मासावशेषे काले
कान्त्यादिहानिर्भवति,

“माल्यञ्जानिः कल्पवृक्षपकम्पः, श्रीहीनाशो वाससां चोपरान्तः ।

दैर्घ्यं तन्द्रा कामरगाङ्गभङ्गो, दृष्टिभ्रान्तिर्वैपथ्यारतिश्च ॥१॥” इति ।

‘चपमाणे न जाणइ’ ति एकसामयिकत्वात् व्यवनस्य, ‘एगसामइओ नदिध उवओगो’ ति,

१ काचिद्विलिख्यते इ० जे० ॥

आवाराङ्गहृत्ती यथा—आन्तमैहर्तिकृत्वास्त्राधारिकज्ञानोपयोगस्य च्यवनकालस्य च सूक्ष्मत्वादिति । (सुप्त० २ चू० ३ पत्र ४२५) । जुए मि ति जाणइ, तिनणोवगणो होत्था जम्हा ॥ **सूत्रम् ४**—‘जं रयणिं’ति जं रयणिं सा देवणंदा माहणी सुत्तजासरा ओहीरमाणी किमुक्तं भवति । प्रचलायमाना तृतीयनिद्रावशात् चतुर्दश स्वप्नानि पश्यति ॥ **सूत्रम् ५**—‘तानि दृष्ट्वा’ ‘हृदुत्तुचित्तमाणं दिया’ हृत्तुत्तु—अप्यथै तुष्टम् हृष्टं वा—विस्मितं तुष्टं च—तोषवन्निवृत्तं यत्र तत् तथा, तद् यथा भवत्येवं आनन्दिता—ईषंभुस्सोम्यतादिभावैः समृद्धिमुपगता । सतश्च ‘नन्दिता’ समृद्धतस्तमुपगता ‘पीडमणा’ प्रीतिः—प्रीणनमाप्यायनं मनसि यस्याः सा प्रीतिमनाः । ‘परमस्तेमणस्सि’ति ‘परमसौमनस्यं’ सुष्टु—सुमनस्कता—सञ्ज्ञातं मनो यस्याः सा परमसौमनसिता । ‘हरिसवस’ति हर्षवशेन विसर्पद्—विस्तारयायि हृदयं यस्याः सा तथा । मेघधाराभ्याहृतकदम्बपुष्पमिव समुच्छ्वसितानि रोमाणि कूपकेषु—रोमरन्ध्रेषु यस्याः सा तथा । ‘सुमिणुगहं करेह’ विशिष्टफल्लभभारोग्यराभ्यादिकं विभाजयति । ‘अतुरिथं’ति देहमनष्ठाप्यरहितं यथा भवत्येवम् । ‘असंमंताए’ अनुसुक्तया ‘रायहंससरिसीए’ राजहंसगतिसदृशमेवार्थः । ‘आसत्था’ आश्रयता गतिजनितप्रभाभावात् । ‘वीसत्था’ विभ्रस्ता सक्थोभाभावादानुसुक्ता । ‘सुहासगवरगया’ सुप्तेन वा सुखं वा शुभं वा आसनवर्गता या सा तथा । करयलपरिगहियं शिरसि प्रदक्षिणावर्त्त दशनसं ‘अञ्जलिं’ मुकुञ्जितकमलाकारं कृत्वा वदतीति । ‘एवं सल्ल अहं देवाणुप्पिया’ इत्यादि सुगमम् ॥ **सूत्रम् ७**—देवानांप्रियः सोऽपि महपुण्येणं अप्पणो सामाविणं आमिनिबोधिकप्रभवेन ‘बुद्धिनिमाणेणं’ बुद्धिः—साम्प्रतदंशिनो विज्ञानं—पूर्वापराभैविभावकम्, तेन मतिविशेषमूर्तौपत्तिरयादिविबुद्धिरूपपरिच्छेदेनेति । ‘अवोग्गहणं’ फलनिश्चयम् ॥ **सूत्रम् ८**—‘ओशला णमियादि जाय सुकुमालपाणि’ अप्रे व्याख्यास्यते ॥ **सूत्रम् ९**—‘विन्नयपरिणयमिसे’ विज्ञ एव विज्ञकः स चासौ परिणतमात्रश्च कलादिविचि गम्यते विज्ञकपरिणतमात्रः । ‘जुव्वणकं’ यौवनमनुप्राप्तः । ‘रिउव्वेय’ति ऋग्-यजुः—सामा-ऽयर्षणवेदानां इतिहासः—पुराणं पञ्चमो येषां ते तथा तेषाम् । ‘चतुहं वेयाणं’ति विशेष्यपदम् । ‘निघंट-ज्झाणं’ निर्वण्ट—नामकोशः । ‘संगोवंगणं’ अङ्गानि—शिक्षादीनि पदं, उपाङ्गानि—तदुक्तार्थप्रपञ्चनपराः प्रबन्धाः । ‘सरहस्साणं’ति ऐतम्पर्ययुक्तानाम् । ‘सारए’ अप्यापनद्वारेण प्रवर्त्तकः, स्मारको वा, अन्येषां विस्तृतस्य सूत्रादेः स्मरणात् । ‘वारए’ वारकः, अनुद्वपाठनिषेधात् । ‘पारए’ क्वचित् पाठः, सूत्रवारकः, अधीतानामेषां धारणात् । ‘पारए’ पारगामी । ‘बडह्ववि’दिति षडङ्गानि—शिक्षादीनि वक्ष्यमाणानि । ‘साङ्गो-पाङ्गानां’मिति यदुक्तं तद् वेदपरिकरज्ञापनार्थम्, अथवा ‘षट्कवि’दित्यत्र तद्विचारकत्वं गृहीतम्, “विद् विचारणे” इति वचनादिति न पुनरुक्तवमिति । ‘सहिततद्विसारणं’ कापिलीयशास्त्रपण्डितः । ‘संसाणे’ति गणितकम्पेषु सुपरिनिष्ठित इति योगः । षडङ्गवेदकत्वमेव न्यूनकि—‘स्मिस्साकणे’ शिक्षा—अक्षररत्नरूप-निरूपकं शास्त्रम्, कण्वञ्च—तथाविधसमाचारनिरूपकं शास्त्रमेव, ततः समाहारद्वयदात्त शिक्षाकण्वे । ‘वागणं’ शब्दशास्त्रं । ‘छंद्’ पद्यज्ञानशास्त्रं । ‘निगक्ते’ शब्दस्युपनिषादशास्त्रं, ‘निरुक्तं पद्यञ्जनम्’ (अमि० २-१६८) इति वचनान् । ‘जोहमायणे’ ज्योतिःशास्त्रज्ञानम्, “अय पय” इत्यादि सर्वे गायत्र्यं

३

ज्ञानार्थं धातव इति। 'बभ्रवेषु' भाष्यसम्बन्धितु 'परिष्कारयेत्' 'परिष्कारकसत्केषु' 'नीतिषु' दर्शयेत्स्वित्यर्थः, 'सुपरिनिष्ठि'ति सुष्ठु निष्ठां प्राप्तः सुशिक्षित इत्यर्थः भविष्यतीति ॥ सूत्रम् १३—“तेण कालेण”
मित्यादि पूर्ववत् । 'सक्के देविदे' देवानामिन्द्रः, “इदि परमैश्वर्ये” इति वचनाद् इन्द्रनादिभ्यः, “इन्देरक्”
() औणादिकः प्रत्ययः । 'देवरत्ना' देवानां राजा, “राज कीर्ती” । 'वज्रपाणी' वज्रं

पाणौ ग्रहरणं यस्मै सः । 'पुरन्दरे' अमरादिपुराणां दास्यान् पुरन्दरः । 'सतकतू' शतं कतूनां—
प्रतिमानामभिग्रहणशेषाणां श्रमणोपासकपञ्चमप्रतिमाकाराणां वा कर्त्तिकश्रेष्ठिभवापेक्षया यस्यासौ शतकतूः ।
'सहस्रसक्के' सहस्रमद्वयं यस्यासौ सहस्रसक्कः, इन्द्रस्य किल मन्त्रिणां पञ्चशतानि सन्ति, तदीयानां चाक्षय-
मित्यप्रयोजनव्यापृततयेन्द्रसम्बन्धित्वेन विवक्षणात् स सहस्राक्षः । 'मधवं' मघा—मेघास्ते यस्य वशे सन्त्यसौ
मधवा । 'पाससासणे' पाको नाम बलवान् रिपुस्तं शास्ति—निराकरोति स पाकशसनः । 'दाहिणहृद-
लोमाहिवर्द्ध'ति दक्षिणार्द्धलोकाधिपतिः । 'वतीसविमलसयसहस्साहिवर्द्ध' द्वात्रिंशद् विमानशतसहस्राः—
लक्षा इति तेषामधिपतिः । 'एरावण'ति ऐरावणे वाहने यस्य सः । सुरेन्द्र इति । 'अरयं-
भरवधधरे' अरजांसि च तानि अम्बरवल्गाणि च—स्वच्छतया आकाशकल्पवसनानि अरजोऽम्बरवल्गाणि
तानि धारयति यः सः । 'आलइआलमउडे' आलगितमालं मुकुटं यस्य स तथा । 'नवहेमचारु-
चित्त'ति नवाम्बामिव हेमनः सक्ताभ्यां चारुचक्राभ्यां चञ्चलाम्यां कुण्डलाम्यां बिलिख्यमानो गण्डी
यस्य स तथा । 'महइदण' महाकटस्या संपस्तुतत्रादिराजचिह्नरूपया । 'महमुदण' महाबाह्या आभ-
रणादिसम्बन्धितया । सर्वजुषा वा—उचितेष्टवस्तुषट्पदनालक्षणया ॥

सूत्रम् १४—“सामणिय”ति
समानया—इन्द्रजित्तया कटुया चरन्तीति सामनिकाः । 'तायत्तीसाए'ति त्रयस्त्रिंशतः 'तायत्तीसाणं' मन्त्रि-
कल्पानाम् । 'लोमपालाणं'ति सोम-यम-वरुण-वैश्रवणानाम् । 'आगमहिंसाणं'ति पौलोमी-श्वची-
प्रसूतानाम् । सपरिकराणां 'तिहं परिसाणं' । 'सतम्हं अणिमाणं' गान्धर्विक-नाट्या-ऽश्चर्य-हस्ति-भट्ट-
वृषभानीकानाम्, एषामनीकाधिपानां च । 'चउण्हं चउरासीणं आयरक्क'ति आयरक्षाः—अङ्गरक्षकानीयाः ।
'अन्नेसि' इत्यादिकानां 'आहेवसे' आधिपत्यं—अधिपतिकर्म । 'परिवचं' पुरोवर्तिवं—अग्रगमित्वम् ।
'स्वामिवं' स्वामिभावम् । 'महोवं' पोषकत्वम् । 'महत्तराणं' महान्तं (महद्) गुरुत्वं, तरशब्दो गुरुत्व-
रुदात्तकः । आणेसरसं—आज्ञेयस्य—आज्ञाप्रधानस्य सतः अन्तः सेनाधिपत्यं तत् तथा । कस्यन् अन्वैः, पाठयन्
स्वयमिति । 'महयाहय'ति आहतमहता रणेनिति, अथवा 'अहय'ति अहूतानि—अग्राहूतानि नाट्य-गीत-
वाद्यतानि, अहतेभ्यः—मुख-हस्त-दण्डादिभिः शङ्ख-पट्ट-कलपादिभ्यो वैद्यविशेषेभ्यः आकुटयमानेभ्यो
वा, शङ्खाः—पतीताः, शङ्खिका—हस्तशङ्खः, सरसुहिका—काहल्यं, पोषा—महती काहल्यं, पिरीपरिया—कोलिक-

१ “महयाहयवहणीषवाहयसलसलियसुरमुहीपोषापिरिपरियाणवपहइमहोरोमभेरीककरीहुहुदिततविततवण-
कुसिरलेतीतलताल्लुधियसुइयपहइमहयरेणं” इति पाठानुसारेण टिप्पणकृता व्याख्येयसमाधत्ति,
नीचल्लय्योऽयं यत्तस्मो वा परतः कथयिष्यामि अन्त्यज कीर्त्तयिगमादावपि चेति ॥

२ चादित्रयि— ३० ॥ ३-का, वृक्षा-महती ६० ॥

पुटकावनदमुखो वायवविशेषः, पणवः—भाण्डपटहो लघुपटहो वा, तदन्वस्तु पटह इति, 'भेम'ति टका, 'होरम'ति रुदिगम्या, 'मेरी' ग्हाढका, 'मल्ल'ति बलयाकारो वायवविशेषः, 'दुन्दुभि'ति देववायविशेषः, अथोक्तानुत्संगहद्वारेणाह—ततानि—वीणादिकाणि, तज्जनितशब्दा अपि तताः, एवमन्वदपि पदत्रयम्, नवरमयं दिशेषस्ततादीनाम्—“तत् वीणादिकं हेयं १, विततं पटहादिकम् २ । घनं तु कांस्यतालादि ३, वीत्यादि छुषिर्भूतम् ४॥१॥ तथा तन्त्री—वीणा, तलतालाः—हस्ततालाः, तला वा—इस्ताः तालाः—कांसिकाः, 'तुडि'ति शेषतृयाणि, तथाकारो ध्वनिसाधर्म्याद् यो घटङ्गः—मर्दकः पटुनादः—दक्षपुरुषेण प्रवायत इति, एतेषां द्वन्द्वः, अत एषां स्वरः स तथा तेन । 'भोगभोगाहं'ति भोगार्हान् भोगान्—शब्दारीन् सुन्नानो विहरति स्म ॥

सूत्रम् १५—“केवलकल्पं”ति केवलः—परिपूर्णः कल्पत इति कल्पः—स्वकार्यकरणसमर्थः, अथवा केवलकल्पः—केवलज्ञानसदृशः परिपूर्णतासाधर्म्यत् । ‘कड’ति कटकाणि—बाहुवलकाणि, चुटिकाः—बाहुखकाः, केयूराणि—अङ्गदाः बाहुमुखविभूषणाणि, मुकुटः—शिरोविभूषणम्, कुण्डलानि—कर्णभरणानि, हाराः—सूक्तमया अष्टादशसरिकादयः ॥ **सूत्रम् १७**—“उगकुलेषु व”ति उग्राः—आदिकरस्थापिता आरक्षकवंशजाताः, भोगाः—तेनैव स्थापितमुखवंशजाताः, राजन्याः—भगवद्वयस्यवंशजाः, क्षत्रियाः—राजकुलीयाः, इक्ष्वाकाः—इक्ष्वाकुवंशजाः, हरिवंशस्तु—हरिवर्षादानीतपुगलप्रभवः । ‘अन्यतेषु वा तथाप्रकारेषु विशुद्धजातिकुलवंशेषु’ इति भगवान् भटाः—शौर्येभ्यः, योगाः—तेभ्यो विशिष्टतराः, मल्लकिनो छेच्छकिनश्च—राजविशेषाः, राजानः—वृत्ताः, ईश्वराः—युवराजादयः, तदन्ये च महर्षिः, तत्त्वराः—प्रत्युत्तरपतिवित्तीर्णपट्टबन्धविभूषिता राजस्थानीयाः, माण्डविकाः—सन्निवेशनायकाः, कोडुम्बिकाः—कतिपयकुटुम्बप्रभवो राजसेवकाः ॥

सूत्रम् २६—हरिणेगमेवीति हेयम्, ‘त्रेडन्वियसमुष्पाणं’ति वैकियकरणाय प्रयत्नविशेषेण ‘समोहनद’ समुपहन्यते—समुपहतो भवति समुपहन्ति वा प्रदेशान् विक्षिपतीति । तत्स्वरूपमेवाह—“संखेज्जाहं”ति दण्ड इव दण्डः—ऊर्ध्वाधायतः शरीरबाह्येण जीवप्रदेश कर्मपुद्गलसमूहः । तत्र च विविधपुद्गलानादत्ते इति दर्शयन्नाह—तद्यथा, ‘रत्नानां’ कर्केननादीनाम् । इह च यद्यपि रत्नादिपुद्गला औदारिकाः वैकियसमुद्घाते च वैकिया एव प्राप्या भवन्ति तथापीह तेषां रत्नादिपुद्गलानामिव सास्ता-प्रतिपादनाय रत्नानामित्युक्तम्, तच्च रत्नानामिकेत्यादि व्याख्येयम् । अन्ये त्वाहुः—औदारिका अपि ते गृहीताः सन्तो वैकियतया परिगमन्तीति । यावत्करणादिदे दृश्यम्—“वदराण” मियादि । किम्? अत आह—“अहावाये” यथावादान्—असारान् पुद्गलान् परिज्ञातयति दण्डनिसर्गगृहीतान् । यच्चेत्तं प्रज्ञापना टीकायाम्—“यथास्थूलान् वैकियपुद्गलान् वैकियशरीरनामकर्मपुद्गलान् प्राग्बद्धान् शातयति” (समु० पद ३६ पत्र ५६०) इति तत् समुद्घातशब्दसमर्थनार्थमनाभोगिर्ग वैकियशरीरकर्मनिर्जरणमाश्रियेति । ‘अहासुतुये’ति यथासुप्तान् ‘परियाह’ति पयोदत्ते, दण्डनिसर्गगृहीतान् सामस्येनादत्त इत्यर्थः ॥

सूत्रम् २७—“दोचं पि” द्वितीयमपि वारं समुद्घातं करोति चिकीर्षितरूपनिर्माणार्थम् । ‘कुण्डसि० साहरह’ गन्धसाहरणसूत्रं भगवतीसम्बन्धि यथा—हरी णं मंते । नेगमेसी सकदूण इथीगन्धं साहरमाये

२ “रयागर्जं जाव अहारायरे” इति सूत्रपाठः टिप्पणकृतां छम्मतः ॥

५

किं गम्भाओ गम्भं साहरइ १ गम्भाओ जोणिं साहरइ २ जोणीओ गम्भं साहरइ ३ जोणीओ जोणिं साहरइ ४ ! नो गम्भाओ गम्भं साहरइ, नो गम्भाओ जोणिं साहरइ, परामुसिय परामुसिय अवावाहं अवावाहेणं जोणीओ गम्भं साहरइ, नो जोणीओ जोणिं साहरइ । पहू णं भंते ! हरिणेगमेसो सकरूप इथीगम्भं नहरिंस्ति वा रोमकूबंसि वा साहरित्तए वा नीहरित्तए वा ! हुंता पहू, नो चेव णं तस्स गम्भस्स आवाहं वा विवाहं वा उप्पाइज्जा छविछेयै पुण करिज्जा एसुहुमं च णं साहरिज्ज वा नीहरेज्ज वा (सं० ५ उ० ४ सू० १८७ पत्र २१८) ॥ व्याख्या—तत्र 'हरिः' इन्द्रस्तम्भन्विवाद् 'हरिः', नैगमेसी नाम 'सकृद्दू' शकृदतः शकादेशकारो पदायनोकाधिपतिः येन शकादेशाद् भगवान् महावीरो देवानन्दगर्भात् त्रिशलागर्भे संवृत्त इति । 'इथीगम्भं'ति श्रियाः सम्बन्धी गर्भः—सजीव-पुद्गलपिण्डकः क्षोभमूर्त्ति 'संहरमाणे' अन्यत्र नयन् । इह चतुर्भङ्गिका—तत्र 'गर्भाद्' गर्भाशयान्वये 'गर्भे' गर्भाशयान्तरं 'संहरति' प्रवेशयति 'गर्भे' सजीवपुद्गलपिण्डलक्षणमिति प्रकृतमित्येकः १ । तथा 'गर्भाद्' अवधेः 'योनि' गर्भनिर्गमद्वारे संहरति, योन्या उदरान्तरं प्रवेशयतीत्यर्थः २ । तथा 'योनीतः' योनिद्वारेण निष्काश्य 'गर्भे संहरति' गर्भाशयान्तरं प्रवेशयति ३ । तथा 'योनीतः' योनेः सकाशाद् योनि 'संहरति' नयति, योन्या उदरान्तराज्ज योनिद्वारेणैवोदरं प्रवेशयतीत्यर्थः ४ । एतेषु शेषनिषेधेन तृतीयमनुजानन्नाह— 'परामुसिय परामुसिय' परापृश्य परापृश्य—तथाविधकरणव्यापारेण संस्तुर्य संस्तुर्य क्षोभं 'अव्यावाध-मव्यावाधेन सुखं सुखेनेत्यर्थः 'योनीतः' योनिद्वारेण निष्काश्य 'गर्भे' गर्भाशयं संहरति गर्भमिति प्रकृतम् । यच्चेद् योनीतो निर्गमनं क्षोभमस्थोक्तं तल्लोक्यवह्मरानुवर्त्तनात्, तथाहि—निध्नोऽनिध्नो वा गर्भः स्वभावाद् योयैव निर्गच्छति । अयं च तस्य गर्भसंहरणे आचार उक्तः । अथ तत्सामर्थ्यं दर्शयन्नाह—'पमू णं नहरिंस्ति वा' नखाग्रे 'साहरित्तए' संहरन्—प्रवेशयितुं 'नीहरित्तए' विभक्तिपरिणामेन नखशिरसो रोमकूपाद्वा नीहन्—निष्काशयितुम् । 'आवाहं' ईषदवायं 'विवाहं'ति विशिष्टवाधाम् । 'छविछेयं'ति शरीरच्छेदं पुनः कुर्यात्, गर्भस्य हि छविच्छेदमकृत्वा नखाग्रे प्रवेशयितुमशक्यत्वात् । 'एसुहुमं च णं' इति सूक्ष्ममिति—एवं लघ्विति ॥

सूत्रम् ३०—'हिताणुकपण्णे' हितः शकस्य आत्मनश्च, अनुकम्पको भगवतः । अत्र चूर्णिः—'हिओ सकस्स अप्पणो य, अणुक्कंओ भगवको ॥' **सूत्रम् ३१—**'त्तिनाणोमए० साहरिजिस्सामि' इत्यादि षववनवद् द्वेयम् ॥ **सूत्रम् ३३—**'तंभि तारिसमंसि' तस्मिन्नाहशके—वक्तुमशक्यस्वरूपे पुण्यवतां योग्य इत्यर्थः । अन्तिमतरओ 'सचित्ते' विचित्रकर्मयुक्ते भित्तिभागे बाहिरओ 'दूमितं' धवलितं 'पट्टं' पट्टं कोमलपाषाणादिना अत एव 'मट्टं' मसृणं यत्तथा तस्मिन् । 'विचित्तउल्लोय' विचित्रः—विविधविचित्रयुक्तः उल्लोकः—उपरिभागो यत्र चिद्विषयं—दीप्यमानं तलं वा—अधोभागो यत्र तत्तथा । 'मणिरयणं' मणिरत्नप्रणशितान्धकारे । 'बहुसम'ति पञ्चवर्णमणिकुट्टिमकलिते । 'पंचवन'ति पञ्चवर्णेन सत्सेन सुरभिणा च मुक्तेन—निक्षिप्तेन पुष्पपुञ्जलक्षणेनोपचारेण—पूजया कलितं यत् तत् तथा तत्र । 'कालागुरु' कालागुरुप्रभृतीनां धूलानां यो मयमवायमानो गन्ध उद्धतस्तेनाभिरामं—रम्यं यत् तत् तथा तत्र । कुंदुरक्कं—बीडा तुरक्कं—सिंहकं 'सुगंधि'ति सुगन्धयः सदगन्धाः प्रवरवासाः सन्ति यत्र तत्तथा

२

१

तत्र । 'गंवद्वि'चि सौरम्यातिशयात् सदगन्धद्वयगुटिकाकल्पे । 'तंसि तारिसर्गसि'चि । 'सहालिङ्गनकस्या' शरीरप्रमाणेन गण्डोपधानेन यत्तत्र । 'उभयो विन्वोयणे' 'उभयतः—शितोत्तपदान्तावाश्रित्य विन्वोयणे—उपधानके यत्र तत्तथा । 'उभयो उन्नत्' उभयतः उन्नते । 'मञ्जोगय' मध्ये नतं च—निम्नं गंधीरं च गह्वराद् यत्तत्र, अथवा 'मय्येन च' मध्यभागेन च मग्भीरम् । 'पन्नत्तगविन्वोयण'चि क्वचिद् दृश्यते, तत्र च सुपरिकर्मितगण्डोपधाने इत्यर्थः । 'गंगापुलिण' गङ्गापुलिणवाल्काया योऽत्रशालः—अवदलनं पादादि-न्यासे अधोगमनमित्यर्थः तेन सहशर्कं अतिनम्रत्वाद् यत्तत्तथा तत्र, दृश्यते च हंसतूष्ण्यादीनामयं न्याय इति । 'ओअधियं' परिकर्मितं यत् क्षौमिकं दुकूलं—कार्पासिकमतसीमयं वा वर्धं तस्य युगलापेक्षया यः पट्टः—शटकः स प्रतिच्छादनं—आच्छादनं यस्य तत् तथा तत्र । 'सुविरिद्य' सुष्ठु विरचितं रज्जुकार्पा—आच्छादनविशेषो अपरिभोगावस्थायां यस्मिस्तत् तथा तत्र । 'रत्तमुअ' रत्तांशुकसंहृते—मशकगृहामिधानवखविशेषावृते । 'आईग' आजिनकं—चर्ममयो वखविशेषः, स च स्वभावादतिक्रामलो भवति, क्लृप्तं च—कर्पासपत्रम्, वूरं—वनरातिविशेषः, नवनीतं—प्रक्षणम्, तूलं च—अर्कतूलमिति इन्द्रः, एतेषामिव स्पर्शो यस्य तत्तथा तत्र । 'सुगेववरकुसुम' सुगन्धीनि यानि वरकुसुमानि चूर्णाः—एतद्यतिरिक्तास्तथाविधशयनोपचाराश्च तैः क्लृप्तं यत्तत्तथा तत्र । 'अड्दरात्' समयः समाचारोऽपि भवतीति काळेन विशेषितः, काळरूपः समयः, स चार्द्ध-रात्रोऽपि भवतीति अतो अर्द्धरात्रशब्देन विशेषितः, ततश्चार्द्धरात्ररूपः कालसमयोऽर्द्धरात्रकालसमयः, स च पूर्वरात्रकालोऽपि भवति अत एवापररात्रे, तत्र स्वप्नस्य सद्यःफलत्वात् तत्र । 'सुत्तजारा' नातिमुसा नातिजागरेति भावः । किमुक्तं भवति ! 'ओहीरमाणी' प्रचलायमाना । 'ओराळानि' प्रधातानि 'कस्याणानि' श्रेयस्कारीणि 'शिवानि' अनुपदवकारीणि 'धन्यानि' धर्मपनप्रापकानि, मङ्गल्यविधायकानि मङ्गल्यानि हितार्थप्रापकानीति वा । 'गयवसहे'त्यादि ॥ सूत्रम् ४९—५१—'अतुरियं' देहमनश्चापररहितं यथा भवत्येवं 'असंभताए' अनुमुकया अविलम्बितया 'रायहंससरिसीए' राजहंससदृशया इत्यर्थः 'जेणेव सिद्धये जाव निसीयइ' । 'आसत्था' आश्रयता गतिजनितश्रमाभावात् । 'वीसत्था' विषयता सङ्क्षोभाभावादनुसुका । 'सुहासण' सुखेन वा सुखं वा शुभं वा आसनवरे गता या सा तथा । 'सिद्धये जाव फलविसेसे यदिसिइ' ॥ सूत्रम् ५२—'एयमट्ठं सोच्चा हट्ठुत्तं' दृष्टुत्तः अयन्तं दृष्टं वा तुष्टं वा विरहितं चित्तं यस्य सः । आनन्दितः—ईषन्मुखसौम्यतादिभावैः समृद्धिमुपगतः । ततश्च 'नंदिये' चि नन्दितस्त्वेव समृद्धतरतामुपगतः । 'पीइमणे' प्रीतिः—प्रीणनं मनसि यस्य सः । 'परमसोमणविण' परमं सौमनस्यं—सुमनस्कतासंज्ञातं मनो यस्य सः । 'धाराइय' धाराहतनीपः—कदम्बः सुरभिकुसुममिव 'चंचुमाल-इए'चि पुलकितानुः—शरीरं यस्य स तथा । किमुक्तं भवति ! 'ऊसवियरोम' उच्चैश्चसितानि रोमाणि कूपेषु—तद्वेषेषु यस्य स तथा । 'महपुव्वेणै' अभिनिबोधिकप्रभवेन 'बुद्धिविन्नाणेण' बुद्धिः—प्रवक्षदृशिका विज्ञानं—अतीतानगतवस्तुसूचकं तेन, मतिविशेषभूतौत्पत्तिक्यदिवुद्धिरूपपरिच्छेदेन । 'अथोगहणं' फल-

१ 'धाराइयनीवसुरहिकुसुमचंचुमालइए ऊसवियरोमकूवे' इति पाठः टिप्पणकृतः सम्मतः ॥

निश्चयम् ॥

सूत्रम् ५३—अरोग्यं-नीरोगता, तुष्टिः-हृदयतोषः, दोषावुः-आयुषो बृद्धः, कल्याणानि-अर्थप्राप्तयः, मङ्गलानि-अनर्थप्रतिघाताः। 'तिसिलि स्वतिघाणि जाव हूमिणा विद्धा'। अर्थलाभो भविष्यतीति शेषः। 'अहं कुलकेज' केतुः चिह्नं खज इत्यनर्थान्तरम्, केतुरिव केतुरमुत्तत्वात्, कुलस्य केतुः कुलकेतुस्तम्, एवमन्यत्रापि। 'कुलदोषं' दीप इव दीपः प्रकाशकत्वात्। 'कुलपञ्चयं' कुलपर्वतोऽनभिभवनीयस्थितिराश्रयसाधन्यात्। 'कुलवडिसयं' कुलवत्सकः-शेखर उत्तमत्वात्। 'कुलनिलयं' तिलकः-विशेषकः भूषकत्वात्। 'कुलकितिकरं' इह कौर्तिरेकदिगामिनी प्रसिद्धिः। 'कुलदिणयरं' कुलस्य दिनकरः कुलप्रकाशकत्वात्। 'कुलहारं' कुलस्वाधारः कुलधारः पृथ्वीवत्। 'कुलविवरणकरं' विविधैः प्रकारैर्वर्द्धनं धन-धान्य-पुत्र-कलत्र-मित्र-हस्त्य-यादिभिरिति। 'कुलनंदिकरं' सप्रसिद्धहेतुत्वात्। 'कुलजसकरं' सर्वदिगामिकप्रसिद्धिविशेषः 'कुलपायवं' पादप आश्रयणीयच्छाययत्वात् तत्करणशीलम्। 'सुकुमाल' सुकुमालौ पाणि-पादौ यस्य तम्। 'अहीणपुनपंचिदिय' अहीनानि-स्वरूपतः पूर्णानि-संख्यया पुष्पानि-पूतानि वा पञ्चेन्द्रियाणि यस्य तत् तथा, तदेवंविधं शरीरं यस्य तम्। तथा 'लक्ष्मणवञ्जण'ति लक्षणानि-स्वस्तिकादीनि व्यञ्जनानि-मगतलक्षादीनि तेषां यो गुणः-प्रशस्तता तेनोपेतः-युक्तो यः स तथा तम्। अथवा सहजं लक्षणम्, पश्चाद्भवं व्यञ्जनमिति, गुणाः-सौभाग्यादयः लक्षणव्यञ्जनानां वा ये गुणास्तेरूपेतं-युक्तं यं तं तथा। 'मानोम्मान' तत्र मानं-जलद्रोण-मानता, जलभूतकुण्डिकायां हि मातव्यः पुरुषः प्रवेशते, तत्रवेशे च यञ्जलं ततो निःसरति तद् यदि द्रोण-मानं भवति तदाऽसौ मानोपेत उच्यते। उन्मानं तु-अर्द्धभारमानता, मातव्यपुरुषो हि तुलारोपितो यद्वै-भारमानो भवति तदा उन्मानोपेतोऽभास्यते। प्रमाणं पुनः-स्वाङ्गुलेनाष्टोत्तरशताङ्गुलोऽध्ययता। यदाह-जलद्रोणमद्वभारं, समुद्राहं समुत्तिष्ठो उ जो नव उ। माणुमाणदमाणं, तिदिहं खलु लक्ष्मणं एयं ॥ १ ॥ स्वमुखानि द्वादशाङ्गुलप्रमाणानि नवभिर्गुणितान्यष्टोत्तरं शतपङ्क्तानां भवति शेषपुरुषलक्षणमेतत्, तीर्थकरास्तु दिशताङ्गुलशतमाना भवन्ति तैः परिपूर्णं लक्षणमिदमिति। अतः सुजातसर्वज्ञसुन्दराङ्गम्। ससिसोमाकारं 'कान्तं च' कमनीये तम्। अत एव प्रियं द्रष्टृणां दर्शने-रूपं यस्य स तथा तम्। 'दारकं' पुत्रं जनिष्यसे ॥ **सूत्रम् ५४—**'से धिय णं' स चासौ दारक उन्मुकबालभावः 'विनय' विज्ञ एव विज्ञकः परिणतमात्रश्च कलादिष्विति गम्यते विज्ञकपरिणतमात्रः। यौवनमनुप्राप्तः 'शूरः' दानतोऽभ्युपेतनिर्वाहणतो वा, 'धीरः' परैरशोभ्यः, 'वीरः' संप्राप्तः, 'विक्रान्तः' परक्रीयभूगण्डलकमणतः। 'विच्छिन्नविपुलबलवाहणे' विस्तीर्णविपुले-अतिविपुले बल-वाहने-सैन्य-गवादिके यस्य स तथा। 'रजवद्'ति राज्यपतिः स्वतन्त्रमित्यर्थः भविष्यतीति ॥ **सूत्रम् ५५—**सा एवं श्रुत्वा जाव एव वयासी ॥ **सूत्रम् ५६—**'एवमेयं' एवमेतत् स्वामिन्! यथैतद् यूयं वदत। 'तद्मेयं' तथैतद्विशेषः। 'अवितद्मेयं' सत्यमेतदित्यर्थः। 'असंदिग्धमेयं' सन्देहवर्जितमेतत्। 'इच्छिय-मेयं' इष्टमेतत्। 'पडिच्छियमेयं' प्रतीप्सितं प्राप्तुमिष्टम्। 'इच्छिय-पडिच्छियमेयं' युगपदिप्सा-प्रतीप्सा-विषयत्वात्, 'इच्छियपडिच्छिये वा' उभयधर्मयोगाद् अत्यन्तादरव्यापनाय वा स्वामिन्। राज्ञा मुकलिता स्वशयनीये उपागच्छति। एवं वयासो ॥ **सूत्रम् ५७—**मम 'एते' स्वप्ना इत्यर्थः 'उत्तम'ति स्वरूपतः 'पहाण'ति अर्थप्राप्तिरूपप्रधानफलतः 'मंगल'ति अनर्थप्रतिघातरूपफलापेक्षयेति स्वप्ना इति अन्यैः

पापसञ्चयैः प्रतिहनिष्यन्ति इति कृत्वा देवगुरुजनसम्बद्धाभिः प्रशस्ताभिर्मङ्गल्याभिर्धार्मिकाभिः 'लघाभिः' मनोज्ञाभिः कथाभिः 'सुविणजागरियं' स्वप्नसंरक्षणाय जागरिका-मिद्रानिवेषः स्वप्नजागरिका तां 'पडिजाग-रमाणी' प्रतिजाग्रतो कुर्वतो आभीक्ष्ये च द्विवचनं 'विहरति' आस्ते स्म ॥ सूत्रम् ५८—'तण्णं से सिद्धये जाव बाहिरियं उवडागसालं' 'कौटुम्बिकपुरुषान्' आदेशकारिणः शब्दयति । 'गोदय' सुगन्धोदकेन सिक्ता शुचिका-पवित्रा सम्मार्जिता-कचवरापनयनेन उपलिप्ता-छाण्डादिना या सा तथा ताम्, इदं च विशेषणं 'गन्धोदकसिकसम्मार्जितोपलिप्तशुचिकाम्' इत्येवं दृश्यम्, सिक्ताद्यनन्तरमाविव्रात शुचिकवस्येति । 'सुगंधव-रपंचवन्नपुष्पोदयारकलिय'मित्यादि पूर्ववद् व्याख्येयम् ॥ सूत्रम् ६०—'कल्लं पाउपभावाए' 'कल्लं'ति श्वः प्रादुः-प्राकाश्ये, ततः प्रकाशप्रभातायां रज्ज्याम् । 'कुल्लोत्पलकमलकोमलोमीलिते' कुल्लं-विकसितं तच्च तदुत्पलं च फुल्लोत्पलम्, तच्च कमलश्च-हरिणविशेषः फुल्लोत्पलकमलौ तयोः कोमलं-अकरोरमुन्मीलितं-दलानां नयनयोश्चोन्मीलनं यस्मिन्तत्तथा तस्मिन् । अथेति रजनीदिभातातानन्तरं पाण्डुरे रक्ताशोऽप्रकाशे किंशुकस्य शुक्लमुखस्य सुज्वाद्दृश्य एवं 'बन्धुजीवादि जाव हिगुल्यनियरातिरेयेहेतसरित्ते' एकार्थः येतानि, एतेषां रागेण सदृशो यः स तथा तस्मिन् । तथा कमलाकराः-हृदादयस्तेषु षण्डानि-नलिनी षण्डानि तेषां बोधको यः स कमलाकरषण्डबोधकस्तस्मिन् । 'उत्थिते' अभ्युदगते, कस्मिन् ? इत्याह-सूरे । पुनः किम्भूते ? इत्याह-सहस्तरास्मि ॥ सूत्रम् ६१—'तस्स य करपहारपरदम्मि अंधकारे जाव अट्टणसालं' सुगमम् । 'अट्टणसालं'ति व्याघ्रमशाला । 'अणेगवायाम्' तत्र च अनेकानि व्याघ्रमायान् यानि योग्यादीनि तानि तथा तैः । तत्र योग्या-गुणनिका, क्लान्तमुल्लङ्घनम्, व्यामर्दनं-परस्परैणाह्ममोटनम् । सयं वाराओ पक्कं जं तं सयपागं, सण वा काहावणाणं पागो । 'पीणिज्जेहि'ति रसाद्वातुवसमकारोहि 'दीणिज्जेहि' अग्निजणणेहि 'दप्पणिज्जेहि' बलकरेहि मंस-ऽद्विवदणेहि 'तिप्पणिज्जेहि' मंसोवचयकरेहि । छेया-वाव-त्तरीकलपडिया, दस्सा-अविलंबियकाशी, पत्तट्ठा-वाग्मिनः, निउणा-मोडाकुशलाः ॥ सूत्रम् ६२—'शुद्धोदकं उण्णोदकम् । 'पम्हलसुकुमालाए' परमवत्या सुकुमालया चेत्यर्थः, 'मेषकासाइय' गन्धप्रधानया कषायरक्तशार्पिकेत्यर्थः । 'नासानीसास' नासानिःश्वासवातवाश्चमत्तिलकुवात् चक्षुर्हैरं लोचनानन्ददायक-त्वात् चक्षुरेवकं वा धनत्वात्, 'दणफरिस' प्रधानवर्णस्य स्पर्शमित्यर्थः, हयललायाः सकाशात् पेलवं-सुदु अतिरेकेण-अतिसयेन यत्तत्तथा । कनकेन संचितं-मण्डितं अन्तयोः-अञ्चलयोः कर्म-वानलक्षणं यद्य तत्तथा तेन दूष्यत्वेन संवृतः । 'हारं'ति अष्टादशसरिकम्, अर्द्धहारं-नवसरिकम् । एवं जहा सूरियाभस्स अलंकारे तदेव । स चैवम्—'एगावलि पिणद्धे' इत्यादि सूत्रम् (राजप्रश्नीय ० १३७ पत्र

१ अत्र टिप्पणककृता राजप्रश्नीयोपाङ्गांशुसारिवाचनानामेदमनुसृत्य लिपितं हायते, स च वाच-नामेद एवैषः स्यात्—'नासानीसासवायषोऽङ्ग-चक्षुसुद्धर-वक्त्रफरिसजुल-हयलालापेलवातिरेग-अचल-कणमक्षधिर्यतकम्मदूसरयणसंवुप इति । नैष वाचनानामेदोऽस्मानिदमवत्त्वम् ॥

'नृबामिर्निम सकलपार्थिवरत्नवर्चवाते देवेन्द्रमनुष्येन्द्रमूर्धकृतनिवासो मिश्रोयामल्लाशान्तिरोगप्रमुस-दोषापहारकरी प्रवरलक्षणोपेतः परममङ्गलभूत आभरणविशेषः ।' इति राजप्रश्नीयवृत्तौ पत्रं २५२ ॥

९

२५१)। तत्रैकावली-विचित्रगणिमयी । मुक्तावली-केवलमुक्तामयी । कनकावली-सौवर्णगणिमयी । रत्नावली-रत्नमयी । अक्षदं केयूरं च-बाह्याभरणविशेषः, एतयोश्च यद्यपि नामकोरो एकार्थतोक्ता तथापीहकारविशेषाद् भेदोऽवगन्तव्यः । कटक-कलाचिकारभरणविशेषः । तुटिक-बाहुरक्षिका । कटिसूत्रं-सारसना, रत्नमयभुजपण्टिकाकलिता स्त्रीणां सा भवति । दशमुद्रिकानन्तकं-हस्ताङ्गुलिमुद्रिकादशकम् । वक्षःसूत्रं-हृदयभरणभूतं सुवर्णसङ्कलम् । 'वेच्छीसुतं'ति पाठान्तरम्, तत्र वैकक्षिकासूत्रं-उत्तरासङ्गपरिधानीयं सङ्कलकम् । सुरवी-सुरजाकारमाभरणम् । कण्ठसुरवी-तदेव कण्ठासन्नतरावस्थानम् । प्रलम्ब-सुम्बनकम् । कुण्डलानि-कर्णभरणानि । मुकुटः-शिरोभूषणम् । 'वृढामणिः-केशालंकरणम् । धावनान्तरे त्वयमलङ्कारवर्णकः साक्षाद्विहित एव दृश्यते । 'रयणसंकलुकदं'ति रत्नसङ्कटं च तदुक्तं च-उत्कृष्टं रत्नसङ्कटोऽकटम् । 'गंथिम' इह ग्रन्थिमं-ग्रन्थननिर्वृतं सूत्रमथितमात्रादि । वेष्टिमं-वेष्टननिष्पन्नं पुष्पलैर्मूसकादि । परिमं-येन वंशशालाकामयं पञ्जरकादि कूर्चादि वा पूर्यते । सहातिमं तु-यत् परस्परतो नात्र सङ्घातेन सहायते । 'अलंकिय' अलङ्कृतवत्सौ-कुलाङ्कुरोऽत एव विभूषितश्च-सञ्जातविभूषणैश्चलङ्कृत-विभूषितः। 'वेरुलियमिसंतदं'ति मिसंतं-दीप्यमानदण्डम् । 'पलंबसकोरिंटमल्लदामं'सकोरिण्टकानि-कोरिण्टक-पुष्पगुच्छयुक्तानि मांस्यदामानि-पुष्पमात्रा यत्र । 'चंदमण्डलनिभं' परिपूर्णचन्द्रमण्डलाकारं उपरि धृतं यैत्राऽऽस्ते तत्तथा । 'नागामणिकगण' नागामणिकनकरत्नानां विमलस्य महाहैत्य तपनीयस्य च सत्कारतुङ्गवलो विचित्रो दण्डो यथोक्ते तथा । कनकतपनीययोः को विशेषः ? उच्यते-कनकं पीतम्, तपनीयं रक्तमिति । 'चिच्छिआउ'ति दीप्यमाने, लीने इत्येके । 'सर्वंककुंद'ति । शङ्काङ्कुन्द-दकरजसाममृतस्य मथितस्य सतो यः फेनपुञ्जः तस्य च सन्निकारो ये ते तथा । इह च अङ्कः रत्नविशेष इति । 'चामराभ्यो' यद्यपि चामरशब्दो नृपसकलित्तो रूढस्तथापीह लीलिङ्गतया निर्विष्टः, तथैव कचिद् रूढिवादिति । 'अणेग-गणनायग' तत्रानेके गणनायकाः-प्रकृतिमहत्तराः, दण्डनायकाः-तन्त्रपालाः, राजानः-माण्डलिकाः, ईश्वराः-युवराजाः, तलवराः-नरपतिप्रदत्तपट्टबन्धविभूषिता राजस्थानीयाः, माडम्बिकाः-छिन्नमडम्बा-धिपाः, कोटुम्बिकाः-कतिपयकुटुम्बप्रभवोऽवलगाकाः, मन्त्रिणः-प्रतीताः, महामन्त्रिणः-मन्त्रिमण्डलप्रधानाः, हस्तिसाधनोपरिका इति वृद्धाः, गणकाः-गणितज्ञा ज्योतिषिकाः, भाण्डगारिका इत्यन्ये, दौवारिकाः-प्रतीहाराः, अमात्याः-राज्याधिपत्याकाः, चेठाः-पादमूलिकाः, पीठमर्दाः-आस्थाने आसनासीनसेवकाः, वयस्या इत्यर्थः, नगराः-नगरवासिप्रकृतयः, नगरं इह सैन्यनिवासिप्रकृतयः एतदपि दृष्टम्, निगमाः-कारणिका वणिजो वा, श्रेष्ठिनः-श्रीदेवताप्यासितसौवर्णपट्टविभूषितोत्तमाङ्गाः, सेनापतयः-सैन्यनायकाः, सार्थवाहाः-प्रतीताः, दूताः-अन्येषां राजादेशनिवेदकाः, सन्धिपालाः-राज्यसन्धिरक्षकाः, एतेषां द्वन्द्वस्तेः, इह तृतीया-बहुवचनलोपो द्रष्टव्यः । 'सद्धि' सार्द्धं सहेत्यर्थः, न केवलं तत्सहितत्वमेव, अपि तु तैः समिति-समन्तात् परिवृत्तः-परिकरित इति ॥

सूत्रम् ६३-अहियपेच्छणिज्जं 'महगवपरपट्टणुगयं' महाप्या च

१ एतद्वर्णनापिका टिप्पणी अष्टमपत्रे मुद्रितेति तत् यत्र द्रष्टव्या ॥ २ * लम्बूलकादि ० ॥

३ यद् राजते तं ० ॥

३

१०

सा वरपत्नोद्गता च—वरवज्रोपतिस्थानसम्भवेति समासः अतस्ताम्, वरपद्मनाम्ना प्रधानवैश्वनाकादुद्गता—
निर्गता या सा तथा ताम् । 'सन्दृष्ट'ति सूक्ष्मपदसूत्रमयो भक्तिशतचित्रः तानः—ताननको यस्यां सा तथा
ताम् । 'सययसमुच्य'ति सततै—सर्वकालं समुचिता । ईहामृगाः—वृकाः, ऋषभाः—वृषभाः, तुंग-करि-
विहगाः—प्रतीताः, व्यालाः—घापदा भुजगा वा, किन्नराः—व्यन्तरविशेषाः, शरभाः—आरव्याः, अष्टापदाः—
महाकायाः, चमराः—आटव्यगवाः, कुञ्जराः—गजाः, वनलताः—अशोकादिलताः, पद्मलताः—पद्मिन्यः,
प्लतायां यका भक्तयः—विच्छिन्नयस्तामिच्छिन्ना या सा तथा । 'अभिन्तरिष्ये'ति आम्पन्तरां जवनिकां अञ्ज-
वेष्ट'ति आकर्षयति । 'अच्युरयमिउ' आस्तरकेण—प्रतीतेन मृदुमसूरकेण च, अथवा अस्तरजसा—निर्मलेन
मृदुमसूरकेण आस्तृतं—आच्छादितं यत् तत्तथा । 'अंगमुहफासयं' अङ्गसुखः—देहस्य शर्महेतुः स्पर्शो यस्य
तदङ्गसुखस्पर्शकम् ॥ सूत्रम् ६४—भद्रासणं रयाविता 'अद्वंग' अष्टाङ्गं—अष्टावयवं यद् महानि-

मितं परोक्षार्थप्रतिपत्तिकारणव्युत्पादकं महाशास्त्रं तस्य यो सूत्रार्थो तो धारयन्ति ये ते तथा तान् ।
निमित्ताङ्गानि बाष्ठाविमानि—अष्ट निमित्तं पादं, दिव्य १ प्याय २ उन्तलिक्ख ३ भोमं ४ च । अंग ५ सर
६ लस्सणं ७ वंजणं च तिविहं पुणेकेकं ॥१॥ सिग्घमित्यादीन्येकार्थानि औत्सुक्योत्कर्षप्रतिपादनपराणि ॥

सूत्रम् ६६—'कयवलिकम्मा' स्नानानन्तरं कृतं वलिकर्म वैः स्वगृहदेवतानां ते तथा । 'कयकोउय'
कृतानि कौतुकमङ्गलान्येव प्रायश्चित्तानि—दुःस्वप्नादिविघाताभिमवशकरणीयत्वाद् यैस्ते तथा । अन्ये
त्वाहुः—'वायच्छिता' पादेन पादे वा लुप्ताः—चक्षुर्दोषपरिहारार्थं पादच्छ्रुताः, कृतकौतुकमङ्गलाश्च ते पाद-
च्छ्रुमाश्चेति विग्रहः । तत्र कौतुकानि मणीतिलकादीनि, मङ्गलानि तु सिद्धार्थकद्वयक्षतद्वार्लङ्करादीनि ।
'सुद्वप्प वेसाई' शुद्धात्मानः 'वैश्यानि' वेपोचितानि, अथवा शुद्धानि च तानि प्रावेश्यानि च—राजसभा-
प्रवेशोचितानि शुद्धप्रावेश्यानि ब्रह्मणीति परिधाय । 'अल्पमहाध्यामरणभूषिताः' अल्पानि च तानि महा-
ध्यामरणानि च तैर्भूषिताः । सिद्धार्थकाः—सर्वथाः हरितालिका—दूर्वा तल्लक्षणानि कृतानि मङ्गलानि मूर्त्ति
यैस्ते तथा ॥ सूत्रम् ६८—'सुमिणल्लस्सण' 'अच्चिय' अर्पिता गन्धचन्दनादिभिर्देवतावत्,
वन्दिताः सद्गुणोत्कीर्त्तनेन, पूजिता ब्रह्मभरणादिभिः, सत्कारिता अमृत्यानादिभिः, सम्मानिता आसनदा-
नादिभिः ॥

सूत्रम् ७०—ते च स्वप्नानि श्रुत्वा 'लद्धदा' स्वतः, 'गहियदा' परस्मात्, 'गुच्छि-
यद्दा' संशये सति परस्परतः, 'विणिच्छियद्दा' प्रश्नान्तरम्, अत एवाभिगतार्था इति ॥ सूत्रम् ७१—
'सुविण'ति सामान्यफलत्वात्, 'महासुमिण' महाफलत्वात् । अहं सुविणस्ये द्विचत्वारिंशत्विंशतश्च
मीळनाद् 'बावत्तर्'ति द्विसप्ततिर्भवति । 'अरहंतमायरो वा जाव गम्भं वक्कममाणसि' गर्भं व्युत्क्रामति—
प्रविशतोत्प्रेक्षः । 'गय वसये'त्यादि, इह 'अभिसेय' लक्ष्यभिक्षेकः । 'दाम' पुष्पमाला । 'विमाण भवण'
एकमेव, तत्र विमानाकारं भवनं विमानभवनम्, अथवा देवलोकाद् योज्यतरति तन्माता विमानं पश्यति,
यस्तु नरकात् तन्माता भवनमिति । इह च गायायां केषुचित् पदेष्वास्वारस्याश्रवणं गाथानुलोम्याद्
दृश्यमिति ॥ सूत्रम् ७८—'असणेण जाव जीवियारिहं' जीवकोचितम् ॥ सूत्रम् ८४—
गर्भस्ये सति कुर्वन्ति सुमिश्रानि दुर्मिश्रप्रतिषेधात्, सजिहि—वृत्तगुहादिस्थापनानि, सज्जिनचयाः—

धान्यसञ्चयाः, निह्री इव लक्ष्मिदिप्रमाणद्वयस्थापनानि 'महानिहाणाहं भवन्ति' भूमिगतसहस्रादिसंख्या
द्रव्यसञ्चयाः । 'से जाई इमई पुंमपोराणहं' पुराप्रतिष्ठितत्वेन पुराणानि पुरापुराणानि । अत एव
'पहीण' स्वरूपीभूतस्वामिकानि । 'पहीणसेउयाई' प्रहीणाः—अल्पीभूताः सेतारः—सेचकाः धनप्रक्षेप्तारो येषां
तानि तथा प्रहीणमार्गाणि वा । 'पहीणगोत्ता' प्रहीणं—विरलीभूतं मानुषं गोत्रागारं—तत्स्वामिगोत्रगृहं येषां
तानि तथा । 'उच्छन्नसामियाई' निःसत्ताकीभूतानि । उच्छन्नशब्दः प्रहीणशब्दस्थाने बाध्यः सर्वपदेधि-
ति, शेषे पूर्ववत् । 'सिषाउएसु वा' सिष्ठाटकं—फलविशेषः, स्थापना △, त्रिकं—तिसृणां मार्गाणां मीलनम्—,
चतुष्कं—चतुर्णां पथां मीलनम्, चत्वरं—बहूनां पथां मीलनम्, चतुर्मुखं—चतुर्मुखदेवकुलिनावतारं, महापथः—
राजमार्गः, 'गामट्ठाणेत्तु वा' तत्र करादियस्या ग्रामाः, आकराः—लोहाद्युत्पत्तिभूमयः, नैतेषु करोऽस्तीति न-
कराणि, खेटानि—धूलीप्राकारोपेतानि, कर्बटानि—कुनगराणि, मडम्बानि—सर्वतोऽर्द्धयोजनात् परतोऽवस्थित-
ग्रामाणि, द्रोणमुखानि—येषां जलस्थलपथावुभावपि स्तः, पत्तनानि—येषु जलस्थलपथयोर्म्यतरेण पैवाहार-
प्रवेशः, आश्रमाः—तीर्थस्थानानि मुनिस्थानानि वा, "मुनीनां स्थानमाश्रमः" () इति
वचनात्, संग्रहः—समभूमौ कृषिं कृत्वा येषु दुर्गैर्भूमि[भूते]षु धान्यानि कृषीत्रलाः संवहन्ति रक्षाधैम्,
सन्निवेशाः सार्थकटकदेः, घोषाः—गोकुलानि । ग्रामस्थानेषु—उद्गसितेध्विति, एवं नगरस्थानेषु वा । 'ग्राम-
निर्द्धमनेषु' ग्रामजलनिर्गमेषु, एवं नगरनिर्द्धमनेषु । आपणानि—हृद्यानि व्यवहारस्थानानि तेषु । 'देवकुलेषु
वा' यक्षाशवायतनादिषु । 'सभामु' राजसभादिषु । आरामाः—विधिपक्षतोपेताः, ये कदम्बादिप्रच्छन्नगृहेषु
क्षीसहितानां पुंसां क्रीडास्थानभूतास्तेषु । उद्यानानि—पत्र-पुष्प-फल-च्छाद्योपगृहक्षोपशोभितानि, बहुजनस्य
विविधवैयर्थ्योत्तमानस्य भोजनार्थं यानं—समनं येष्विति । वनेषु वनपण्डेषु वा, वनानीति—एकजातीयवृक्षाणि,
वनपण्डाः—अनेकजातीयोत्तमवृक्षाः । सुसाणेषु—श्मशानगृहेषु पितृवनेषु, स्नानागारेषु—शून्यगृहेषु, गिरिकन्द-
रगृहेषु, शान्तिगृहेषु—शान्तिकर्मस्थानेषु, शैलगृहेषु—पर्वतमुक्तीर्यकृतेषु गृहेषु, उपस्थानगृहेषु—आस्थानमण्ड-
पेषु, भवनगृहेषु—कुटुम्बिष्वसनगृहेष्विति । वाशब्दः सर्वपदेषु दृश्यः । 'सन्निस्तिताहं' सम्यग् निक्षिप्तानि
'सन्निहियाहं' सम्यग् निधानीकृतानि—गुप्तानिअनेकोपायैः पिधानादिभिः तिष्ठन्ति तानि सिद्धार्थराजभवने
'साहरन्ति' प्रवेशयन्ति निक्षेपयन्ति तिर्यग्लोकवासिनो जम्भका देवाः शक्यवचनेनेति ॥ सूत्रम् ८६—
'गम्भत्ताए अवहन्ने तत्पमिं च णं अम्हे हिरन्नेण'मित्यादि, हिरण्यं—रूप्यम्, अवधितसुवर्णमित्येके,
सुवर्णेन—घटिताघटितेन, विउलधणेण इह धनं गणिमादि ४, धान्यानि—चतुर्विंशतिः यवगोधूमादीनि, रात्र्यं—
राष्ट्रादिसमुद्रयात्रकम्, राष्ट्रं च—जनपदम्, कोशं—भाण्डागारम्, कोष्ठागारं च—धान्यगृहम्, बलं च
हस्त्यादिसैन्यम्, वाहनं च—वेगसरादिकम्, कणयं—सुवर्णम्, रत्नानि—कर्कतवादीनि, मणयः—चन्द्रका-
न्तावाः, मौक्तिकानि—शुक्तिआकाशविप्रभवानि, शङ्खाः—प्रतीताः, शिलाप्रवालानि विद्रुमाणि, अन्ये
त्वनानुः—शिलाः—राजपट्टादिरूपाः, प्रवालं—विद्रुमम्, रत्नरत्नानि—पद्मरागादीनि इत्येवमादिकेन । 'संत'स्ति
विद्यमानं सारं—प्रदानं स्वापतेयं—द्रव्यम् । प्रीत्या सत्कारेण—वज्रादिना ॥ सूत्रम् ९२—तं गम्भं

१ ° ताः सारकाः सारकाः खे० ॥ २ पर्याहारप्रवेशः निर्गमप्रवेश इत्यर्थः ।

१२

नाइसीएहि नाइसुकेहि जाव' यत्तरेषां मथ्यात् कानिचिद् वातिकानि पैत्तकानि भेलकविधायकानि च । उक्तं च दाग्भटे—वातलैश्च भवेद् गर्भेः, कुञ्जान्धजडवामनः । पित्तलैः रसलतिः पिङ्गः, श्वित्री पाण्डुः कफालभिः ॥ १ ॥ () 'सम्बतुभयमाण' ऋतो ऋतो भयमानानि यानि सुखानि—सुखहेतवः शुभानि वा तानि तथा तैः भोजनाऽऽच्छादनादिभिः । 'गम्भस्स हिंभं' तमेव गर्भमपेक्ष्य, 'मिभं' परिमितं नाधिकमूलं वा, 'पच्छे' सामान्येन पथ्यम् । किमुक्तं भवति ! 'गम्भपोसणं' गर्भपोषकमिति 'देसे य' उचितमृप्रदेशे 'काले य' तथाविधावसरे आहारमाहारेमाणी 'वित्तित्तमउएहि' विविकानि—दोषवियुक्तानि लोकांतरासङ्कीर्णानि वा मृदुकानि च—कोमलानि यानि तथा तैः । 'पइरिक' प्रतिरिक्तत्वेन—तथाविधजनापेक्षया विजनत्वेन सुखा शुभा वा या सा तथा तथा, 'भणाणुकूलाए विहारमूसीए' । 'पस-थदोहला' अनिन्यमनोरथा । 'सम्माणिय' प्राप्ताभिलषितस्य भोगात् । 'अविमाणिय' क्षणमपि छेदोनापि च नापूर्णमनोरथेऽप्यर्थः । अत एव 'वोच्छिन' वुटितवाञ्छेऽप्यर्थः । 'संपुन' अभिलषितार्थपूर्णात् । 'वेवणीय' व्यपनीतदोहदा । दोहदव्यवच्छेदस्यैव प्रकर्षाभिधानायाह—'विणीयदोहल'ति । [वगवयोगे] इत्यादि, इह च मोहः—मृदता परित्रासः—अकस्माद्भयम् । इह स्थाने वाचनान्तरे 'सुइं सुहेणं' ति सुखं सुखेन यथा भवति गर्भानावाधया 'आसयइ' आश्रयतिआश्रयणीयं वस्तु, 'सयइ' शोते, 'विहइ' ऊर्ध्वस्थानेन तिष्ठति, 'विहइ' विचरति, 'निसीयइ' उपविशति, 'तुयइइ' शय्यायां वर्तत इति ॥ सूत्रम् ९५—'सं रयणि जाव सिद्धत्तरायभयणंसि हिरन्वासं' हिरण्यं—रूप्यम्, घटितसुवर्णमित्यन्वये, वर्षः—अल्पतरः वृष्टिस्तु—महतीति, 'बीधवासं जाव' सुगमं 'मल्लवासं च' मान्यं तु—प्रथितपुष्पाणि, वर्णः—चन्दनम्, घूर्णः—गन्धद्रव्यसम्बन्धी, गन्धाः—कोष्ठपुटपाकाः, वसुधारावर्षे वर्षेति ॥ मियंमाषित्ताभिधा [वेटी] राजानं वद्धां—पश्यति, यथा—पियडयाए प्रियार्थतायै प्रीत्यर्थमित्यर्थः 'पियं निवेणो' प्रियं—दृष्टं वस्तु पुत्रजन्मलक्षणं निवेदयामः, 'पियं मे भवतु' एतच्च प्रियनिवेदने प्रियं 'मे' भवतां भवतु, तदव्यदा प्रियं भवति । तस्या दानं 'मउडवज्जं'ति मुकुटस्य राजविह्वलात् स्त्रीणां चानुचितत्वात् तस्येति तद्वर्जनम्, 'जहामालियं' यथाधारिते—'मल्ल मल्ल धारणे' इति यथापरिहितमित्यर्थः 'ओनोयं' अवमुच्यते—परिधीयते यः सः अवमोकः—आभरणं तम् । 'मथए धोयइ' अङ्गप्रतिचारिकाणां मस्तकानि क्षालयति दासत्वापनयनाथम्, स्वामिना धौतमस्तकस्य हि दासत्वमपगच्छतीति श्लोकव्यवहारः ॥ सूत्रम् ९७—'चारगसोहणं' नन्दमोचनमित्यर्थः ॥

१ अत्र सर्वेभ्यो टिप्पनकरदशेषु 'अवधीय' इति दृश्यते ॥

२ एवं टिप्पनकांशमवलोक्य धीमद्भिः कल्पकिरणाबलीवृत्तिकृद्भिः सहस्रो "पियडयाए पियं निवेणमो, पियं मे भवतु, मउडवज्जं जहामालियं ओसुयं मरखण धोयइ—इति क्वचिद् दृश्यते" इत्येवं यद् वाचनान्तरत्वेन निष्ठितमस्ति तत्र सम्भवाकलयावः, यतो न टिप्पनककृता इदं सूत्रत्वेन व्याख्याते वर्तते, किन्तु ज्ञातासूत्राणुसारतः प्रसङ्गसूत्रन्यायमेव कृतं करोक्यत इति नैयाय टिप्पनकविदो व्याख्यातवापि शब्दसूत्रांशो वाचनान्तराह इत्यर्थे तद्विद एव प्रमाणमिति ॥

३ टिप्पनककृद्भिरायेण सप्तनवतितमं सूत्रमित्यर्थं सम्भाव्यते—विष्णोमेव भो देवाणुपिपया । कुंडपुरे नगरे चारगसोहणं करेह, चारगसोहणं २ ता माणुप्राणवज्जं करेह, माणु २ ता उरसुहं

१३

‘भाग्यभाग’ इह मानं—रस-धान्यविषयम् उन्मानं—तुल्यरूपम् । ‘उरसुर्कं’ उच्छुल्कम्, शुल्कं तु विक्रयभाण्डं प्रति राजदेयं द्रव्यं मण्डपिकायामिति । ‘उक्करं’ति उन्मुक्तकरम्, करस्तु गवादीन् प्रति प्रतिवर्षं राजदेयं द्रव्यम् । ‘उक्किट्टं’ उक्कुट्टं—प्रधानम्, लभ्येऽप्याकर्षणनिषेधाद्वा । ‘अदेज्जं’ विक्रयनिषेधेनाविधमानदातव्यं जनेभ्यः । ‘अमेज्जे’ विक्रयनिषेधादेवाविधमानमातव्यं अमेयं देयमिति । ‘अभट्ठ’ अविधमानो भटानां—राजाज्ञादायिनां पुरुषाणां प्रवेशः कुटुम्बिगृहेषु यस्मिन् । ‘अदुंदकोदुंदिमं’ दण्डं—लभ्यद्रव्यम्, दण्ड एव कुदण्डेन निर्दुतं द्रव्यं कुदण्डिमम्, तन्नास्ति यस्मिन् तद् अदण्डकुदण्डिमम् । तत्र दण्डः—अपराधानुसारेण राजशास्त्रं द्रव्यम्, कुदण्डस्तु—कारणिकानां प्रज्ञापराधान्महोपपराधिनि अल्पं राजप्राप्तं द्रव्यमिति । ‘अधमिं’ अविधमानपारणीयद्रव्यम्, रिणमुक्कलनात् । ‘गणियावरनाडइज्ज’ गणिकावरैः—वेद्याप्रयत्नैर्नाट-कायैः—नाटकसम्बन्धिमिः पात्रैः कलितम् । ‘अणेगतालायराणु’ नानाविधप्रेक्षाकारिसेवितं कुण्डपुरवरंति । ‘आसिय[सुह]सम्मज्जिय’ आसिकं—ईषद्विस्तम् अत एव शुचिकं सम्मार्जितं—कचवरापनयनेन उपलेपितं—गोम-यादिना । सिद्धाटकादि—पूर्ववर्जितम् । सम्मृष्टं—समभूम्यादिकरणेन स्थानतरापणवीधिविवितम् । ‘मंचाहमं’ सुगमम् । ‘आउल्लोइयमहिं’ ‘आउ’ति लिप्तं—लगणादिना उल्लोवितं—देवदूष्यवितानैः महितं—पञ्चवर्णगुण-प्रकरपुष्पगृहकरणेनेति । दर्दर—मलयामिथानपर्वतयोः समुद्रमूलचन्दनादिद्वयेण दत्तपञ्चाङ्गुलितम् । अन्धे त्वाहुः—दर्दरः—चोत्रावनदं कुण्डिकादिभाजनमुखं तेन गालितेन वा । ‘वाधारियमल्ल’ वाधारितं—ऊर्ध्वारोहित-पुष्पगृहाकारि सर्वत्रापि माल्यदामकलापम् । कुन्दरुक्कादि पूर्ववत् । नटाः—नाटककर्ताः, ‘नट्ठ’ ये स्वयं नृत्यन्ति, जल्लाः—वस्त्राखेलकाः, मल्लुठिकाः—मल्ला एव प्रतीताः, वेल्म्बकल्लवकाः—उत्फुल्ल ये नृत्यन्ति मुख्याधनेकपकारान् दर्शयन्ति च, कथकपटकाः—प्रतीताः, लसकाः—रासकान् ये ददति, ‘आरक्खण’ आरक्षकाः लल्लाः—वंशाप्रनर्तकाः, मल्लाः—गौरीपुत्रकाः मल्लिका इति प्रसिद्धाः, तूणइल्लाः—तूणीरधारकाः, तुम्माः—किन्दरिका आलपन्यादिवादिनः, वीणिकाः—वेण्णावादिनः, अनेके तालाचराः—ये तालान् कुड्यन्तः कथां कथयन्ति । ‘अणुदधुयमुयंगे’ अणुदधुताः—वादनार्थं वादकैरविमुक्ता वृद्धा यस्मिन् । ‘अमिलायम-ल्लदामं’ अम्लानपुष्पमालम् ‘पमुइयपकोलिय’ प्रमुदितजनयोगात् प्रमुदितम्, प्रकीर्तितजनयोगात् प्रकी-र्तितम्, ततः कर्मधारयोऽतस्तम् । ‘सपुरजण’ सह पुरजनेन जनपदेन च—जनपदसम्बन्धितजनेनायं

उक्करं उक्किट्टं अदेज्जं अमेज्जे अभट्ठपवेसं अदुंदकोदुंदिमं अधमिं गणियावरनाडइज्ज-कलियं अणेगतालायराणुपरियं करेहकारवेह, अणेग २ ता कुदपुरं नगरं सन्धितरवारिदियं आसिय[सुह]सम्मज्जिओबलेधियं सिद्धाटगतियसउक्कवसरसउम्मुहमहापडैसु सम्मट्ट-रस्यंतरावणओदियं मंचाहमंचकलियं लाउल्लोइयमहिं वट्टरदिणपचंगुलितलं वग्धारिव-मल्लदामकलायं कालागुरुपथरकुंदरुक्कहउज्जंतधुवमघमघेतंगंधुदधुवाभिरामं सुगंधवरो-धियं गंधधट्टिभूयं नडनट्टगजल्लमल्लमुट्टियवेल्लवगपथगकडगपट्टकलासगभाइक्खणलं कमेअ-तूणइल्लुवेणोणियअणेगतालायराणुपरियं अणुदधुयमुयंगं अमिलायमल्लदामं पमुइयपकोलिय-सपुअणजणजणयं करेह कारवेह, करेता कारवेता य भूयसहस्सं च मुसलसहस्सं च उस्स-वेह, उस्सवित्ता य मम पयमाणत्तियं पच्चपिणेह ॥ ९७ ॥

४

१४

वर्त्तते तं तथा । वाचनान्तरे 'विजयजयजय'ति दृश्यते, तत्र चातिसयेन विजयो विजयविजयः स प्रयो-
जनं यत्र तद् विजयवैजयिकं वर्द्धापनकं कारयेद् इति ॥ सूत्रम् ९९—'डिईवडिंय' स्थितौ—कुलस्थ

लोकस्य वा मर्यादायां पतिता—आगता या पुत्रजन्ममहकिया सा स्थितिपतिता अतस्ताम् ॥

सूत्रम् १००—'दसाहियाए' 'दशाहिकायां' दशदिवसप्रमाणायां 'जाये य' यागान् पूजाविशेषान् 'दाये य'
दायांश्च दानानि 'भाये य' मागांश्च विवक्षितद्रव्यांशान् ॥ सूत्रम् १०१—'चंदसूदंस' चन्द्रसूर्यदरी-

नाभिधानमुत्सवम् । 'जागरिये' रात्रिजागरणरूपमुत्सवविशेषं पट्टीजागरणमित्यर्थः । 'निव्वत्ते अमुद्' 'निवृत्ते'
अतिक्रान्ते अशुचीनां जातकर्मणां करणमशुचिजातकर्मकरणं तत्र । 'संपत्ते वारसाहे' सम्प्राप्ते द्वादशाह्य-
दिवसे, अथवा द्वादशानामहानां समहारे द्वादशाहम् तस्य दिवसो द्वादशाहदिवसः, येन स पूर्यते तत्र
कापि वर्द्धापनकविधिर्दृश्यतेऽयम् । 'तस्तेव नियमसयणे'त्यादि 'नायापां'ति नाया नाम—जे उसमसामिस्स
सहणिज्जगा ते ज्ञाताः, शेषं सुगमम् । असणं ४ 'आसाएमाणा' ईषदास्वादयन्तो बहु च त्यजन्त इति
इक्षुखण्डादेरिव । 'त्रिंसाएमाणा' विशेषेण स्वादयन्तोऽल्पमेव त्यजन्तः खर्जूरदेरिव । स्वावशिषे
'परिमाए' ददतः । 'परिसुजे' सर्वमुपसृज्जानाः अल्पमव्यपसिष्यजन्तो भोक्ष्यम् ॥ सूत्रम् १०२—

'जिमियमुत्तराए' जेमिताः भुक्तवन्तः भुक्तोत्तरकालम् । किम्भूताः सन्तः ? 'आयन्ता' आचान्ताः शुद्धोदक-
योगेन 'चोस्सा' चोक्षाः लेपसिक्काधपनयनेन, अत एव परमशुचिभूता नाम कुर्वन्ति ॥ सूत्रम्

११०—दीक्षाग्रहणसमये लोकाग्नि'काः 'ताहि इट्ठाहि' तामिर्विवक्षिताभिः 'वाग्गूहि'ति वाग्भिः, यकाभि-
धानन्द उत्पद्यत इति भावः । 'इष्टाभिः' इष्यन्ते रम यास्ताभिः । 'कान्ताभिः' कमनोयाभिः । 'प्रियाभिः'
प्रेमोपादिकाभिः । विरूपा अपि कारणवशात् प्रिया भवन्त्यत उच्यते—'मनोज्ञाभिः' शुभस्वरूपाभिः ।
मनोज्ञा अपि शब्दतोऽर्थतो न हृदयङ्गमा भवन्तीत्याह—'मणावाहि' मनोऽमन्ति—गच्छन्ति वास्तास्तथा
ताभिः । उदारेण—उदात्तेन स्वरेण प्रयुक्तत्वाद् अर्थेन वा युक्तत्वादुदासाभिः । कस्यै—आरोग्यं अगन्ति-
शब्दयन्तीति कल्याणास्ताभिः । शिवरय—उपद्रवाभावस्य सूचकत्वात् शिवाभिः । धने लभन्ते धनेन वा
साख्यो धन्यास्ताभिः । मङ्गले—दुरितक्षये साध्यो मङ्गल्यास्ताभिः । सह श्रिया—वचनार्थशोभया यास्ताः
सश्रीकास्ताभिः वाग्भिरिति अभिनन्दमाणा यः ॥ सूत्रम् १११—'अप्पडिवाई नाणदंसणे'

अप्रतिपाति वक्ष्यमानकमवधिज्ञानमवधिदर्शनं च ताम्यामवलोकयति आत्मनो निष्कमणकालमिति । अथवा
'अहोहिए'ति 'अध्वंजरोधी' इति चूर्णितः । 'चेत्ता हिरसं' त्यक्त्वा 'हिरण्यं' रूप्यम्, अघटितमुवर्ण-
मित्येके । त्यक्त्वा सर्वपदेषु योग्यम्, । 'स्वणै' घटिताघटितम्, 'राख्ये' स्वाम्यमायराष्ट्रकोशदुर्गपुत्र-
द्वलसप्तज्ञकलितम्, 'धने' गणिमधरिममेयपारिच्छेयरूपम्, 'राष्ट्रं देशश्च' एकार्थे, 'बळे' हस्त्यश्व-
रथ-पदातिरूपम् । वाहनानि यथा—यानानि—शकटाणि, जुगां—गोष्ठविषयप्रसिद्धं जम्पानम्, शिबिका-
कूटाकाराच्छादितजम्पानरूपा, रैयन्दानिका पुरुषप्रमाणजम्पानविशेषः, गिळी—हस्तिन उपरि कोख्याकारा,

१ अत्र प्रत्यन्तरेषु स्वप्नदमनिका इत्यपि पाठो दृश्यते, किञ्च स्वप्नदमनानुदाहरितया 'स्वप्नदम-
निका'पाठः सुतरां युक्ततर आभाति ॥

१५

छाटानां यद् अङ्गुल्यानं तदन्यविषये धिक्छिरेभिधीयते, अतस्तां विकटयानं तल्लटकवर्जितशकटम्, (१) परि-
यानप्रयोजनं पारियानिकम्, साम्प्रामिकं-संप्रामयायं कटीप्रमाणकलकवेदिकम् । 'कोशे' रत्नादिभाण्डागारम्,
विविधधान्यस्थानं कोष्ठागारम्, 'पुरं' सर्वनगरप्रधानम्, 'अन्तःपुरं' प्रतीतम्, 'जनपदं' लोकम् । 'त्यक्त्वा'
'धन-धान्यादि' (दीनि) पूर्वव्याख्यातानि, रत्नानि-कर्कशनादीनि, मणयः-चन्द्रकान्तायाः, मौक्तिक-शङ्खाः
प्रतीताः, शिलाप्रवालानि-विट्टमाणि, अन्ये त्राहुः—शिलाः-राजपट्टादिकाः, प्रवालं-विट्टमम्, रत्नरत्नानि-प-
रामादीनि, इत्यादिकं 'संतं' विद्यमानं सारं-प्रधानं स्वापतेयं 'विच्छङ्कुइत' परित्यज्य, 'विग्गोवइता' प्रकाश्य,
अथवा 'गुप गोपनकुत्सनयोः' इति वचनात् कुत्सनीयमेतत् अस्थिरत्वादिति श्रवत्वा, दानं दत्त्वा, 'दायिकायां'
दायः-भागोऽत्येषां ते दायिकाः तेषां परिभाष्य । 'वड्ढिगामणिणो' प्रतीचीपूर्वदिग्गामिन्यां छायायां
'पोरिणी' पाश्चात्यपौरुष्यां प्रमाणप्राप्तयामभिनिर्वर्त्यमानायाम् । 'संखिय' चन्दनगर्भशङ्खस्ताः, 'चक्खिय'
चक्रप्रदण्डस्ताः, नाङ्गलिकाः-गलावलम्बितसुवर्णमयलाङ्गलप्र[ति]कृतिधारिणो भट्टविशेषाः, 'सुहसंग-
लिय' मुखेन मङ्गलं येषां मङ्गलपाठका इति, 'वड्ढमाण' स्कन्धारोपितपुरुषाः, 'पूसामाण' भाष्याः घण्टिकाः-
घण्टिकया चरन्तीति घण्टिकाः 'राउलियका' इति । 'ताहि इछाहि' इत्यादि पूर्ववद् ज्ञेयम् ॥ सूत्रम्
११३—'अभिभवि गामकट्ट' अभिभूय-अपकर्ष्य 'ग्रामकण्टकान्' दुर्गव्यञ्जनपत्तान् । 'मैजु मैजुणा
घोसेण' न ज्ञाते कोऽपि किं जल्पतीति । 'संविड्ढीए' सर्वेषां समस्तच्छत्रादिराजचिह्नरूपेण, 'संविजुईए'
सर्वेषुभ्या आभरणद्विसम्बन्धिन्या, सर्वेषु वा उचितेष्टवस्तुघटनालक्षणया । 'संविबळेणे'ति हस्तव्यादिना
सर्वसं-येन कटकेनेति, वाहनानि-करभ-शिविकादीनि, 'सर्वसमुदायेन' पौरादिमीलकेन, 'सर्वोदरेण' सर्वोचित-
कृत्यकरणरूपेण, 'संविभिड्ढीए' सर्वसम्पदा, 'संविभिड्ढीए' समस्तशोभया, 'संविभिड्ढीए' प्रमोदकृत्योत्सु-
क्येन, 'सर्वसङ्गमेव' सर्वजनमेलापकेन, 'संविपगईहि' अष्टादशनैगमादिनगरवास्तव्यप्रकृतिभिः, 'संविना-
हपहि' इत्यादि सुगमम् । 'संविजुडिय' सर्वतूर्थशब्दानां मीलने यः सङ्गतो निनादः-महाघोषः स तथा
तेन । अप्येव्यपि कद्वद्यादितु सर्वशब्दप्रवृत्तिर्दृष्टा इत्यत आह-महया इड्ढोए महया जुईए' इत्यादि ।
'जमगसमगं जाव' यमकसमकं युगपदित्यर्थः । 'शङ्खपणव' पूर्ववत् ॥ सूत्रम् ११६—
'दुवालस वासाइं निच्वं वोसट्टकाए' व्युत्पट्टकायः परिकर्मवर्जनतः, 'वियत्तदेहे' त्यजदेहः परीषदादिसह-
नतः, 'जे केइ उवसग्गा उण्यज्जंति ते सम्मं सहइ' तानुपसर्गान् सहते क्षमते तितिक्षते अधिसहते ॥
सूत्रम् ११७—'अणगारे जाए जाव अलोमे'ति सुगमम्, परं 'गुत्तिदिए' त्वविषयेषु रागादिना इन्द्रि-
याणामप्रवृत्तेः, 'गुत्तवंमथारी' गुत्तं-तत्रविशेषचर्यगुप्तिभी रक्षितं मैथुनविरमणं चरतीति सः । 'संते' शान्त
उपशमेन, 'प्रशातः' इन्द्रियनोद्विग्नैः, 'उवसंते' उपशान्तः कोवाचकरणेन, 'परिनिर्वृतः' सर्वसङ्गपरित्या-
गतः, 'अणासवे' सप्तदशाश्रवाभावतः, 'पञ्चाश्रवादिरमण' इत्यादि । 'अममे' अविद्यमानममेषामिलाषः निर-

१ गच्छिरभि ० प्रवन्तरे ॥

२ पञ्चाश्रवादिरमणं, पञ्चेन्द्रियनिग्रहः कषायजयः ।

दण्डप्रत्यारोपतिथेति सप्तमः सप्तदशमेवः ॥ १७२ ॥

इति सम्पूर्णं कारिका प्रश्नप्रकरणम् ॥

१५

मिष्वङ्गत्वात् । 'अकिंचणे' नास्ति किञ्चन द्रव्यं यस्य स अकिञ्चनः । 'छिन्नांधे' छिन्नो ग्रन्थः—धनधास्या-
दिस्तप्रतिबन्धो वा स तथा । 'निरुबलेवे' द्रव्यतो निर्मलदेहत्वाद् भावतो बन्धहेत्वभावाद् निर्गत उपलेशो
यस्मादिति निरुपलेपः । एतदेवोपमानैरभिधीयते—'कंसपाईव' कंसपात्रेव मुक्ततोया यथा भवति निर्लेप
इत्यर्थः । 'संखे' रंगणं—रागादुपरक्षणं तस्मान्निर्गत इत्यर्थः । जीवे इव संयमे गतिः—प्रवृत्तिर्न हन्यते अस्य
कथञ्चिदिति भावः । 'मयणमिव' न कुलप्रामाण्यलम्बन इति भावः । वायुरिव भ्रामादिष्वेकराश्यादिवासात् ।
'सारयसलि' अकलुषमनस्त्वात् । 'पुक्स्वरपत्तं' प्रतीतम् । 'कुम्भो इव' कच्छपी हि कदाचिदवयवपञ्चकेन गुप्तो
भवत्येवमसावपीन्द्रियपञ्चकेनेति । 'विहग इव' मुक्तपरिच्छदत्वादनियतवासाच्चेति । 'खगविसाणं व' खङ्गः—
आठव्यो जीवस्तद्विपाणं—शृङ्गं तदेकमेव भवति तद्वद् 'एकजातः' एकभूतः, रागादिसहायवैकल्यादिति ।
'भारुंडवल्ली' भारुण्डपक्षिणोः किलेकं शरीरं पृथग्ग्रीवं त्रिपादं भवति, तौ चाव्यन्ताप्रमत्ततयैव
निर्वाहं लभते इति तेनोपमेति । 'कुंजरो' हस्तीव शूरः कथायादिरिप्त् प्रति । 'वसहो'
गौरिवोपमबलः, प्रतिज्ञातवस्तुभरनिर्वाहक इत्यर्थः । 'सहो इव' परीपहादिभिरनभिभवनीय इत्यर्थः ।
'मंदरो' मेरुरिवानुकूलपुष्पसंगैरिचलितसखः । 'सागरो' हर्ष-शोकादिभिरक्षोभिवादिति । 'चंदे इव'
अनुपतापकारिपरिणामः । 'सूरो इव' दीप्ततेजाः, द्रव्यतः शरीरदीप्त्या भावतो ज्ञानेन । 'जलकणं व' जातं—
लम्बं रूपं—स्वरूपं रागादिकुद्रव्यविरहाद् येन स तथा । 'वसुंधरा' स्पर्शाः—शीतोष्णादयोऽनुकूलेतराः ।
'सुदुयहुयासणे' सुसुदुर्लभं—क्षिप्तं घृतादीति गम्यते यस्मिन् स सुदुर्लभः, स चासौ हुताशनश्च—वह्निरिति सुदुर्ल-
भताशनः, तद्वत्तेजसा—ज्ञानरूपेण तपोरूपेण वा अवलम्ब्य—दीप्यमानः ॥ सूत्रम् १२०—१२१—जंभिय-
प्रामस्य नगरस्य बहिः वज्जुवालिकानवास्तारि । 'वियावत्तसे'ति चूर्णयैथा—“विजयावत्तसे चेह्वरस'
विजयावत्तं नामेणं, 'वियावत्तं वा' व्यावृत्तं चेतियतणाओ, जिणुजाणमित्यर्थः” । 'कट्टकरणं' क्षेत्रम् ।
'आवीकर्म' प्रकटं कर्म कृतं पगासकयंति । 'रहःकर्म' प्रलज्जकृतम् । शेषं कण्ठचम्” ॥ सूत्रम् १२२—
'अंतरावासे वासावासे उवागए' लज्जमत्थकाले जिणकाले य एए वासास्ता ४२ संख्याः । 'पणियभूमी'
वज्जभूमौ । 'अंतरावासे'ति वासास्तस्थाऽऽख्या नाम । उक्तं च—“अंतरावणसामलो भयवं” वर्षारात्रचनसम
इति । 'पावा' देवैहि कयं, जेण तत्थ भगवं कालगओ । रज्जुका—छेदगा तेषां सभा रज्जुगसभा,
अपरिगुञ्जमाणा करणशाला ॥ सूत्रम् १२३—कतियमासे कालपक्खे चरिमा रयणी
अवांससा । कालं—अंतं गतः कालगतः, कायट्टिकालाद् भवद्विड्कालाच्च बीड्कतो । जाति—जरा—मरणस्त
य वंश्रणं तं छिन्नं । 'सिदः' साधितार्थः, 'बुद्धः'ज्ञः, मुक्तो भवेत्यर्थः, सर्वभावेन निर्द्वैतः, अन्तर्कृत
सम्बुदुक्खाणि—संसारियाणि पहीणाणि सारीयाणि माणसाणि य । बिईओ चंदो संवच्छरो, द्वितीय-
प्रमाणं ३५४ ३३ दिन, पीडवद्धणो मासो, नैदिवद्धणो पक्खो, अगिगवेसो नाम दिवसो उवसमो

१ विषेण्वपि चूर्णार्वादेशेषु टिप्पणकार्देशेषु च अवामंसा इत्येव पाठो वरीकृत्यते इति सम्भाव्यते “तत्का-
लीनं भाषाविद्” अभावत्वा” इत्यर्थे “अवामंसा” शब्दोऽपि सम्मतः” इति नाशानुद्घाटनान्ता विधेयेति ॥

१७

वि से नामं, देवाणंदा रयणी निरइ ति तुच्छइ, लवस्स अच्ची नामं, पाणस्स भुत्तो नामं, योवस्स सिद्धो नामं, करणं नामं, सम्बट्टसिद्धो मुहुत्तो ॥ सूत्रम् १२६—‘जं रयणिं भगवं जाव तं रयणिं च णं जेह-
स्स’ति गोयमो ‘असुमगामे असुमं बोहेहि’ तहिं गथो, वियालो जाओ, तथेव तुत्थो, नवरि पेच्छइ देव-
सन्निवायं, उवउत्तो, नायं, जहा—भयवं कालगओ, चित्तेइ—अहो ! भगवं निष्पिवासी, कहं वा वीयरगणं
नेहो भवइ ?, नेहरागेण य जीवा संसारं अडैति, एत्थत्ते नाणं समुपपन्नं । वारस वासं केवली बिहरइ
जहेय भयवं अइसयरहिओ, धम्मकहणा परिवारो य तदेव । पच्छा अजसुहम्मस्स निसिरइ गणं ‘दोडाउ-
ओ’ति काउं । पच्छा अजसुहम्मस्स केवल्लणं समुपपन्नं, सो वि वारस वरिसे बिहरइ, जंतुस्स गणं दाउं
सिद्धिं गथो ॥ सूत्रम् १२७—‘तं रयणिं नय मच्छई नव लेच्छई एते पारं आमोएइ प्रकासति वा
पारामोगः । ‘पोसहो’ अवांससाइ ते पौषं कृतवन्त इति ॥ सूत्रम् १२८—‘तं रयणिं ‘कुंयू अणुदरी
नामं’ति कुं—भूमिस्तस्यां तिष्ठतीति कुंयू, अणुं सरीरं धरेइ ति अणुधरी ॥ सूत्रम् १२९—
दुविहा ‘अंतगडभूमी’ अन्तः कर्मणां भूमिः—कालो । सो दुविहो—पुरिसंतकरकालो परियायंतकरकालो य ।
जाव अजजंतुनामो ताव सिद्धिपहो, जम्बूस्वामिन् यावत् सिद्धिगमनं न परतः । चत्तारि वासाणि भगवया
तिरये पवत्तिणं सिञ्चिउमारदा, एस परियायंतकरकालो । तहए पुरिसजुगे जुगंतकडभूमी—वीरः १ सुभस्म-
स्वामी २ जम्बूस्वामी ३ च, एतत् पुरुषयुगत्रयम् ॥ सूत्रम् १३०—‘नव वाससयाहं’ति अस्या
वाचनायाः ॥॥

सूत्रम् १४८—पासे अरहा ‘पुरिसादाणीए’ पुरुषाणां प्रधानः पुरुषोत्तम इति । अथवा समवायाङ्ग-
वृत्तावुक्तम्—‘पुरुषाणां मध्ये आदानीयः—आदेयः पुरुषादानीयः’ (पत्र १४-२) । उत्तराध्ययन-
बृहद्वृत्तौ “पुरुषश्चासौ पुरुषकारवर्त्तितया आदानीयश्च आदेयवाक्यतया पुरुषादानीयः, पुरुषविशेषणं तु
पुरुष एव प्रायस्तीर्थकर इति न्यायपदार्थम् । पुरुषैर्वा आदानीयः—आदानीयज्ञानादिगुणतया पुरुषादा-
नीयः” (पत्र २७०-२) ॥ सूत्रम् १५६—‘तस्याष्टौ ‘गणाः’ समानवाचनाक्रियाः [साधु]समु-
दायाः, अष्टौ ‘गणधराः’ तन्नायकाः सूरयः । इदं च प्रमाणं स्थानाङ्गे (सूत्र ६१७) पञ्चगणकल्पे (सूत्र
१५६) च श्रूयते । दृश्यते च किंल आवश्यकं अन्यथा, तत्र चोक्तम्—“दस नवगं, गणाण माणं जिणि-
दाणं ॥” (निर्घुंगा २६८) ति, कोट्यर्थः ? पार्श्वस्य दश गणा गणधराश्च, तदिह द्वयोरप्युक्तत्वादि-
कारणेनाविवक्षाऽनुमातव्येति ॥॥

सूत्रम् २२४—‘वासणं सवीसइराए’ चन्द्रसंवत्सरमधिकृत्यापदिश्यते जेण सो जुगई ॥

सूत्रम् २२५—किनिमित्तं ! पाएण सडा कडाणि, पासेहि ‘उकंपियाणि’ धवलितानीति, उवरि लिता,
‘मुत्ता’ वृत्तिकरण-द्वारपिधानादिभिः, [कुड्डा] पडा, भूमी ‘मट्ठा’ लह्मीकया, समंता [मट्ठा] सम्मट्ठा,

१ यथापि सूत्रादौषु किरणावस्थाविवृत्तिषु च “मुहुत्ते पाणू” इति पाठ आहतो दृश्यते, तथापि
वृत्ति-टिप्पणकयोः “मुत्ते पाणू” इति पाठानुसारेणैव व्याख्यानं वर्त्तत इति ॥

२ अमावास्यायाधिशिष्यः ॥

५

खड्गा—उदगपहा, जलनिर्गमनमार्गाः निदमगपहाः, गृहात् सलिलं येषु निर्गच्छति । 'स्वार्थ' ये आत्माश्च परिणामिता कृता इति, इतरथा 'पञ्चइया [डिय']ति काउं दंताल छेत्तकरिसण-परलाययाणि करंति तथ अहिरणदोसा, सबीसइराए मासे गए न भवंति । शेषश्रृणितो विशेषो ह्येव, ग्रन्थविस्तरमयान्न लिख्यते ॥

सूत्रम् २२९—'जे इमे अञ्जत्ताए समणे'ति अयकालीनाः ॥ सूत्रम् २३१—'नो से कप्पइ तं रयणि'ति भाटपदशुक्लपञ्चमीमतिकमितुम् ॥ सूत्रम् २३२—'सन्वओ समंत'ति चतुर्दिक्षु एतत् प्रमाणम्, विदिश्वपि । 'अहालेंदं'ति अल्पकालमपीत्यर्थः । जयन्वतः 'लेंदं'ति उदकाद्रिः करो यावत् शुष्यतीति, उक्कधतः पंच राईदियाणि षण्मासान् वा अवग्रहे स्थातुमेकत्र ॥ सूत्रम् २३३—जत्थ 'नइ'ति सततवाहिनी, 'निच्चसंदण'ति नित्यं स्रवणशीला स्तोकजलेति । 'परवइ'ति कुणालाजनपदे एरवती नदी नित्योदकाऽद्भ्योजनं वहति सादृशा नै कल्पते लक्षितुम् । जत्थ 'चक्किया' शक्नुयात् स्याद राकं पादं जळे द्वितीयं त्वाकाशे कृत्वा न विलोढंतो गच्छति तत्र कल्पते गन्तुं प्रत्यागन्तुं च । यत्र च न शक्नुयाद् गत्वा प्रत्यागन्तुम् तत्र न गच्छेत् ॥

सूत्रम् २३४—'एवं वुत्तपुण्वं'ति यथेतदुक्तं भवति गुरुभिर्यदुत्त 'दापयेरलंनय त्वं' तदा दातुं कल्पते न स्वयं प्रहीतुमिति ॥ सूत्रम् २३६—'दावे भंते !' दापयेः 'पडिगाहे' त्वमपि गृहीयाः ॥

सूत्रम् २३७—'नवरसे'ति नवग्रहणात् कदाचित् पक्वान्नं गृह्यते । ययपि मन्थादिवर्जनं यावज्जीवितमस्त्येव तथापि कदाचिदित्यन्तापवाददरायां ग्रहणेऽपि कृतपर्युषणानां सर्वथा निषेधः ॥ सूत्रम् २३९—'तहप्पगाराइ'ति अदुमुल्लिख्यतानि । 'कडाणि'ति तेहिं अनेहिं वा सावगतं गाहियाणि । 'पत्ति-याणि' प्रीतिकराणि दानं प्रति । 'धेज्जाइ' स्थिराणि दानं प्रति । 'वेसासियाइ' वैशासिकानि । 'सम्मत्तानि' सम्मतः स मुनियेषु प्रविशन् तानि । बहूनां सम्मतो नैकस्य द्वयोर्वा तानि अनुमतानि भवन्ति । 'अदक्खु' अदृष्ट्वा वदन् प्राज्ञं वस्तु । 'सइदी' श्रद्धावान् गिण्हइ यत्यर्थम् ॥ सूत्रम् २४१—'पाओ निक्खल्लम्' प्रातर्निष्क्रमितुम् । 'विषडगे'ति उद्गमादिशुद्धं [भोष्ठा] मुक्त्वा 'पिन्ना' पोषा । से व 'संथरइ' निर्वहति । 'पञ्जोत्तवित्तए' परिवासितए ॥

सूत्रम् २४३—'तओ' त्रयो गोचरकालाः ॥ सूत्रम् २४४—'विक्किड'ति अष्टमादूर्ध्वं तपः ॥ सूत्रम् २४६—'तओ पाणगा' औणि पानकानि । 'उस्सेइम्' पिण्डजलाह । 'सेसेइम्' पत्राणि उक्कालेउं सीयलेण जलेण सिञ्चंति तं सेसेइम् ॥ सूत्रम् २४८—'आयामए' अवसावणम् । 'सोवारं' कालिकम् । 'सुदवियडं' उष्णोदकम् ॥ सूत्रम् २५०—'भत्तपडियाइ' अनशनिनः । 'नो चेव णं ससिये' व्याहारदोषात् । 'पूए' गलिते । अपरिपूए कट्ठाइ गले लगइ ॥ सूत्रम् २५१—'संखादत्ति' परिमितवृत्तेः । 'लोणासायणं' स्तोकम् ॥ सूत्रम् २५२—'जाव उवस्सया' सप्तगृहाधिकम् । 'सजियइ' सन्निवर्तयितुमास्मानमन्थत्र चरितुम् । उवस्सयस्स शय्यात्तरगृह्य, सह शय्या-

१ 'पर्युषणाकल्पपटिप्पनके' विरावती नदी वर्षाकालेऽकल्पस्त्वेन व्याकृताऽस्ति, परं कृत्स्नकल्पविनिर्बिम्बादिभ्यश्च विचार्यमेवेतद् व्याख्यानमिति' इति कल्पकिरणचक्रीकृतः पत्र १८१-२॥

तरगृहेण सत एषाणि । अन्ये भणति—शय्यातरगृहं वर्जयित्वा सप्त । अन्ये पुनः शय्यातरगृहमनन्तरगृहं च वर्जयन्ति, उदगमदोषसद्भावात् ॥ सूत्रम् २५३—‘पाणिपडिगहि’ जिनकल्पिकादेः । ओस-

मही-वासा कुमारमात्रं यावत् पतति तावन्न कल्पते गन्तुम् ॥ सूत्रम् २५४—‘अग्निहंसि’

अच्छादिते, आकाशे इत्यर्थः । ‘पिंडयायं’ आहारम् । आहारस्य देशं मुक्त्वा देशमादाय ‘निलिज्जिजा’ निक्षिपेत् उरःप्रभृतिषु । ‘अहाठन्नाणि’ स्वनिमित्तमाच्छादितानि ‘लेणानि’ गृहाणि पाणिसि नो निपतन्ति,

बहवो विन्दवः दकम्, ‘दगरए’ बिन्दुमात्रम्, ‘दगकुसिया’ ओसा एगदेशे निपतति ॥ सूत्रम्

२५६—‘पडिगहधा’ स्थविरकल्पिकस्य । ‘वाघरिय’ति जत्थ वासकूपो गलद्, अच्छिन्नाए वा धाराए वरिसद्, जत्थ वा वासकल्पं भेत्तुणं अंतोकायं उल्लेह । ‘संतुत्तरंसि’ अंतरमिति—कपः उत्तरं च—वर्षाक-
ल्पकचलो, अथवा अंतरं—रजोहरणं पडिगहो वा उत्तरं—पाउत्तरणकूपो तेहि सह ॥ सूत्रम्

२५७—‘निगिञ्जिय निगिञ्जिय’ स्थित्वा स्थित्वा । ‘कपइ अहे यियडगिहंसि वा’ आस्थानमण्डपम् । पुष्पाउत्ते ‘मिउंगसूवे’ मसूरदालिः उडिददालिर्वा इति जनश्रुतिः व्यवहारवृत्तौ विदमुक्तम्—‘यद्

गृहस्थानां पूर्वप्रवृत्तमुपलक्ष्यमाणं तत् पूर्वयुक्तम्” । इति । साधोरागमनात् पूर्वं गृहस्थैः स्वभावेन राध्यमानः सतन्दुलोदनः ‘भिउंगसूपो नाम’ सत्नेहः सूपो दालिरिति स कल्पते प्रतिग्रहीतुम् ।

योऽसौ तत्र ‘पूर्वागमनेन’ पूर्वागताः साधव इति हेतोः पश्चाद् दायकः प्रवृत्तो राक्षं स तन्दुलोदनो भिउंगसूपो वा नासौ कल्पते प्रतिग्रहीतुमिति ॥ सूत्रम् २५९—‘तत्थ नो कपइ दोहं

निगं जाव एगयओ चिट्ठत्तए’ शङ्कादोषसद्भावात् । ‘सपडिदुवारे’ सव्वओ दुवारे सव्वगिहाणं वा दुवारे, कल्पते स्थातुम् ॥ सूत्रम् २६२—‘अपडिन्’ति अपट्टस्य, ‘अपडिन्ओ’ न केणइ

वुत्तं मम आगिजासि, न वा तेण कोइ पडिन्ओ जहाऽहं तव आणिससामि । ‘इच्छा परो’ति यथनिच्छन् भुङ्क्ते तदा तस्य ग्लानिः, अथ न भुङ्क्ते तदा परिश्रपनदोषः स्यात् ॥ सूत्रम् २६४—‘सत्त

सिणेह’ति स्नेहायतनानि स्थानानि—‘पाणी’ हस्तौ १ ‘पाणिरेखाः’ आयूरेखादयः तासु सुचिरमुदकं तिष्ठति २ ‘नखाः’ प्रतीताः ३ ‘नखशिखाः’ तदप्रभागाः ४ भूरोमाणि ५ रमश्रुः ६ ‘उत्तरोडा’ दाडि-
याओ ७, एतेषु चिरं तिष्ठयुदकद्रिष्टाः ॥ सूत्रम् २६५—इमाहं अड सुहुमाइं ति सूदमत्वादत्पा-

धारत्वाव ‘अभिकखणं’ पुनः पुनः जाणियन्वाणि सुतोवप्सेणं, पासियन्वाणि चक्खुणा, एएहिं दोहि वि जाणित्ता पासित्ता य परिहरियन्वाणि । तानि च स्थानाङ्गवृत्तौ यथा—“अट्ट सुहुमे’त्यादि, सूक्ष्माणि सूक्ष्म-
त्वादत्पाधारतया च” ॥ सूत्रम् २६६—तत्र ‘प्राणसूक्ष्मं’ अनुदरी कुन्धुः, कुः—सूक्ष्मस्तर्यां

तिष्ठतीति कुन्धुः, सहि चळ्णेव विभाव्यते न स्थितः, सूक्ष्मत्वादिति । अत्र चूर्णिः—“पाणसुमुमे ‘पंचविहे’ पंचपगारे, एक्केके वन्ने सहस्ससो भेदा अन्ने बहुप्पगारा संजोगा ते सव्वे वि पंचसु समोपरंति किन्हाइसु, नो चक्खुफासं ० जे निगंयाणं २ अभिकखणं २० जत्थ ठाणनिसीयणाणि षेएह आयाणं गहणं निक्खेवणं वा क्रोहं” १ ॥ सूत्रम् २६७—‘पंचविहे’ इत्यादि सर्वस्थानेषु वाय्म्यम्, ‘पनकसूक्ष्मं’ पनकः—उल्ली

स च प्रायः प्रावृट्काले सूक्ष्मीकृष्टादिषु पञ्चवर्णैस्तद्द्रव्यलीनो भवति, स एव सूक्ष्ममिति । एवं सर्वत्र २ ॥

सूत्रम् २६८—‘वीजसूत्रम्’ शास्त्रादिबोजस्य मुखगूले कणिका, लोके या तुषमुच्यते ३ ॥ सूत्रम् २६९—‘हरितसूत्रम्’ अत्यन्तामिनवोद्भिन्नं पृथिवीसमानवर्णं शरीरतः संहननतोऽल्पसंहननं रतोर्केनापि विनश्यति हरितमेवेति ४ ॥ सूत्रम् २७०—‘पुष्पसूत्रम्’ वटोदुम्बराणां पुष्पाणि, तानि तद्वर्णानि सूक्ष्माणीति न लक्ष्यन्ते, उच्छ्वासेनापि विराज्यन्ते ५ ॥ सूत्रम् २७१—‘अण्डसूत्रम्’ मक्षिका-द्वत्तापुटक-कोटिका-गृहेकोटिकिका-त्रासणी-कुकलासावण्डकानि ६ ॥ सूत्रम् २७२—‘लयनसूत्रम्’ लयनं—आश्रयः सत्त्वानाम्, तच्च कीटिकाद्यनेके सूक्ष्माः सत्त्वा भवन्तीति यथा उत्तिगाः—गर्दभा-कृतिजीवगृहाः । भिगुः—कैदारादिविवरं । ‘उज्जुणं’ बिलरूपं गृहम् । ‘तालमूलम्’ हिट्टा विच्छिन्नं उर्वरि तणुयं विवरं । ‘संभुकावर्तं’ भ्रमरविवरम् ७ ॥ सूत्रम् २७३—‘स्नेहसूत्रम्’ अवस्थाय-हिम-महिका-कंक-हरतरुसुपमिति । ‘हरतनुः’ यद् भूमीतस्तृणापेपु विन्दुभित्तं दृश्यते ८ । चूर्णौ ‘उत्तिगलेण’ गर्दभ-उक्षेरो गर्दभाकृतयो जीवाः, भूमौ भिगू—फुडिया दौली, ‘उज्जुणं’ बिलम्, ‘तालमूलम्’ हिट्टा विच्छिन्नं उर्वरि तणुयं, ‘संभुकावर्तं’ भ्रमरविवरम् ॥ सूत्रम् २७४—७५—‘आयरियं’ इत्यादि, पुष्पा सर्वमपि कर्तुं कल्पते । दोमु वि कालेसु विससभो वासासु आयरियाई आपुच्छिता विहरिउं कल्पइ इति समणाणं साभायारी, यत् आचायादयः प्रत्यपायं जानते ॥ सूत्रम् २७६—अन्नवरं विगइं ति ‘एवइअं वा’ एतावती ‘एवइखुतो वा’ एतावतीवराः ॥ सूत्रम् २७९—असणं ४ ‘आहारत्तए’ आनेतुम् ॥ सूत्रम् २८०—‘आयाचित्तए’ सकृत् तापयितुम्, पुनः पुनः प्रतापयितुम् । ‘नो से कप्पइ’ इति वखादिकं प्रकाशे मुक्त्वा भकायर्थं गन्तुम्, वृष्ट्यादिभावे अप्कायविराधनात् । मुहुत्तगं ‘जाणाहि’ परिभाषय ॥ सूत्रम् २८१—‘अणभिग्गहियस्स’त्ति मणिकुट्टिमादिसद्भावेऽप्यवरयं संस्तारक एव शयितव्यमित्यभिग्रहवत्ता भाव्यम् । ‘आयाणमेतं’ति कर्मणो दोषाणां वा आदानम् । सोऽपि संस्तारकोऽकुचो बन्धनीयः, निश्चल इत्यर्थः, ‘कुच परिस्पन्दे’ इति पाठात्, जस्स कंबियाओ न चलन्ति, चले ४ आणाहणो दोसा य जीवव-पक्ष । उच्चश्च कर्तव्यः, अनुच्चे पिपीलिकादिवधः सपों वा दशेत् । ‘अट्टाणवंधि’त्ति पक्खस्स तिन्नि चत्तारि वा वाराओ बंधइ, अन्यथा पल्लिमंथो । ‘अमिआसणो’ अबद्धासणिओ टाणाओ टाणसंकमेण जीवे वहइ । ‘असमि’ समितिरहितस्य ॥ सूत्रम् २८२—‘ओसन्नं’ प्रायशः । प्राणबीजादिका भवन्ति, प्राणाः शङ्खनक-इन्द्रगोपकादि, अणुभिन्नाई जाओ हरिया जाया (?) । आयतनं—स्थानम् ॥ सूत्रम् २८३—‘वासालासं ततो मत्तया ओगिन्हइ’ त्रयो मात्रकाः ॥ सूत्रम् २८४—‘उवा-यणा’ अतिक्रमयितुम् । शोपो लोचदिविधिश्चूर्णितो ज्ञेयः ॥ सूत्रम् २८५—‘अहिराणं

१ मुहकोलिका क्वचिदादर्ये ॥ २ दालो, स्फुटिता राई, ‘उज्जुणं’ इति क्वचिदादर्ये ॥

३ सूत्र-वर्णि-वृत्तिपु अणुद्वाधेधिस्स इति पाठो दृश्यते ॥ ४ साम्प्रतमुपन्यमानेषु प्राचीनतमेषु चूर्णार्था-दर्शेषु ‘ओछणे’ प्रायशः, प्राणा बीजावगा संकलय-इन्द्रगोदयादि अणुभिन्नबीजातो हरिता जाया आयतनं-स्थानम् ॥ इति वर्णपाठो दृश्यते ॥ ५ टिप्पणकार्येषु कस्मिंश्चित् अणुभिन्नाई कस्मिंश्चित् अणभिन्नाई कस्मिंश्चित् अणभिन्नाई इति दृश्यते ॥

वयद्' राटि करोति मानादिकारणेन ॥

सूत्रम् २८६— 'अज्जेव' पृथुषणादिने 'कमल्ले' वड्डसदेणं, 'कडुप्' जकारमकारादिरूपः, 'तुगहे' कलहः । उवसमियव्वं अप्पणा, अजेसि उवसमो कायव्वो । 'सम्मई' शोभना मतिः सम्मतिः रागद्वेषरहिताः । जो खामिओ उवसमह तरस् आराहणा, जो न उवसमह तरस् नत्थि । 'संपुच्छण'ति संपुच्छणा मुत्तयेसु कायव्वो, न कसाया वोढव्वा, हट्ठमिच्छाणाण वा पुच्छणा ॥

सूत्रम् २८८— ओसन्नं प्रायः ॥ **सूत्रम् २८९—** 'मेत्तु पडिएत्तए' ति वर्षाकल्पोषयवैधादिनिमित्तं भव्य कार्यसिद्धौ तदैव निवर्तयितुम्, 'नो कप्पह तंरयणि' यस्मिन् दिने वर्षाकल्पादि लब्धं तदिनरात्रिं तत्रैव अतिक्रमिष्ये न कल्पते, जाए वेलाए लब्धं ताए चेव निगच्छिता वार्हि ठायव्वे, कारणओ वा वत्तिज्जा ॥

सूत्रम् २८७— 'वेडिक्खिया पडिलेहणा' का सामायारी ? उच्यते—पुणो पुणो पडिलेहिज्जीतं संसत्ते, असंसत्ते वि तिनि वेलाओ—पुण्वणे १ भिक्खंगएसु २ वेयालियं ति ३ तृतीयापोरुष्यामिति ॥

सूत्रम् २९०— 'इच्छेहयं संवच्छरियं' इति उपप्रदर्शने, एष यो भणितः 'सांवत्सरिकः' चातुर्मासिक इत्यर्थः 'धेरकप्पो' धेरसामायारी, न जिणाणं, अहवा जिणाण वि किंचि । 'अहासुत्तं' यथा सूत्रे भणितम्, न सूत्रव्यपेतम्, तथाकुर्वतः अहाकप्पो भवद्, अजहाडकप्पो । अहामगं, कहं मगो भवद् ? एवं करितस्स नाणाह ३ मगो । 'अहातच्चं' यथोपदिष्टम् । 'सम्यग्' यथा-वस्थितं कायवाङ्मनोभिः । 'फासित्ता' आसेवित्ता । 'पालेत्ता' रक्खित्ता । सोभितं करणेन कर्म । तीरितं नीत-मन्तमित्यर्थः । यावदायुः आराहइत्ता अणुपालणाए कर्तेण शोभितं क(कि)हितं । अन्नं चाउम्मासियं तेणेव कर्तेण उवदिसंतेण य आराहिओ भवद्, न त्रिराहिओ आणाए उवदेसेण य कर्तेण य अणुपालिओ भवद्, अनेहि पालियं जो पच्छा पालेइ सो अणुपालेइ । तस्सेवं पालियस्स किं फलं ? उच्यते—तेणेव भवगहणेण सिद्धेइ, अत्थेगइया दोच्चेण, एवं उक्कोसियाए आराहणाए । मज्झिमियाए तिहिं । जह्निथाए सत्तड्ढ न वोलेइ । किं सेच्छया भन्नेह ? नेयुच्यते ॥

सूत्रम्— निदेसोऽधुणौ कीदृशं परिसाए ति—उद्धाटय शिरः परि—सर्वतः सीदति परिषद् । मग्गे ठिओ मग्गट्ठिओ । 'एवं अक्खइह' 'एवं' यथोक्तं कहेइ । भासइ वाग्जोणेण । पन्नवेइ अणुपालियस्स फलं । परूवेइ एवं कर्त्तव्यं नाम्यथा । सह अयेणं सखं । 'सहेउअं' न निर्हेतुकम् । समिमित्तं सकारणं । अणुपालितस्स दोसा, अयं हेतुः । अववादो कारणं, जहा—सर्वीसइराए वि मासे विहक्कंते पज्जोसवेयव्वं । किनिमित्तं ? हेऊ—पाएणं आगारोहि अगा-

१ 'सुम्मई' शोभना मतिः सुमतिः प्रत्यन्तरे पाठः ॥

२ अत्र यद्यपि सर्वासंघि टिप्पनकप्रतिषु का सामायारी ? उच्यते—वेडिक्खिया पडिलेहा ? पुणो पुणो इत्येवं पाठो वर्तते, तथाच्ययानुसन्धामनुवृत्त्यास्माभिः पाठपराल्पतिर्विहिताऽस्ति ॥

३ भगवता चूर्णिकृता टिप्पनककृता चापि तेजं कालेण तेजं समपन्नं समणे भगवत् महावीरे रायगिहे जगरे लहेवमणुयासुराए परिसाए मज्झहिंते खेव पवभाइक्खइ इत्यादि सूत्रपाठमाश्रित्य व्याख्यातं वर्तते । निष्ठद्वितीऽस्त्येवं पाठश्चूर्णिकृता चूर्णैः विभक्तोपसम्बोध्यैः पाठः समीप-स्थासु प्राचीनास्वपि सूत्रप्रतिषु ॥ ४ अणुपालितस्स प्रत्यन्तरे ॥

२२

राणि सट्ठाए कडाणि भवन्ति । कारणे वारेणावि पज्जोसवेइ, आसाइपुत्तिमाए । एवं सव्वसुत्ताण विभासा । दोसदरिसण हेतुः । अववाओ कारणे । सहेउय सकारणं 'भुज्जो भुज्जो' पुणा पुणो उवदंसेइ । परिसग्रह-
णात् सावगाण वि कहिउज्जइ, समोसरणे वि वन्निउज्जइ ॥ छ ॥

निशीथोक्तो विधिर्लिख्यते—

पज्जोसवणाकप्पं, पज्जोसवणाइ जो उ कहिउज्जइ ।

गिहि—अन्नतिथि-ओसन्न-संजईणं च आणाई ॥१॥

व्याख्या—पज्जोसवणा-पुव्ववन्तिना; गिहःस्थानं अन्नतिथियाणं ति गिहःस्थानं अन्नतिथियाणीमं ओसन्नाणं य संजईणं य जो 'एए पज्जोसवेइ' एवामे पयुवणाकप्पं पठित्यर्थः, तस्स चउमुदं आणाईया य दोसा ॥

गिहि अन्नतिथि-ओसन्नदुगं ते तग्गुणेहउणववेया ।

सम्मीसवास संकाइणो य दोसा समणिवग्गे ॥२॥

व्याख्या—गिहःस्थानं गिहःस्थानो एयं दुगं, अन्नतिथिगा अन्नतिथिणीओ, अहवा ओसन्ना ओसन्नीओ । एए दुगा संजमगुणेहिं अणुववेया, तेण तेसिं पुरओ नं कहिउज्जइ । अहवा एएहिं सह संवासदोसो भवइ, इत्थोसु य संकाइया दोसा भवन्ति । संजईओ जइ वि संजमगुणेहिं उववेयाओ तहावि सम्मीसवासदोसो संकादोसो य भवइ ॥२॥

दिवसओ न चेव कप्पइ, खित्तं व पडुच्च सुणिज्जमन्नेसिं ।

असईय व इयरेसिं, दंडिगमाभत्थिओ कइडे ॥३॥

व्याख्या—पज्जोसवणाकप्पो दिवसओ कहिउउं न चेव कप्पइ । जत्थ वि खित्तं पडुच्च कहिउउज्जइ, जहा-दिवसओ आणंदपुरे मूलचेइयचरे सव्वजणसमक्खं कहिउउज्जइ, तत्थ वि साहू नो कइइइ, पासत्थो कइइइ तं साहू सुणिज्ज, न दोसो । पासत्थान वा कइइगस्स असइ दंडिगेण वा अम्मत्थिओ सइडेहिं वा ताहे दिवसओ कइइइ पज्जोसवणाकप्पं । कइइणे इया सामायासी-अणायायं चेव पंचरत्तेण अण्णो उवरसए पाओसिए आवस्सए कए कालं घेतुं काले सुद्धे वा असुद्धे वा पटुठविण कइइउज्जइ, एवं चउसु राईसु । पज्जोसवणागाराईण पुण कइइए सव्वे साहू समप्पावणियं काउसग्गं करेति, "पज्जोसवणाकप्पस्स समप्पा-वणियं करेमि काउसग्गं, जं सोइयं जं विराहियं जं न पडिप्पिये०-सव्वो दंडओ कइडेयव्वो जाव-वोसिरामि"ति, "लोगम्पुज्जोयगरे०" नित्तिउग ओसारता "लोगम्पुज्जोयगरे०" कहिउता सव्वे साहूवो निसीयन्ति । जेण कइइओ सो ताहे कालस्स पडिक्कमइ । ताहे वरिसकालउवणा ठविउज्जइ । एसा विही मणिया ॥ कारणे गिहःस्थानं अन्नतिथिपासत्थे य पज्जोसवेइ । कहं ? भन्नइ—

विश्यं गिहि-ओसन्ना, कहिउउज्जंतम्मि रत्ति एज्जहि ।

असईण संजईणं, जयणाए दिवसओ कप्पे ॥४॥

व्याख्या—इइ राओ कहिउउज्जंतं गिहःस्थानं अन्नतिथिया ओसन्ना वा आगच्छेज्ज तो वि न ठाविउजा ।

२३

एवं सिङ्गियमाइदृथीसु वि । संजहओ वि अण्णो पडिस्सए चेव राओ कड्ढेति । जह पुण संजईण
संभोइयाण कड्ढेतिया न होज्ज तो अहापहाणाणं कुलाणं आसन्ने सपडिदुवारे संलोए साहुसाहुणीय य
अंतरं चिलिमिळि दाऊग दिवसओ कड्ढज्जह । रोषं पूर्ववत् । इति निशियचूणौ दशमोदशके भणितम् ॥

चन्द्रकुलम्बरशशिनश्चारित्रश्रीसहस्रपत्रस्य ।

ओशीलभद्रसूरेर्गुणरत्नमहोदधेः शिष्यः ॥१॥

अभवद् वादिमदहरवत्तर्काभोजबोधनदिनेशः ।

श्रीधर्मघोषसूरिर्बांधितशाकम्भेरीनृपतिः ॥२॥

चारित्र्यभोधिशाशो त्रिवर्गपरिहारजनितबुधदर्षः ।

दर्शितविधिः शमनिधिः सिद्धान्तमहोदधिप्रवरः ॥३॥

बभूव श्रीयशोभद्रसूरिस्तच्छिष्यशेखरः ।

तत्पादपत्रमधुपोऽभूच्छ्री देवसेनगणिः ॥४॥

टिप्पनकं पयुषणाकल्पस्यालितदवेदय शास्त्राणि ।

तच्चरणकमलमधुपः श्रीपृथ्वीचन्द्रसूरिरिदम् ॥५॥

इह यद्यपि न स्वधिया विहितं किञ्चित् तथापि बुधदर्षैः ॥

संशोध्यमधिकमूर्धनं यद् भणितं स्वपरबोधाय ॥६॥

॥ श्रीपयुषणाकल्पटिप्पनकं समाप्तमिति ॥ ग्रन्थाग्रम् ६८५॥

॥ अर्हम् ॥
 कल्पटिप्पनकान्तर्मतानां विशिष्टार्थोपकाणां शब्दानां सूची

शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक
अभिहंसि	१९-२५४	आनन्दिता	२-६, ६-५२	उल्लोक	५-३३
अङ्क	९-६२	आपण	११-८४	उल्लोवित	१३-९७
अङ्ग	२-९	आयामय	१८-२४८	उस्सेह्म	१८-२४६
अङ्गद	९-६२	आरक्खग	१३-९७	एकावली	९-६२
अञ्जलाए	१८-२२९	आराम	११-८४	एग्वती	१८-२३३
अट्टणसाळा	८-६१	आलिङ्गनवर्त्ती	६-३३	ओमोय	१२-९५
अङ्गुपल्ल्यान	१४-१११	आश्रम	११-८४	ओयथिय	६-३३
अदक्खु	१८-२२९	आसत्थ	२-६, ६-५१	ओराल	६-३३
अट्टहार	८-६२	आसाएसाण	१४-१०१	ओहोरमाणी	६-३३
अपडिन्न	१९-२६२	आहेवच्च	३-१४	कटक	४-१५, ९-६२
अन्मंतरोधी	१४-१११	इच्छिय	७-५६	कटिमुत्र	९-६२
अमात्थ	९-६२	इच्छियपडिच्छिय	७-५६	कण्ठमुखी	९-६२
अम्बरवज्ज	२-१३	इतिहास	२-९	कथक	१३-९७
अचित्त	१०-६६	इष्ट	१४-११०	कनक	९-६२
अवमोक	१२-९५	ईथर	४-९७, ९-६२	कनकावली	९-६२
अवामंसा	१६-१२३	ईहापुग	१०-६३	कमळ	८-६०
अविमाणिय	१२-९२	उकंपिय	१७-२२५	कर्बट	११-८४
अष्टापद	१०-६३	उम	४-१७	कल्प	२-९
अहावायर	४-२६	उज्जुए	२०-२७२	कल्याण	१४-११०
अट्टालेद	१८-२३२	उत्तर	१९-२५६	कान्त	१४-११०
अहोदिष्ट	१४-१११	उत्तिग	२०-२७२	काहल	३-१४
अंतगडभुमी	१७-१४५	उदार	१४-११०	कित्ति	७-५३
अंतर	१९-२५६	उदान	११-८४	किलर	१०-६३
अंतरावास	१६-१२२	उन्मान	७-५३, १३-९७	कुणाल	१८-२३३
आकर	११-८४	उपशान्त	१५-११६	कुण्डल	४-१५, ९-६२
आनान्त	१४-१०२	उपस्थानगृह	११-८४	कुदण्ड	१३-९७
आजिनक	६-३३	उपाङ्ग	२-९	कुन्थ	१७-१३१

२५

शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक
कुंदुरुक	५-३३	चिल्लिष	५-३३, ९-६२	तुष्ट	२-६, ६-५२
केयूर	४-१५, ९-६२	चूडामणि	९-६२	तृणहल्ल	१३-९७
केवलकण्ठ	४-१४	चूर्ण	१२-९५	त्रिक	११-८४
कौतुकमंगल	१०-६६	चेट	९-६२	त्रुटिक	४-१५
क्षत्रिय	४-१७	चोक्ष	१४-१०२	थिल्लि	१४-१११
खरमुहिका	३-१४	छंद	२-९	थेज्ज	१८-२२९
खेट	११-८४	छेथा	८-६१	दक	१९-२५४
गण	१७-१५६	जमगसमग	१५-११३	दकफुसिया	१९-२५४
गणक	९-६२	बल्ल	१३-९७	दकरजः	१९-२५४
गणधर	१७-१५६	जयनिका	१०-६३	दकस्व	८-६१
गणनायक	९-६२	जस	७-५३	दण्ड	१३-९७
गन्ध	१२-९५	जोइसामयण	२-९	दण्डनायक	९-६२
गह्विह	१०-७०	झल्लरी	४-१४	दण्णिज्ज	८-६१
गंधिम	९-६२	डका	४-१४	ददर	१३-९७
गंधकसाइय	८-६२	तत	४-१४	दशमुद्रिकानन्तक	९-६२
गिह्ठी	१४-१११	तन्त्री	४-१४	दीवणिज्ज	८-६१
ग्रामकण्ठक	१५-११३	तपनीय	९-६२	दुन्दुभि	४-१४
घट्ट	५-३३, १७-२२५	तल	४-१४	दूत	९-६२
घन	४-१४	तलताल	४-१४	दूमित	५-३३
घोष	११-८४	तलवर	४-१७, ९-६२	देवकुल	११-८४
चक्रिय	१५-१११	तायत्तीस	३-१४	दीवारिक	९-६२
चक्रिया	१८-२३३	ताल	४-१४	द्रोणमुल	११-८४
चतुर्मुख	११-८४	तालमूलण	२०-२७२	धन्य	६-३३, १४-११०
चतुष्क	११-८४	तालाचर	१३-९७	धारण	२-९
चंवर	११-८४	तिप्पणिज्ज	८-६१	नट	१३-९७
चन्द्रसूर्यदर्शन	१४-१०१	तुटिक	९-६२	नन्दिता	२-६, ६-५२
चमर	१०-६३	तुडिष	४-१४	नर्सेक	१३-९७
चंचुमालइय	६-५२	तुम्ब	१३-९७	नाङ्गलिक	१५-१११
चारगसोहण	१२-९५	तुरुक	५-३३	निज्जण	८-६१

७

२६

शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक
निगम	९-६२	पोरेवच	३-१४	मन्त्रिन्	९-६२
निगिञ्जिय	१९-२५७	पमाण	७-५३	मलय	१३-९७
निरुक्त	२-९	प्रलम्ब	९-६२	मल्ल	१३-९७
निर्घण्ट	२-९	प्रवाल ११-८६, १५-१११		मल्लकिन्	४-१७
पइरिक्क	१२-९२	प्रशान्त	१५-११६	मशकगृह	६-३३
पठक	१३-९७	प्रिय	१४-११०	महादक्का	४-१४
पडिच्छिय	७-५६	विन्वोयण	६-३३	महापथ	११-८४
पणव	४-१४	बुद्धि	२-७, ६-५२	महामन्त्रिन्	९-६२
पणीयभूमि	१६-१२२	भक्तपडियाहक्खिय	१८-२५७	महित	१३-९७
पल्ल	८-६१	भंगा	४-१४	माडम्बिक	९-६२
पत्तन	११-८४	भाण्ड	४-१४	माण्डविक	४-१७, ९-६२
पत्तिय	१८-२३९	भाण्डपट्ट	४-१४	मान	७-५३, १३-९७
परमसौमनसिता	२-६, ६-५२	भारुण्डपत्तिन्	१६-११७	माल्य	१२-९५
पवा	११-८४	मिळगसूव	१९-२५७	शुकुट	४-१५, ९-६२
पाणिपडिगदिय	१९-२५३	मिसैत	९-६२	मुक्कावली	९-६२
पायच्छत	१०-६६	मिणु	२०-२७२	मुखमहलिक	१५-१११
पास	२-९	मेरी	४-१४	सुरवी	९-६२
पाराभोग	१७-१२७	भोग	४-१७	यान	१४-१११
पारियानिक	१५-१११	भोगभोग	४-१४	युग्य	१४-१११
पिरिपिरिया	३-१४	मट्ट	५-३३, १७-२२५	योग्या	८-६१
पिडवाय	१९-२५४	मघ	३-१३	रज्जुक	१६-१२२
पीठमर्द	९-६२	मघवं	३-१३	रत्न ११-८६, १५-१११	
पीणणिज्ज	८-६१	मज्झ	१३-९७	रत्नावली	९-६२
पुच्छियट्ट	१०-७०	मङ्गल्य	१४-११०	राउल्लिक	१५-१११
पुरुषादानीय	१७-१४८	मङ्गुमज्जुणा	१५-११३	राजन्य	४-१७
पूजित	१०-६६	महम्ब	११-८४	राजन्	९-६२
पूरिम	९-६२	मणि ११-८६, १५-१११		राज्य ११-८६, १४-१११	
पूसमाण	१५-१११	मनोज्ञ	१४-११०	राष्ट्र १२-८६, १४-१११	
पोया	३-१४	मनोज्ञम	१४-११०	लक्खण	७-५३

२७

शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक	शब्द	पत्र-सूत्रांक
लङ्घ	१३-९७	वेष्टिम	९-६२	सहस्त्रस्त्र	३-१३
लङ्घु	१८-७०	वैकृतिकासूत्र	९-६२	संस्वाण	२-९
लष्ट	८-५७	वोष्टिजन	१३-९२	संस्वादति	१८-२५१
लासक	१३-९७	व्याल	१०-६३	संस्थिय	१५-१११
ल्लिम	१३-९७	शङ्ख	३-१४	संघातिम	९-६२
लेङ्गकिन्	४-१७	शङ्खिका	३-१४	सेतरुत्तर	१९-२५६
लोणासायण	१८-२५१	शरभ	१०-६३	संपुष्प	१२-९२
यदोऽसूत्र	९-६२	शान्त	१५-११६	संवाह	११-८४
यदोऽसूत्र	१५-१११	शान्तिगृह	११-८४	संयोक्तावर्त	२०-२७२
वग	११-८४	शिक्षा	२-९	संसेहम	१८-२४६
वनपण्ड	११-८४	शिक्षिका	१४-१११	सारण	२-९
वर्ण	१२-९५	शिक्षा ११-८६, १५-१११		सार्थवाह	९-६२
ववणीय	१२-९२	शिक्षाप्रवाल ११-८६, १५-१११		सिक्खाकण्ठ	२-९
वैजण	७-५३	शिव ६-३३, १४-११०		सिंघाडय	११-८४
वाशरण	२-९	शुक	१३-९७	मुद्रवियड	१८-२४८
वाधारिय	१९-२५६	शैल्यगृह	११-८४	मृवर्ण ११-८६, १४-१११	
वारण	२-९	श्रेष्ठिन्	९-६२	सेउय	११-८४
वाह्मन ११-८६, १४-१११		सहितंत	२-९	सेनापति	९-६२
विजयवैजयिक	१३-९७	सतक्रतु	३-१३	सोवीर	१८-२४८
विज्ञान	२-७, ६-५२	सत्कारित	१०-६६	सौमनसिता २-६, ६-५२	
वितत	४-१४	सन्धिपाल	९-६२	स्थितिपतिता	१४-९९
वियहण	१८-२४१	सन्निवेश	११-८४	स्य-दमानिका	१४-१११
वियडगिह	१९-२५७	सन्निहिसन्निचय	१०-८४	हरतनु	२०-२७३
वियावत्त	१६-१२०	सपडितुवार	१९-२५९	हार	८-६२, ४-१५
विसाष्टमाग	१४-१०१	सभा	११-८४	हिरण्य	११-८६, १२-९५, १४-१११
वीतिक्क	१३-९७	सम्मट	२१-२८६	हट	२-६, ६-५२
वीश्या	२-६, ६-५१	सम्मट	१७-२२५	हटतुष्ट	२-६, ६-५२
वेष्ठीसुत्त	९-६२	सम्माणिय	१६-९२	होरंभ	४-१४
वेलम्भकण्ठक	१३-९७	सयपाग	८-६१		

શ્રમણ ભગવાન વીરવર્ધમાનસ્વામિને નમસ્કાર થાઓ
ચરમશ્રુતકેવલિશ્રીભદ્રબાહુસ્વામિ વિરચિત

કલ્પસૂત્ર

(દશાશ્રુત સંકલ્પનું આઠમું અધ્યયન)

॥ શ્રીસર્વજ્ઞને નમસ્કાર ॥

[અરિહંતોને નમસ્કાર
સિદ્ધોને નમસ્કાર
આચાર્યોને નમસ્કાર
ઉપાધ્યાયોને નમસ્કાર
લોકમાના સર્વ સાધુઓને નમસ્કાર

આ પાંચ નમસ્કાર સર્વ પાપોનો નાશ કરનારા
છે અને સર્વ મંગલોમાં પ્રથમ મંગલરૂપ છે. ૧]

૧ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના પોતાના જીવનના ખનાવોમાં પાંચવાર હસ્તોત્તરા નક્ષત્ર આવેલ હતું (હસ્તોત્તરા એટલે ઉત્તરાશ્વિનની નક્ષત્ર) તે જેમકે ૧ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાન ચળ્યા હતા અને ચવીને ગર્ભમાં આવ્યા હતા. ૨ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાનને એક ગર્ભસ્થાનમાંથી ઉપાડીને બીજા ગર્ભસ્થાનમાં ફેરવવામાં આવ્યા હતા. ૩ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાન જન્મ્યા હતા. ૪ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાને મુંડ ઘટ્ટને ઘરથી નીકળી અનગારપાત્રું-મુનિપણું-સ્વીકારી પ્રવ્રજ્યા લીધી. ૫ હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં ભગવાનને અનંત, ઉત્તમોત્તમ, વ્યાઘાત-પ્રતિબંધ-વગરનું, આવરણ-રહિત, સમગ્ર અને પ્રતિપૂર્ણ એવું કેવલ વરણાન અને કેવલ વરદર્શન પેઠા થયું. ૬ સ્વાતિનક્ષત્રમાં ભગવાન પરિનિર્વાણ પામ્યા.

૨ તે કાલે તે સમયે જ્યારે ઉનાળા-ગ્રીષ્મ-નો યોગો મહિનો અને આઠમો પક્ષ (આઠમું પખવાડીયું) એટલે આષાઠ મહિનાનો શુક્રવપક્ષ (અજવાળીયું) ચાલતો હતો, તે આષાઠ શુક્રવર્ણને દિવસે સ્વર્ગમાં રહેલા મહાવિજય પુણ્યોત્તર પ્રવરપુંડરીક નામના મહાવિમાનમાંથી ચવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર માહુણકુંડગામ નગરમાં રહેતા કોઠાલ-ગોત્રના વિષભદ્ર માહુણ-પ્રાદાણની પત્ની બલધરગોત્રની દેવાનંદા માહુણી-પ્રાદાણીની કૃપામાં ગર્ભરૂપે ઉપજ્યા જે મહાવિમાનમાંથી ભગવાન ચળ્યા તે વિમાનમાં વીશ સાગરો-

૪

પમ જેટલી આયુષ્યની સ્થિતિ હતી-ચવતી વેળાએ ભગવાનનું તે આયુષ્ય ક્ષીણ થએલ હતું, ભગવાનનો દેવભવ તદ્દન ક્ષીણ થએલ હતો, ભગવાનની દેવવિમાનમાં રહેવાની સ્થિતિ ક્ષીણ થએલ હતી આ અર્ધ ક્ષીણ થતાં જ તરત ભગવાન તે દેવવિમાનમાંથી ચવીને અહીં દેવાનંદા માહાણીની કૂખમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા. જ્યારે ભગવાન દેવાનંદાની કૂખમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા ત્યારે અહીં જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભારતવર્ષમાં, દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં આ અવસરિણીના સુષમસુષમા, સુષમા અને સુષમદુઃષમા નામના આરાઓનો સમય તદ્દન પૂરો થઈ ગયો હતો. દુઃષમસુષમા નામનો આરો લગભગ વીતી ગયો હતો. અંટલે એક કોણકોડી સાગરોપમ પ્રમાણ-દુઃષમસુષમા નામનો આરો વીતી ચૂક્યો હતો, હવે માત્ર તે દુઃષમસુષમા આરાનો બેતાલીશ હજાર અને પંચોતેર વરસ તથા સાડા આઠ માસ જ બાકી રહ્યા હતા; તે વખતે ભગવાન ગર્ભરૂપે આવ્યા હતા. વળી, ભગવાન ગર્ભરૂપે આવ્યા પહેલાં ઈશ્વાકુકુલમાં જનમ પામેલા અને કાશ્યપગોત્રવાળા એકવીશ તીર્થંકરો કમેકમે થઈ ચૂક્યા હતા, હરિવંશકુલમાં જનમ પામેલા ગોતમગોત્રવાળા બીજા બે તીર્થંકરો થઈ ચૂક્યા હતા અર્થાત્ એ રીતે કુલ તેવીશ તીર્થંકરો થઈ ચૂક્યા હતા તે વખતે ભગવાન ગર્ભરૂપે આવ્યા હતા. વળી, આગળના તીર્થંકરોએ ‘હવે પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર છેલા તીર્થંકર થશે’ એ પ્રમાણે ભગવાન મહાવીર વિશે નિર્દેશ કરેલો હતો.

આ રીતે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર આગલી રાતની છેવટમાં અને પાછલી રાતની શરૂઆતમાં એટલે બરાબર મધરાતને સમયે હસ્તોત્તરા-ઉત્તરાશ્વત્થુની નક્ષત્રનો યોગ થતાં જ દેવાનંદાની કૂખમાં ગર્ભરૂપે ઉત્પન્ન થયા.

વળી ભગવાન જ્યારે કૂખમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા ત્યારે તેમનો આગલા દેવભવને યોગ્ય આહાર, દેવભવની હયાતી અને દેવભવનું શરીર છૂટી ગયાં હતાં અને વર્તમાન માનવભવને યોગ્ય આહાર, માનવભવની હયાતી અને માનવભવનું શરીર તેમને સાંપડી ગયાં હતાં.

૩ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ત્રણ જ્ઞાનથી સુક્રત પશુ હતા-‘હવે દેવભવમાંથી હું ચવીશ’ એમ તેઓ જાણે છે. ‘વર્તમાનમાં દેવભવમાંથી હું ચ્યવમાન છું’ એમ તેઓ જાણતા નથી. ‘હવે દેવભવથી હું સ્યુત થએલો છું’ એમ તેઓ જાણે છે.

૪ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જ્ઞલંધરગોત્રની દેવાનંદા માહાણીની કૂખમાં ગર્ભરૂપે આવ્યા તે રાત્રે સૂતી જાગતી તે દેવાનંદા માહાણી સેજ-પથારી-માં સૂતાંસૂતાં આ પ્રકારનાં ઉદાર, કદયાભરૂપ, શિવરૂપ, ધન્ય અને મંગલરૂપ તથા શોભાસહિત એવાં ચૌદ મહાસ્વપ્નોને જોઈને જાગી ગઈ.

૫ તે ચૌદ સ્વપ્નોનાં નામ આ પ્રમાણે છે:— ૧ ગજ-હાથી, ૨ વૃષભ-જાળ, ૩ સિંહ, ૪ અભિષેક-લક્ષ્મીદેવીનો અભિષેક, ૫ માળા-ફૂલની માળા, ૬ ચંદ્ર, ૭ સૂર્ય-

સૂરજ, ૮ દ્યવજ, ૬ કુંભ-પૂર્ણકદશ, ૧૦ પદ્મસરોવર-કમલોથી ભરેલું સરોવર, ૧૧ સાગર-સમુદ્ર, ૧૨ દેવવિમાન કે દેવલવન, ૧૩ રત્નરાશિ-રત્નોના ઢગલો અને ૧૪ અગ્નિ-દુમાહા વગરનો અગ્નિ.

૬ તે વખતે તે દેવાનંદા માહણી આ પ્રકારનાં ઉદાર, કલ્યાણરૂપ શિવરૂપ ધન્ય અને મંગલરૂપ તથા શોભાસહિત એવાં ચૌદ મહાસ્વપ્નોને જોઈને જાગી જતાં હરખી, સંતોષ પામી, ચિત્તમાં આનંદ પામી અને તેના મનમાં પ્રીતિ નીપજી, તેણીને પરમ સૌમ-નરૂપ થયું, હરખને લીધે તેણીનું હૃદય ઘડકવા લાગ્યું-પ્રકુલિત થયું, મેઘની ધારાઓ પડતાં જેમ કંઠજનું ફૂલ ખીલી જાય-તેના કાંઠા ખડા થઈ જાય-તેમ તેણીનાં શેમશેરમ ખડાં થઈ ગયાં. પછી તેણીએ પોતાને આચેલાં સ્વપ્નોને યાદ કર્યાં, સ્વપ્નોને યાદ કરી તે પોતાની પથારીમાંથી ઊભી થઈને તેણી ધીમેધીમે અચપલપણે વેગરહિતપણે રાજકુંસની સરખી ગતિથી જ્યાં રિષભહત માહણ છે ત્યાં તેની પાસે જાય છે, જઈને રિષભહત માહણને ‘જય થાઓ વિજય થાઓ’ એમ કહીને વધાવે છે, વધાવીને ભદ્રાસનમાં બરાબર બેસીને આત્માસ પામેલી, વિશ્વાસ પામેલી તે દશનખસહિત બન્ને હથેળીઓની માધ્યાને અડે એ દીરો આવર્ત કરીને ફેરવી અંજલિ કરીને આ પ્રમાણે બોલી:—એ પ્રમાણે ખરેખરું છે કે હે દેવાણુપ્રિયા! હું આજે જ્યારે સૂતી જાગતી ઉઘતી ઉઘતી પથારીમાં પડી રહી હતી ત્યારે હું આ આ પ્રકારનાં ઉદાર ચાવત્ શોભાસહિત એવાં ચૌદ મહાસ્વપ્નોને જોઈને બગી ગઈ. તે સ્વપ્નોનાં નામ આ પ્રમાણે છે:—હાથી ચાવત્ અગ્નિ સુધી. હે દેવાણુપ્રિયા! એ ઉદાર ચાવત્ એવાં ચૌદ મહાસ્વપ્નોનું કલ્યાણુમય એવું કોઈ વિશેષપ્રકારનું ફલ થશે, એમ હું માનું છું.

૭ ત્યાર પછી તે રિષભહત માહણ દેવાનંદા માહણી પાસેથી સ્વપ્નોને લાગતી હકીકત સાંભળીને, બરાબર સમજીને રાજ થયો, સંતોષ પામ્યો ચાવત્ હરખને લીધે તેનું હૃદય પ્રકુલ જન્યું અને મેઘની ધારાથી છંટકારાએલું કંઠજનું ફૂલ જેમ ખીલી ઉઠે તેમ તેનાં શેમશેરમ ઊભા થઈ ગયાં. પછી તેણે એ સ્વપ્નોની યાદી કરી, યાદી કરીને તે, તેના ફલ વિશે વિચારવા લાગ્યો, વિચાર કરીને તેણે પોતાના સ્વાભાવિક-સહજ-મતિયુક્તા યુક્તિના વિશાનદારા તે સ્વપ્નોના અર્થોનો ઉઠેલ કયો, પોતાના મનમાં એ સ્વપ્નોના અર્થોનો ઉઠેલ કરી તે માહણ ત્યાં પોતાની સામે બેઠેલી દેવાનંદા માહણીને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યો.

૮ હે દેવાણુપ્રિયે! તમે ઉદાર સ્વપ્નો જોયાં છે, કલ્યાણરૂપ, શિવરૂપ, ધન્ય, મંગલમય અને શોભાયુક્ત સ્વપ્નો તમે જોયાં છે, તમે આરોગ્ય કરનારાં, સંતોષ પમાડે એવાં, દીર્ઘ આયુષ્ય કરે એવાં, કલ્યાણ કરનારાં અને મંગલ કરનારાં સ્વપ્નો જોયાં છે. તે સ્વપ્નોનું વિશેષ પ્રકારનું ફલ આ પ્રમાણે છે: હે દેવાણુપ્રિયે! અર્થનો-લક્ષ્મીનો લાભ થશે, હે દેવાણુપ્રિયે! ભોગોનો, પુત્રનો અને સુખનો લાભ થશે અને એ પ્રમાણે ખરેખર

૬

બનશે કે હે દેવાનુપ્રિયે! તમે બરાબર પૂરા નવ માસ અને સાડા સાત રાત દિવસ વીતાવી દીધા. પછી પુનઃ જન્મ આપશે.

એ પુત્ર હાથેપગે સુકુમાર થશે, પાંચ ઈંદ્રિયોએ અને શરીરે હીણા નહીં પણ બરાબર સંપૂર્ણ-પૂરો થશે, સારાં લક્ષણવાળો થશે, સારાં વ્યંજનવાળો થશે, સારાં શુણિ-વાળો થશે, માનમાં, વજનમાં તથા પ્રમાણે કરીને એટલે ઉચ્ચાઈમાં બરાબર પૂરો હશે, ઘાટીલાં અંગોવાળો તથા સર્વોંગ સુંદર-સર્વઅંગોએ સુંદર-હશે, ચંદ્ર જેવો સૌમ્ય હશે તથા મનોહર-નમણો, દેખાવે વહાલો લાગે તેવો, સુંદર રૂપવાળો અને દેવકુમારની સાથે સર-ગાવી શકાય તેવો હશે.

૯ વર્ગી, તે પુત્ર, ન્યારે બાલવય વટાવી સમજણો થતાં મેગલેલી સમજ-ણને પચાવનારો થઈ જીવાન વયમાં પહોંચશે ત્યારે તે રિગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદને-એ ચારે વેદોને અને તે ઉપરાંત પાંચમા ઇતિહાસને-મહાભારતને-છઠ્ઠા નિષંદુ નામના શબ્દકોશને બાણનારો થશે.

તે, એ બધાં પૂર્વોક્ત શાસ્ત્રોને સાંગોપાંગ બાણનારો થશે, રુદ્રચમહિત નામ-જનારો થશે, ચારે પ્રકારના વેદોનો પારગામી થશે, જેઓ વેદ વગેરેને બૂલી ગયા હશે તેમને એ તમારો પુત્ર ચાલ કરાવનાર થશે, વેદનાં છએ અંગોનો વેત્તા-બાણકાર થશે, ઇતિત્ત નામના શાસ્ત્રનો વિશારદ થશે, તથા સાંખ્ય શાસ્ત્રમાં કે ગણિત શાસ્ત્રમાં, આચારના ગ્રંથોમાં, શિક્ષાના-ઉચ્ચારણના શાસ્ત્રમાં, વ્યાકરણ શાસ્ત્રમાં, ઇંદ્રશાસ્ત્રમાં, વ્યુત્પત્તિશાસ્ત્રમાં, જ્યોતિષશાસ્ત્રમાં અને એવા બીજાં પણ ઘણાં બ્રાહ્મણશાસ્ત્રોમાં અને પરિમાળકશાસ્ત્રોમાં એ તમારો પુત્ર ઘણો જ પંડિત થશે.

૧૦ તો હે દેવાનુપ્રિયે! તમે ઉદાર સ્વપ્નો જેવાં છે યાવત્ આરોગ્ય કરનારાં, સંતોષ પમાડનારાં, દીર્ઘઆયુષ્ય કરનારાં, મંગલ અને કલ્યાણ કરનારાં સ્વપ્નો તમે જેવાં છે.

૧૧ પછી તે દેવાનંદા માહણી રિપભદ્ર માહણ પાસેથી સ્વપ્નોના ફલને લગતી આ વાત સાંભળીને, સમજીને હરબાઈ, તુઠી યાવત્ દશ નખ ભેગા થાય એ રીતે આવર્ત કરીને, અંગલ કરીને રિપભદ્ર માહણને આ પ્રમાણે કહેવા લાગી:

૧૨ હે દેવાનુપ્રિય! જે તમે ભવિષ્ય કહો છો એ એ પ્રમાણે છે, હે દેવાનુપ્રિય! તમારે કહેલું એ ભવિષ્ય તે પ્રમાણે છે, હે દેવાનુપ્રિય! તમારે બાણેલું એ ભવિષ્ય સાચું છે, હે દેવાનુપ્રિય! એ સંદેહ વગરનું છે, હે દેવાનુપ્રિય! મેં એવું કહ્યું છે, હે દેવાનુપ્રિય! મેં તમારો વચનને સાંભળતાં જ સ્વીકારેલું છે-પ્રમાણભૂત માનેલ છે, હે દેવાનુપ્રિય! એ તમારે વચન મેં ઇચ્છેલ છે અને મને માન્ય પણ છે, હે દેવાનુપ્રિય! જે એ હકીકત તમે કહો છો તે એ સાચી જ હકીકત છે, એમ કહીને તે સ્વપ્નોનાં ફલોને

એ દેવાનંદા માહણી બરાબર સ્વીકારે છે, તે સ્વપ્નોનાં ફલોને બરાબર સ્વીકારીને એટલે એ સ્વપ્નોનાં ફલોને બરાબર જાણી-સમજી સ્થિભદ્રતા માહણી સાથે ઉદાર-વિશાલ એવા માનવોચિત અને ભોગવવા યોગ્ય ભોગોને ભોગવતી તે દેવાનંદા માહણી રહે છે.

૧૩ હવે તે કાલે તે સમયે શક, દેવાનો ઇંદ્ર દેવાનો રાજ્ય, વજ્રપાણિ-હાથમાં વજ્રને રાખનારો, અસુરોના પુરોનો-નગરોનો નાશ કરનાર-પુરંદર, સો કતુ-પ્રતિમા-કરનાર-શતકતુ, હજાર આંખવાળો સહસ્રાક્ષ, મોટા મોટા મેઘોને તાબે રાખનાર-મધવા, પાક નામના અસુરને સજા કરનાર-પાકશાસન, દક્ષિણ આજુના અડધા લોકનો માલિક-દક્ષિણધર્મલોકાધિપતિ બત્રીશ લાખ વિમાનોનો સ્વામી, અને ઐરાવલ્લુ હાથીના વાહન ઉપર બેસનાર એવો સુરેન્દ્ર પોતાના સ્થાનમાં બેઠેલો હતો.

એ સુરેન્દ્રે રજ વગરનાં અંબર-ગગન-જેવાં ચોકખાં વસો પહેરેલાં, યથોચિત રીતે મોળા અને મુકુટ પહેરેલાં, એણે પહેરેલાં સોનાનાં નવાં, સુંદર, અર્થપ્રેા પમાડે એવાં અથવા ચિત્રામણવાળી કારીગરીવાળાં, અને વારંવાર હાલતાં પ્રે કુંડલોને લીધે એનાં બન્ને ગાલ ખગારા મારતા હતા, એનું શરીર ચમકતું હતું, પણ સુધી લટકતી એવી લાંબી વનનાં ફલોથી ઝુંબેલી માળા એણે પહેરેલી; એવો એ ઇંદ્ર સૌધર્મ નામના કલ્પમાં-સ્વ-ર્ગમાં-આવેલા સૌધર્મોવર્તસક નામના વિમાનમાં બેઠેલી સૌધર્મ નામની સભામાં શકનામના મિહાસનમાં બેઠેલો હતો.

૧૪ ત્યાં તે બત્રીશ લાખ વિમાનાવાસો, ચોરાશી હજાર સામાનિક દેવો, તેત્રીશ-ત્રાયંશિશ દેવો, ચાર લોકપાલો, પોતપોતાના પરિવાર સાથેની આઠ મોટી પટ્ટરાણીઓ, ત્રણ સભાઓ, સાત સૈન્યો, સાત સેનાધિપતિઓ, ચાર ચોરાશી હજાર એટલે ત્રણ લાખ છત્રાંશ હજાર અંગરક્ષક દેવો અને સૌધર્મસભામાં વસનારા બીજા પણ ઘણાં વૈમાનિક દેવો અને દેવીઓ એ બધાં ઉપર અધિપતિપણું ભોગવતો રહે છે, એટલે એ બધી પોતાની પ્રજાનું પાલન કરવાનું સામર્થ્ય તે ધરાવે છે તથા એ બધાંનો તે અગ્રેસર-પુરપતિ-છે, સ્વામી-નાયક-છે, ભત્તી-પોષક-છે, અને એ બધાંનો તે મહત્તર-મહામાન્ય-ગુરુસમાન-છે, તથા એ બધાં ઉપર પોતાના નિમેષા માણસો દ્વારા ફરમાવીને પોતાનું ઐશ્વર્ય અને આરાધાયિત્વ બતાવતો રહે છે-એ બધાં ઉપર ઈશ્વર તરીકે પ્રધાનપણે તેની પોતાની જ આરાધા ચાલે છે, એ રીતે રહેતો અને પોતાની પ્રજાને પાળતો તથા નિરંતર આલતાં નાંદકો, સંગીત, વાગતાં વીણા હાથતાળીઓ, બીજાં વાજાંઓ અને મેહની જેવો ગંભીર અવાજવાળો મૃદંગ તથા સરસ અવાજ કરતો ઢોલ એ બધાનાં મોટા અવાજ દ્વારા ભોગવવા યોગ્ય દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો તે ઇંદ્ર ત્યાં રહે છે.

૧૫ તથા તે ઇંદ્ર પોતાના વિપુલ અવધિરાન દ્વારા સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપ તરફ ભેતો ભેતો બેઠેલ છે ત્યાં તે, જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ભારતવર્ષમાં-ભરતમાં આવેલા માહણુ-

૮

કુંડગામ નગરમાં કોડાલગોત્રના રિષભદત્ત માહાજીની ભારજા-પત્ની જલંધરગોત્રની દેવાનંદા માહાજીની કૃપામાં ગર્ભપણે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ઉપજોલા જૂએ છે. ભગવાને જોઈને તે હરખ્યો-રાજી થયો, ત્રુડ્યો-તુટમાન થયો, ચિત્તમાં આનંદ પામ્યો, બહુ રાજી થયો, પરમ આનંદ પામ્યો, મનમાં પ્રીતિવાળો થયો, પરમ સૌમનસ્યને તેણે મેળવ્યું અને હરખને લીધે તેનું હૃદય ધડકતું બની ગયું તથા મેઘની ધારાઓથી છંટાએલ કદંબના સુગંધી ફૂલની પેઠે તેનાં ફેવેડવાં ખડાં થઈ ગયાં, તેનાં ઉત્તમ કમલ જેવાં નેત્રો અને મુખ વિકસિત થયાં-ખિલી ગયાં, તેણે પહેરેલાં ઉત્તમ કડાં, બહેરખાં, બાજુબંધ, મુગટ, કુંડલ અને હારથી સુશોભિત છાતી, એ બધું તેને ઘએલ હરખને લીધે હલુંહલું થઈ રહ્યું, લાંબુ લટકતું અને વારેવારે હલતું ઝૂમણું તથા બીજાં પણ એવાં જ આભૂષણ તેણે પહેરેલાં હતાં એવો તે શક ઈન્દ્ર ભગવંતને જોતાં જ આદર વિનય સાથે એકદમ અપાટાબંધ પોતાના સિંહાસન ઉપરથી ઊભો થાય છે, તે સિંહાસન ઉપરથી ઊભો થઈ પોતાના પાદ-પીઠ ઊપર નીચે જતારે છે, પાદપીઠ ઊપર નીચે જતારી તે, મરકત અને ઉત્તમ રિષ્ત તથા અંજન નામના રત્નોએ જડેલી અને ચગકતાં મણિરત્નોથી સુશોભિત એવી પોતાની મોજડીઓ ત્યાં જ પાદપીઠ પાસે જતારી નાખે છે, મોજડીઓને જતારી નાખી તે પોતાના અભા ઉપર ખેસને જનોઈની પેઠે ગોઠવીને એટલે એકવડું ઉત્તરાસંગ કરે છે, એ રીતે એકવડું ઉત્તરાસંગ કરીને તેણે અંજલિ કરવા સાથે પોતાના બે હાથ જોડ્યા અને એ રીતે તે તીર્થંકર ભગવંતની બાજુ લક્ષ્ય રાખી સાત આઠ પગલાં તેમની સામે બાય છે, સામે જઈને તે ડાબો હાથ ઊંચો કરે છે, ડાબો હાથ ઊંચો કરીને તે જમણા હાથને ભોંતળ ઊપર વાળી દે છે, પછી માથાને ત્રણવાર ભોંતળ ઊપર ઢગાડી પછી તે થોડો ટટાર બેસે છે. એ રીતે ટટાર બેસીને કડાં અને બહેરખાંને લીધે ચંપાચપ થઈ ગએલી પોતાની બન્ને ભુજાઓને ભેગી કરે છે. એ રીતે પોતાની બન્ને ભુજાઓને ભેગી કરીને તથા દશ નખ એકબીજાને અડે એ રીતે બન્ને હથેલીઓને જોડી માથું નમાવી માથામાં-મસ્તકે અંજલિ કરીને તે આ પ્રમાણે બ્રાહ્મ્યો:

૧૬ અરહંત ભગવંતને નમસ્કાર થાઓ, ૧ તીર્થનેા પ્રારંભ કરનારા એવા તીર્થંકર-શને, પોતાની જ મેળે પ્રોથ પામનારા સ્વયંસંપૂર્ણને, ૨ પુરુષોમાં ઉત્તમ અને પુરુષોમાં સિદ્ધસમાન, પુરુષોમાં ઉત્તમ કમળસમાન અને પુરુષોમાં ઉત્તમ ગંધકુટ્ટી જેવા, ૩ સર્વ-લોકમાં ઉત્તમ, સર્વલોકના નાથ, સર્વલોકાનું હિંત કરનારા, સર્વલોકમાં દીવા સમાન અને સર્વલોકમાં પ્રકાશ પહોંચાડનારા, ૪ અજ્ઞાનથી અંધ બનેલા લોકોને ત્યાં સમાન શાસ્ત્રની રચના કરનારા, એવા જ લોકોને માર્ગ બતાવનારા, શરણ આપનારા અને જીવનને આપનારા એટલે કહી મરવું ન પડે એવા જીવનને-મુક્તિને-દેનારા તથા બોધિણીજને-સમકિલને આપનારા, ૫ ધર્મને દેનારા, ધર્મનો ઉપદેશ કરનારા, ધર્મના નાથક, ધર્મરૂપ રથને ચલવનારા સારથી સમાન, અને ચાર છેડાવાળા ધર્મરૂપ જગતના ઉત્તમ ચક્રવર્તી, ૬ અજ્ઞાનથી ડુબતા લોકોને દ્વીપ-બેટ-સમાન, રક્ષણ આપનારા, શરણ દેનારા, આધાર સમાન અને

અવલંબન આશ્રવારા તથા: કસાય પશુ સ્થાનના ન પામે એવાં ઉત્તમ જ્ઞાન અને કલ્યાણને ધરનારા, ધાર્મિક તદ્દન અસી ગએલા છે તેવા, ૭. જિવન્મુક્તિ કરે એવાં આત્મશુદ્ધિને જિતી ગયેલા, જોઈએ એ આત્મશુદ્ધિને જિતવા અર્થે છે તેવાને જિતાડનારા, સંસાર સમુદ્રને તરી શુદ્ધિ: જોઈએ: તરવા મથે છે તેમને તારનારા, પોતે બાતે ભોધને પ્રમેલા બીજાઓને શેષ આશ્વારા, સુજિતને પામેલા અને બીજાઓને સુજિત, સુધી પહોંચાડનારા. ૮

સર્વસંબધુ જાણનારા, બધું જાનારા, જે પદ શિવરૂપ છે, અચલ છે, રાગ વગરનું છે, અંતઃવશનું છે, નિઃશય વિનાનું છે, કોઈપણ પ્રકારની પીડા વગરનું છે અને જ્યાં પહોંચ્યા પછી કદી પાછું ફરવું પડતું નથી એવા સિદ્ધિમતિ આશ્રવારા અને જોઈએલા તથા અને જિતી ગયેલા એવા જિનેને નમસ્કાર થાયો. ૯

તીર્થની શરૂઆત કરનારા, છેલ્લા તીર્થકર આગલા તીર્થકરોએ જોના થવાની સૂચના આપેલી હતી એવા અને પૂર્વે પૂર્ણવેલા તમામ પુણ્યકાળા આવાત્મ્યા પહોંચ્યા પછી કદી પાછું ફરવું પડતું નથી એવા સિદ્ધિમતિ આશ્રવારા અને પામવાની સિદ્ધિમતિ આશ્રવા એવા શ્રમણ જાનત મહાવીરને નમસ્કાર થાયો.

અહીં સ્વર્ગમાં રહેલા હું ત્યાં એટલે દેવાનંદાની કુસિમાં રહેલા ભગવંતને વંદન કરું છું, ત્યાં રહેલા ભગવંત અહીં રહેલા મને જુઓ એમ કરીને તે દેવરાજ ઈંદ્ર શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વંદન કરે છે, નમન કરે છે અને પોતાના ઉત્તમ સિદ્ધાસનમાં પૂર્વદિશા તરફ સુખ રાષ્ટ્રીને બેસે છે.

૧૭ ત્યારપછી તે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકને આ એ પ્રકારનો એના આત્મમાં વિજ્ઞાન રૂપ, અભિલાષરૂપ અને ગત સંકલ્પ પેદા થયો કે 'એ થયું નથી, એ અશ્વ જોગ નથી અને એનું અપારંધ નથી કે અર્હત ભગવંતો, ચક્રવર્તી રાજાઓ, અલ્લદેવ રાજાઓ, વાસુદેવ રાજાઓ અન્ય કુલોમાં હલકાં કુલોમાં કે અધમ કુલોમાં કે તુચ્છ કુલોમાં કે ગણદસિયા કુલોમાં કે કંબુચી કુલોમાં કે બિખારી કુલોમાં કે માહણ કુલોમાં એટલે પ્રાણીઓ કુલોમાં આજુપછી કોઈવાર આવેલા નથી કે આવતા નથી કે હવે પછી કોઈવાર આવનારા નથી, એ પ્રમાણે જરૂર છે કે અર્હત ભગવંતો કે ચક્રવર્તી રાજાઓ કે અલ્લદેવ રાજાઓ કે વાસુદેવ રાજાઓ ઉત્તરવંશનાં કુલોમાં કે લોગવંશનાં કુલોમાં કે રાજ્યવંશનાં કુલોમાં કે ક્ષિત્રવંશનાં કુલોમાં કે ક્ષત્રિયવંશનાં કુલોમાં કે હરિવંશનાં કુલોમાં કે કોઈ બીજાં તેવા પ્રકારનાં વિશુદ્ધ જાતિ, કુલ અને વંશવાળાં કુલોમાં આજ પહેલાં આવેલા છે, વર્તમાનમાં આવે છે અને ભવિષ્યમાં પણ તેઓ અથા તેવા ઉત્તમ કુલોમાં આવનારા છે.

૧૮ વળી, એવો પણ લોકમાં અશ્વરૂપ અનાવ, અનંત અશ્વસંધિઓ અને ઉત્સર્પિણીઓ બીની ગયા પછી બની જાય છે કે જ્યારે તે અર્હત ભગવંતો અલ્લદેવ રાજાઓ નામગોત કર્મો ભય નથી કરેલા હોતો, એ કર્મનું વેદન નથી કરેલું હોતું અને એમનું એ કર્મ જોમના આત્મા ઉપરથી ખરી પડેલું નથી હોતું એટલે કે એમને એ કર્મો

૧૦

ક્રિદ્ય હોય છે ત્યારે તે અરહત ભગવંતો કે ચક્રવર્તી રાજાઓ કે ખલદેવ રાજાઓ કે વાસુદેવ રાજાઓ અત્ય કુલોમાં કે અધમ કુલોમાં કે તુચ્છ કુલોમાં કે દળદરિયાં કુલોમાં કે ભિખારીનાં કુલોમાં અને કંચુસનાં કુલોમાં પણ આવેલા છે કે આવે છે કે આવશે એટલે એવાં હલકાં કુલોવાળી માતાઓની કૃપમાં ગર્ભપણે ઉપજેલા છે કે ઉપજે છે કે ઉપજશે છતાં તે કુલોમાં તેઓ કદી જન્મ્યા નથી કે જન્મતા નથી કે હવે પછી જન્મવાનાં પણ નથી.

૧૯ અને આ શ્રમણ ભગવંત મહાવીર જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ભારતવર્ષમાં માહણકુંડગ્રામ નામના નગરમાં કોડાલગોત્રવાળા રિષભદત્ત માહણ્યની ભારત-પત્ની બલધરગોત્રની દેવાનંદા માહણ્યી-બ્રાહ્મણીની કૃપમાં ગર્ભપણે ઉપજેલા છે.

૨૦ તો થઈ ગયેલા; વર્તમાન સમયના અને હવે પછી થનારા તમામ દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકોનો એ આચાર છે કે અરહત ભગવંતોને તેવા પ્રકારનાં અંતકુલોમાંથી કે અધમકુલોમાંથી કે તુચ્છકુલોમાંથી કે દળદરિયાં કુલોમાંથી કે ભિખારીનાં કુલોમાંથી કે કંચુસનાં કુલોમાંથી અસેડીને ઉગ્રવંશનાં કુલોમાં કે ભોગવંશનાં કુલોમાં કે રાજન્યવંશનાં કુલોમાં કે સાતવંશનાં કુલોમાં કે ક્ષત્રિયવંશનાં કુલોમાં કે હરિવંશનાં કુલોમાં કે વિશુદ્ધ ભતિ કુલ અને વંશનાં તેવા પ્રકારનાં કોઈ બીજાં ઉત્તમ કુલોમાં ફેરવી નાખવા ઘટે.

તો મારે સારુ ખરેખર શ્રેયસ્કર પ્રવૃત્તિ છે કે; આગળનાં તીર્થંકરોએ જેમના થવાની સૂચના આપેલી છે એવાં છેલ્લા તીર્થંકર શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને માહણકુંડગ્રામ નામના નગરમાંથી કોડાલગોત્રના માહણ્ય રિષભદત્તની ભારત-પત્ની બલધરગોત્રની માહણ્યી દેવાનંદાની કૃપમાંથી અસેડીને ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નામના નગરમાં રહેતા જ્ઞાત નામના ક્ષત્રિયોના વંશમાં થએલા કાશ્યપગોત્રવાળા સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની ભારત વાસિષ્ઠગોત્રની ક્ષત્રિયાણી ત્રિશલાની કૃપમાં ગર્ભપણે સ્થાપિત કરવા ઘટે, અને વળી જે તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીનો ગર્ભ છે તેને પણ બલધરગોત્રની દેવાનંદા માહણ્યીની કૃપમાં ગર્ભપણે સ્થાપિત કરવો ઘટે એમ કરીને એમ વિચારે છે, એમ વિચારીને પાયદળસેનાના સેનાપતિ હરિશ્ચેગમેસિ નામના દેવને સાદ દે છે, હરિશ્ચેગમેસિ નામના દેવને સાદ દઈ તેને એ ઇન્દ્રે આ પ્રમાણે કહ્યું:

૨૧ હે દેવાંતુપ્રિય! એમ ખરેખર છે કે આજ સગી એ થયું નથી, એ થવા યોગ્ય નથી અને હવે પછી એ થવાનું નથી કે અરહત ભગવંતો, ચક્રવર્તી રાજાઓ, ખલદેવ રાજાઓ, વાસુદેવ રાજાઓ અત્યકુલોમાં, અધમકુલોમાં, કંચુસનાં કુલોમાં, દળદરિયાં કુલોમાં, તુચ્છ કુલોમાં કે ભિખારીનાં કુલોમાં આવનારા કોઈવાર આવેલા નથી, વર્તમાનમાં આવતા નથી અને હવે પછી કોઈવાર આવનારા નથી, ખરેખર એમ છે કે, અરહત ભગવંતો, ચક્રવર્તી રાજાઓ, ખલદેવ રાજાઓ કે વાસુદેવ રાજાઓ ઉગ્રવંશનાં કુલોમાં, ભોગવંશનાં કુલોમાં, રાજન્યવંશનાં કુલોમાં, સાતવંશનાં કુલોમાં, ક્ષત્રિયવંશનાં કુલોમાં,

ઈવિષ્ણુવંશનાં કે હરિવંશનાં કુલોમાં કે ખીજાં કોઈ તેવા પ્રકારનાં વિશુદ્ધ અર્થે વિશુદ્ધ કુલ અને વિશુદ્ધવંશમાં આજન્મથી આવેલા છે, વર્તમાનમાં આવે છે અને હવે પછી પણ તેઓ ઉત્તમકુલમાં આવવાના છે.

૨૨ ૭ળી, એવો પણ લોકોને અચરજમાં નાખી દે એવો બનાવ, અનંત અવ-સર્પિણીઓ અને ઉત્સર્પિણીઓ વીતી ગયા પછી બની આવે છે કે બ્યારે નામગોત્ર કર્મનો ક્ષય નહીં થયો હોય, એ કર્મ પૂરેપૂરું ભોગવાઈ ગયેલું ન હોય અને ભોગવાયું ન હોવાથી જ એ કર્મ આત્મા ઉપરથી ખરી પડેલું ન હોય એટલે કે અરહંત ભગ-વનો વગેરેને એ કર્મનો ઉલ્લેખ આવેલો હોય ત્યારે અરહંત ભગવંતો કે ચક્રવર્તી રાજાઓ કે બલદેવ રાજાઓ કે વાસુદેવ રાજાઓ અંત્યકુલોમાં કે હલકાં કુલોમાં કે તુચ્છકુલોમાં કે કંબુસનાં કુલોમાં કે દળદરિયાં કુલોમાં કે ભિખારીનાં કુલોમાં આવેલા છે કે આવે છે કે આવવાના છે છતાં તે કુલોમાં તેઓ કદી જનમેલા નથી, જનમતા નથી કે હવે ખરી જનમવાના પણ નથી.

૨૩ અને આ શ્રમણ ભગવંત મહાવીર જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં, ભારતવર્ષમાં માહ્યકુંડગ્રામ નામના નગરમાં કોડાલગોત્રના રિષભદત્ત માહ્યુની ભારત જલધરગોત્રની દેવાનંદા માહ્યુની દૂખમાં ગર્ભપણે ઉપજેલા છે.

૨૪ તો થઈ ગયેલા, વર્તમાન સમયના અને હવે પછી થનારા તમામ દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકોનો એ આચાર છે કે અરહંત ભગવંતોને તેવા પ્રકારનાં અંતકુલોમાંથી કે અધમકુલોમાંથી કે તુચ્છકુલોમાંથી કે કંબુસનાં કુલોમાંથી કે દળદરિયાં કુલોમાંથી કે ભીખમંગાનાં કુલોમાંથી આવત માહ્યુનાં કુલોમાંથી ખસેડીને તેવાં પ્રકારનાં ઉગ્રવંશનાં કુલોમાં કે ભોગવંશનાં કુલોમાં કે રાજન્યવંશનાં કુલોમાં કે સાતવંશનાં કુલોમાં કે ક્ષત્રિય-વંશનાં કુલોમાં કે ઇક્ષ્વાકુવંશનાં કુલોમાં કે હરિવંશનાં કુલોમાં કે કોઈ ખીજાં તેવા પ્રકારનાં વિશુદ્ધજાતિનાં, વિશુદ્ધવંશનાં અને વિશુદ્ધ કુલવાળાં કુલોમાં ફેરવી નાખવા ઘટે.

૨૫ તો હો દેવાસુપ્રિય! તું જા, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને માહ્યકુંડગ્રામ નામના નગરમાંથી કોડાલગોત્રના રિષભદત્ત માહ્યુની ભારત જલધરગોત્રની દેવાનંદા માહ્યુની દૂખમાંથી ખસેડીને ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નામના નગરમાં સાતવંશનાં ક્ષત્રિયોનો વંશજ અને કાર્પ-પગોત્રનો સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે તેની ભારત વાસિષ્ઠગોત્રની ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી છે તેની દૂખમાં ગર્ભપણે સ્થાપિત કર અને ગર્ભપણે સ્થાપિત કરીને મને આ મારી આજ્ઞા તરત જ પાછી આપી દે.

૨૬ ત્યારપછી પાચદળચેનાનો સેનાપતિ તે હરિભુજમેસી દેવ, દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની ઉપર મુજબની આજ્ઞા સાંભળીને રાજ થયો અને આવત તેનું હૃદય રાજ થવાને

૧૨

લીધે ધડકવા લાગ્યું. તેણે યાવત્ જન્મે હથેળીઓ ભેગી કરીને અંજલિ એડીને ‘એમ દેવની જેવી આજ્ઞા’ એ પ્રમાણે એ આજ્ઞાના ધ્યનને તે, વિનયપૂર્વક સ્વીકારે છે, આજ્ઞાના ધ્યનને વિનયપૂર્વક સ્વીકારીને તે હરિજીવમેસી દેવ, દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની પાસેથી નીકળે છે, નીકળીને ઉત્તરપૂર્વની દિશાના ભાગમાં એટલે ઇશાનપૃષ્ઠા તરફ ભય છે, ત્યાં જઈને વૈકિયસમુદ્ધાતવડે પોતાના શરીરને બદલવાનો પ્રયત્ન કરે છે, એમ કરીને તે પોતાના શરીરમાં રહેલા આત્માના પ્રદેશોના સમૂહને અને કર્મપુદ્ગલના સમૂહને સંખ્યેય યોજનના લાંબા દંડના આકારે શરીરમાંથી બહાર કાઢે છે, તેમ કરતાં તે દેવ, ભગવંતને એક ગર્ભ-માંથી ખસેડીને બીજા ગર્ભમાં સ્થાપિત કરવા સારુ પોતાના શરીરને નિર્મળ-ઘણું સારું-બનાવવા માટે એ શરીરમાં રહેલા સ્થૂલ પુદ્ગલ પરમાણુઓને ખેંચેરી કાઢે છે અર્થાત એ પુદ્ગલ પરમાણુઓ જેમકે રતનનાં, વજનાં, વૈદુર્યનાં, લોહિતાક્ષનાં, મસારગદલનાં, હંસ-ગર્ભનાં, પુલકનાં, સૌગંધિકનાં, જ્યૌતીરસનાં, અંજનનાં, અંજનપુલકનાં, રત્નનાં, ભત-રૂપનાં, સુભગનાં, અંકનાં, કટિકનાં અને ચિટ્ટનાં એ તમામ ભતનાં રત્નોની જેવાં સ્થૂલ છે તો એવાં પોતાના શરીરમાં જે સ્થૂલ પુદ્ગલ પરમાણુઓ છે તેને ખેંચેરી નાખે છે અને તેની જગ્યાએ સૂક્ષ્મ પુદ્ગલોને એટલે સારરૂપ એવાં સારાં પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે.

૨૭ એ રીતે ભગવંતની પાસે જવા માટે પોતાના શરીરને સરસ બનાવવા સારુ સારાં સારાં સૂક્ષ્મ પુદ્ગલોનું ગ્રહણ કરીને ફરીવાર પણ વૈકિયસમુદ્ધાત કરે છે, એમ કરીને પોતાના મૂળ શરીર કરતાં ભુદું એવું બીજું ઉત્તર વૈકિય શરીર-પોતાનું બીજું રૂપ બનાવે છે, એવું બીજું રૂપ બનાવીને ઉત્તમ પ્રકારની, ત્વરાવાળી, ચપળ, વેગને લીધે પ્રચંડ, બીજી બધી ગતિઓ કરતાં વિશેષ વેગવાળી, ધમધમતા કરતી, શીઘ્ર દિવ્ય દેવગતિ વડે ચાલતો ચાલતો એટલે નીચે આવતો નીચે આવતો તે, તીરછે અસંખ્ય દ્વીપો અને સમુદ્રોની વચ્ચે આવચ્ય જે બાજુએ જંબુદ્વીપ આવેલો છે, તેમાં જ્યાં ભારતવર્ષ આવેલું છે અને તેમાં જ્યાં માહાલુકુંડગ્રામ નગર આવેલું છે, તેમાં જ્યાં રિષભદત્રા ગ્રામણું ઘર આવેલું છે અને એ ઘરમાં જ્યાં દેવાનંદા ગ્રામણી છે તે બાજુએ આવે છે, તે બાજુએ આવતાં ભગવંતને એતાં જ શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને પ્રણામ કરે છે, તેમને પ્રણામ કરીને તે દેવ, પરિવારસહિત દેવાનંદા માહાણીને અવસ્થાપિની નિદ્રામાં મૂકે છે એટલે પરિવારસહિત દેવાનંદા માહાણી ઉપર ઘેનનું ધારણ મૂકે છે, એ બધાંને ગાદનિદ્રામાં મૂકીને ત્યાં રહેલાં અસ્વચ્છ પરમાણુ-પુદ્ગલોને દૂર કરે છે, દૂર કરીને ત્યાં સ્વચ્છ પરમાણુ-પુદ્ગલોને ફેંકે છે-વેરે છે-ફેલાવે છે, એમ કયાં પછી ‘ભગવન્ ! મને યતુરૂ આપો’ એમ કહી પોતાની હથેળીના સંપુટ દ્વારા શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને કોઈ ભતની લેશ પણ પીડા ન થાય એ રીતે ગ્રહણ કરે છે, એ રીતે એ દેવ, શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને ગ્રહણ કરીને જે બાજુ ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નગર છે, તે નગરમાં જે બાજુ સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયનું ઘર છે, તે ઘરમાં જ્યાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી રહે છે તે બાજુએ આવે છે, તે બાજુએ આવીને પરિવારસહિત ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને ગાદ ઉઘના ધારણમાં મૂકે છે, તેમ કરીને ત્યાં રહેલાં

અન્ય-છ પરમાણુ પુફ્ફગોળોને દૂર કરે છે, અન્ય-છ પરમાણુ પુફ્ફગોળોને દૂર કરીને સ્વચ્છ પરમાણુ પુફ્ફગોળોને ફેંકે છે વેરે છે, તેમ કરીને તે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને લેશ પણ પીડા ન થાય એ રીતે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કૃપમાં ગર્ભપણે ગોઠવે છે અને વળી જે તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીનો ગર્ભ છે તેને પણ બલધર ગોત્રવાળી દેવાનંદા પ્રાહ્મણીની કૃપમાં ગર્ભપણે ગોઠવે છે, આ રીતે બધું બરાબર ગોઠવીને તે દેવ, જે દિશામાંથી આવ્યો હતો તે જ દિશા તરફ પાછો ચાલ્યો ગયો.

૨૮ હવે જે ગતિથી આવ્યો હતો, તે ઉત્તમ પ્રકારની, ત્વરાવાળી, ચપળ, વેગને લીધે પ્રચંડ, બીજી બધી ગતિઓ કરતાં વિશેષ વેગવાળી, ધમધમાટ કરતી, શીર્ષ દિવ્ય દેવગતિ વડે પાછો તારછે અસંખ્ય દ્રોણ અને ત્રુગુદ્રોની વચ્ચેાવચ્ચ થતો અને હુબર હુબર ભેળવનની મોટી ફાળો ભરતો-એ રીતે જાણે બપડતો તે દેવ જે તરફ સૌધર્મ નામના કલ્પમાં સૌધર્મોવત્સક નામના વિમાનમાં શક નામના સિંધાસણમાં દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક બેઠેલો છે તે જ બાળુ તેની પાસે આવે છે, પાસે આવીને દેવેન્દ્ર દેવરાજ શકની એ આજ્ઞાને તરત જ પાછી સોંપી દે છે અર્થાત્ આપે જે આજ્ઞા કરેલી તેનો મેં અમલ કરી લીધો છે એમ જણાવે છે.

૨૯ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ ભગવંત મહાવીર ત્રણ જ્ઞાનથી યુક્ત પણ હતા.

૧ મને ફેરવીને બીજે લઈ જવામાં આવશે એમ તેમણે બાણે છે.

૨ પોતે પોતાને ફેરવાતા બાણતા નથી.

૩ પોતે ફેરવાઈ ચૂક્યા છે એ પ્રમાણે બાણે છે.

૩૦ તે કાલે તે સમયે બ્યારે વર્ષાઋતુ ચાલતી હતી અને વર્ષાઋતુનો જે તે પ્રસિદ્ધ એવો ત્રીજો મહિનો આન પાંચમો પખવાડો ચાલતો હતો એટલે આસો મહિનાનો ૧૦ દિં ૫૬ ચાલતો હતો તથા તે સમયે તે ૧૦ દિં ૫૬ની તેરમી તિથિ એટલે તેરશની તિથિ આવેલી હતી. ભગવાનને સ્વર્ગમાંથી ચઢવાને અને દેવાનંદા માહણીના ગર્ભમાં આવ્યાને એકદંદરે ફૂલ બાશી રાત દિવસો વીતી ગયાં હતાં અને તેરશને દિવસે ત્ર્યાશીમા રાતદિવસ ચાલતો હતો, તે ત્ર્યાશીમા દિવસની બરાબર મધરાતે એટલે આગલી રાતનો છેડો અને પાછલી રાતની શરૂઆત થતી હતી એવે સમયે ઉત્તરાશ્વિનુની નક્ષત્રનો યોગ આવતાં હિતાતુકમ્પક એવા હરિભિંગમેરી દેવે શકની આજ્ઞાથી માહણકુંડઆમ નગરમાંથી કોડાલ ગોત્રના રિષભ-હત્ત પ્રાહ્મણની ભારજા બલધર ગોત્રની દેવાનંદા પ્રાહ્મણીની કૃપમાંથી ભગવંતને ખસેડીને ક્ષત્રિયકુંડઆમ નગરમાં જાતવંશના ક્ષત્રિયોમાંના કાસ્થપગોત્રના સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની ભારજા વાસિક ગોત્રની ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કૃપમાં લેશ પણ પીડા ન થાય એ રીતે બરાબર ગોઠવી દીધા.

૩૧ શ્રમણ ભગવંત મહાવીર ત્રણ જ્ઞાનથી યુક્ત પણ હતા. ૧ ‘હું લઈ જવાઈશ’

૧૪

એમ તેઓ જાણે છે, ૨ ‘હું લઈ જવાઈ છું’ એમ તેઓ બલુતા નથી અને ૩ ‘હું લઈ જવાઈ ચૂક્યો’ એમ તેઓ જાણે છે.

૩૨ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને જાલંધર ગોત્રવાળી દેવાનંદા માહણીની કૂખમાંથી ઉપાડીને વાસિષ્ઠ ગોત્રવાળી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કૂખમાં ગર્ભપણે ગોઠવી દીધા તે રાત્રે એ દેવાનંદા માહણી પોતાની પથારીમાં સૂતીજાગતી ઉઘતી ઊંઘતી પડી હતી અને તે દશામાં એણીએ, પોતાને આવેલાં આ એ પ્રકારનાં ઉદાર કલ્યાણરૂપ શિવરૂપ ધન્ય મંગલ કરનારાં શોભાવાળાં એવાં ચૌદ મહાસ્વમી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી હરી ગઈ એલું બેયું અને એમ જોઈને તેણી જાગી ગઈ. તે ચૌદ સ્વમી આ પ્રમાણે છે. હાથી, વૃષભ વગેરે ઉપર પ્રમાણેની ગાથામાં કહેલાં છે.

૩૩ હવે જે રાત્રે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને જાલંધર ગોત્રવાળી દેવાનંદા માહણીની કૂખમાંથી ઉપાડીને વાસિષ્ઠ ગોત્રવાળી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીની કૂખમાં ગર્ભપણે ગોઠવવામાં આવ્યા તે રાત્રે તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી પોતાના તે તેવા પ્રકારના વાસધરમાં રહેલી હતી, જે વાસધર-સુવાનો ઓરડો-અંદરથી ચિત્રામણવાળું હતું, અહારથી ધોણેલું, ઘડીને ચક્રચક્રિત કરેલું અને સૂવાળું બનાવેલું હતું તથા એમાં ઊંચે ઉપરના ભાગની છતમાં ભાતભાતનાં ચિત્રો દોરેલાં હતાં, ત્યાં મણિ અને રત્નના હીવાને લીધે અંધારું નાસી ગયેલું હતું, એ વાસધરની નીચેની ફરસખંથી તદ્દન સરખી હતી અને તે ઉપર વિવિધ પ્રકારના સાધિયા વગેરે ફોરોને તેને વધુ સુંદર બનાવવામાં આવેલી હતી, ત્યાં પાંચે રંગનાં સુંદર સુગંધી ફૂલો જ્યાં ત્યાં વેરીને તે ઓરડાને સુગંધિત બનાવેલાં હતાં, કાળો અગર, ઉત્તમ કુંદરૂ, તુરકીધૂપ વગેરે વિવિધ પ્રકારના ધૂપો ત્યાં સળગતા રહેતા હોવાથી એ ઓરડો મધમધી રહ્યો હતો અને તે ધૂપોમાંથી પ્રગટ થતી સુગંધીને લીધે તે ઓરડો સુંદર બનેલો હતો, ખીજ પણ સુગંધી પદાર્થો ત્યાં રાખેલા હોવાથી તે, સુગંધ સુગંધ થઈ રહ્યો હોલો અને જલ્દે કે કેમ્ ગંધની વાટની પેઠે અતિશય મહેકી રહ્યો હતો.

તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી તેવા ઉત્તમ સુશોભિત ઓરડામાં તે તેવા પ્રકારની પથારીમાં પડી હતી. જે પથારી ઉપર સૂતારના આખા શરીરના માપનું ઓશીકું મૂકી રાખેલ હતું, બન્ને બાજુએ-માથા તરફ અને ધગ તરફ-પણ ઓશીકાં ગોઠવેલાં હતાં, એ પથારી બન્ને બાજુથી ઊંચી હતી અને વચ્ચે નમેલી તથા ઊંડી હતી; વળી, ગંગા નદીના કાંઠાની રેતી ધગ મૂકતાં જેમ સૂવાળી લાગે એવી એ પથારી સૂવાળી હતી, એ પથારી ઉપર ધોણેલા એવો અળગીના કપડાનો એછાડ ખીછાવેલો હતો, એમાં રજ ન પડે માટે આખી પથારી ઉપર એક મોટું કપડું ઢાંકેલું હતું, મચ્છરો ન આવે માટે તેની ઉપર સાતા કપડાની મચ્છરદાની ખાંધેલી હતી, એવી એ સુંદર, કમાવેલું આમડું, રૂનાં પુલકાં, ખૂર્ની વનસ્પતિ, માખણ અને આકડાનું રૂં એ તમામ સૂવાળી સુઓની જેવી સૂવાળી તથા સેજ-પથારી સજવાની કળાના નિષ્ણત પ્રમાણે પથારીની આરપાસ અને ઉપર

પણ સુગંધી ફૂલો, સુગંધી ચૂણો વેરેલાં હોવાથી સુગંધિત અનેકી તે પથારીમાં પડેલી સૂતીબગતી અને ઉઘતી ઉઘતી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી આગતી રાતનો અંત આવતાં અને પાછલી રાતની શરૂઆત થતાં બરાબર મધ્યરાતે, આ એ પ્રકારનાં ઉદાર ચૌદ મહાસ્વમીને જોઈને બગી ગઈ. તે ચૌદ મહાસ્વમી આ પ્રમાણે છે: ૧ હાથી, ૨ વૃષભ, ૩ સિંહ, ૪ અભિષેક, ૫ માળા, ૬ ચંદ્ર, ૭ સૂર્ય, ૮ ક્યજ, ૯ કુંભ, ૧૦ પક્ષીથી ભરેલું સરોવર, ૧૧ સમુદ્ર, ૧૨ વિમાન કે ભવન, ૧૩ સ્તનોનો દગલો અને ૧૪ અગ્નિ.

૩૪ હવે તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ઝોથી પહેલાં સ્વપ્નામાં હાથીને જોયો, એ હાથી ભારે ઓજવાળો, ચાર દાંતવાળો, ડાંચો, ગળી ગયેલા ભારે મેઘની સમાન ધોળો તથા ભેગો કરેલો મોતીનો હાર, હૃદનો દરિયો, ચંદ્રનાં કિરણો, પાણીનાં બિંદુઓ, રૂપાનો મોટો પહાડ એ બધા પદાર્થો જેવા ધોળો હતો. એ હાથીના ગંડધ્વજમાંથી સુગંધી મંદ અર્ધ કરે છે અને સુગંધથી બેંચાયેલા ભમરાઓ ત્યાં ટોળે માથા છે એવું એના કપોળનું મૂળ છે, વળી, એ હાથી દેવોના રાજના હાથી જેવો છે—ઝૈરાવણ હાથી જેવો છે, તથા પાણીથી પરિપૂર્ણ રીતે ભરેલા વિપુલ મેઘની ગર્જના જેવો ગંભીર અને રનોહર એવો એ હાથીનો શુભશુભાટ છે તથા એ હાથી શુભ છે, તમામ જાતનાં શુભ લક્ષણોથી અંકિત છે તથા એ હાથીના સાધળ ઉત્તમ છે એવા હાથીને ત્રિશલાદેવી સ્વપ્નામાં જુએ છે. ૧

૩૫ ત્યાર પછી વળી, ધોળાં કમળની પાંખડીઓના દગલાથી પણ વધારે રૂપની પ્રભાવાળા, કાંતિના અંબારના ફેલાવાના લીધે સર્વ આલુઓને ટીપારતા, જેની કાંધ બંધે કે અતિશય શોભાને લીધે હલહલ ન થતી હોય એવી કાંતિવાળી શોભતી અને મનોહર કાંધ વાળા તથા જેની કુંવારી ઘણી પાતળી ચાકળી અને સૂવાળી છે અને એવી કુંવારીને લીધે જેની કાંતિ અકબકિત થાય છે એવા, જેનું અંગ સ્થિર છે, બરાબર બંધાયેલ છે, માંસથી ભરેલ છે, તગડું છે, લઠુ છે અને બરાબર ચિલાગવાર ઘડાયેલ છે એવા સુંદર એગવાળા, જેનાં શિંગડાં બરાબર પૂરાં ગોળ, લઠુ, બીજ કરતાં વિશેષતાવાળાં, ઉત્કૃષ્ટ, અણીદાર અને ધીએ ચોપડેલાં છે એવા ઉત્તમ શિંગડાવાળા તથા દેખાવમાં ગભરુ અને ઉપદ્રવ નહીં કરનાર એવા તથા જેના દાંત બધા બરાબર એક સરખા, શોભતા અને ધોળા છે એવા સુંદર દાંતવાળા, વળી, ન ગણી શકાય એટલા ગુણવાળા અને મંગલમય સુખવાળા એવા વૃષભને—બળદને ત્રિશલા દેવી બીજા સ્વપ્નામાં જુએ છે. ૨

૩૬ પછી વળી, મોતીના હારનો દગલો, હૃદનો દરિયો, ચંદ્રનાં કિરણો, પાણીના બિંદુઓ અને રૂપાનો મોટો પહાડ એ બધાની સમાન ગોરા, રમણીય, દેખાવડા જેના પાંચા એટલે પંચ સ્થિર અને લઠુ—મજબૂત છે, જેની દાંડો ગોળ, ખુબ પુષ્ટ, વચ્ચે પોલાણ વગરની, બીજ કરતાં ચડીઆતી અને અણીવાળી છે, એવી દાંડો વડે જેનું મુખ સોહામણું દેખાય છે એવા, તથા જેના અન્ને હોઠ ચોકખાઈવાળા, ઉત્તમ કમળ જેવા કોમળ,

૧૧

અરાબર માંપસર, શૌભાચમાન અને લઠું છે એવા, રાતા કમળની પાંખડી જેવા કોમળ સૂંવાળા તાળવાવાળા અને જેની ઉત્તમ જીભ અહાર લપલપાયમાન-લટકતી-છે, એવા, જેની બન્ને આંખો સોનીની મૂસમાં પડેલા તપાવેલા ઉત્તમ સોનાની પેઠે હલહલ કરે છે, અરાબર ગોળ છે તથા ચોકખી વીજળીની પેઠે ઝગારા માર્યા કરે છે એવી ઉત્તમ આંખવાળા, વિશાળ અને ખુબ પુષ્ટ ઉત્તમ સાથળવાળા, અરાબર પૂર્ણમણે અરાવદાર એવા જેનાં ચોકખાં કાંધ છે એવા, તથા જેની ચાળ-દેસરાવળી-કોમળ, પાળી, પાતળી, સુંદર લક્ષણવાળી, અને ફેલાયેલી છે એવી ચાળના આડંબરથી જે શોભિત છે એવા, જેનું પૂછડું ઊંચું, પછાડીને ઊંચું કરેલ હોવાથી મોળાકારે વળેલું અને સુંદર છે એવા, સૌમ્ય, સૌમ્ય દેખાવદાર, ગેલ કરતા, આકાશમાંથી ઊતરતા અને પોતાના મોંમાં પેસતા તથા નહોતર જેના ભારે અણીવાળા છે એવા તથા જાણે કે સુખની શોભાએ પોતાનો પાલવ ન ફેલાવેલો હોય એવી સુંદર લટકતી જીભવાળા સિંહને તે ત્રિશલા ત્રીજે સ્વપ્ને જુએ છે. ૩

૩૭ ત્યાર પછી વળી, તે પૂર્ણચંદ્રગુપ્તી ત્રિશલા દેવી ચોથે સ્વપ્ને લક્ષ્મીદેવીને જુએ છે. એ લક્ષ્મીદેવી ઊંચા પહાડ ઉપર ઉગેલા ઉત્તમ કમળના આસન પર અરાબર બેઠેલી છે, સુંદર રૂપવાળી છે, એના બન્ને પગનાં કણ્ઠા અરાબર ગોઠવાયેલા સોનાના કાચખા જેવા ઉંચા છે. અતિ ઉંચાં અને પુષ્ટ એવાં અંગૂઠા તથા આંગળીઓમાં એના નખ બાણે રંગેલા ન હોય એવાં લાલ, માંસથી ભરેલાં, ઉંચા પાતળાં, તાંબા સમાન રાતા અને કાંતિથી ચમકદાર છે. કમળની પાંદડીઓ જેવી સૂવાળી એના હાથ અને પગની કોમળ અને ઉત્તમ આંગળીઓ છે. એની બન્ને બંધો ચડઊતર ત્રમાણે મોંથના વળાંકની પેઠે ગોળ વળાંકવાળી છે, શરીર પુષ્ટ હોવાથી એના બન્ને ઘુંટણ અહાર દેખાતા નથી, એના સાથળ ઉત્તમ હાથીની સૂંઢ જેવા પુષ્ટ છે તથા એણે કેડ ઉપર સોનાનો કંઠોરો પહેરેલો છે એવી એણીની કેડ કાંતિવાળી અને વિશાળ ઘેરાવાવાળી છે. જેણીના શરીર ઉપરનાં કુવાટાં ઉત્તમ આંજણ, ભમરાનું ટોર્ણ, મેઘનું જૂથ, એ બધાં જેવાં સ્થામ તથા સીધાં, અરાબર સરખાં, આંતરા વિના લગોલગ ઉગેલાં, અતિશય પાતળાં, સુંદર મનોહર સૂવાળાંમાં સૂવાળા નરમ અને રમણીય છે, નાભિમંડળને લીધે જેણીનાં જઘન સુંદર વિશાળ અને સરસ લક્ષણવાળાં છે એવી, હથેળીમાં માર્ક જાય તેવો પાતળો સુંદર ત્રિવલીવાળો જેણીના શરીરનો મધ્યભાગ છે એવી, અંગે અંગે વિવિધ મણિનાં, સ્તનનાં, પીળા સોનાનાં, ચોકખા લાલ સોનાનાં જેણીએ આભરણો અને ભૂષણો સજેલાં છે એવી, જેણીનાં સ્તનયુગલ અજળજતા છે, નિર્મળ કમળની સમાન ગોળ અને કઠણ છે, મોતીના હારથી તથા કુંદ-મોગરા વગેરેનાં ફૂલોની માળાથી સજેલાં છે એવી, વચ્ચે વચ્ચે જ્યાં શોભે ત્યાં પન્નાનાં મંગેશ જડેલાં હોઈને શૌભાચમાન અનેલા તથા આંખને ગમે તેવી રીતે મોતીનાં જુમખાં લટકતાં હોઈને વિશેષ ચમકતા એવા મોતીના હારથી સુશોભિત એવી, છાતી ઉપર પહેરેલી ગીનીની માળાથી વિરાજિત એવી, તથા ગળામાં પહેરેલા મણિસૂત્રથી સોહામણી એવી તે લક્ષ્મીદેવીએ ખખા સુધી લટકતાં ચમકતાં એ કુંડલને પહેરેલાં છે તેથી વધારે સોહામણી

તથા સરસ કાંતિવાળા અનેલા અને બાણે કે સુખનો કુટુંબી-સગો-જ ન હોય એવી રીતે સુખ સાથે એકાકાર થયેલા એવા શોભાગુણના સમુદાય વડે તે વધુ શોભીતી લાગે છે, તેનાં લોચન કમળ જેવાં નિર્મળ વિશાળ અને રમણીય છે એવી, કાંતિને લીધે જગરા મારતા અને હાથમાં કમળો રાખેલાં છે અને કમળોમાંથી મકરંદનાં પાણીનાં ટીપાં ટપક્યાં કરે છે એવી, ગરમી લાગે છે માટે નહીં પણ માત્ર મોજને ખાતર વીંજતા યંબાવડે શોભતી એવી, એકદમ છૂટા છૂટા ચૂંચ વિનાના, કાળા, ઘટ્ટ, ઝીણા-સૂવાળા અને લાંબાવાળ વાળો એનો કેશકલાપ છે એવી, પદ્મદંડના કમળ ઊપર નિવાસ કરતી અને હિમવંત પર્વતના શિખર ઊપર દિગ્ગજોની વિશાળ અને પુષ્ટ સૂદમાંથી નીકળતા પાણીવડે જેણીનો અભિષેક થયા કરે છે એવી ભગવતી લક્ષ્મીદેવીને ત્રિશલા રાણી સાથે સ્વમે જુએ છે. ૪

૩૮ પદ્મી વળી, પાંચમે સ્વમે આકાશમાંથી નીચે પડતી માળાને જુએ છે. મંદારનાં તાલં કૂલો ગુંથેલાં હોઈને એ માળા સુંદર લાગે છે, એમાં ચંપો, આસોપાલવ, પુનાજ, નાગકેસર, પ્રિયંચુ, સરસડો, મોગરો, અલિલકા, બાર્ડ, જૂઈ, અંકોલ, ફૂલો, ફોરંટકપત્ર, મરવો—ડમરો, નવમાલિકા, બકુલ, તિલક, વાસંતીવેલ, સૂર્યવિકાસી કમળો ચંદ્રવિકાસી કમળો, પાટલ, કુંદ, અતિસુકાક, સહકાર-આખો એ અર્ધાં કેટલાંક વૃક્ષો અને કેટલીક વેલડી—લતા—ઓ તથા કેટલાક ગુચ્છઓનાં કૂલો ગુંથીને એ માળા અનેલી હોવાથી ઘણી જ સુગંધવાળી છે તથા એ માળાની અનોપમ મનોહર સુગંધને લીધે દરે દિશાએ મહેક મહેક થઈ રહી છે, વળી, એ માળામાં તમામ ઋતુમાં ખિલતાં સુગંધી કૂલો ગુંથેલાં છે, અર્થાત્ એમાં છએ ઋતુમાં ખિલતાં કૂલોની માળાઓ મળેલી છે, માળાનો સુખ્યવર્ણ ધોળો છે છતાં તેમાં બીજાં બીજાં રંગબેરંગી કૂલો ભળેલાં હોવાથી તે વિવિધ રંગી શોભાશમાન અને મનોહર દીસે છે તથા એમાં વિવિધ ભાતો પડે એ રીતે કૂલો ગોઠવેલાં છે એથી એ અચરજ યમાડે એવી લાગે છે, વળી, એ માળામાં ઊપર નીચે આગળ પાછળ એમ અધી બાલુઓમાં ગજગણુટ કરતાં વદ્ધ, મધમાળી અને ભમરાઓનાં ટોળાં મળેલાં છે એથી એ માળાના તમામ ભાગો ગુંજતા જણાય છે એવી એ માળા આકાશમાંથી નીચે આવતી દેખાય છે. ૫

૩૯ હવે છઠ્ઠે સ્વમે માતૃ ચંદ્રને જુએ છે. એ ચંદ્ર ગાયનું દૂધ, પાણીનાં શીણ, પાણીનાં બિંદુઓ અને રૂપાનો ઘડો એ અધાની જેવો વર્ણ—રંગ ધોળો છે, શુભ છે, હૃદય અને તથત એ અન્નેને ગમે એવો છે, બરાબર સંપૂર્ણ-પૂરેપૂરો છે, ગાઠાં અને ઘેરાં અધારાંવાળાં સ્થળોને અધારાં વગરનાં બનાવનાર એવો એ ચંદ્ર છે તથા પક્ષ પૂરો થતાં એટલે શુકલપક્ષ પૂરો થતાં છેલ્લે દિવસે જેની આનંદ આપનારી તમામ કળાઓ પૂરેપૂરી રીતે ખિલી નીકળે છે એવો, કુસુમનાં વનોને ખિલવનાર, રાત્રિને શોભાવનાર, ચોકખા કરેલા ફર્પણના કાચ જેવો અમકતો, હસ સમાન ધોળા વર્ણવાળો, તારા અને

૧૮

નક્ષત્રોમાં પ્રધાન, તથા તેમને શોભાવનાર, અંધારાનો શત્રુ, કામદેવના બાણોને ભરવાના જ્વાળા સમાન, દરિયાનાં પાણીને ઊછાળનારો, દૂમણી અને પતિ વગરની ચિરહીઝીઓને ચંદ્ર પોતાનાં કિરણોવાટે સૂકવી નાખે છે એવો, વળી, એ ચંદ્ર સૌમ્ય અને સુંદર રૂપવાળો છે, વળી વિશાળ ગગનમંડળમાં સૌમ્ય રીતે ફરતો તે, બાણે ગગનમંડળનું હાલતું ચાલતું તિલક ન હોય એવો, રાહિણીના મનને સુખકર એવો એ રાહિણીનો ભરથાર છે એવા, સારી રીતે ઉલ્લસતા એ પૂર્ણચંદ્રને તે ત્રિશલાદેવી સ્વપ્નમાં જુએ છે. ૬

૪૦ ત્યાર પછી વળી, અંધારાં પડ્યોને ફોડી નાખનાર, તેજથી ઝળહળતો, રાતો આસોપાલક, ખિલેલાં કેસુલાં, પોપટની ચાંચ, ચણાડીનો અડધો લાલભાગ એ બધાનાં રંગ જેવો લાલચોળ, કમળનાં પત્રોને ખિલવનાર, વળી, જ્યોતિષચક્ર ઊપર ફરનારો હોવાથી તેના લક્ષણને જણાવનાર, આકાશતળમાં દીવા જેવો, હિમનાં પડ્યોને ગળે પકડનાર એટલે ગાળી નાખનાર, શ્રદ્ધમંડળનો મુખ્ય નાયક, રાત્રિનો નાથ કરનાર, ઊગતાં અને આથમતાં ધડીભર બરાબર સારી રીતે જોઈ શકાય એવો, બીજે વખતે જેની સાથે જોઈ જ ન શકાય એવા રૂપવાળો, તથા રાત્રિમાં અપાટબંધ દોડતા ચોર જર વગેરેને અટકાવનાર, ઈંદીના વેગને હકાવી નાખનાર, મેરુપર્વતની આસપાસ નિરંતર ફેરા ફરનાર, વિશાળ અને ચમકતા ચંદ્ર તારા વગેરેની શોભાને પોતાનાં હબર કિરણોવાટે દાબી દેનાર એવા સૂર્યને માતા સાતમે સ્વપ્ને જુએ છે. ૭

૪૧ ત્યાર પછી વળી, ઉત્તમ સોનાના ઢંડની ટોચ ઉપર બરાબર બેસાડેલો, ભેગાં મળેલાં નીલાં રાતાં પીળાં અને ઘોળાં તથા મુંવાળાં, વળી, પવનને લીધે લહેરખીચે લેતાં જેને માથે મોરપીંછાં વાળની પેટે શોભી રહ્યાં છે એવા ધ્વજને માતા આઠમે સ્વપ્ને જુએ છે, એ ધ્વજ અધિક શોભાવાળો છે. જે ધ્વજને મથાળે-ઉપરના ભાગમાં-સ્ફટિક અથવા તોડેલો શંખ, અંકરત્ન, મોગરો, પાણીનાં બિંદુઓ અને રૂપાનો કળશ એ બધાની જેવા ઘોળા રંગનો શોભતો સિંહ શોભી રહેલ છે બાણે કે એ સિંહ ગગનતળને ફોડી નાખવાને ક્ષણ ભરતો ન હોય એવો દેખાય છે એવો એ ધ્વજ છે તથા એ ધ્વજ, સુખકારી મંદમંદ પવનને લીધે ફરફરી રહેલ છે, ઘણો મોટો છે અને માણસોને એ ભારે દેખાવડો લાગે છે. ૮

૪૨ ત્યાર પછી વળી, ઉત્તમ કંચનની જેવા ઊજળા રૂપવાળો, ચોકખા પાણીથી ભરેલો, ઉત્તમ, અગારા મારતી કાંતિવાળો કમળોના જત્રાથી ચારે બાજુ શોભતો એવો રૂપાનો કળશ માતાને નવમે સ્વપ્ને દેખાય છે, તમામ પ્રકારના મંગલના ભેદો એ કળશમાં ભેગા થયેલા છે એવો એ સર્વ મંગલમય છે, ઉત્તમ રત્નોને જડીને બનાવેલા કમળ ઊપર એ કળશ શોભી રહેલ છે, જેને ભેતાં જ આંખ ખુશખુશ થઈ જાય છે એવો એ રૂપાળો છે, વળી, એ પોતાની પ્રભાને ચારે કોર ફેલાવી રહ્યો છે, તમામ દિશાઓને

૧૯

બધી બાબુએ ઊજળી કરી રહ્યો છે. પ્રશસ્ત એવી લક્ષ્મીનું એ ઘર છે, તમામ પ્રકારનાં દુષ્ટો વિનાનો છે, શુભ છે, ચમકિલો છે, શોભાવડે ઉત્તમ છે, તથા તમામ ઋતુનાં સુગંધી ફૂલોની માળાઓ એ કળશના કાંઠા ઉપર ચૂકેલી છે એવા સ્વપ્ના પૂર્ણકલ્પને તે માતા બુએ છે. ૯

૪૩ ત્યાર પછી વળી, પદ્મસરોવર નામના સરોવરને માતા દસમા સ્વપ્નમાં બુએ છે, એ સરોવર, ઊગતા સૂર્યનાં ફિરણોથી ખિલેલાં હજાર પાંખડીવાળાં—સહસ્રહલ—મોટાં કમળોને લીધે સુગંધિત બનેલ છે, એમાં કમળોનાં રજકણો પડેલાં હોવાથી એનું પાણી ચિંજરા રંગનું એટલે પીંછું તથા રાતું દેખાય છે, એ સરોવરમાં ચારે કોર ઘણા બધા જળચર જીવો ફરી રહ્યા છે, માછલાં એ સરોવરનું અદગક પાણી પીધા કરે છે, વળી, ઘણું લાંબું પહોળું અને ઊંડું એ સરોવર સૂર્યવિકાસી કમળો, ચંદ્રવિકાસી કુવલયો, રાતાં કમળો, મોટાં કમળો, ઊજળાં કમળો, એવાં અનેક પ્રકારનાં કમળોની વિસ્તારવાળી, ફેલાતી વિવિધરંગી શોભાઓને લીધે બહુ કે અગારા મારતું હોય એવું દેખાય છે, સરોવરની શોભા અને સ્વપ્ન ભારે મનોહર છે, ચિત્તમાં પ્રભોદ પામેલા ભ્રમરાઓ, માતેલી-મત્ત-મધમાખીઓ એ બધાનાં રોળાં કમળો ઉપર બેસી તેમને રસ ચૂસી રહ્યાં છે એવા એ સરોવરમાં મીઠો અવાજ કરનારા કલહસો, બગલાંઓ, ચક્રવાઓ, રાજહસો, સારસો ગર્વથી મસ્ત બનીને તેના પાણીનો ઉપયોગ કરે છે તથા વિવિધ પ્રકારનાં પક્ષીઓનાં નરમાદાનાં બેડકાં એ સરોવરનાં પાણીને હોંસે હોંસે ઉપયોગ કરે છે એવું એ સરોવર કમલિનીનાં પાંદડાં ઉપર આજેલાં મોતી જેવાં દેખાતાં પાણીનાં ટીપાંઓ વડે ચિત્તોવાળું દેખાય છે, વળી એ સરોવર, ભેનારનાં હૃદયોને અને લોકોનોને શાંતિ યમોડે છે એવું છે એવા અનેક કમળોથી રમણીય દેખાતા એ સરોવરને માતા દસમે સ્વપ્ને દેખે છે. ૧૦

૪૪ ત્યાર પછી વળી, માતા અગિયારમે સ્વપ્ને ક્ષીરોદ સાગરને—દુધના દરિયાને બુએ છે. એ ક્ષીરોદસાગરનો મધ્યભાગ, જેવી ચંદ્રનાં ફિરણોના સમૂહની શોભા હોય તેવી શોભાવાળો છે એટલે અતિઊજળો છે, વળી, એ ક્ષીરોદસાગરમાં ચારે બાજુ પાણીનો ભરાવો વધતો વધતો હોવાથી એ બધી બાબુએ ઘણો ઊંડો છે, એનાં મોજાં ભારે ચપળમાં ચપળ અને ઘણાં ઊંચાં ઊછળતાં હોવાથી એનું પાણી ટોડ્યા જ કરે છે, તથા જ્યારે ભારે પવનનું ઝેર હોય છે ત્યારે પવન એનાં મોજાંની સાથે ઝેરથી અથડાય છે તેથી મોજાં બહુ ઝેરઝેરથી ટોડ્યા લાગે છે, ચપળ બને છે, એથી એ સ્પષ્ટ દીસતા તરંગો આમતેમ નાચતા હોય એવો દેખાય થાય છે તથા એ તરંગો ભયનીત થયા હોય એમ અતિક્ષોભ પામેલા જેવા દેખાય છે એવા એ સોહામણા નિર્ભય ઉદ્ભવ કલ્પલોના મેળાપને લીધે ભેનારને એમ જણાય છે કે બહુ ઘડીકમાં એ દરિયો કાંઠા તરફ ટોડતો આવે છે અને ઘડીકમાં વળી એ પોતા તરફ પાછો હટી જાય છે એવો એ ક્ષીરોદસાગર ચમકતો અને રમણીય દેખાય છે, એ દરિયામાં રહેતા મોટા મોટા મગરો, મોટા મોટા મચ્છા, તિનિ, તિમિંગલ, નિરુદ્ધ અને તિલ્લતિલિય નામના જળચરો પોતાનાં

૨૦

પૂછડાને પાણી સાથે અકળાવ્યા કરે છે એથી એનાં ચારે બાજુ કપૂરની જેવાં ઊંચળાં શીઘ્ર વળે છે અને એ દરિયામાં મોટી મોટી ગંગા જેવી મહાનદીઓના પ્રવાહો ભારે ધસારાબંધ પડે છે, એ વેગથી પડતા પ્રવાહોને લીધે એમાં ગંગાવતી નામની ભમરીઓ પેદા થાય છે, એ ભમરીઓને લીધે ભારે વ્યાકુળ થતાં દરિયાનાં પાણી ઊછળે છે, ઊછળીને પાછાં ત્યાં જ પડે છે, ભમ્યા કરે છે-બુમરી લે છે, એવાં બુમરીમાં ચક્કર ચક્કર ફરતાં એ પાણી ભારે ચંચળ બજાય છે એવા એ ક્ષીરસમુદ્રને ચરદાતુના ચંદ્રસમાન સોમ્યમુખવાળી તે ત્રિશલા માતા અગિયારમે સ્વપ્ને જુએ છે. ૧૧

૪૫ ત્યાર પછી વળી, માતા બારમે સ્વપ્ને ઉત્તમ દેવવિમાનને જુએ છે, એ દેવવિમાન ઊગતા સૂર્યમંડલની જેવી ચમકતી કાંતિવાળું છે, ઝળહળતી શોભાવાળું છે, એ વિમાનમાં ઉત્તમ સોનાના અને મહામણિઓના સમૂહમાંથી ઘડેલા ઉત્તમ એક હાનર અને આઠ ટેકા-ચંભલા-મૂકેલા છે તેથી એ ચમકતું દેખાતું વિમાન આકાશને વિશેષ ચમકતું બનાવે છે, એવું એ વિમાન સોનાના પતરામાં જડેલા લટકતા મોતીઓના ગુચ્છઓથી વિશેષ ચમકિતું દેખાય છે, તથા એ વિમાનમાં ચળકતી દિવ્યમાળાઓ લટકાવેલી છે, વળી એમાં વૃક, વૃષભ, ઘોડો, પુરુષ, મગર, પક્ષી, સાપ, કિન્નરો, રુદ્રમૂળો, ચરભ, ચમરી ગાય, વિશેષ પ્રકારનાં જંગલી જનાવરો, હાથી, વનની વેલડી, કમળવેલ વગેરેનાં વિવિધ ભાતવાળાં ચિત્રો દોરેલાં છે તથા એમાં ગંધરવો ગાઇ રહ્યા છે અને વાર્તા વગાડી રહ્યા છે તેથી એમના અવાજોથી એ પૂરેપૂરું ગાજતું દેખાય છે, વળી, પાણીથી ભરેલા વિપુલ મેઘની ગર્જનાના જેવા અવાજવાળા નિત્ય ગાજતા દેવદંડુભિના મોટા અવાજવડે બહુ આખાય જીવલોકને એ વિમાન ન ભરી દેતું હોય એવું એ ગાજે છે, કાળો અગર, ઉત્તમ કંદર-કિન્નર, તુરકી ધૂપ વગેરે બળતા ધૂપોને લીધે મધમધી રહેતું એ વિમાન ગંધના ફેલાવાને લીધે મનોહર લાગે છે અને એ નિત્ય પ્રકાશવાળું, ધોળું, ઊજળી પ્રભાવાળું, દેવેશી શોભાચમાન, સુઓપલોગદ્ધ એવું ઉત્તમોત્તમ વિમાન તે ત્રિશલાદેવી તેરમે સ્વપ્ને જુએ છે. ૧૨

૪૬ ત્યાર પછી, માતા ત્રિશલા તેરમે સ્વપ્ને તમામ પ્રકારના રત્નોના ઢગલાને જુએ છે. એ ઢગલો ભોંતળ ઊપર રહેલો છે છતાં ગગનમંડળના છેડાને પોતાના તેજથી ચક્રચકિત કરે છે, એમાં પુલક, વજ્ર, ઇંદ્રનીલ, સાસંગ, કક્કેતન, લોહિતાક્ષ, મરકત, મસારંગદ્વલ, પ્રવાહ, સ્ટેટિક, સૌગંધિક, હંસગર્ભ, અંજન, ચંદનપ્રભ વગેરે ઉત્તમ રત્નોનો શશિ સરસ રીતે ગોઠવાયેલો છે, રત્નોનો એ ઢગલો ઊંચો મેરુપર્વત જેવો લાગે છે, એવાં રત્નોના શશિ-ઢગલાને તે ત્રિશલા દેવી તેરમે સ્વપ્ને જુએ છે. ૧૩

૪૭ પછી વળી, ચૌદમે સ્વપ્ને માતા ત્રિશલા અગ્નિને જુએ છે. એ અગ્નિની જ્વાલાઓ પ્રુબપ્રુબ ફેલાયેલ છે તથા એમાં ધોળું શી અને પીળાશ પડતું મધ વારંવાર ઇંચાતું હોવાથી એમાંથી સુદૃઢ ધૂમાડો નીકળતો નથી એવો એ અગ્નિ ધબધબી રહ્યો

છે, એની ધખધખતી જલતી જ્વાલાઓને લીધે તે સુંદર લાગે છે, વળી, એની નાની મોટી ઝાળો-જ્વાલાઓ-નો સમૂહ એક ખીલમાં મળી ગયા જેવા જણાય છે તથા બહુ કે ઊંચે ઊંચે સળગતી ઝાળોવડે એ અગ્નિ કોઈ પણ ભાગમાં આકાશને પકવતો ન હોય એવો દેખાતો એ અતિશય વેગને લીધે ચંચળ દેખાય છે. તે ત્રિશલા માતા ચૌદમે સ્વપ્ને એવા અગ્નિને જુએ છે. ૧૪

૪૮ એ પ્રમાણે ઊપર વર્ણવ્યાં એવાં એ શુભ, સૌમ્ય, જોતાં પ્રેમ ઊપજે એવાં, સુંદર રૂપવાળાં-રૂપાળાં સ્વપ્નોને જોઈને, ક્રમજની પાંખડી જેવાં નેત્રવાળાં અને હરખને લીધે અંગ ઊપરનું જેમનું રૂંવેરું ખડું થયેલ છે તેવાં દેવી ત્રિશલા માતા પોતાની પથારીમાં બગી ગયાં.

જે રાતે મોટા નયવાળા અસ્થિત—તીર્થંકર, માતાની કૂખમાં ગર્ભસ્થે આવે છે તે રાતે તીર્થંકરની બધી માતાઓ એ ચૌદ સ્વપ્નોને જુએ છે.

૪૯ ત્યાર પછી, આ એ પ્રકારના ઉદાર ચૌદ એવા મહાસ્વપ્નો જોઈને બગેલી હતી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી ભારે હરખ પામી, યાવત્ તેનું હૃદય આનંદને લીધે ધડકવા લાગ્યું તથા મેહની ધારાઓથી છંટાયેલ કંઠખનું ફૂલ જેમ ખિલી ઉઠે તેમ તેણીનાં રૂંવેરંવાં આખા શરીરમાં ખિલી ઉઠ્યાં એવી એ ત્રિશલા રાણી પોતાને આવેલાં એ સ્વપ્નોને સાધારણ રીતે યાદ કરે છે; એ રીતે બરાબર યાદ કરીને પોતાની પથારીમાંથી ઉભાં થાય છે, ઉભાં થઈને પગ મૂકવાના પાદપીઠ—પાવઠા—ઊપર ઊતરે છે, ત્યાં ઊતરીને ધીમેધીમે અશ્વપલપણે વેગ વગરની અને વિલંબ ન થાય એવી રાજકૂસ સમાન ગતિએ ચાલતાં જ્યાં ક્ષત્રિય સિદ્ધાર્થનું શયન છે અને જ્યાં ક્ષત્રિય સિદ્ધાર્થ છે ત્યાં આવી પહોંચ્યાં, આવીને તે પ્રકારની કાનને મીઠી લાગે તેવી, પ્રીતિ પેદા કરે તેવી, મનને ગમે તેવી, મનને પસંદ પડે તેવી, ઉદાર, કલ્યાણરૂપ, શિવ-શાંતિ-કરનારી, ધન્યરૂપ, મંગલ કરનારી એવી સોહામણી રૂડી રૂડી તથા હૃદયગમ, હૃદયને આત્ક્રાંદ કરે તેવી, પ્રમાણસર મધુર અને મેનુલ ભાષાવડે વાતચિતો કરતાં કરતાં તેઓ ક્ષત્રિય સિદ્ધાર્થને જગાડે છે.

૫૦ ત્યાર પછી, ક્ષત્રિય સિદ્ધાર્થની અનુમતિ પામેલાં તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી વિવિધ પ્રાંચ પ્રમણિ અને રત્નોને જડીને ભાવીગળ બનાવેલા-ચિત્રવાળા ભદ્રાસનમાં બેસે છે. બેસીને જો આ લઈ કોલશક્રિત બની સુખાસનમાં સારી રીતે બેઠેલાં તે ક્ષત્રિયાણી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પ્રત્યાવા તે પ્રકારની ઇષ્ટ યાવત્ મધુર ભાષાવડે વાત કરતાં કરતાં આ પ્રમાણે બોલ્યાં :

પરં બરેબર એમ છે કે હે સ્વામી ! આજે હું તેવા પ્રકારના ઉત્તમ બિજાનામાં સૂતીબગતી પડી હતી, તેવામાં ચૌદ સ્વપ્નોને જોઈને બગી ગઈ. તે ચૌદ સ્વપ્નો હાથી વૃષભ વગેરે હતાં. તો હે સામી ! એ ઉદાર એવા ચૌદ મહાસ્વપ્નોનું કોઈ હું માનું છું તેમ કલ્યાણરૂપ વિશેષ પ્રકારનું કૃણ હશે ?

૨૨

પર ત્યાર પછી, તે સિદ્ધાર્થ રાજ ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી પાંચેથી એ વાત સાંભળીને સમજીને હર્ષવાળો અને સંતુષ્ટ ચિત્તવાળો થયો, આનંદ પામ્યો, તેના મનમાં પ્રીતિ થઈ, મન ઘાતું પ્રસન્ન થઈ ગયું, હર્ષને લીધે તેનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું અને મેહની ધારાથી છંટાયેલ કદંબના સુગંધી ફૂલની પેઠે તેનાં રોમ રોમ ઊભાં થઈ ગયાં. આ રીતે ખુબ રાજી થયેલો સિદ્ધાર્થ તે સ્વપ્નો વિશે એક સામટો સામાન્ય વિચાર કરે છે, તે સ્વપ્નો વિશે એક સામટો સામાન્ય વિચાર કરી પછી તે સ્વપ્નોના નોખો નોખો વીગતથી વિચાર કરે છે, એ રીતે તે સ્વપ્નોનો નોખો નોખો વીગતથી વિચાર કરીને પછી તે પોતાની સ્વાભાવિક માતિસહિતના છુદ્ધ વિજ્ઞાન વડે તે સ્વપ્નોના વિશેષ ક્ષણો નોખો નોખો નિશ્ચય કરે છે, તેમના વિશેષ ક્ષણો નોખો નોખો નિશ્ચય કરીને તેણે પોતાની ઈષ્ટ યાવત્ મંગળરૂપ, પરિમિત મધુર અને સોહામણી ભાષાવડે વાત કરતાં કરતાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને આ પ્રમાણે કહ્યું:

પર હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે ઉઠાર સ્વપ્નો દીકાં છે, હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે કલ્યાણરૂપ સ્વપ્નો દીકાં છે, એ જ પ્રમાણે તમે જોયેલાં સ્વપ્નો શિવરૂપ છે, ધન્યરૂપ છે, મંગળરૂપ છે, ભારે સોહામણાં છે, એ તમે જોયેલાં સ્વપ્નો આરોગ્ય કરનારાં, તુષ્ટિ કરનારાં, દીર્ઘ-યુગ્મનાં સુચક અને કલ્યાણકારક છે. હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે મંગલ કરનારાં સ્વપ્નો દીકાં છે. તે જેમકે; તમે જોયેલાં સ્વપ્નોથી આપણને હે દેવાનુપ્રિયે ! અર્થનો લાભ થવો જોઈએ. હે દેવાનુપ્રિયે ! ભોગનો લાભ થવો જોઈએ, પુત્રનો લાભ થવો જોઈએ એ જ રીતે સુખનો લાભ અને રાત્ર્યનો લાભ થવો જોઈએ. ખરેખર એમ છે કે હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે નવ મહિતા બરાબર પૂરા થયા પછી અને તે ઉપર સાડાસાત રાત્રિવસ વીત્યા પછી અમારા કુલમાં ધ્વજ સમાન, અમારા કુલમાં દીપ્ત સમાન એ જ પ્રમાણે કુલમાં પરત સમાન અચળ, કુલમાં મુગટ સમાન, કુલમાં તિલક સમાન, કુલની પ્રીતિ કરનાર, કુલનો બરાબર નિર્વાહ કરનાર, કુલમાં સુરજ સમાન, કુલના આધારરૂપ, કુલની વૃદ્ધિ કરનાર, કુલનો જશ વધારનાર, કુલને છાંયો આપનાર વૃદ્ધસમાન અને કુલની વિશેષ વૃદ્ધિ કરનાર, એવા પુત્રને જન્મ આપેશો. વળી, તે જનમનાર પુત્ર હાથેપગે મુકુમાળ, શરીરે અને પાંચે ઇન્દ્રિયોથી પૂરો તથા જંરાપણ ખોડ વગરનો હશે. તથા એ, શરીરનાં તમામ ઉત્તમ લક્ષણોથી એટલે હાથપગની રેખાઓ વગેરેથી અને વ્યંજનોથી એટલે તલ, મસ વગેરેથી સુકત હશે એના શરીરનું માન, વજન અને ઉંચાઈ એ પણ બધું બરાબર હશે તથા એ પુત્ર સર્વાંગે સુખત, સુંદર, ચંદ્રસમાન સૌમ્યકાંતિવાળો, કાંત, પ્રિય લાગે એવો અને દર્શન ગમે એવો હશે અર્થાત્ હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે ઉપર વર્ણવ્યા તેવા ઉત્તમ પુત્રને જ આપેશો.

પર વળી, તે પુત્ર જ્યારે પોતાનું બાળપણ પૂરું કરી ભણીગણી બરાબર ઘડાઈ-તૈયાર થઈ ચીવન અવસ્થાએ પહોંચશે ત્યારે શૂર થશે, વીર થશે, પરાક્રમી થશે, એની પાસે વિશાળ સેના તથા વાહનો વિપુલ થશે, અને તમારો એ પુત્ર રાત્ર્યનો ધક્કો એવો રાજા થશે.

માટે હે દેવાનુપ્રિયે ! તમે જે મહાસ્વપ્નો દીઠાં છે તે બધાં બારે ઉત્તમ છે એમ કહીને ચાવત જે વાર પશુ અને ત્રણ વાર પશુ એમ કહીને તે સિદ્ધાર્થ રાજા, ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી બારે પ્રશંસા કરે છે.

૫૫ ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી સિદ્ધાર્થ રાજા પાસેથી એ વાત સંભળી-સમજી બારે હરખાણી, સંતોષ પામી ચાવત તેનું હૃદય પ્રપુલ્લ થઈ ગયું અને તે હાથની બન્ને હથેળીની દશે નખ લેખા થાય એ રીતે મસ્તકમાં શિરસાવર્ત કરવા સાથે અંજલિ કરીને આ પ્રમાણે બોલી :

૫૬ હે સામી ! એ એ પ્રમાણે છે, હે સામી ! એ તમે કહ્યું તે પ્રમાણે છે, હે સામી ! તમારું કહેણ સાચું છે, હે સામી ! તમારું વચન સંદેહ વિનાનું છે, હે સામી ! હું એ તમારા કથનને વાંકું છું, હે સામી ! મેં તમારા એ કથનને તમારા મુખથી નીકળતાં જ સ્વીકારી લીધું છે, હે સામી ! તમારું મને ગમતું એ કથન મેં ફરી ફરીને સ્મરણ છે, જેમ તમે સ્વપ્નોના એ અર્થને બતાવે છે તેમ એ સાચા છે; એમ કરીને ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી સ્વપ્નોના અર્થને સારી રીતે સ્વીકારે છે, એ પ્રમાણે સ્વપ્નોના અર્થને સારી રીતે સ્વીકારીને સિદ્ધાર્થ રાજાની રજા લઈ તે વિવિધ પ્રકારનાં જગેલાં મણિ અને રતનોની ભાત-વાળા અદ્ભુત ભદ્રાસન ઉપરથી ઊભી થાય છે, ઊભી થઈને ખીમે-ખીમે અથડાવણે, ઉતાવળ વગરની, વિલંબ કર્યા વગરની રાજહાસની જેવી ચાલથી ચાલતી એવી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી જ્યાં પોતાનું બિછાનું છે ત્યાં આવી પહોંચે છે, ત્યાં આવી તે એમ કહેવા લાગી :

૫૭ મને આવેલાં તે ઉત્તમ પ્રધાન મંગલરૂપ મહાસ્વપ્નો, બીજાં પાપસ્વપ્નો આવી જવાને લીધે નિષ્કળ ન અને માટે મારે જાગતું રહેવું જોઈએ એમ કરીને તે, દેવ અને ગુરુજનને લગતી પ્રશંસાપાત્ર મંગલરૂપ ધાર્મિક અને સરસ વાતો વટે પોતાનાં એ મહા-સ્વપ્નોની સાચવણુ માટે જાગતી જાગતી રહેવા લાગી છે.

૫૮ ત્યાર બાદ સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પ્રભાતના સમયમાં પોતાના કૌટુંબિક પુરુષોને સાદ દે છે, પોતાના કૌટુંબિક પુરુષોને સાદ દઈ તે આ પ્રમાણે બોલે છે : હે દેવાનુપ્રિયે ! આજે બહારની આપણી બેઠકને સવિશેષ રીતે જલદી સજાવવાની છે એટલે કે તેમાં સુગંધી પાણી છાંટવાનું છે, બરાબર સાફ કરીને તેને લિપવાની છે, ત્યાં ઉત્તમ સુગંધવાળાં પાંચ પ્રકારનાં પુષ્પો વેરવાનાં છે, કાળો અગર, ઉત્તમ કિરૂર અને તુર્કી ધૂપ સજાવાવી તે આખી બેઠકને મઘમઘતી કરવાની છે તથા જાંચે જતા સુગંધને લીધે તેને સુંદર બનાવવાની છે, જ્યાં ત્યાં સુગંધવાળાં ઉત્તમ રૂઝો છાંટી તેને સુગંધ સુગંધ કરી મૂકવાની છે બાણે કે એ, કેઈ સુગંધી વસ્તુની ગોટી-ગોળી જ હોય એવી તેને સજાવાની છે; આ બધું ઝટપટ કરેા, કરાવેા અને કરીને તથા કરાવીને ત્યાં બેઠક મોટું સિંધાસણ મંડાવેા, સિંધાસણ મંડાવી તમે ‘મેં જે જે કહ્યું છે તે બધું કરી નાખ્યું છે’ એ રીતે મારી આ આજ્ઞા મને તરત જ પાછી પાળેા.

૨૪

પદ ત્યાર પછી, સિદ્ધાર્થ રાબાએ એ પ્રમાણે હુકમ કરેલા તે કૌટુંબિક પુરુષો ૨૭ ૨૭ થતા ચાવત્ હૃદયમાં ઉજાસ પામતા હાથ ભેડીને ચાવત્ અંજલિ કરીને ‘સામી ! જેવી આપની આજ્ઞા’ એમ કરીને રાબાની આજ્ઞાને વિનયપૂર્વકના વચનથી સ્વીકારે છે, એ પ્રમાણે રાબાની આજ્ઞાને વિનયપૂર્વકના વચનથી સ્વીકારીને તેઓ સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની પાસેથી બહાર નીકળે છે, બહાર નીકળી ન્યાં બહારની બેઠક છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તરત જ એ બેઠકને સવિશેષપણે સજાવવા મંડી પડે છે એટલે કે તે બેઠકમાં સુગંધી પાણીને છાંટવાથી માંડીને મોટું સિંધાસણ મંડાવવા સુધીની તમામ સજાવટ કરી નાખે છે અને એ બધી સજાવટ પૂરી કરીને તે કૌટુંબિક પુરુષો ન્યાં સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને હશે નખ ભોગા થાય એ રીતે બન્ને હથેળીઓને ભેળી કરી માથા ઉપર શિરસાવર્ત સાથેની અંજલિ કરી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની તે આજ્ઞા પાછી આપે છે એટલે હે સામી ! અમે જેમ તમે ફરમાવેલું તેમ બધું કરી આવ્યા છિયે એમ કહે છે.

૬૦ પછી, વળતે દિવસે સવારના પહોરમાં ન્યારે પોચણાં કોમળપણે પાંદડીએ પાંદડીએ ખીલવા માંડયાં છે, હરણાંની આંખો કોમળપણે ધીરે ધીરે ઉઘડવા લાગી છે, જિજ્ઞૃષ્ણ પ્રજાત થવા આવ્યું છે, વળી, રાતા અશોકની પ્રજાના પુંજ સમાન, કેસુડાના રંગ જેવો, પોષ્ટની ચાંચ જેવો અને ચણાડીના અડધા લાલરંગ જેવો લાલચોળ તથા મોડાં મોડાં જળાશયોમાં ઉગેલાં કમળોને ખિલવનાર હજાર ફિરછોવાળો તેજથી ઝળહળતો દિનકર સૂર્ય જગી ગયો છે ત્યારે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય બિછાનામાંથી ઊભા થાય છે.

૬૧ બિછાનામાંથી ઊભા થઈને પાવડા ઉપર ઉતરે છે, પાવડા ઉપરથી ઊતરીને ન્યાં વ્યાયામશાળા છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને વ્યાયામશાળામાં પ્રવેશ કરે છે, વ્યાયામશાળામાં પ્રવેશ કરીને અનેક પ્રકારના વ્યાયામો કરવા માટે શ્રમ કરે છે, શરીરને ચોળે છે, ચરચર એક બીજાનાં હાથ પગ વગેરે અંગોને મરડે છે, મલ્લયુદ્ધ કરે છે અને વિવિધ પ્રકારનાં આસનો કરે છે, એ રીતે શ્રમ કરીને આખે શરીરે અને હાથ પગ ટોક છાતી વગેરે અંગે અંગે થાકી ગયેલા તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને આખે શરીરે અને શરીરના અવયવે અવયવે પ્રીતિ ઉપજવનારાં, સુંઘવા જેવાં સુગંધથી મધમધતાં, જરડને તેજ કરનારાં, બળ વધારનારાં, માદક, માંસ વધારનારાં અને તમામ ઈન્દ્રિયોને તથા તમામ ગાત્રોને સુખમાં તરખોળ કરે તેવાં, સોવાર અને હબરવાર પકવેલાં એવાં શતપાક સહસ્રપાક વગેરે અનેક વ્યતનાં ઉત્તમ સુગંધવાળાં તેલો ચોપડવામાં આવ્યાં, પછી તળાઈ ઉપર ચામડું પાથરીને તે ઉપર બેઠેલા સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને આખે શરીરે અને અવયવે અવયવે માલિશ કરવામાં નિપુણ, હાથે પગે સંપૂર્ણપણે કોમળ તળિયાવાળા સુંવાળા, તેલ ચોપડવામાં, તેલની માલિશ કરવામાં, માલિશ કરેલું તેલ પરસેવા વાટે બહાર કાઢી નાખવામાં જે કાંઈ શરીરને ફાયદા છે તે તમામ ફાયદાના બરાબર અણનારા, સમચના બાંજુ-કાર, કોઈપણ કાર્યને વિના બિલંબે કરનારા, શરીરે પડૂા, કુશલ, બુદ્ધિવાળા અને થાકને ભીતી ગયેલા એવા પુરુષોએ હાલકાંનાં સુખ માટે, માંસનાં સુખ માટે, ચામડીનાં સુખ

માટે તથા શેમેરેખમાં સુખ થાય એ માટે એ ચારે પ્રકારની સુખકર અંગસેવા થાય તે નિમિત્તે તેલ વગેરેની માલિશ કરી અને સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયનો તમામ થાક દૂર કરી નાખ્યો એટલે તે વ્યાયામશાળામાંથી બહાર નીકળે છે.

૬૨ વ્યાયામશાળામાંથી બહાર નીકળીને તે ન્યાં સ્નાનઘર છે ત્યાં ચારે છે ત્યાં આવીને સ્નાનઘરમાં પેસે છે, સ્નાનઘરમાં પેસીને ચોતીથી ભરેલા અનેક જળિયાને લીધે મનોહર અને સોતળમાં વિવિધ મણિ અને રત્નો જડેલાં છે એવા રમણીય સ્નાન-મંડપની નીચે ગોઠવવામાં આવેલા વિવિધ મણિ અને રત્નોના જડતરને લીધે ભાતવાળા અનેલા અદ્ભુત સ્નાનપીઠ ઉપર સુખે ખેડેલા સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને કૂલોના રસથી ભરેલાં એટલે અત્તર નાખેલાં પાણી વડે, ચંદન વગેરે નાખીને સુગંધવાળાં બનાવેલાં પાણી વડે, જિનાં પાણી વડે, પવિત્ર તીર્થોમાંથી આણેલાં પાણી વડે અને ચોકળાં પાણી વડે કલ્યાણ-કારી ઉત્તમ રીતે સ્નાનવિધિ પ્રમાણે સ્નાન કરાવવામાં કુશળ પુરુષોએ નવરાવ્યો તથા ત્યાં નાતી વખતે બહુપ્રકારનાં રક્ષા વગેરેનાં સેંકડો કૌતુક તેના શરીર ઉપર કરવામાં આવ્યાં એ રીતે કલ્યાણકારી ઉત્તમ પ્રકારનો સ્નાનવિધિ પૂરો થતાં કુણ્ડાંવાળા, સુંવાળા સુગંધિત રાતા અંગોછા વડે તેના શરીરને હ્રદય નાખવામાં આવ્યું. પછી તેણે ચોકળું, કયાંય પશુ કાટયા તુટયા વિનાનું ઘણું કિંમતી ઉત્તમ વસ્ત્ર એટલે ધોતિયું પહેર્યું, શરીર ઉપર ચરસ સુગંધિત ગેશીઈ ચંદનનો લેપ કર્યો, પવિત્ર માળા પહેરી તથા શરીર ઉપર કેસર મિશ્રિત સુગંધિત ચૂર્ણ છાંટ્યું, મણિથી જડેલાં સોનાનાં આભૂષણો પહેર્યાં એટલે અહાર સરવાળો હાર, નવ સરો અર્ધહાર, ત્રણ સરવાળું ડોકિયું. લટકતું ઝૂમણું અને કેડમાં કંદોરો વગેરે પહેરીને એ સુશોભિત બન્યો, વળી, તેણે ડોકમાં આવનારાં તમામ ઘરેણાં પહેર્યાં, આંગળીમાં મુંદર વીંટીઓ પહેરી, કૂલો ભરાવીને વાળને સુશોભિત બનાવ્યા, ઉત્તમકડાં અને બાભુબંધ પહેરવાથી તેની બન્ને બુદ્ધિઓ સજ્જ થઇ ગઈ; એ રીતે તે, અધિકરૂપને લીધે શોભાવાળો બન્યો, કુરંગો પહેરવાથી સુખ ચમકવા લાગ્યું, સુગટ મૂકવાથી માથું લીપતું થયું, હૃદય હારથી ઠંકાયેલું હોઈ તે સવિશેષ દેખાવડું થયું, વીંટીઓ પહેરવાથી પીળી લાગતી આંગળીઓ ચમકવા લાગી, આ બધું પહેર્યો પછી તેણે લાંબા લટકતા કપડાનો ખેસ પોતાના અંગ ઉપર ચરસ રીતે નાખ્યો અને છેક છેલ્લે તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયે નિપુણ કારીગરે બનાવેલા વિવિધ મણિ મુવર્ણ અને રત્નોથી જડેલાં વિમળ બહુમૂલ્યાં, ચક્રચક્રતાં બનાવેલાં, મજબૂત સાંધાવાળાં ઉત્તમ પ્રકારનાં ઘણાં મુંદર વીરવલયો પહેર્યાં. વધારે વર્ણન શું કરવું? જલ્દી કે તે રાત્ર-સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય-સાક્ષાત્ કલ્પવૃક્ષ જ હોય એમ અલંકૃત અને વિભૂષિત બન્યો. આવા સિદ્ધાર્થ રાજના માથા ઉપર છત્રધરોએ કોરંટના કૂલોની માળાઓ લટકાવેલું છત્ર ધર્યું અને સાથે જ તે ધોળાં ઉત્તમ ચામરોથી વીંદવા લાગ્યો, તેને જોતાં જ લોકો ‘જય જય’ એવા મંગળનાદ કરવા લાગ્યા. એ રીતે સજ્જ થયેલો, અનેક ગણનાયકો, દંડનાયકો, રાજાઓ, ઇન્ધિરા-સુવરાજો, રાજાઓ પ્રસન્ન થઇને જેમને પટ્ટી બંધાવેલા છે તે વલ્લવરો-રાજસ્થાનીય પુરુષો, મંડળના માલિકો, કૌટુંબિકો,

૨૬

મંત્રીઓ, મહામંત્રીઓ, ગણકો, દ્વારપાળો, અમાત્યો, ચેટો, પીઠમદૈકો—મિત્ર જેવા સેવકો, કર ભરનારા નગરના લોકો, વેબ્હારિયા લોકો—વાણિયાઓ, શ્રીદેવીના છાપવાળો સોનાનો પટ્ટો માથા ઉપર પહેરનારા શેઠ લોકો, મોટા મોટા સાર્થવાહ લોકો, ફૂતો અને સંધિ-પાળોથી વીંટાયેલો બાણે કે ધોળા મહામેઘમાંથી ચંદ્ર નીકળ્યો હોય તેમ તથા ગ્રહો, દીપ્તમાં નક્ષત્રો અને તારાઓ વચ્ચે જેમ ચંદ્ર દીસતો લાગે તેમ તે તમામ લોકોની વચ્ચે દીસતો લાગતો, ચંદ્રની પેઠે ગમી જાય એવો દેખાવડો તે સર્વ સ્નાનધરમાંથી બહાર નીકળ્યો.

૬૩ સ્નાનધરમાંથી બહાર નીકળીને ન્યાં બહારની બેઠક છે ત્યાં તે આવ્યો, ત્યાં આવીને સિંધાસણ ઉપર પૂર્વદિશામાં સુખ રહે એ રીતે બેઠો, બેસીને પોતાથી ઉત્તરપૂર્વના દિશાભાગમાં એટલે દિશાત ખૂણામાં તેણે ધોળા કપડાંથી ઢંકાયેલાં તથા જેમની ઉપર સરસવ વેરીને માંગલિક ઉપચાર કરવામાં આવેલ છે એવાં આઠ ભદ્રાસનો મંડાવ્યાં, એમ આઠ ભદ્રાસનો મંડાવીને પછી વળી, પોતાથી બહુ દૂર તેમ બહુ નજીક નહીં એમ વિવિધ મણિ અને રત્નોથી ભરેલો ભારે દેખાવડો મહામૂલો, ઉત્તમનગરમાં બનેલો અથવા ઉત્તમ વીંટણમાંથી બહાર નીકળેલો, પારશ્વશૈલ—આરપાર દેખાય એવા આછા કપડાંમાંથી નીપજાયેલો, સેંકડો ભાતવાળો, વિવિધ ચિત્રોવાળો એટલે વૃક્ષ બ્રજ દોડો પુરુષ મગર પક્ષી સાથે કિનર વિશેષ પ્રકારનો મૃગ અષ્ટાપદ ચમરી ગાય હાશી વનલતા અને કમળવેલ વગેરેની ભાતવાળાં ચિત્રોવાળો એવો બેઠકની અંદર એક પડો તણાવે છે, એવો ષડંગો તણાવીને ષડંગી અંદર વિવિધ મણિ અને રત્નોથી જડેલું ભાતવાળું અદ્ભુત, તકિયો અને સુંવાળી કોમળ ગાદીવાળું, ધોળાં કપડાંથી ઢાંકેલું, ઘણું કોમળ, શરીરને સુખકારી સ્પર્શવાળું ઉત્તમ પ્રકારનું એક ભદ્રાસન ત્રિશલા ક્ષત્રિવાણીને બેસવા માટે મંડાવે છે.

૬૪ એવું ભદ્રાસન મંડાવીને તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવે છે, કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવીને તે આ પ્રમાણે બોલ્યો: હે દેવાનુપ્રિયો! તમે તસ્ત જ જાઓ અને જેઓ અષ્ટાંગમહાનિમિત્તનાં શાસ્ત્રોના અર્થના પારગામી છે, વિવિધ શાસ્ત્રોમાં કુશળ છે તેવા સ્વપ્રલક્ષણપાઠકોને એટલે સ્વપ્રભુનું કૃપા કહી શકે તેવા પંડિતોને બોલાવી લાવો.

૬૫ ત્યારપછી સિદ્ધાર્થ રાજાએ જેમને ઉપર કહ્યો એ પ્રમાણેનો હુકમ કરમાવેલ છે એવા તે કૌટુંબિક પુરુષો રાજા થયા અને તેમનું હૃદય પ્રપુલ્લિત થયું તથા તેઓ બે હાથ બેડીને રાજાની આજ્ઞાને વિનયનું વચન બોલીને સ્વીકારે છે, એ પ્રમાણે રાજાની આજ્ઞાને સ્વીકારીને તેઓ સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયની પાસેથી નીકળ્યા, નીકળીને તેઓ કુંડગ્રામ નગરની વચ્ચેાવચ્ચે થતા ન્યાં સ્વપ્રલક્ષણપાઠકોનાં ઘરો છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેઓ સ્વપ્રલક્ષણપાઠકોને બોલાવે છે.

૬૬ ત્યારપછી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયના કૌટુંબિક પુરુષોએ બોલાવેલા તે સ્વપ્રલક્ષણ-પાઠકો હર્ષવાળા થયા, તોષવાળા થયા અને ચાવત રાજા રાજા થવાથી તેમનું હૃદય વેગવાળું

૨૭

અન્યું. તે સ્વમલક્ષણપાઠકો નહાયા, બલિકર્મ કર્યું, તેમણે અનેક કૌતુકો એટલે ટીલાંટપકાં અને મંગલકર્મો-પ્રાચક્ષિતો કર્યાં.

પછી તેમણે ચોકાં અને બહાર જવાનાં એટલે રાજસભા વગેરેમાં જવા સારું પહેરવા જેવાં મંગલરૂપ ઉત્તમ વસ્ત્રો પહેર્યાં, વજનમાં ભારે નહીં પણ કિંમતમાં ભારે-સોઢાં ઘરેણાં પહેરીને તેઓએ શરીરને શણગાર્યું અને માથા ઉપર ધોળા સરસવ તથા ઘરેને શુકન માટે મૂંઢીને તે સ્વમલક્ષણપાઠકો પોતપોતાના ઘરોમાંથી બહાર નીકળે છે.

૬૭ બહાર નીકળીને તેઓ ક્ષત્રિયકુંડયામ નામના નગરની વચ્ચેવચ્ચ થતા જ્યાં સિદ્ધાર્થ રાજાના ઉત્તમ ભવનનું પ્રવેશદ્વાર છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેઓ બધા ભેગા થાય છે, તેઓ બધા ભેગા થઈ ગયા પછી જ્યાં બહારની બેઠક છે અને જ્યાં સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય છે ત્યાં તેઓ આવે છે, તેઓ ત્યાં આવીને પોતપોતાના અને હાથ જોડી અર્ચા કરીને સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને ‘જય થાઓ વિજય થાઓ’ એમ બોલીને વધાવે છે.

૬૮ ત્યારપછી સિદ્ધાર્થ રાજાએ તે સ્વમલક્ષણપાઠકોને વંદન કર્યું, તેમનાં પૂજન સત્કાર અને સંમાન કર્યા પછી તેઓ તેમને માટે અગાઉથી ગોઠવી રાખેલાં એક એક ભદ્રાસનમાં બેસી બાથ છે.

૬૯ પછી સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને પડામાં બેસાડે છે, બેસાડીને હાથમાં ફેલફેલ લઈને વિશેષ વિનય સાથે તે સ્વમલક્ષણપાઠકોને સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયે આ પ્રમાણે કહ્યું:

હે દેવાનુપ્રિયો ! ખરેખર એમ છે કે આજે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી તેવા ઉત્તમ બિઝાનામાં સૂતી બગતી ઉઘતી ઉઘતી પડેલી હતી તે વખતે આ આ પ્રકારનાં ઉદાર-મોટાં ચોદ મહાસ્વમોને ભેઠને તે બગી ગઈ. તે જેમકે; હાથી વૃષભ વગેરેનાં સ્વમો હતાં. તો હે દેવાનુપ્રિયો ! એ ઉદાર ચોદ મહાસ્વમોનું હું માનું છું કે કોઈ વિશેષ પ્રકારનું કલ્યાણકારી ફળ થયું ભેઠંએ.

૭૦ ત્યારપછી તે સ્વમલક્ષણપાઠકો સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પાસેથી એ હકીકત સાંભળીને સમજીને રાજી રાજી થયા અને તેમનું હૃદય પણ પ્રપ્રુલ્લ અન્યું. તેઓએ એ સ્વમોને પ્રથમ તો સાધારણપણે સમજી લીધાં, પછી તેઓ તેમના વિશે વિશેષ વિચાર કરવા લાગ્યા, એમ કરીને તેઓ પરસ્પર એક બીજા એ વિશે વાતચીત કરવા લાગ્યા-એક બીજાને મત પૂછવા બાબુવા લાગ્યા. એમ કયાં પછી તેઓ તે સ્વમોને અર્થ પામી ગયા, તે સ્વમોને અર્થ તેઓ એક બીજા પરસ્પર બાણી ગયા, એ વિશે એક બીજાએ પરસ્પર પૂછી લીધું, નિશ્ચય ઉપર આવી ગયા અને તે બધા એ સ્વમો વિશે

૨૮

એક મત થઈ પાકા નિશ્ચય ઉપર આવી ગયા. પછી તેઓ સિદ્ધાર્થ રાજાની સામે સ્વપ્ન શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણુભૂત વચનો બોલતા બોલતા સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિયને આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા:

૭૧ હે દેવાનુપ્રિય! ખરેખર એમ છે કે અમારાં સ્વપ્નશાસ્ત્રમાં ખેતાગીશ સ્વપ્નો કહેલાં છે, તથા ગ્રીશ મોટાં સ્વપ્નો કહેલાં છે, એમ બધાં મળીને બહેતેર સ્વપ્નો જણાવેલાં છે. તેમાંથી હે દેવાનુપ્રિય! અરહંતની માતાઓ અને ચક્રવર્તીની માતાઓ જ્યારે અરહંત ગર્ભમાં આવેલા હોય છે અને ચક્રવર્તી ગર્ભમાં આવેલા હોય છે ત્યારે એ ગ્રીશ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી આ ચૈાદ મોટાં સ્વપ્નોને બેઠને બગી બધ છે. તે જેમકે, પહેલો હાથી અને બીજો ટૂંપલ યજેરે.

૭૨ વાયુદેવની માતાઓ વળી જ્યારે વાયુદેવ ગર્ભમાં આવેલ હોય છે ત્યારે એ ચૈાદ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી ગમે તે સાત મોટાં સ્વપ્નોને બેઠને બગી બધ છે.

૭૩ વળી, બળદેવની માતાઓ જ્યારે બળદેવ ગર્ભમાં આવેલ હોય છે ત્યારે એ ચૈાદ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી ગમે તે ચાર મોટાં સ્વપ્નોને બેઠને બગી બધ છે.

૭૪ માંડલિક રાજાની માતાઓ વળી, જ્યારે માંડલિક રાજા ગર્ભમાં આવેલ હોય છે ત્યારે એ ચૈાદ મોટાં સ્વપ્નોમાંથી ગમે તે એક મહાસ્વપ્નને બેઠને બગી બધ છે.

૭૫ હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ આ એ ચૈાદ મહાસ્વપ્નો જોયેલાં છે તો હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ એ ઉદ્ધાર સ્વપ્નો જોયાં છે, હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ચારત્ મંગલકારક સ્વપ્નો જોયાં છે. તો જેમકે; હે દેવાનુપ્રિય! અર્થેનો લાલ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! ભોગનો લાલ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! પુત્રનો લાલ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! સુખનો લાલ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! રાજ્યનો લાલ થવાનો, હે દેવાનુપ્રિય! એમ ખરેખર છે કે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી નવ માસ બરાબર પૂરા થયા પછી અને તે ઉપર સાડાસાત દિવસ વીતી ગયા પછી તમારા કુલમાં ધ્વજ સમાન, કુલમાં દીરા સમાન, કુલમાં પર્વત સમાન, કુલમાં સુગટ સમાન, કુલમાં તિલક સમાન તથા કુલની કીર્તિ વધારનાર, કુલમાં સમૃદ્ધિ લાવનાર, કુલનો જશ ફેલાવનાર, કુલના આધાર સમાન, કુલમાં વૃક્ષ સમાન અને કુલની વિશેષ વૃદ્ધિ કરનાર એવા તથા હાથે પગે સુકુમાળ, પૂરેપૂરી પાંચ ઇંદ્રિયોવાળા શરીરથી યુક્ત-જશ પણ ખોડખાંપણ વિનાના, લઘુજી વ્યેજન અને ગુણોથી યુક્ત, માન વજન અને ઊંચાઈમાં પૂરેપૂરા, સર્વોચ્ચસુંદર, ચંદ્ર સમાન સૌમ્ય આકારવાળા, મનોહર, એતાં જ ગમી બધ તેરા સુંદર રૂપવાળા પુત્રને જનમ આપશે.

૭૬ વળી, તે પુત્ર પણ આળપણ વીતાવ્યા પછી જ્યારે ભણીગણીને પરિપક્વ જ્ઞાનવાળો થશે અને યૌવનને પામેલો હશે ત્યારે એ શૂરો વીર અને ભારે પરાક્રમી થશે,

૨૬

એની પાસે વિશાળ વિસ્તારવાળાં સેના અને વાહનો હશે અને તે, ચારે સમુદ્રના છેડાથી સુશોભિત એવા આ ભૂમંડળનો ચક્રવર્તી રાજ્યપતિ રાજા થશે અથવા ત્રણલોકનો નેતા, ધર્મનો ચક્રવર્તી-ધર્મચક્ર પ્રવર્તાવનાર એવો જિન થશે. તો હે દેવાનુપ્રિય! ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ ઉદ્ધાર સ્વપ્ના જોયેલાં છે યાવત્ હે દેવાનુપ્રિય! એ સ્વપ્ના આરોગ્ય કરનારાં, તુષ્ટિ કરાવે એવાં, દીર્ઘ આયુષ્યનાં સૂચક, કલ્યાણ અને મંગળ કરનારાં એવાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીએ જોયેલાં છે.

૭૭ ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ રાજા તે સ્વપ્નલક્ષણપાઠકો પાસેથી સ્વપ્નોને લગતી એ વાતને સાંભળીને સમજીને રાજી રાજી થઈ ગયો, યુગ તુષ્ટિ પામ્યો અને હર્ષને લીધે એનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું. તેણે પોતાના બન્ને હાથ જોડીને તે સ્વપ્નલક્ષણપાઠકોને આ પ્રમાણે કહ્યું:

૭૮ હે દેવાનુપ્રિયે! જે તમે કહેલ છે એ એમ જ છે, તે પ્રકારે જ છે, એમાં કશી વિતથા નથી જ. હે દેવાનુપ્રિયે! તમારું એ કથન અમે ઇચ્છેલું જ હતું, સ્વીકારેલું જ હતું, તમારું એ કથન અમને ગમે એલું જ થયું છે અને અમે એને બરાબર એ રીતે કબુલ કરેલ છે, હે દેવાનુપ્રિયે! એ વાત સાચી છે જે તમે એ કહેલી છે, એમ કરીને તો, એ સ્વપ્નોને લગતી કહેલી બધી હકીકતને ચિન્ય સાથે સારી રીતે સ્વીકારે છે, એમ સ્વીકારીને તે સ્વપ્નલક્ષણપાઠકોનો તેણે ઘણો આદર સત્કાર કર્યો એટલે તેમને વિચુલ ભાવન આપ્યું.

પુષ્પો, સુગંધી ફૂલો, વસ્ત્રો, માળાઓ, ઘરેણાં વગેરે આપીને તેમનો ભારે સત્કાર કર્યો, સંમાન કર્યું, એમ સત્કાર સંમાન કરીને તેણે તેમને આખી ઇંદગી સુધી પહોંચે એવું ભારે પ્રીતિદાન આપ્યું, એલું ઇંદગી સુધી પહોંચે એવું ભારે પ્રીતિદાન આપીને તેણે તે સ્વપ્નલક્ષણપાઠકોને માનભરી વિદાય આપી.

૭૯ પછી તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય પોતાના સિંધાસણ ઉપરથી ઉભો થાય છે, સિંધાસણ ઉપરથી ઉભો થઈને જ્યાં ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી પડકામાં બેઠેલા છે ત્યાં આવે છે. ત્યાં આવીને તેણે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને આ પ્રમાણે કહ્યું:

૮૦ ‘હે દેવાનુપ્રિયે!’ એમ કહીને સ્વપ્નશાસ્ત્રમાં બેતાળીશ સ્વપ્નો કહેલાં છે ત્યાંથી માંડીને ‘માંડલિક રાજા ગર્ભમાં આવેલો હોય ત્યારે તેની માતા એ વીશ મહા-સ્વપ્નોમાંનું ગમે તે એક મહાસ્વપ્ન જોઈને બગી નય છે’ ત્યાં સુધીની જે બધી હકીકત એ સ્વપ્નલક્ષણપાઠકોએ કહેલી હતી તે બધી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને કહી સંભળાવે છે.

૮૧ વળી, હે દેવાનુપ્રિયે! તમે તો આ ચૌદ મહાસ્વપ્નો જોયેલાં છે, તો ‘એ બધાં સ્વપ્નો ભારે મોટાં છે’ ત્યાંથી માંડીને ‘તમે ત્રણ લોકનો નાયક, ધર્મચક્રને

૩૦

પ્રવર્તીવનાર એવા જિન થનાર પુરને જનમ આપશે' ત્યાં મુખીની તમામ હકીકત ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણીને કહી બતાવે છે.

૮૨ ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી સિદ્ધાર્થ રાજ પાસેથી એ વાતને સાંભળીને સમજીને ખુશખુશાલ થઈ ગઈ, ભારે સંતોષ પામી અને રાજસાલુ શ્વશ્રી તેનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું. પછી તે, પોતાના અન્ને હાથ જોડીને યાવત્ તે સ્વપ્નોના અર્થને સારી રીતે સ્વીકારે છે.

૮૩ સ્વપ્નોના અર્થને સારી રીતે સ્વીકારીને પછી સિદ્ધાર્થ રાજની રજા મેળવી તેણી વિવિધ મંત્રિ અને રત્નના જડતરને લીધે ભાતિગળ અનેકા અદ્ભુત ભદ્રાસન ઉપરથી ઉભી થાય છે, ઉભી થઈને ઉતાવળ વિના, ચપળતારહિતપણે, વેગ વગર, વિલંબ ન થાય એ રીતે રાજહંસ જેવી ગતિએ તેણી જ્યાં પોતાનું ભવન છે ત્યાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેણીએ પોતાના ભવનમાં પ્રવેશ કર્યો.

૮૪ ત્યારથી માંડીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને તે સ્મૃતકૃણમાં લાવવામાં આવ્યા છે, ત્યારથી વૈશ્રમણ્યને-કુબેરને-તામે રહેનારા તિર્યગ્લોકમાં વસનારા ધણા જૂંભક દેવો ઈંદ્રની આજ્ઞાને લીધે જે આ જુનાં પુરાણાં મહાનિધાનો મળી આવે છે તે તમામને લાવી લાવીને સિદ્ધાર્થ રાજના ભવનમાં દલવવા લાગ્યા. મળી આવતાં જુનાં પુરાણાં મહાનિધાનોની-મોટા મોટા ધનભંડારોની-હકીકત આ પ્રમાણે છે: એ ધનભંડારોનો હાલ કોઈ ધણીધારી રહ્યો નથી, એ ધનભંડારોમાં હવે કોઈ વધારો કરનાર રહ્યું નથી, એ ધનભંડારો જેમનાં છે તેમનાં ગોત્રોનો પણ કોઈ હવે હયાત રહ્યો જણાતો નથી તેમ તેમનાં ઘરો પણ પડી ખંડેર પાદર થઈ ગયા જેવાં છે, એ ધનભંડારોના સ્વામીઓનો ઉચ્છેદ જ થઈ ગયેલ છે, એ ધનભંડારોમાં હવે કોઈ વધારો કરનારાનો પણ ઉચ્છેદ જ થઈ ગયેલ છે અને એ ધનભંડારોના માલિકોનાં ગોત્રોનો પણ ઉચ્છેદ થઈ ગયો છે તથા તેમના ઘરોનું પણ નામનિશાન ગુદાં રહ્યું જણાતું નથી એવા ધનભંડારો કયાંય ગામડાઓમાં, કયાંય અગરોમાં-ખાણોમાં, કયાંય નગરોમાં, કયાંય ખેડાઓમાં-પૂણિયા ગઢવાળાં ગામોમાં, કયાંય નગરની હારમાં ન શોભે એવાં ગામોમાં, કયાંય જેમની આસપાસ ચારે બાજુ બમે ગાઉમાં જ કોઈ ગામ હોય છે એવા ગામડાઓમાં-મંડંગોમાં, કયાંય જ્યાં જળમાર્ગ છે અને સ્થળમાર્ગ પણ છે એવા બંદરોમાં-દ્રોણપુખોમાં, કયાંય એકલે જળમાર્ગ કે સ્થળમાર્ગ છે એવાં પાટણોમાં, કયાંય આશ્રમોમાં એટલે તીર્થસ્થાનોમાં કે તાપસના મઠોમાં, કયાંય અજ્ઞાઓમાં અને કયાંય સંનિવેશોમાં-મોટા મોટા પડાવોનાં સ્થાનોમાં દટાયેલાં હોય છે. વળી, એ ધનભંડારો કયાંય સિંગોડાના ઘાટના રસ્તાઓમાં દટાયેલા જડે છે, કયાંય તરસેટાઓમાં, કયાંય ચાર રસ્તા ભેગા થાય એવા ચોકોમાં, કયાંય ચારે બાજુ ખુલ્લી હોય એવાં ચતુર્મુખ સ્થળોમાં એટલે દેવળોનાં કે છત્રીઓનાં સ્થાનોમાં, મોટા મોટા ધારી રસ્તાઓમાં, ઉજ્જડ ગામડાઓની જગ્યાઓમાં, ઉજ્જડ નગરોની જગ્યાઓમાં,

ગામની અને નગરની ખાજોવાળી જગ્યામાં, હાટો-દુકાનો-જ્યાં હોય તે જગ્યાએ, દેવળો, ચૌરાઓ, પાણી પીવાની પરબો અને ખાગળગીચાઓની જગ્યાઓમાં, તથા ઉગ્રાણી કરવાની જગ્યાઓમાં, વનોમાં, વનખંડોમાં, મસાણામાં, સૂનાં ઘરોમાં, પવંતની ગુફાઓમાં, શાંતિધરોમાં એટલે કે જ્યાં બેસીને શાંતિકર્મ કરવામાં આવે છે તેવાં સ્થળોમાં, પર્વતમાં કોરી કાંઠેલાં લેણામાં, સભા ભરવાની જગ્યાઓમાં અને જ્યાં ખેડુતો રહે છે એવાં ઘરો-વાળી જગ્યાએ દડાયેલાં હોય છે. તે તમામ ધનભંડારોને જાંબક દેવો તે તે જગ્યાએથી ખોળી કાઢી લાવીને સિદ્ધાર્થ રાજાના ભવનમાં ફલવે છે—મૂકે છે.

૮૫ વળી, જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર જ્ઞાતકુળમાં લાવવામાં આવ્યા તે રાતથી આખું જ્ઞાતકુળ રૂપાથી વધવા માંડયું, સોનાથી વધવા માંડયું, ધનથી, ધાન્યથી, રાજ્યથી, રાષ્ટ્રથી, સેનાથી, વાહનથી, ભંડારથી, કોઠારથી, નગરથી, અંતઃપુરથી, જન-પદથી અને જશક્રીતિથી વધવા લાગ્યું તેમ જ વિપુલ-ખડોળાં ધન-ગોકુળ વગેરે, કનક, રતન, મણિ, મોતી, દક્ષિણવર્તશંખ, રાજપટ્ટો-શિલા, પરવાળો, રાતાં રતન-માણિક એવાં ખરેખરો સાચુકલાં ધન વગેરે એ જ્ઞાતકુળમાં વધવા લાગ્યાં અને જ્ઞાતકુળમાં પરસ્પર પ્રીતિ આદર સત્કાર પણ ઘણો ઘણો ખુબ વધવા માંડયો.

૮૬ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના માતાપિતાના મનમાં આ આ પ્રકારે વિચાર ચિંતન અભિલાષરૂપ મનોગત સંકટપ આવ્યો કે, જ્યારથી અમારો આ દીકરો કૂખમાં ગર્ભપણે આવેલ છે ત્યારથી અમે હિરણ્ય-ચાંદી-થી વધિયે છિયે, સોનાથી વધિયે છિયે, એ જ રીતે ધનથી, ધાન્યથી, રાજ્યથી, રાષ્ટ્રથી, સેનાથી, વાહનોથી, ધનભંડારથી, કોઠારથી, પુરથી, અંતઃપુરથી, જનપદથી તથા જશક્રીતિથી વધિયે છિયે તથા ખડોળાં ધન, કનક, રતન, મણિ, મોતી, શંખો, શિલા, પરવાળાં અને માણિક વગેરે ખરેખરું સાચું ધન અમારે ત્યાં વધવા માંડયું છે તથા અમારા આખા જ્ઞાતકુળમાં પરસ્પર એક બીજામાં પ્રીતિ ખુબ ખુબ વધી ગઈ છે અને એક બીજા તરફનો આદર સત્કાર પણ ભારે વધવા લાગ્યો છે તેથી જ્યારે અમારો આ દીકરો જનમ લેશે ત્યારે અમે આ દીકરાનું એ બધી વૃદ્ધિને મળતું આવે એવું, એના ગુણોને અનુસરતું, એના ગુણોથી ઉપજાવેલું એવું નામ વર્ધમાન (વર્ધમાન એટલે વધતો વધતો) કરીશું.

૮૭ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર માતા તરફ પોતાની ભક્તિ બતાવવા માટે એટલે ગર્ભમાં પોતે હલેચલે તો માતાને દુઃખ થાય એમ સમજી માતાને પોતાના હલનચલનથી દુઃખ ન થાય તે માટે નિશ્ચલ થઈ ગયા, જરા પણ હલતા બંધ થઈ ગયા, અડપ બની ગયા, એમણે પોતાનાં અંગો અને ઉધાંગો સંકોડી લીધાં અને એ રીતે એ, માતાની કૂખમાં પણ અત્યંત શુભ થઈને રહેવા લાગ્યા.

૮૮ ત્યાર પછી તે ત્રિશક્ત ક્ષત્રિયાણીના મનમાં આ આ પ્રકારનો વિચાર આવ્યો કે મારો તે ગર્ભ હરાઈ ગયો છે, મારો તે ગર્ભ મરી ગયો છે. મારો તે ગર્ભ યુદ્ધ ગયો

૩૨

છે, અને મારો તે ગર્ભ ગળી ગયો છે. કારણ કે મારો એ ગર્ભ પહેલાં હલતો હતો હવે હલતો નથી. એમ વિચારીને તે કલુષિત વિચારવાળી ચિંતા ને શોકના ફરિયામાં ડૂબી ગઈ. હથેલી ઉપર મોઢું રાખીને આર્તધ્યાનને પામેલી તે જૂનિ ઉપર નીચી નબર કરીને ચિંતા કરવા લાગી છે. અને તે સિદ્ધાર્થ રાજનું આપું ઘર પણ શોક છાએલું થઈ ગયું છે. એટલે કે જ્યાં પહેલાં મૃદંગો, વીણાઓ વગેરે વાદ્યો વાગતાં હતાં, હોદ્દો રાસ લેતા હતા, નાટકીયાઓ નાટક કરતા હતા, જ્યાં વાહ વાહ થઈ રહી હતી, ત્યાં હવે બધું સુમત્સામ થઈ ગયું છે, અને એ આપું ઘર ઉદાસ થઈ ગયેલું રહે છે.

૮૯ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર માતાના મનમાં થયેલો આ આ પ્રકારનો વિચાર-ચિંતન-અભિલાષારૂપ-મનોગત-સંકલ્પ-બાણીને પોતે પોતાના શરીરના એક ભાગથી કંપે છે.

૯૦ ત્યાર પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી રાણ રાણ થઈ ગઈ, તુષ્ઠ થઈ ગઈ અને રાણ થવાને લીધે એનું હૃદય ધડકવા લાગ્યું, એવી રાણ થયેલી તે આ પ્રમાણે બોલી ખરેખર મારો ગર્ભ હરાયો નથી, ચાવત મારો ગર્ભ ગળ્યો પણ નથી, મારો ગર્ભ પહેલાં હલતો નહોતો તે હવે હલવા લાગ્યો છે. એમ કરીને તે ખુશ થયેલી અને સંતોષ પામેલી ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી એમ સહેવા લાગે છે.

૯૧ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર મર્મમાં રહેતાં રહેતાં જ આ જાતનો અભિગ્રહ-નિયમ સ્વીકારે છે, કે જ્યાં સુધી માતા-પિતા જીવતાં હોય ત્યાં સુધી મારે મુંડ થઈને ઘરવાસ તણને અનગારીપણીની દીક્ષા લેવાનું બંધ નહિ.

૯૨ પછી તે ત્રિશલા ક્ષત્રિયાણી નહાઈ, બલિકર્મ કર્યું, કૌતુક અને મંગલ પ્રાય-ચિંત્તો કર્યો. તમામ અલંકારોથી ભૂષિત થઈને તે ગર્ભને સાચવવા લાગી એટલે કે તેણીએ અતિશય ઠંડાં, અતિશય ઊનાં, અતિશય તીખાં, અતિશય કડવાં, અતિશય તુરાં, અતિશય ખાટાં, અતિશય ગળ્યાં, અતિશય ચીકણાં, અતિશય લૂખાં, અતિશય ભીનાં, અતિશય સૂકાં ભોજન, વસ્ત્ર, ગંધ અને માળાઓ તણ લીધાં અને ઋતુને યોગ્ય સુખ આપે એવાં ભોજન, વસ્ત્ર, ગંધ અને માળાઓ ધારણ કરતી તે રોગ વગરની, શોક વગરની, મોહ વગરની, ભય વગરની અને ત્રાસ વગરની બનીને રહેવા લાગી તથા તે ગર્ભ માટે જે કાંઈ હિતકર હોય તેનો પણ પરિમિત રીતે પથ્યપૂર્વક ગર્ભનું પોષણ થાય એ રીતે ઉપયોગ કરવા લાગી તથા ઉચિત સ્થળે બેસીને અને ઉચિત સમય બાહ્યને ગર્ભને પોષે એવા આહાર લેતી તે દોષ વગરના કોમળ એવાં બિછાનાં ને આસનો વડે એકાંતમાં સુખરૂપે મનને અનુકૂળ આવે એવી બિહારભૂમિમાં રહેવા લાગી. એને પ્રશસ્ત દોહદો થયા. તે દોહદો સંપૂર્ણ રીતે પૂરવામાં આવ્યા. એ દોહદોનું પુરું સન્માન ભગવવામાં આવ્યું, એ દોહદોનું જ્વરાપણ અપમાન થવા દેવામાં ન આવ્યું. એ રીતે તેનું પૂર્ણ

પાંછિત સિદ્ધ થત્રાશ્રી હોહો શમી ગયા છે. અને હવે હોહો થતા અટકી ગયા છે એવી તે સુખે સુખે ટેકા લઈને બેસે છે, સૂવે છે, ઉભી રહે છે, આસન ઉપર બેસે છે, પથારીમાં આબોળે છે, એ રીતે તે, તે ગભેને સુખે સુખે ધારણ કરે છે.

૬૩ તે કાલે તે સમયે ગ્રીષ્મઋતુ ચાલતી હતી તેનો જે તે પ્રથમ માસ એટલે ચૈત્ર માસ અને તે ચૈત્ર માસનો બીજો પક્ષ એટલે ચૈત્ર માસનો શુદ્ધ પક્ષ પ્રવર્તતો હતો, તે ચૈત્ર માસના શુદ્ધ પક્ષનો તેરમો દિવસ એટલે ચૈત્ર શુ. ૧૦ દિ. તેરમો દિવસે બરાબર નવ મહિના તદ્દન પૂરા થયા હતા અને તે ઉપર સાદાસાત દિવસ વીતી ગયા હતા, અહો બધા ઉત્તમ સ્થાનમાં આવેલા હતા, ચંદ્રનો પ્રથમ યોગ ચાલતો હતો, દિશાઓ બધી સૌમ્ય, અંધકાર વિનાની અને વિશુદ્ધ હતી, શુક્રનો બધા જયવિજયનાં સૂચક હતાં, પવન જમણી તરફનો અનુકૂળ અને ભેંને અડીને ધીરે ધીરે વાતો હતો, મેદિની બરાબર ધાન પાકી જવા ઉપર આવવાને લીધે નીપજેલી હતી, દેશના તમામ લોકો પ્રમાદવાળા બની રમતગમતમાં ગુલતાન હતા તેવે સમયે લગભગ મધરાતનાં વખતે હસ્તોત્તરા નક્ષત્રનો એટલે ઉત્તરાશ્વિનુની નક્ષત્રનો યોગ આવતાં ત્રિશક્તિ ક્ષત્રિચાણીએ આરોચ્ય આરોચ્ય-પૂર્વક યુગ્મે જનમ આપ્યો.

૬૪ જે રાતે શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર જનમ્યા તે રાત, ઘણાં દેવો અને દેવીઓ નીચે આવતા તથા ઉપર જતા હોવાથી ભારે ઘોંઘાટવાળી અને કોલાહલવાળી પણ હતી.

૬૫ જે રાતે શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર જનમ્યા તે રાતે કુપેરની આજ્ઞામાં રહેતા તિરછા લોકમાં વસતા ઘણાં બૃહક દેવોએ સિદ્ધાર્થરાજના ભવનમાં હિરણ્યનો વરસાદ અને સુવર્ણનો વરસાદ, રતનોનો વરસાદ અને વર્ણનો વરસાદ, વસ્ત્રોનો વરસાદ અને ઘરેણાંનો વરસાદ, પાંદડાંનો વરસાદ અને ફૂલોનો વરસાદ, ફળોનો વરસાદ અને બીજોનો વરસાદ, માખાઓનો વરસાદ અને મુગધોનો વરસાદ, વિવિધ રંગોનો વરસાદ અને મુગધિત શુભોનો વરસાદ વરસાવ્યો, વરુધારા વરસાવી એટલે ધનનો રેલમછેલ વરસાદ વરસાવ્યો.

૬૬ ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ ક્ષત્રિય, ભવનપતિ વાનવંશીર જયોતિષિક અને વૈમાનિક દેવોએ તીર્થંકરનો જન્મભિષેક મહિમા કર્યો પછી, સવારના પહોરમાં નગરના રહેવાળોને બોલાવે છે, નગરના રહેવાળોને બોલાવીને તે આ પ્રમાણે બોલ્યો :

૬૭ તરત જ હે હવાનુપ્રિયો! કુંડપુર નગરની બેલને સાફ કરી નાખો એટલે તમામ બંદીવાનોને છોડી મૂકી બેલને ખાલીખમ ચોકખી કરી નાખો, બેલને સાફ કર્યો પછી તોલમાપને-માપાં અને તોલને-વધારી દો, તોલમાપને વધાર્યા પછી કુંડપુર નગરમાં અંદર અને બહાર પાણી છંટાવો, સાફ કરાવો અને લિંપાવો-ગુંપાવો, કુંડપુર નગરના સિંગોદાના ધાટના રસ્તાઓમાં, તરબેટાઓમાં, ચોરસ્તાઓમાં ચારે બાજુ પુલકાં દેવળોમાં, ધોરી

૩૪

માર્ગોમાં અને ગીચ અવરજવરના રસ્તાઓમાં તમામ ઠેકાણે પાણી છંટાવે, થોડખું કરાવે અને જ્યાં ત્યાં તમામ શેરીઓમાં તથા તમામ બજારોમાં પાણી છંટાવે, સાફસફે કરાવે, તે તમામ ઠેકાણે જોવા આપનારા લોકોને જોવા માટે ઉપરાઉપર માંચડા બંધાવે, વિવિધ રંગથી સુશોભિત ધ્વજ અને પત્રાકાઓ બંધાવે, આખા નગરને લિપાવે, ધોળાવે અને સુશોભિત બનાવે, નગરનાં ઘરોની ભીંતો ઉપર ગોશીર્ષ ચંદનના, સરસ રાતા ચંદનના તથા ઠંદર ચંદનના પાંચ આંગળી ઉઠેલી દેખાય એવા થાપા લગાડાવે, ઘરની અંદર થોડામાં ચંદનના કલશ મુકાવે, બારણે બારણે ચંદનના ઘડા લટકાવેલાં સરસ તોરણો બંધાવે, જ્યાં ત્યાં શોભે એ રીતે જમીનને અંદે એવી લાંબી લાંબી ગોળ માળાઓ લટકાવે, પાંચે રંગનાં મુંદર સુગંધી ફૂલોના ઢગલા કરાવે-ફૂલો વેરાવે, ફૂલોના સુગંધ સુકાવે, ઠેકઠેકાણે બળતા કાળો અગર ઉત્તમ કુંદર અને તુક્રીં ધૂપની સુગંધિત વાસથી આખા નગરને મધમધતું કરી મેલો-ઉંચે ચડતી ધૂપની વાસથી નગર મહેકી રહે એવું કરે-સુગંધને લીધે ઉત્તમ ગંધવાયું કેમ જાણે ગંધની શ્રુતિકા હોય એવું મધમધતું બનાવે તથા ઠેકઠેકાણે નગરમાં નટો રમતા હોય, નાચનારા નાચ કરતા હોય, દોરડા ઉપર ખેલ કરનારા દોરડાના ખેલો બતાવતા હોય, મંદલો કુસ્તી કરતા હોય, મુઠિથી કુસ્તી કરનારા મૂઠિથી કુસ્તી કરતા હોય, વિદ્યુષ્ઠો લોકોને હસાવતા હોય, દૂધનારા પોતાની દૂધના ખેલો બતાવતા હોય, કથાપુરાણીઓ કથાઓ કરીને જનમનરંજન કરતા હોય, પાકડ લોકો સુભાષિત બોલતા હોય, રાસ લેનારાઓ રાસ લેતા હોય, ભવિષ્ય જોનારા ભવિષ્ય કહેતા હોય, મોટા વાંસડા ઉપર ખેલનારા વાંસના ખેલો કરતા હોય, મંખલોકો, હાથમાં ચિત્રના પાટિયાં રાખીને ચિત્ર બતાવતા હોય, તૂણી લોકો તૂણ નામનું વાહું વગાડતા હોય, વીણ વગાડનારાઓ વીણ વગાડતા હોય, તાલ હાથે નાટક કરનારાઓ નાટક દેખાડતા હોય, એ રીતે જનમનના રંજન માટે નગરમાં ઠેકઠેકાણે ગોઠવણ કરે અને કરાવે. ઉપર કહેલી એવી તમામ ગોઠવણ કરીને એટલે કે નગરને સુશોભિત કરવાથી માંડીને લોકરંજન કરવા સુધીની તમામ ગોઠવણ કરે અને કરાવે, એવી ગોઠવણ કરીને ને કરાવીને હજારો યુવા અને હજારો સાંખેલાઓને ઉંચા મૂકાવે એટલે કે યુવાથી ને સાંખેલાથી થતી હિંસાને અટકાવે અને એ હિંસાને અટકાવીને મારી આ આરાને પાછી આપે એટલે કે મેં જે ઉપર કહ્યું છે તે બધું તમે કરી આવ્યા છો એમ તમે મારી પાસે આવીને જણાવો.

૬૮ ત્યાર પછી સિદ્ધાર્થ રાજાએ જેમને ઉપરનો હુકમ ફરમાવ્યો છે એવા નગરશુષ્કિતો એટલે નગરની સંભાળ લેનારાઓ રાજરાજ થયા, સંતોષ પામ્યા અને ચાલત પુથા થવાને લીધે તેમનાં હૃદય પ્રકુલ થયાં તેઓ પોતાના બંને હાથ બેડીને સિદ્ધાર્થ રાજાના હુકમને વિનયપૂર્વક સ્વીકારીને તરત જ કુંડપુર નગરમાં સૌથી પહેલું જેલને ખાલી કરવાનું કામ કરે છે. અને એ કામથી માંડીને છેક છેલ્લાં સાંખેલાં ઉંચા મૂકવાનાં કામ સુધીનાં સિદ્ધાર્થ રાજાએ ફરમાવેલાં બધાં કામો કરીને જ્યાં સિદ્ધાર્થ રાજા છે ત્યાં તે નગરશુષ્કિતો જાય છે. જમને પોતાના બંને હાથ બેડીને અને માથામાં

અંજલી કરીને સિદ્ધાર્થ રાજાને એનો એ હુકમ પાછો આપે છે. એટલે કે આપે કહેલું બધું અમે કરી આવ્યા છીએ એમ જણાવે છે.

૬૬ ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ રાજા જ્યાં આપાડો છે એટલે કે બાહર ઉત્સવ કરવાની જગ્યા છે ત્યાં આવે છે. આવીને ચાલતું પોતાના તમામ અંતઃપુર સાથે તમામ પ્રકારનાં પુષ્પો, ગંધો, વસ્ત્રો, માળાઓ અને અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને તમામ પ્રકારનાં વાળંઓ વગડાવીને મોટા લેલવ સાથે, મોટી છુતિ સાથે, મોટાં લશ્કર સાથે, ઘણાં વાહનો સાથે, મોટા સમુદાય સાથે અને એક સાથે વાગતાં અનેક વાળંઓના અવાજ સાથે એટલે કે શંખ, માટીનો ઢોલ, હેરી, ઝાલર, ખરમુખી, હુડૂક, ઢોલકું, મૃદંગ અને હુંકુભી વગેરે વાળંઓના અવાજ સાથે દસ દિવસ સુધી પોતાની કુળમર્યાદા પ્રમાણે ઉત્સવ કરે છે. એ ઉત્સવ દરમિયાન નગરમાં હાણુ લેવાનું બંધ કરવામાં આવ્યું છે, કર લેવાનો છોડી દેવામાં આવ્યો છે, જેને જે એકઠો તે કિંમત વગર ગમે તે હુકાનેથી મેળવી શકે એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. ખરીદવા વેચવાનું બંધ કરવામાં આવ્યું છે. કોઈ પણ જગ્યાએ જમી કરનારા રાજપુરુષોનો પ્રવેશ અટકાવી દેવામાં આવ્યો છે. રાજા તમામ લોકોનું હેતુ ચૂકવી આપે છે તેવી કોઈને હેતુ કરવાની જરૂર ન રહે એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે. એ ઉત્સવમાં અનેક અપરિમિત પદાર્થો લેવા કરવામાં આવ્યા છે. એવો એ ઉત્કૃષ્ટ ઉત્સવ ઉજવવામાં આવ્યો છે. તથા એ ઉત્સવ દરમિયાન કોઈનો થોડો કે પથુ દંડ કરવામાં આવતો નથી. અને જ્યાં ત્યાં ઉત્તમ ગણિકાઓ અને નાટકીયાઓનો નાચ ચાલુ કરવામાં આવ્યો છે તથા જ્યાં ત્યાં અનેક તમાસા ગોઠવવામાં આવ્યા છે અને મુદંગોને નિરંતર વગાડવામાં આવે છે. એ ઉત્સવ દરમિયાન માળાઓને તાલુ-કરમાયા વિનાની રાખવામાં આવી છે. અને નગરના તેમજ દેશના તમામ માણસોને પ્રસુદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. અને તેઓ દશે દિવસ રમતગમતમાં શુલ્કતાન રહે એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે.

૧૦૦ ત્યાર પછી તે સિદ્ધાર્થ રાજા દશ દિવસનો એ ઉત્સવ ચાલતો હતો તે દરમિયાન સેંકડો, હજારો અને લાખો યાગોને-દેવપૂર્ણઓને, દાયોને-દાનોને અને ભાગોને હેતો અને દેવરાવતો તથા સેંકડો, હજારો અને લાખો લંબોને-વધામણોને સ્વીકારતો સ્વીકરાવતો એ પ્રમાણે રહે છે.

૧૦૧ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનાં માતાપિતા પહેલે દિવસે કુલપરંપરા પ્રમાણે પુત્રજન્મ નિમિત્તે કરવામાં આવતું અતુષ્ઠાન કરે છે, ત્રીજે દિવસે ચંદ્ર અને સૂર્યનાં દર્શનનો ખાસ ઉત્સવ કરે છે, છઠ્ઠે દિવસે જાગરણનો ઉત્સવ એટલે શાંતિજગો કરે છે, અગ્યારમો દિવસ વીતી ગયા પછી અને સુવાવહનાં તમામ કાર્યો પૂરાં થયાં પછી જ્યારે બારમો દિવસ આવી પહોંચે છે ત્યારે ઘણા બહોળા પ્રમાણમાં ભોજન, પીણું, વિવિધ ખાવાની અને વિવિધ સ્વાદ કરવાની ચીજો તૈયાર કરાવે છે, ભોજન વગેરેને તૈયાર કરા-

૩૬

વીને પોતાનાં મિત્રો, જ્ઞાતિજનો, પોતાનાં સ્વજનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારો તથા જ્ઞાતવંશના ક્ષત્રિયોને. આમંત્રણો આપે છે—પુત્રજન્મસમારંભમાં આવવાનાં નોંતણાં મોકલે છે. એમ આમંત્રણો આપીને એ બધા આવી ગયા પછી એ સૌ ન્હાયા, એ બધાએ બલિકર્મ કર્યાં, ઠીલાંટપકાં અને દોષને નિવારનારાં મંગળરૂપ પ્રાયશ્ચિત્તો કર્યાં, ચોકખાં અને ઉત્સવમાં જવા યોગ્ય મંગળમય વસ્ત્રોને ઉત્તમ રીતે પહેર્યાં અને ભોજનનો સમય થતાં ભોજનમંડપમાં તેઓ બધા આવી પહોંચ્યા, ભોજન-મંડપમાં આવ્યા પછી તેઓ બધા ઉત્તમ સુખાશનમાં બેઠા અને પછી તે પોતાનાં મિત્રો જ્ઞાતિજનો પોતાનાં સ્વજનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારો સાથે તથા જ્ઞાતવંશના ક્ષત્રિયો સાથે તે બહોળા ભોજન, ખીણાં, વિવિધ ખાવાની અને વિવિધ સ્વાદ કરવાની વાનીઓને આસ્વાદ લેતાં, વધારે સ્વાદ લેતાં, જમતાં અને એક બીજાને આપતાં રહે છે અર્થાત્ ભગવાનનાં માતાપિતા પોતાનાં પુત્રજન્મનો ઉત્સવ કરતાં આ પ્રકારનો ભોજનસમારંભ કરતાં રહે છે.

૧૦૨ જમી ભોજન કરી પરવાર્યા પછી ભગવાનનાં માતાપિતા તેઓ બધા સાથે બેઠકની જગ્યામાં આવે છે, ત્યાં આવીને તેઓ ચોકખા પાણી વડે કોગળા કરીને દાંત અને મુખને ચોકખાં કરે છે, એ પ્રમાણે પરમશુચિ થયેલા માતાપિતા ત્યાં આવેલા પોતાના મિત્રો જ્ઞાતિજનો પોતાનાં સ્વજનો તથા પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારો અને જ્ઞાતવંશના ક્ષત્રિયોને બહોળાં કૃત્તો વસ્ત્રો, ગંધા—સુગંધી અત્તરો, માળાઓ અને આભૂષણો આપીને તે બધાનો સત્કાર કરે છે, તે બધાનું સન્માન કરે છે. તે બધાનાં સત્કાર અને સન્માન કરીને તે જ મિત્રો જ્ઞાતિજનો પોતાનાં સ્વજનો અને પોતાની સાથે સંબંધ ધરાવનારા પરિવારોની તથા જ્ઞાતવંશના ક્ષત્રિયોની આગળ ભગવાનનાં માતાપિતા આ પ્રમાણે બોલ્યા :

૧૦૩ પહેલાં પશુ હે દેવાતુપ્રિયે! અમારો આ દીકરો જ્યારે ગર્ભમાં આવ્યો ત્યારે અમને આ આ પ્રકારનો વિચાર ચિંતન યાવત મનોગત પેદા થયો હતો કે જ્યારથી માંડીને અમારો આ દીકરો જૂજમાં ગર્ભપણે આવેલ છે ત્યારથી માંડીને અમે હિરણ્યવડે વધીએ છીએ, સુવર્ણવડે ધનવડે યાવત્ સાવટાવડે તથા પ્રીતિ અને સત્કારવડે ઘણાઘણા વધવા માંડ્યા છીએ અને સામંતભાવનો અમારે વશ થયેલા છે. તેથી કરીને જ્યારે અમારો આ દીકરો જનમ લેશે ત્યારે અમે એ દીકરાનું એને અનુસરતું એના ગુણને શોધે એવું ગુણનિબ્ધન થયાર્યું નામ 'વર્ધમાન' એવું પાડશું તો હવે આ કુમાર 'વર્ધમાન' નામે યાઓ એટલે આ કુમારનું નામ અમે 'વર્ધમાન' એવું પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ.

૧૦૪ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાર્યપ ગૌત્રના હતા. તેમનાં વ્રણ નામો આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે: તેમનું નેમકે—તેમનું માતાપિતાએ પાડેલું પહેલું નામ વર્ધમાન, સ્વાભાવિક રમરણ શક્તિને લીધે તેમનું બીજું એટલે સહજ રપુરણ શક્તિને

હીરે તેઓએ તપ વગેરે કરીને સાધનાનો પરિશ્રમ કરેલ છે એથી તેમનું બીજું નામ શ્રમણ અને કોઈ આકસ્મિક ભય ભોજો થતાં કે ભયાનક કૂર સિંહ વગેરે ગંગલી જના-વરોનો ભય આવતાં એઓ તદ્દન અચલ રહેનારા છે—જરાપણ પોતાના સંકટપથી ડગતા નથી એવા અર્થ છે, ગમે તેવા પરીપક્ષો એટલે ભૂખ તદ્દશ વગેરેનાં સંકટો આવતાં તથા ઉપસર્ગો એટલે બીજાઓ તરફથી ગમે તેવાં શારીરિક સંકટો આવતાં લેશ પણ ચલિત થતા નથી, એ પરીપક્ષોને અને ઉપસર્ગોને ક્ષમાવડે શાંતચિત્તે બરાબર સહન કરવામાં સમર્થ છે, ક્ષિત્રુઓની પ્રતિભાઓના પાળનારા છે, ધીમાન છે, શોક અને હર્ષ આવતાં તે બંનેને સમભાવે સહન કરનારા છે તે તે સદ્ગુણોના ભાજન છે અને ભારે શક્તિ ધરાવનારા છે માટે દેવોએ તેમનું ત્રીવું નામ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કર્યું છે.

૧૦૫ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના પિતા કાશ્યપ ગોત્રના હતા, તેમનાં ત્રણ નામો આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે : તે જેમકે; ત્રિદાર્થ, સેત્ત્વંસ-શ્રેયાંસ અને જસંસ-ચથારવી.

૧૦૬ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની માતા વાસિષ્ઠ ગોત્રનાં હતાં, તેમનાં ત્રણ નામો આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે : તે જેમકે; ત્રિશક્તા અથવા વિદેહદિન્ના અથવા પ્રિયકારિણી.

૧૦૭ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના પિતૃવ્ય એટલે કાકા સુપાસ નામે હતા, મોટા ભાઈનું નામ નંદિવર્ધન હતું, બહેનનું નામ સુદંસણી હતું અને તેમનાં પત્નીનું નામ યશોદા હતું અને એમનું ગોત્ર કૌડિન્ય હતું.

૧૦૮ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનાં દીકરી કાશ્યપ ગોત્રનાં હતાં, તેમનાં બે નામ આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે : તે જેમકે; અણ્ણાન્ના અથવા પ્રિયદર્શના.

૧૦૯ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનાં દીકરી—દીકરીનાં દીકરી કાશ્યપગોત્રનાં હતાં, તેમનાં બે નામ આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે : તે જેમકે; શેષવતી અથવા જસસવતી—ચથારવતી.

૧૧૦ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર દક્ષ હતા, એમની પ્રતિજ્ઞા દક્ષ-લકાપણ ભરેલી—હતી, એ પોતે ભારે સ્વપાળા હતા, સર્વગુણસંપન્ન હતા, અને ભદ્ર તથા વિનયવાળા હતા પ્રખ્યાત હતા અથવા સાતવંશના હતા, સાતવંશના પુત્ર હતા અથવા સાતવંશના રાજા સિદ્ધાર્થના પુત્ર હતા, સાતવંશના કુળમાં ચંદ્રસમાન હતા, વિદેહ હતા એટલે એમને દેહ બીજાઓના દેહ કરતાં બાંધામાં વિશેષ પ્રકારના જુદા બાંધાવાળો હતો, વિદેહદિન્ન એટલે વિદેહદિન્ના—ત્રિશક્તા માતા—ના તનય હતા, વિદેહજન્ય એટલે ત્રિશક્તા માતાના શરીરથી જન્મેલા હતા, વિદેહસુમાલ હતા એટલે ગૃહસ્થાવાસમાં ભારે સુકોમળ હતા અને ત્રીશ વદસ સુધી ગૃહસ્થાવાસ કરીને પોતાનાં માતાપિતા દેવગત થયાં ત્યાર પછી પોતાનાં વડિલ મોટા પુરુષોની અનુજ્ઞા મેળવીને પોતાની પ્રતિજ્ઞા પૂરી થતાં છતાં કરી પણ લોકાંતિક જીતકથી દેવોએ તે પ્રકારની ઈષ્ટ, મનોહર, સાંભળવી પ્રિય લાગે એવી, મનને ગમતી,

૩૮

મનને પુશ કરનારી, ઉદાર, કડયાણુરૂપ, શિવરૂપ, ધન્યરૂપ, મંગળરૂપ, પરિમિત, મધુર અને શોભાવાળી તથા હૃદયંગમ, હૃદયને આલ્લ્યા ઉપબલ્નારી, ગંધીર અને પુનરુક્તિ વગરની વાણીવડે ભગવાનને નિરંતર અભિગંધન આપ્યાં અને તેમની-ભગવાનની-પુણ સ્તુતિ કરી, એ રીતે અભિનંદન આપતા તથા તેમની પુણ સ્તુતિ કરતા તે દેવો આ પ્રમાણે બોલ્યા: હે નંદ! તારો જય થાઓ જય થાઓ, હે બદ્ર! તારો જય થાઓ જય થાઓ, તારું બદ્ર થાઓ, હે ઉત્તમોત્તમ ક્ષત્રિય-હે ક્ષત્રિયનરપુંગવ! તારો જય થાઓ જય થાઓ, હે ભગવંત લોકનાથ! તું ષોષ પામ, આખા જગતમાં તમામ જીવોને હિત સુખ અને નિઃશ્રેયસ કરનારું તું ધર્મતીર્થ-ધર્મચક્ર પ્રવર્તાવ, એ ધર્મચક્ર આખા જગતમાં તમામ જીવોને હિત સુખ અને નિઃશ્રેયસ કરનારું થશે એમ કહીને તે દેવો 'જય જય' એવો નાદ કરે છે.

૧૧૧ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને પહેલાં પણ એટલે માનવી ગૃહસ્થધર્મમાં આવતાં-વિવાહિત જીવનથી-પહેલાં પણ ઉત્તમ, આસોગિક, નાશ ન પામે એવું જ્ઞાનદર્શન હતું, તેથી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર તે પોતાનાં ઉત્તમ આસોગિક જ્ઞાનદર્શન દ્વારા પોતાનો નિષ્ક્રમણકાળ એટલે પ્રવ્રજ્યાસમય આવી પહોંચ્યો છે એમ જીએ છે, એ રીતે બેચા બણ્યા પછી હિરણ્યને તણ દઈને, સુવર્ણને તણ દઈને, ધનને તણ દઈને, રાજ્યને તણ દઈને, રાષ્ટ્રને તણ દઈને; એ જ પ્રમાણે સેનાને, વાહનને, ધનભંડારને, કોઠારને તણ દઈને, પુરને તણ દઈને, અન્તઃપુરને તણ દઈને, જનપદને તણ દઈને, બહોળાં ધન કનક રતન મણિ મોતી શંખ રાજપદ કે રાજવર્તી પરવાળાં માણેક વગેરે સત્ત્વવાળું સારવાળું એ તમામ દ્રવ્ય વિશેષ પ્રકારે તણ દઈને, પોતે નિમેલા દેનારાઓ દ્વારા એ તમામ ધનને ખુલ્લું કરીને તે તમામને દાનરૂપે દેવાનો વિચાર કરીને અને પોતાના જોતના લોકોમાં એ તમામ ધન ધાન્ય હિરણ્ય રતન વગેરેને વહેંચી આપીને હેમંત ઋતુનો જે તે પહેલો માસ અને પહેલો પક્ષ એટલે આગશરનો ૫૦ દિન પક્ષ આવતાં તથા તે આગશર મહિનાની ૫૦ દિન દશમને દિવસ આવતાં જ્યારે છાયા પૂર્વદિશા તરફ ડળટી હતી અને બરાબર પ્રમાણ પ્રમાણે ન ઓછી કે ન વધુ એવી પૌરણી થવા આવી હતી તેવે સમયે સુવ્રતનામને દિવસે વિજય નામના સુહૃદે ભગવાન ચંદ્રપ્રભા નામની પાલખીમાં બેઠા અને તેમની પાછળ પાછળ દેવો માનવો અને અયુરોનાં મોટાં ટોળાં મારગમાં ચાલતાં હતાં તથા આગળ કેટલાક શંખ વગાડનારા હતા, કેટલાક ચક્રધારી હતા, કેટલાક હજીધારી હતા એટલે ગજામાં સેનાનું હજી લટકતું રાખનારા ખાસ પ્રકારના ભાટલોકો હતા, કેટલાક સુખમંગળિયા-સુખે મીઠું બોલનારા-હતા, વર્ધમાનકો એટલે પોતાના ખભા ઉપર બીજઓને બેસાડેલા છે એવા પણ કેટલાક હતા, કેટલાક ચારણો હતા, અને કેટલાક ઘેટ વગાડનારા ઘાંટિકો હતા. એ બધા લોકોથી વીંટળાયેલા ભગવાનને પાલખીમાં બેઠેલા જોઈને ભગવાનના કુલમહત્તરો તે તે ઈષ્ટ પ્રકારની મનોહર સાંભળવી ગમે તેવી મનગમતી મનને પ્રસાદ પમાડે તેવી ઉદાર કડયાણુરૂપ શિવરૂપ ધન્ય મંગળમય

૩૯

‘પરિમિત મધુર અને સોહામણી વાણીદાર ભગવાનનું અભિનંદન કરતા, ભગવાનની સ્તુતિ કરતા આ પ્રમાણે કહેવા લાગ્યા:

૧૧૨ હે નંદ ! તારે જ્ય જ્ય થાઓ, હે ભદ્ર ! તારે જ્ય જ્ય થાઓ; તારું ભદ્ર થાઓ, નિર્દોષ એવાં જ્ઞાન દર્શન અને આશ્રિત દ્વારા તું નહીં જિતાયેલી દંદ્રિયોને જિતી લેજે, જિતાયેલા શ્રમણ ધર્મને પાળજે, વિદ્યાને જિતી લઈને હે દેવ ! તું તારા સાધ્યની સિદ્ધિમાં સદા રહેજે, તપદારા તું રાગ અને દ્રેષ નામના મલ્લોને હણી નાખજે, ધૈર્યના મજબુત કચ્છ બાંધીને ઉત્તમ શુક્લધ્યાન વડે આઠ કર્મશત્રુઓને મચળી નાખજે, અપ્રમત્ત બનીને હે વીર ! તું ત્રણલોકના રંગમંડપમાં વિજય પતાકાને વરજે-મેળવજે, તિમિર વગરનું ઉત્તમ કેવલ વરજાન પામજે, જિનવરે ઉપદેશોલા સરળ માર્ગને અનુસરીને તું પરમપદરૂપ મોક્ષને મેળવજે, પરીપહોની સેનાને હણીને હે ઉત્તમ ક્ષત્રિય !-ક્ષત્રિયનર-પુગવ ! તું જ્ય જ્ય-જે જેકાર મેળવ. બહુ દિવસો સુધી, બહુ પથો સુધી, બહુ મહિનાઓ સુધી, બહુ ઋતુઓ સુધી, બહુ અયત્નો સુધી અને બહુ વર્ષો સુધી પરીપહો અને ઉપસર્ગોથી નિર્ભય બનીને ભયંકર અને ભારે બીહામણા પ્રસંગોમાં ક્ષમાપ્રધાન થઈને તું વિચર અને તારા ધર્મમાં એટલે તારી સાધનામાં વિદ્ધ ન થાઓ; એમ કહીને તે લોકો ભગવાન મહાવીરને જ્ય જ્ય નાદ ગજવે છે.

૧૧૩ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર હજારો નેત્રો વડે એવાતા એવાતા, હજારો મુખોવડે પ્રશંસાતા પ્રશંસાતા, હજારો હૃદયોવડે અભિનંદનો પામતા પામતા, ભગવાનને એઈને લોકો એવા મનોરથો કરવા લાગ્યા કે અમે આમના સંવક થઈને રહીએ તો સારું એ રીતે હજાર બતના મનોરથો વડે વિશેષ ઈચ્છતા ઈચ્છતા, ભગવાનનાં કાંતિ અને રૂપશુષ્ણને એઈને શ્રીઓ ‘આવો અમારે ભસ્તાર હોય તો કેલું સારું’ એ રીતે તેમની સામે વારંવાર એઈને મનમાં પ્રાર્થના કરવા લાગી અર્થાત્ કાંતિ અને રૂપશુષ્ણને ક્ષીધે ભગવાન એ રીતે પ્રાર્થાતા પ્રાર્થાતા અને હજારો આંગળીઓ વડે ભગવાન દેખાડાતા દેખાડાતા તથા પોતાના જમણા હાથ વડે ઘણું હજાર નરનારીઓના હજારો પ્રજામેને ઝીલતા ઝીલતા ભગવાન એ રીતે હજારો ઘરોની હારની હાર વટાવતા વટાવતા વીણા, હાથનત રાસડા, વાજાઓ, અને ગીતોના ગાવા બળવાનાં મધુર સુંદર જ્ય જ્ય નાદ સાથેના અવાજ સાથે એ રીતે મંજુ મંજુ જ્ય જ્ય નાદનો ઘોષ સાંભળીને ભગવાન બરાબર સાવધાન બનતા બનતા પોતાનાં છત્ર આમર વગેરેનાં તમામ વૈભવ સાથે તમામ ઘરેણું-અંગે અંગે પહેરેલાં તમામ ધરેણુંઓની કાંતિ સાથે તમામ સેના સાથે હાથી ઘોડા ઊંટ અચ્ચર પાલખી મ્થાના વગેરે તમામ વાહનો સાથે, તમામ જન સમુદાય સાથે, તમામ આહર સાથે-તમામ ઔચિત્ય સાથે, પોતાની તમામ સંપત્તિ સાથે, તમામ શોભા સાથે, તમામ પ્રકારની ઉત્કેહા સાથે, તમામ પ્રજા એટલે વાણિયા હરિજન ગરાસિયા બ્રાહ્મજૂ વગેરે અઘારે વર્ણો સાથે, તમામ નાટકો સાથે, તમામ તાલ કરનારા સાથે, બધા અંતઃપુર સાથે, ફૂલ વસ્ત્ર ગંધ માયા અને અલં-

૪૦

કારની તમામ પ્રકારની શોભા સાથે તમામ વાન્તઓના અવાજના પડલા સાથે એ રીતે મોટી ઋદ્ધિ મોટી ધુતિ, મોટી સેના, મોટાં વાહનો, મોટા સમુદાય અને એક સાથે વાગતાં વાન્તઓનાં નાદ સાથે એટલે શંખ માટીના ઢોલ લાકડાના ઢોલ ભેરિ આવર અરમુખી હુંડકક હુંડુલિ વગેરે વાન્તઓના નાદ સાથે ભગવાન કુંડપુર નગરની વચ્ચેવચ્ચ થઈને નીકળે છે, નીકળીને ત્યાં સાતખંડ વન નામનું ઉદ્યાન છે, તેમાં ત્યાં આસોપાલવનું ઉત્તમ વૃક્ષ છે ત્યાં આવે છે.

૧૧૪ ત્યાં આવીને આસોપાલવના ઉત્તમ ઝાડની નીચે પોતાની પાલખીને ઉભી રાખે છે, એ ઝાડ નીચે પાલખીને ઉભી રાખીને પાલખી ઉપરથી પોતે નીચે જાતરે છે, પાલખી ઉપરથી નીચે જાતરીને પોતાની મેળે જ હાર વગેરે આભરણો ફૂલની માળાઓ અને વીંટીવેઠ વગેરે અલંકારોને ઉતારી નાખે છે, એ બધાં આભરણો માળાઓ અને અલંકારોને ઉતારી નાખીને પોતાને હાથે જ પાંચ મુષ્ટિ લેાચ કરે છે એટલે આર મૂર્ધિવડે માથાના અને એક મૂર્ધિવડે દાઢીના વાળને ખેંચી કાઢે છે એ રીતે વાળના લેાચ કરીને પાણી વિનાના છટ્ બક્ષા-ખે ઉપવાસ-સાથે એટલે છ ટંક સુધી ખાનપાન તજી દઈને અર્થાત્ એ રીતે ખે ઉપવાસ કરેલા ભગવાન હસ્તોત્તરા નક્ષત્રનો અર્થાત્ ઉત્તરાશ્વિનુ નક્ષત્રનો યોગ આવતાં એક દેવદ્રવ્ય લઈને પોતે એકલા જ કોઈ ખીજું સાથે નહીં એ રીતે મુંડ થઈને અગારવાસ તજી દઈને અનગારિક પ્રવ્રજ્યાને સ્વીકારે છે.

૧૧૫ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર એક વરસ ઉપરાંત એક મહિના સુધી યાવત નીવરધારી એટલે કપડું ધારણ કરનારા હતા અને ત્યાર પછી અચેલ એટલે કપડા વગરના થયા તથા કરપારી થયા.

૧૧૬ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર દીક્ષા સ્વીકાર્યા પછી બાર વરસ કરતાં વધારે સમય સુધીના સાધનાના ગાળામાં શરીર તરફ તદ્દન ઉદ્દાગ્રીન રહ્યા એટલે એ ગાળામાં તેમણે શરીરની માવજત તરફ લેશ પણ લક્ષ્ય ન કર્યું અને શરીરને તજી દીધું હોય એ રીતે શરીર તરફ વત્થા-સાધનાના ગાળામાં જે જે ઉપસર્ગો આવતા રહે છે જેવાકે; દિવ્ય ઉપસર્ગો માનવીકૃત ઉપસર્ગો અને તિર્થંચ યોનિકો તરફથી એટલે કૂર ભયાનક પશુપક્ષીઓ તરફથી આવતા ઉપસર્ગો; અનુકૂળ ઉપસર્ગો વા પ્રતિકૂળ ઉપસર્ગો જે એવા કોઈ ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થયા તે બધાને સારી રીતે નિર્ભયપણે સહન કરે છે, લેશ પણ શેષ આણ્યા વિના ખમી રહે છે, અદીન ભાવે-કોઈની પણ આશિષાળની લેશ પણ અપેક્ષા રાખ્યા વિના તેજસ્વિપણે સહન કરે છે અને અડગપણે મનને નિશ્ચય રાખીને સહન કરે છે.

૧૧૭ ત્યાર પછી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર અનગાર થયા, ઇયાંસમિતિ ભાષાસમિતિ એષજ્ઞાસમિતિ આદાનભાંડમાત્રનિષ્પેષજ્ઞાસમિતિ અને પારિશાપનિકાસમિતિ એટલે પોતાના મલ મૂત્ર શૂંક બડખા લીંટ અને ખીજો દેહમલ એ બધાને નિર્જીવ શુદ્ધ સ્થળે પરણવા

માટે સખવામાં આવતી કાળજી. એ રીતે પાંચ સમિતિને ધાત્રણ કરતા ભગવાન મનને બરાબર સારી રીતે પ્રવર્તીવનારા, વચનને બરાબર સારી રીતે પ્રવર્તીવનારા અને શરીરને બરાબર સારી રીતે પ્રવર્તીવનારા થયા, મનશુભિ વચનશુભિ તથા કાચશુભિને સાચવનારા થયા. એ રીતે શુભિવાળા અને જિતેન્દ્રિય ભગવાન સર્વથા નિર્દોષપણે બ્રહ્મચર્યવિહારે વિચરનારા થયા, કોષ વિનાના, અભિમાન વિનાના, છગકપટ વગરના અને લોકરહિત ભગવાન શાંત બન્યા, ઉપશાંત થયા, તેમના સર્વ સંતાપો દૂર થયા, તેઓ આરાધ્ય વગરના, મમતા રહિત, પાસે કશેા પણ પરિશ્રદ્ધ નહીં રાખનારા અક્રિયન થયા, હવે તો એમની પાસે ગાંડવાળીને સાચવવા જેવી એક પણ ચીજ રહી નથી એવા એ અંતરથી અને બહારથી છિત્તશ્રેય થયા, જેમ કાંસાના વાસણમાં પાણી ચોંટતું નથી તેમ તેમનામાં કોઈ મળ ચોંટતો નથી એવા એ નિરુપદેશ થયા, જેમ શંખની ઉપર કોઈ રંજ ચડતો નથી એમ એમની ઉપર સગદેશની કશી અસર પડતી નથી એવા એ ભગવાન જીવની પેઠે અપ્રતિહત-કોઈ પ્રકારનો પ્રતિબંધ રાખ્યા વિના અરુપસિતપણે વિહરવા લાગ્યા, જેમ આકાશ ખીજ કોઈ આધારની યોશિયાળ રાખતું નથી તેમ ભગવાન ખીજ કોઈની સહાયતાની ગરજ રાખતા નથી એવા નિરાલંબન થયા, વાયુની પેઠે પ્રતિબંધ વગરના બન્યા એટલે જેમ વાયુ એક જ સ્થળે રહેતો નથી પણ બધે રોકડોક વિતા ક્યો કરે છે તેમ ભગવાન એક જ સ્થળે બંધાઈને ન રહેતાં બધે નિરીહભાવે ફરનારા થયા, શરદ્દંતુના પાણીની પેઠે એમનું હૃદય નિર્ભય થયું, કમળપત્રની પેઠે નિરુપલેપ થયા એટલે પાણીમાંથી ઉગેલા કમળના પત્રને જેમ પાણીને છાંટો ભીંજી શકતો નથી તેમ ભગવાનને સંસારભાવ-પ્રપંચભાવ ભીંજી શકતો નથી, કાચબાની પેઠે ભગવાન ગુત્તેન્દ્રિય થયા, મહાવરાહના મુખ ઉપર જેમ એક જ શિંગડું હોય છે તેમ ભગવાન એકાકી થયા, પક્ષીની પેઠે ભગવાન તદ્દન મોકળા થયા, ભારંડપક્ષીની પેઠે ભગવાન અપ્રમત્ત બન્યા, હાથીની પેઠે ભારે શૂર થયા, બગદની પેઠે પ્રબળ પરાક્રમી થયા, સિંહની પેઠે કોઈથી પણ ગંત્યા ન લય એવા બન્યા, મેઘની પેઠે અડગ અક્રંપ મુનિશ્રેણ બન્યા, તથા ભગવાન સાબર જેવા ગંધીર, ચંદ્ર જેવી સૌન્દર્યતાવાળા, સૂરજ જેવા જળહળતા તેજવાળા, ઉત્તમ સોનાની પેઠે અમકતી દેહ-કાંતિવાળા અને પૃથ્વીની પેઠે તમામ રપશોને સહનારા સર્વસહ અને ધી હોમેલા અગ્નિની પેઠે તેજશ્વી અજવદ્યમાન થયા.

૧૧૮ નીચેની યે ગાથાઓમાં ભગવાનને જેની જેની કૃપમા આપવામાં આવેલ છે તે તે અર્થવાળા શબ્દોનાં નામ આ પ્રમાણે ગણાયવામાં આવેલ છે:

કાંસાનું વાસણ, શંખ, જીવ, ગગન-આકાશ, વાયુ, શરદ્દંતુનું પાણી, કમળનું પત્ર, કાચબો, પક્ષી, મહાવરાહ અને ભારંડપક્ષી. ૧

હાથી, બગદ, સિંહ, નગરાજ મેરુ, સાગર, ચંદ્ર, સૂરજ, સોનું, પૃથ્વી અને અગ્નિ. ૨

તે ભગવંતને ક્યાંય પ્રતિબંધ નથી એટલે ભગવાનના મનને હવે કોઈ રીતે

૪૨

બંધાવાપણું રહ્યું નથી. એવો તે પ્રતિબંધ-બંધાવાપણું-ચાર પ્રકારે હોય છે: ૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, અને ૪ ભાવથી.

૧ દ્રવ્યથી એટલે સજીવ, નિર્જીવ તથા મિશ્ર એટલે નિર્જીવસજીવ એવા કોઈ પ્રકારના પદાર્થોમાં હવે ભગવાનને બંધાવાપણું રહ્યું નથી.

૨ ક્ષેત્રથી એટલે ગામમાં, નગરમાં, અરણ્યમાં, ખેતરમાં, ખજામાં, ઘરમાં, આંગણમાં કે આકાશમાં એવા કોઈ પણ સ્થાનમાં ભગવાનને બંધાવાપણું રહ્યું નથી.

૩ કાળથી એટલે સમય, આવલિકા, આનપ્રાણ, સ્તોક, ક્ષણ, લવ, મુહૂર્ત, અહોરાત્ર, પખવાડિયું, મહિનો, ઋતુ, અયન, વરસ કે બીજો કોઈ દીર્ઘકાળનો સંયોગ, એવા કોઈ પ્રકારના સૂક્ષ્મ કે સ્થૂલ વા નાના મોટા કાળનું બંધન રહ્યું નથી.

૪ ભાવથી એટલે ક્રોધ, અભિમાન, છગકપટ, લોભ, ભંય, હાસ્ય-હંદામશ્કરી, રાગ, દ્વેષ, કૃણ્યોટ્ટેરો, આળ અડાવવું, બીજાના દોષોને પ્રગટ કરવા-ચાડી ખાવી, બીજાની નિંદા કરવી, મનનો રાગ, મનનો ઉદ્વેગ, કપટવૃત્તિ સહિત જીવું બોલવું અને મિથ્યાત્વના ભાવોમાં એટલે ઉપયુક્ત એવી કોઈ પણ વૃત્તિમાં કે વૃત્તિઓમાં ભગવાનને બંધાવાપણું છે નહીં અર્થાત્ ઉપર જણાવેલા ચારે પ્રકારના પ્રતિબંધોમાંનો કોઈ એક પણ પ્રતિબંધ ભગવાનને બાંધી શકે એમ નથી.

૧૧૯ તે ભગવાન જોમારાનો સમય જોડી દહમને બાંધીના ઉનાળાના અને શિયાળાના આઠ માસ સુધી બિહરતા રહે છે. ગામડામાં એક જ રાત રહે છે અને નગરમાં પાંચ રાતથી વધુ રોકાતા નથી, વાંસલાના અને વંદનના સ્પર્શમાં સમાન સંકલ્પવાળા ભગવાન ખડ કે મણિ તથા ઠેકું કે સોનું એ બધામાં સમાનવૃત્તિવાળા તથા હુઝા સુખને એક ભાવે સહન કરનારા, આ લોક કે પરલોકમાં પ્રતિબંધ વગરના, જીવન કે મરણની આકાંક્ષા વિનાના સંસારનો પાર પામનારા અને કર્મતા સંગનો નાશ કરવા સારુ ઉચારવેલ બનેલા-તત્પર થયેલા એ રીતે બિહાર કરે છે.

૧૨૦ એમ બિહરતાં બિહરતાં ભગવાનનો અનોપમ ઉત્તમ જ્ઞાન, અનોપમ દર્શન, અનોપમ સંજ્ઞમ, અનોપમ એટલે નિર્દોષ વસ્તુતિ, અનોપમ વિહાર, અનોપમ વીર્ય, અનોપમ સ્વચ્છતા, અનોપમ કોમળતા-નમ્રતા, અનોપમ અપરિચ્છેદભાવ, અનોપમ ક્ષમા, અનોપમ અલોભ, અનોપમ હ્રિમિ, અનોપમ પ્રસન્નતા વગેરે ગુણોવટે અને અનોપમ સત્ય સંજ્ઞમ તપ વગેરે જે જે ગુણોના ઠીક ઠીક આવશ્યકને લીધે નિર્વાણનો માર્ગ એટલે સમ્યક્ દર્શન, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્ર એ સત્તત્રય વિશેષ ગુણ અને છે અર્થાત્ મુક્તિકાળનો લાભ તદ્દન પાસે આવતો અથ છે, તે તે તમામ ગુણો દ્વારા આત્માને ભાવિત કરતા

ભગવાન રહે છે અને એ રીતે વિહરતાં તેમનાં બાર વરસ વીતી જાય છે. અને તેરમા વરસનો વચગાળોનો ભાગ એટલે બર ઉનાળોનો બીજો મહિનો અને તેનો ચોથો પક્ષ ચાલે છે, તે ચોથો પક્ષ એટલે વૈશાખ માસનો શુક્લ પક્ષ, તે વૈશાખ માસના શુક્લ પક્ષની દશમીને દિવસે જ્યારે છાયા પૂર્વ તરફ ઢળતી હતી, પાછલી પોરથી બરાબર પૂરી થઈ હતી, સુવ્રત નામનો દિવસ હતો વિજય નામનું મુદ્દત હતું ત્યારે ભગવાન જૂલિક-ઝંભિયા-શ્રામ નગરની બહાર ઋણુવાસિકા નદીને કાંઠે એક ખેડેર જેવા જુના ચૈત્યની બહુ દૂર નહીં તેમ બહુ પાસે નહીં એ રીતે સ્થામાક નામના ગૃહપતિના ખેતરમાં શાળના વૃક્ષની નીચે યોદોહાસને ઊભરક બેસીને ધ્યાનમાં રહેલા હતા. ત્યાં એ રીતે ધ્યાનમાં રહેતા અને આતાપના દ્વારા તપ કરતા ભગવાને છ ટંક ભોજન અને પાણી નહીં લેવાનો છૂંદો તપ કરેલો હતો, હવે બરાબર એ વખતે ઉત્તરાશ્વિનની નક્ષત્રનો થોગ થયેલો હતો તે વખતે એ રીતે ધ્યાનમાં મક્ક રહેતા ભગવાન મહાવીરને અંતવગરનું, ઉત્તમોત્તમ, વ્યાધાત વગરનું, આવરણ વિનાનું, સમગ્ર અને સર્વ પ્રકારે પરિપૂર્ણ એવું કેવળવર જ્ઞાન અને કેવળવર દર્શન પ્રગટ્યું.

૧૨૧ ત્યાર પછી તે ભગવાન અરહત થયા, જિન કેવળી સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી થયા, હવે ભગવાન દેવ માનવ અને અસુર સહિત લોકનાં-જગતનાં તમામ પર્યાય બધે છે જુએ છે-આખા લોકમાં તમામ જીવોનાં આગમન ગમન સ્થિતિ ચયન ઉપપાત, તેમનું મન માનસિક સંકરૂપો ખાનપાન તેમની સારી નરસી તમામ પ્રવૃત્તિઓ, તેમના ભોગવિલાસો, તેમની જે જે પ્રવૃત્તિઓ ખુદલી છે તે અને જે જે પ્રવૃત્તિઓ છાની છે તે તમામ પ્રવૃત્તિઓને ભગવાન જાણે છે, જુએ છે. હવે ભગવાન અરહા થયા એટલે તેમનાથી કશું રહસ્ય-છુપું-રહી શકે એમ નથી એવા થયા, અરહત્યના બાળી થયા-તેમની પાસે કશોયો દેવો નિરંતર સેવા માટે રહેવાને લીધે હવે તેઓને રહસ્યમાં-એકાંતમાં રહેવાનું બનતું નથી એવા થયા, એ રીતે અરહા થયેલા ભગવાન તે તે કાળે માનસિક વાચિક અને કાચિક પ્રવૃત્તિઓમાં વર્તતા સમગ્ર લોકના તમામ જીવોના તમામ ભાવોને બાજુતા ભેતા વિહરતા રહે છે.

૧૨૨ તે કાળે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે અસ્થિક ગ્રામને અવલંબીને પ્રથમ વર્ષવાસ-ચોમાસું-કર્યું હતું અર્થાત્ ભગવાન પ્રથમ ચોમાસામાં અસ્થિક ગ્રામમાં રહ્યા હતા.

ચંપા નગરીમાં અને પૃષ્ઠ ચંપામાં ભગવાને ત્રણ ચોમાસાં કર્યો હતાં-ભગવાન ચંપામાં અને પૃષ્ઠચંપામાં ચોમાસું રહેલા ત્રણ વાર આવ્યા હતા, વૈશાલી નગરીમાં અને વાણિયા ગામમાં ભગવાન બાર વાર ચોમાસું રહેવા આવ્યા હતા, રાજગૃહનગરમાં અને તેની બહારના નાલેદા પાડામાં ભગવાન ચૌદવાર ચોમાસું રહેવા આવ્યા હતા, મિથિલા નગરીમાં ભગવાન છ વાર ચોમાસું રહેવા આવ્યા હતા, ભદિયા નગરીમાં બે વાર, આલબિકા

૪૪

નગરીમાં એક વાર, સાવત્રી નગરીમાં એકવાર, પ્રભૂતભૂમિમાં એટલે વજ્રભૂમિ નામના અનાર્ય દેશમાં એક વાર ભગવાન ચોમાસું રહેવા આવ્યા હતા અને તદ્દન છેલ્લું ચોમાસું રહેવા ભગવાન મધ્યમા પાવા નગરીમાં હસ્તિપાલ રાજની મોજણી કામદારેની કચેરીવાળી જગ્યામાં આવ્યા હતા.

૧૨૩ ભગવાન જ્યારે છેલ્લું ચોમાસું રહેવા ત્યાં મધ્યમા પાવા નગરીમાં હસ્તિપાલ રાજની મોજણી કામદારેની કચેરીવાળી જગ્યામાં આવેલા ત્યારે તે ચોમાસાની વર્ષાઋતુનો ચોથો મહિનો અને સાતમો પક્ષ ચાલતો હતો, સાતમો પક્ષ એટલે કાર્તિક માસનો ૧૦ દિન પક્ષ, તે કાર્તિક માસના ૧૦ દિન પળવાડિયાની પંદરમી તિથિ એટલે અમાસ આવી અને ભગવાનની તે છેલ્લી રાત હતી. તે રાતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા-હુનિયા છોડીને ચાલ્યા ગયા, ફરીવાર જનમ ન લેવો ૧૭૦ એ રીતે ચાલ્યા ગયા, તેમનાં જનમ જરા મરણનાં તમામ બંધનો છેદાઈ ગયાં અર્થાત્ ભગવાન સિદ્ધ થયા, પુદ્ગલ થયા, મુકત થયા, દુઃખોના અંતકૃત-નાશ કરનારા-થયા, પરિનિર્વાણ પામ્યા અને તેમનાં તમામ દુઃખો હીણું થઈ ગયાં-ચાલ્યાં ગયાં.

ભગવાન જ્યારે કાળધર્મને પામ્યા ત્યારે ચંદ્ર નામનો બીજો સંવત્સર ચાલતો હતો, પ્રીતિવર્ધન નામે માસ હતો, નંદિવર્ધન નામે પળવાડિયું હતું, અગ્નિવંસ-અગ્નિવેશ્મ-નામે તે દિવસ હતો જેનું બીજું નામ 'ઉવસમ' એમ કહેવાય છે અને દેવાબ્રહ્મા નામે તે રાત્રિ હતી જેનું બીજું નામ 'નિરઘ' કહેવાય છે, એ રાતે અર્ચ નામનો લવ હતો, મુદ્ગલ નામનો પ્રાણ હતો, સિદ્ધ નામનો સ્તોક હતો, નાગ નામે કરણ હતું, સર્વાર્થસિદ્ધ નામે મુદ્ગલ હતું અને ધરાધર સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ આવેલો હતો. એવે સમયે ભગવાન કાળધર્મને પામ્યા, હુનિયા છોડીને ચાલ્યા ગયા અને ચાલતે તેમનાં તમામ દુઃખો તદ્દન હીણું થઈ ગયાં-તદ્દન છેદાઈ ગયાં.

૧૨૪ જે રાતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા ચાલતે તેમનાં તમામ દુઃખો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાતે ઘણા દેવો અને દેવીઓ નીચે આવતાં હોવાથી અને ઉપર જતાં હોવાથી ખુબ ઉદ્ઘોત ઉદ્ઘોત પ્રકાશ પ્રકાશ થઈ રહ્યો હતો.

૧૨૫ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા ચાલતે તેમનાં તમામ દુઃખો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાતે ઘણા દેવો ને દેવીઓ નીચે આવતાં હોવાથી અને ઉપર જતાં હોવાથી ભારે કોલાહલ અને ભારે ઘોંઘાટ થયો હતો.

૧૨૬ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા ચાલતે તેમનાં તમામ દુઃખો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાત્રે તેમના પટ્ટશિષ્ય ગૌતમગોત્રના ઈન્દ્રભૂતિ અનગારનું ભગવાન મહાવીરને લગનું પ્રેમપ્રધન ચિહ્ન થઈ ગયું. અને તે ઈન્દ્રભૂતિ અનગારને અંત વગરનું, ઉત્તમોત્તમ એવું ચાલત કેવળગાન અને કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયું.

૧૨૭ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા ચાવત તેમનાં તમામ હુઁખો તદ્દન છેદાઈ ગયાં તે રાત્રે કાશી દેશના મદલકીર્વશના નવ ગણુ રાજાઓ અને કોશલ દેશના સિન્ધુવી વંશના બીજા નવ ગણુ રાજાઓ એ રીતે અઢારે ગણુ રાજાઓ અમાવા-સ્થાને દિવસે આઠ પહોરનો પૌષ્ઠ ઉપવાસ કરીને ત્યાં રહ્યા હતા. તેઓએ એમ વિચારેલું કે તે ભાવોદ્ધોત એટલે જ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ આવશે ગયો એટલે હવે અમે દ્રવ્યોદ્ધોત એટલે દીવાનો પ્રકાશ કરીશું.

૧૨૮ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા ચાવત તેમનાં તમામ હુઁખો છેદાઈ ગયાં, તે રાત્રે ભગવાન મહાવીરના જન્મનક્ષત્ર ઉપર કુદ્ર કૂર સ્વભાવનો ૨૦૦૦ વર્ષ સુધી રહેનારો એવો ભસ્મરાશિ નામનો મહાગ્રહ આવ્યો હતો.

૧૨૯ બ્યારથી તે કુદ્ર કૂર સ્વભાવનો ૨૦૦૦ વર્ષ સુધી રહેનારો એવો ભસ્મરાશિ નામનો મહાગ્રહ ભગવાન મહાવીરના જન્મનક્ષત્ર પર આવ્યો હતો ત્યાંથી શ્રમણ નિર્ગયો અને નિર્ગયીઓનો પૂજ્ય સત્કાર ઉત્તરોત્તર વધતો ચાલતો નથી.

૧૩૦ બ્યારે તે કુદ્ર કૂર સ્વભાવનો ભસ્મરાશિગ્રહ ભગવાનના જન્મનક્ષત્ર ઉપરથી ખસી જશે ત્યારે શ્રમણ નિર્ગયો અને નિર્ગયીઓનો પૂજ્ય સત્કાર વધતો વધતો ચાલશે.

૧૩૧ જે રાત્રે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર કાળધર્મને પામ્યા ચાવત તેમનાં તમામ હુઁખો છેદાઈ ગયાં તે રાત્રે ગયાવી ન શકાય એવી કંથવા નામની જીવાત ઉત્પન્ન થઈ ગઈ, જે જીવાત સ્થિર હોય-ચાલતી ન હોય-તો છદ્ધસ્થ નિર્ગય અને નિર્ગયીઓને આંખે જલદી ભેગા થતેવી નહોતી અને ગ્યારે અસ્થિર હોય એટલે કે ચાલતી હોય ત્યારે તે જીવા-તને છદ્ધસ્થ નિર્ગય અને નિર્ગયીઓ પોતાની આંખે ઝડપથી ભેઈ શકતા હતા. એવી એ જીવાતને ભેઈને ઘણા નિર્ગયોએ અને નિર્ગયીઓએ અનશન સ્વીકારી લીધું હતું.

૧૩૨ પ્ર૦ હે ભગવંત ! તે એમ કેમ થયું ? એટલે કે એ જીવાતને ભેઈને નિર્ગયો અને નિર્ગયીઓએ અનશન કર્યું એ શું સૂચવે છે ?

ઉ૦ આજથી માંડીને સંયમ દુરાધ્યક્ષ થશે એટલે કે સંયમ પાળવો ઘણો કઠણ પડશે એ હકીકતને એ અનશન સૂચવે છે.

૧૩૩ તે કાળે તે સમયે ભગવાન મહાવીરને ઈન્દ્રભૂતિ વગેરે ચૌદ હજાર ૧૪૦૦૦ શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટી શ્રમણ સંપદા હતી.

૧૩૪ ભગવાન મહાવીરને આર્ય વ્યંદના વગેરે છત્રીસ હજાર ૩૬૦૦૦ આર્યિકાઓની ઉત્કૃષ્ટી આર્યિકા સંપદા હતી.

૧૩૫ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને શંખ શતક વગેરે એકલાખ ઓગણસાઠ હજાર શ્રાવકોની ઉત્કૃષ્ટી શ્રમણોપાસક સંપદા હતી.

૪૬

૧૩૬ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને સુલસા દેવતી વગેરે ગ્રણુ લાખ અઢાર હજાર શ્રમણોપાસિકાઓની-આવિકાઓની ઉત્કૃષ્ટી આવિકા સંપદા હતી.

૧૩૭ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને જિન નહિ છતાં જિનની જેવા સર્વોક્ષર સન્નિપાતી અને જિનની પેઠે સાચું સ્પષ્ટીકરણ કરનારા એવા ગ્રણુસો ચતુર્દશપૂર્વધરોની-ચૌદપૂર્વોઓની-ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી.

૧૩૮ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વિશેષ પ્રકારની લબ્ધિવાળા એવા તેરસો અવધિજ્ઞાનીઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી.

૧૩૯ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને સંપૂર્ણ ઉત્તમ જ્ઞાન ને દર્શનને પામેલા એવા સાતસો કેવળજ્ઞાનીઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી.

૧૪૦ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને દેવ નહિ છતાં દેવની સમૃદ્ધિને પામેલા એવા સાતસો વૈકલ્યલબ્ધિવાળા શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી.

૧૪૧ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને અઢીઢીપમાં અને બે સમુદ્રમાં રહેનારા, મન-વાળા, પૂરી પર્થોતિવાળા એવા પંચેન્દ્રિયપ્રાણીઓનાં મનના ભાવોને બાંધે એવા પાંચસો વિપુલમતિ જ્ઞાની શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી.

૧૪૨ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને દેવ, મનુષ્ય ને અગુરોવાળી સભાઓમાં વાદ કરતાં પરાજય ન પામે એવા ચારસો વાદીઓની એટલે શાસ્ત્રાર્થ કરનારાઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી.

૧૪૩ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના સાતસો શિષ્યો સિદ્ધ થયા યાવત તેમનાં સર્વદુઃખો છોડાઈ ગયાં-નિર્બાળને પામ્યા અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની ચૌદસો શિષ્યાઓ સિદ્ધ થઈ-નિર્બાળ પામી.

૧૪૪ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ભવિષ્યની ગતિમાં કલ્યાણ પામનારા, વર્તમાન સ્થિતિમાં કલ્યાણ અનુભવનારા અને ભવિષ્યમાં ભદ્ર પામનારા એવા આઠસો અનુત્તરૌપપાતિક મુનિઓની ઉત્કૃષ્ટી સંપદા હતી. એટલે કે એમના એવા સાતસો મુનિઓ હતા કે જે અનુત્તર વિમાનમાં જનારા હતા.

૧૪૫ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના સમયમાં મોક્ષે જનારા લોકોની બે પ્રકારની ભૂમિકા હતી. જેમકે યુગાન્તકૃતભૂમિકા અને પર્થોત્કૃતભૂમિકા. યુગાન્તકૃતભૂમિકા એટલે જે લોકો અનુક્રમે મુક્તિ પામે એટલે કે ગુરુ મુક્તિ પામે એ પછી એનો શિષ્ય મુક્તિ પામે પછી એનો પ્રશિષ્ય મુક્તિ પામે; એ રીતે જેઓ અનુક્રમે મુક્તિ પામ્યા કરે તેમની મોક્ષ પરત્વે યુગાન્તકૃતભૂમિકા કહેવાય. અને પર્થોત્કૃતભૂમિકા એટલે ભગવાન કેવળી થયા પછી જે લોકો મુક્તિ પામે તેમની મોક્ષ પરત્વે પર્થોત્કૃતભૂમિકા કહેવાય. ભગવાનથી ત્રીજા પુરુષ સુધી યુગાન્તકૃતભૂમિકા હતી એટલે કે પહેલાં ભગવાન મોક્ષે ગયા

પછી એમના કોઈ શિષ્ય મોક્ષે ગયા અને પછી એમના પ્રશિષ્ય એટલે જંબુસ્વામી મોક્ષે ગયા. આ યુગાન્તકૃતભૂમિકા જંબુસ્વામી સુધી જ ચાલી પછી બંધ પડી ગઈ. અને ભગવાનને કેવળી થયે ચાર વરસ વીત્યા પછી કોઈક મોક્ષે ગયો, એટલે કે ભગવાનને કેવળી થયા પછી ચાર વરસે મુક્તિનો માર્ગ વહેતો થયો અને તે જંબુસ્વામી સુધી વહેતો રહ્યો.

૧૪૬ તે કાળે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ત્રીસ વરસ સુધી જૂઠવાસમાં રહીને બાર કરતાં વધારે વરસ સુધી છન્નરથ એવા મુનિ પર્વાચને પામીને તે પછી ત્રીસ કરતાં કંઈક ઓછાં વરસ સુધી કેવળી પર્વાચને પામીને એકંદર કુલ ખેતાલીસ વરસ સુધી સાધુપણુનો પર્વાચ પામીને એ રીતે કુલ ત્રેતિર વરસનું આયુષ્ય પૂરું કરીને અને તેમનાં વેદનીય આયુષ્ય નામ અને ગોત્રકર્મ ક્ષીણ થયાં પછી આ અવસાપિણી કાળનો દુઃખમ સુખમ નામનો ચોથો આરો બહુ વીત્યા પછી તથા તે આરાના ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા પછી મધ્યમાપાપા નગરીમાં હરિતપાળ શબ્દની મોજાણી કામ-દારને બેસવાની જગ્યામાં એકલા કોઈ બીજું સાથે નહિ એ રીતે છ ટંકનાં ભોજન અને પાનનો ત્યાજ કરીને એટલે કે છઠ્ઠ કરીને સ્વાતિ નક્ષત્રનો યોગ થતાં વહેલી સવારે એટલે કે ચાર ધડી રાત બાકી રહેતાં પશ્ચાત્તનમાં બેઠેલા ભગવાન કંથાણુકળવિષાકનાં પંચાવન અધ્ય-યનોને અને પાપકળવિષાકનાં બીજાં પંચાવન અધ્યયનોને અને કોઈએ નહિ પૂછેલા એવા પ્રશ્નોના ખુલાસા આપનારા છત્રીસ અધ્યયનોને કહેતાં કહેતાં કાળધર્મને પામ્યા-જગતને છોડી ગયા, ઊર્ધ્વગતિએ ગયા અને એમનાં જન્મ જરા અને મરણનાં બંધનો કપાઈ ગયાં. તેઓ સિદ્ધ થયા, બુદ્ધ થયા, મુક્ત થયા, તમામ કર્મોનો એમણે નાશ કર્યો. તમામ સંતાપો વગરના થયા અને તેમનાં તમામ દુઃખો હીણાં થઈ ગયાં એટલે નાશ પામી ગયાં.

૧૪૭ આજે તમામ દુઃખો જેમનાં નાશ થઈ ગયાં છે, એવા સિદ્ધ, બુદ્ધ યાવત શ્રમણ ભગવાન મહાવીરનું નિર્વાણ થયાંને નવસો વર્ષ વીતી ગયાં, તે ઉપરાંત આ હબ્બરમા વર્ષના એશીમા વર્ષનો વખત ચાલે છે. એટલે ભગવાન મહાવીરને નિર્વાણ પામ્યાને આજે ૯૮૦ વરસ થયાં બીજી વાચતામાં વળી કેટલાક એમ કહે છે કે નવસો વરસ ઉપરાંત હબ્બરમા વર્ષના તાણુમા વર્ષનો કાળ ચાલે છે, એવો પાઠ દેખાય છે. એટલે એમને મતે મહાવીર નિર્વાણને નવસો તાણુ-૯૬૩-૨૪ થયાં કહેવાય.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસ

૧૪૮ તે કાલે તે સમયે પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરહત પંચ વિશાખાવાળા હતા એટલે એમના જીવનના પાંચ પ્રવર્ગોમાં વિશાખા નક્ષત્ર આવેલું હતું. તે જેમકે; ૧ પાર્શ્વ અરહત વિશાખા નક્ષત્રમાં ચઢ્યા, ચવીને ગર્ભમાં આવ્યા. ૨ વિશાખા નક્ષત્રમાં જન્મ પામ્યા. ૩ વિશાખા નક્ષત્રમાં મુંડ ધર્મે ધરથી બહાર નીકળી તેમણે અનગારની દશાને સ્વીકારી. ૪ વિશાખા નક્ષત્રમાં તેમને અનંત, ઉત્તમોત્તમ, વ્યાધાત વગરનું, અવરણ વગરનું, સકલ,

૪૮

પ્રતિપૂર્ણ એકું ઉત્તમ કેવળજ્ઞાનદર્શન પેઠા થયું અને ૫ ભગવાન પાર્શ્વ વિશાખા નક્ષત્રમાં નિર્વાણ પામ્યા.

૧૪૯ તે કાલે તે સમયે પુરુષાદાનીય પાર્શ્વ અરહંત, જે તે શ્રીમ્ભ્રતુનો પ્રથમ માસ, પ્રથમ પક્ષ અને ચૈત્ર મહિનાનો ૧૦ દિન નો સમય આવ્યો ત્યારે તે ચૈત્ર ૧૦ દિન ચોથના પક્ષમાં વીશ ત્રાગરોપમની આયુષ મર્યાદાવાળા પ્રાણુત નામના કલ્પ-સ્વર્ગ-માંથી આયુષ મર્યાદા પૂરી થતાં દિવ્ય આહાર, દિવ્ય જન્મ અને દિવ્ય શરીર છૂટી જતાં તરત જ ચવીને ગર્હી જ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ભારત વર્ષમાં વાણારસી નગરીમાં અશ્વમેધ રાજની રાણી વામાદેવીની કુક્ષિમાં રાતનો પૂર્વ ભાગ અને પાછલો ભાગ બેડાતો હતો એ સમયે-મધરાતે-વિશાખા નક્ષત્રનો યોગ થતાં ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયાં.

૧૫૦ પુરુષાદાનીય અરહંત પાર્શ્વ ત્રણ જ્ઞાનથી યુક્ત પણ હતા, તે જેમકે; ‘હું ચવીશ’ જેમ તે જાણે છે, ઇત્યાદિ અંકુ આગળ શ્રી ભગવાન મહાવીરના પ્રકરણમાં આવેલા સ્વપ્નદર્શનના વર્ણનને લગતા તે જ પાઠ વડે કહેવું યાવત્ ‘માતાએ પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કર્યો’ યાવત્ ‘માતા સુખે સુખે તે ગર્ભને ધારણ કરે છે.’

૧૫૧ તે કાલે તે સમયે જે તે હિંમંત ઋતુનો બીજો માસ, ત્રીજો પક્ષ અને પોષ મહિનાનો ૧૦ દિન નો સમય આવ્યો ત્યારે તે પોષ ૧૦ દિન દશમના પક્ષે નવ માસ અરાબર પૂરા થયા પછી અને તેમની ઉંધર સાડાસાત રાતદિવસ વીતી ગયા પછી રાતનો પૂર્વભાગ તથા પાછલો ભાગ બેડાતો હતો તે સમયે-મધરાતે-વિશાખા નક્ષત્રનો યોગ થતાં આરોગ્યવાળી માતાએ આરોગ્યપૂર્વક પુરુષાદાનીય અરહંત પાર્શ્વ નામના પુત્રને જનમ આપ્યો.

અને જે રાતે પુરુષાદાનીય અરહંત પાર્શ્વ જનમ પામ્યા તે રાત ઘણા દેવો અને દેવીઓ વડે યાવત્ જિપર અગાહનાટવાળી અથવા અગારા મારતી હોય તેવી થઈ હતી અને દેવો તથા દેવીઓની આવબંને સીધે કોલાહલવાળી પણ થઈ હતી.

આક્રી અંકુ શ્રીભગવાન મહાવીરના પ્રકરણમાં આવ્યા પ્રમાણે જ કહેવું. વિશેષમાં આ સ્થળે અંધે ‘પાર્શ્વ’ ભગવાનનું નામ લઈને તે પાઠ વડે અંધી હકીકત કહેવી યાવત્ ‘તેથી કરીને કુમારનું નામ ‘પાર્શ્વ’ હો’

૧૫૨ પુરુષાદાનીય અરહંત પાર્શ્વ દક્ષ હતા, દક્ષ પ્રતિસાવાળા, ઉત્તમ રૂપસાળા, સર્વ ગુણોથી યુક્ત, ભદ્ર અને વિનયવાળા હતા. તેઓ એ રીતે ત્રીશ વરસ સુધી ઘરવાસ વચ્ચે વસ્યા, ત્યાર પછી ધણી જેમનો કહેવાનો આચાર છે એવા લોકાંતિક દેવોએ આવીને તે પ્રકારની ઈષ વાણી દ્વારા યાવત્ તેમને આ પ્રમાણે કહ્યું:

‘હે નંદ ! તારો જય થાઓ, જય થાઓ. હે ભદ્ર ! તારો જય થાઓ જય થાઓ યાવત્ ‘તે દેવો એ રીતે ‘જયજય’ શબ્દનો પ્રયોગ કરે છે.’

૪૯

૧૫૩ પુરુષાદાનીય અસ્હત પાર્શ્વે માનવીના ગૃહસ્થધર્મથી પહેલાં પણ એટલે ભગવાન પાર્શ્વે માનવદેહે ગૃહસ્થધર્મ સ્વીકાર્યો તે પહેલાં પણ ઉત્તમ આભોગિક જ્ઞાન હતું કંત્યાદિ તે બધું શ્રીભગવાન મહાવીરની હકીકત પ્રમાણે કહેવું ચાલતુ દાષિકામાં -ભાગના હકદારોમાં-દાનને બરાબર વહેંચીને જે તે હેમંત ઋતુનો ધીએ માસ, ત્રીજો પક્ષ એટલે પોષ માસનો ૧૦ દિન પક્ષ આવ્યો અને તે પોષ માસના ૧૦ દિન પક્ષની અગ્નિ-રશનો દિવસ આવ્યો ત્યારે દિવસના પૂર્વ ભાગને સમયે એટલે દિવસને ચડતે પહેારે વિશાળ શિબિકામાં બેસીને દેવો, માનવો, અને અસુરોની મોટી સભા-મંડળી સાથે ઇત્યાદિ બધું ચાલતુ શ્રીભગવાન મહાવીરની હકીકત પ્રમાણે જ કહેવું. અહીં વિશેષતા એ કે પાર્શ્વનાથ ભગવાન વાળારસી નગરીની વચ્ચેવચ્ચ થઇને નીકળે છે, નીકળીને જે તરફ આશ્રમપદ નામનું ઉદ્યાન છે તે તરફ અને તે ઉદ્યાનમાં જે તરફ અશોકનું ઉત્તમ વૃક્ષ છે તે તરફ સમીપે જાય છે, સમીપે જઈને અશોકના ઉત્તમ વૃક્ષની નીચે શિબિકાને બેસી રખાવે છે, બેસી રખાવીને શિબિકામાંથી નીચે જીતરે છે, નીચે જીતરીને પોતાની જ મેળે આભરણો ભાગ્યંતર અને ધીબ અલંકારોને નીચે મૂકે છે, નીચે મૂકીને પોતાની જ મેળે પંચસુદિક હોથ કરે છે, હોથ કરીને પાણી વગરનો અટૂંભજા કરવા સાથે તેમને વિશાળા નક્ષત્રનો જોગ આવતાં એક દેવદ્રુધને લઇને બીજા ત્રણેય પુરુષો સાથે મુંડ થઇને ઘરવાસથી નીકળીને અનગારદશને સ્વીકારી.

૧૫૪ પુરુષાદાનીય અસ્હત પાર્શ્વે હમેશાં શરીર તરફના લક્યને ચોસરાવેલ હતું, શારીરીક વાસનાઓને તણ દીધેલ હતી એથી અનગાર દશામાં એમને જે કોઈ ઉપસર્ગો ઉપર છે પછી બસે તે ઉપસર્ગો દેવી હોય, માનવીએ કરેલા હોથ કે પશુપક્ષીઓ તરફથી થતા હોય. તે ત્રણે પ્રકારના ઉત્પન્ન થયેલા ઉપસર્ગોને એઓ નિર્ભયપણે ચારી રીતે સહે છે, કોઈ આજ્ઞા વિના ખમે છે, ઉપસર્ગો તરફ તેમની સામર્થ્ય સાથેની તિતિક્ષાવૃત્તિ છે અને એઓ શરીરને બરાબર અથડા દૃઢ રાખીને એ ઉપસર્ગોને પોતા બિપર આવવા દે છે.

૧૫૫ ત્યાર પછી તે પાર્શ્વ ભગવાન અનગાર થયા ચાલતુ ઈર્વાસમિતિવાળા થયા અને તે રીતે આત્માને ભાવિત કરતાં કરતાં તેમને ગ્રાશી રાતદિવસ વીટી ગયાં અને જ્યારે તેઓ એ રીતે આત્માને ભાવિત કરતાં કરતાં ચોરાશીમા દિવસની વચ્ચે વર્તતા હતા ત્યારે જે તે ધીમંઋતુને પ્રથમ માસ, પ્રથમ પક્ષ અને ચૈત્ર માસનો ૧૦ દિન પક્ષ આવ્યો, તે ચૈત્ર માસની ૧૦ દિન ચોથના પક્ષે દિવસને ચડતે પહેારે ધાતકિના વૃક્ષની નીચે તે પાર્શ્વ અનગાર પાણી વગરનો છટુંભજા રાખીને રહ્યા હતા, એ સમયે ધ્યાનમાં વર્તતા તેઓ રહેતા હતા ત્યારે વિશાળા નક્ષત્રનો જોગ આવતાં તેમને અનંત, ઉત્તમોત્તમ એવું ચાલતુ કેવલ ઉત્તમ જ્ઞાન તથા દર્શન ઉત્પન્ન થયું ચાલતુ તેઓ જાણતા અને જોતા વિહરે છે.

૧૫૬ પુરુષાદાનીય અસ્હત પાસને આઠ ગણો તથા આઠ ગણધરો હતા, તે જેમકે; ૧ શુભ, ૨ અભયધોસ-આર્યધોસ, ૩ વસિષ્ઠ, ૪ બ્રહ્મચારી, ૫ સોમ, ૬ શ્રીધર, ૭ વીરભદ્ર, અને ૮ જસ.

૫૦

૧૫૭ પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં અજ્ઞાનદિવસ વગેરે સોળ હજાર સાધુઓની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણસંપદા હતી.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં પુષ્કયલા વગેરે આઠત્રીશ હજાર આર્થિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ આર્થિકાસંપદા હતી.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં સુનંદ વગેરે એકલાખ ચોસઠ હજાર શ્રમણોપાસિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણોપાસિકાસંપદા હતી.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં સુનંદા વગેરે ત્રણ લાખ અને સત્યાવીશ હજાર શ્રમણોપાસિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણોપાસિકાસંપદા હતી.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં સાડાત્રણસે જિન નહીં પણ જિનની જેવા તથા સર્વોદ્ધરના સંયોગોને જાણનારા યાવત ચૈત્યપૂર્વાઓની સંપત હતી.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં ચૈત્યસે અવધિશાનીઓની સંપત હતી.

પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમુદાયમાં એક હજાર કેવલશાનીઓની સંપત હતી. અગીયારસે વૈકિયલ્લિયવાળાઓની તથા છસે ઋણુમતિજ્ઞાનવાળાઓની સંપત હતી.

તેમના એક હજાર શ્રમણો સિદ્ધ થયા, તથા તેમની એ હજાર આર્થિકાઓ સિદ્ધ થઈ એટલે એમની એટલી સિદ્ધ થનારાઓની સંપત હતી.

તેમના સમુદાયમાં સાડાસાતસે વિપુલમતિઓની-વિપુલમતિજ્ઞાનવાળાઓની, છસે વાદીઓની અને બારસે અનુત્તરૌપપાતિકોની એટલે અનુત્તરવિમાનમાં જનારાઓની સંપત હતી.

૧૫૮ પુરુષાદાનીય અરહત પાસના સમયમાં અંતકૃતોની ભૂમિ એટલે સર્વદુઃખાનો અંત કરનારાઓનું સ્થળ એ પ્રકારે હતું, તે જેમકે-એક તે યુગઅંતકૃતભૂમિ હતી અને બીજી પર્વાયઅંતકૃતભૂમિ હતી. યાવત અરહત પાસથી થોડા યુગપુરુષ સુધી જુગઅંતકૃતભૂમિ હતી એટલે થોડા પુરુષ સુધી મુક્તિમાર્ગ વહેતો-આહુ હતો. અરહત પાસના કેવળી પર્વાય ત્રણ વરસનો થયો એટલે તેમને કેવળજ્ઞાન થયાં ત્રણ વરસ વીત્યાં પછી ગમે તે કોઈએ દુઃખોનો અંત કર્યો અર્થાત્ મુક્તિમાર્ગ વહેતો થયો, એ તેમની વેળાની પર્વાયાંતકૃતભૂમિ હતી.

૧૫૯ તે કાળે તે સમયે ત્રીશ વરસ સુધી ઘરવાસમાં રહીને, આશી શતદિવસ છસસ્ય પર્વાયને પામીને, પૂરેપૂરાં નહીં પણ થોડાં એાછાં શિત્તેર વરસ સુધી કેવળીપર્વાયને પામીને, પૂરેપૂરાં શિત્તેર વરસ સુધી શ્રામકપર્વાયને પામીને એમ એકંદરે સો વરસનું પોતાનું બધું આયુષ્ય પાળીને વેદનીયકર્મ આયુષ્યકર્મ નામકર્મ અને ગોત્રકર્મનો ક્ષય થયે આ દુષમ-

સુપ્રમા નામની અવસરપિણી ધણી વીતી ગયા પછી જે તે વર્ષાઋતુનો પ્રથમ માસ બીજો પક્ષ એટલે શ્રાવણમાસનો શુકલપક્ષ આવ્યો ત્યારે તે શ્રાવણશુદ્ધની ચાઠમના પક્ષે સંમેતદશાના શિખર ઊપર પોતાના સહિત ચોત્રીશમા એવા અર્થાત્ બીજા તેત્રીશ પુરુષો અને પોતે ચોત્રીશમા એવા પુરુષાદ્વાનીય અરહત પાસે મહિના સુધી પાછી વગરના માસિકભક્તનું તપ તપ્યા. એ સમયે દિવસને ચરતે પહોંચે વિશાખા નક્ષત્રનો યોગ થતાં બન્ને હાથ લાંબા રહે એ રીતે ધ્યાનમાં વર્તતા તેઓ કાલગત ઘસા એટલે કાળધર્મને પામ્યા. વ્યતિકાંત થઈ ગયા યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થઈ ગયા.

૧૯૦ કાલધર્મને પામેલા યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયેલા પુરુષાદ્વાનીય અરહત પાસેને ઘસાં બારસો વરસ વીતી ગયાં અને આ તેરસોમા વરસના ત્રીશમા વરસનો સમય બંધ છે.

અરહત અરિષ્ટનેમિ

૧૯૧ તે કાલે તે સમયે અરહત અરિષ્ટનેમિ પાંચ ચિત્રાવાળા હતા એટલે એમના જીવનના પાંચ પ્રસંગોમાં ચિત્રા નક્ષત્ર આવેલું હતું. તે જેમકે; અરહત અરિષ્ટનેમિ ચિત્રા નક્ષત્રમાં ચલ્યા, ચવીને ગર્ભમાં આવ્યા, ઇત્યાદિ બધી વક્તવ્યતાની માંડણી ચિત્રા નક્ષત્રના પાઠ સાથે પૂર્વ પ્રમાણે સમજવી યાવત્ તેઓ ચિત્રા નક્ષત્રમાં પરિનિર્વાણને પામ્યા.

૧૯૨ તે કાલે તે સમયે અરહત અરિષ્ટનેમિ, જે તે વર્ષાઋતુનો ચોથો માસ, સાતમો પક્ષ અને કાર્તિકમહિનાનો ૧૦ દિવ નો સમય આવ્યો ત્યારે તે કાર્તિક ૧૦ દિવ બારશના પક્ષમાં બત્રીશ સાગરોપમની આયુધ્ય મર્યાદાવાળા અપરાજિત નામના મહા-વિમાનમાંથી તરત જ ચવીને અહીં જ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ભારતદર્શમાં સોરિથપુર નામના નગરમાં સમુદ્રવિજય રાજાની ભારજા શિવાદેવીની કુલિમાં રાતનો પૂર્વભાગ અને પાછલા ભાગ ભેગા થતા હતા એ સમયે-મધરાતે ચિત્રા નક્ષત્રનો જોગ થતાં ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા. ઇત્યાદિ બધું આગળ શ્રીભગવાન મહાવીરના પ્રકરણમાં આવેલા સ્વપ્નદર્શન અને ધનની વૃષ્ટિ વગેરેને લગતા પાઠ સાથે તે જ રીતે અહીં કહેવું.

૧૯૩ તે કાલે તે સમયે જે તે વર્ષાઋતુનો પ્રથમ માસ, બીજો પક્ષ અને શ્રાવણમહિનાનો શુદ્ધ પક્ષ આવ્યો તે સમયે તે શ્રાવણશુદ્ધ પાંચમના પક્ષે નવ માસ બરાબર પૂરા થયા, યાવત્ મધરાતે ચિત્રા નક્ષત્રનો જોગ થતાં આરોચ્યવાળી માતાએ આરોચ્યપૂર્વક અરહત અરિષ્ટનેમિને જન્મ આપ્યો. જન્મની હકીકતમાં પિતા તરીકે ‘સમુદ્રવિજય’ ના પાઠ સાથે યાવત્ આ કુમારનું નામ ‘અરિષ્ટનેમિ’ કુમાર થાઓ ઇત્યાદિ બધું સમજવું.

૧૯૪ અરહત અરિષ્ટનેમિ દક્ષ હતા યાવત્ તેઓ ત્રણસો વરસ સુધી કુમાર અવસ્થામાં ઘરવાસવરથે વસ્યા, ત્યાર પછી વળી જેમનો કહેવાનો આચાર છે એવા

૫૨

લોકાત્મિક દેવોએ આવીને તેમને કહ્યું ઇત્યાદિ બધું જેમ આગળ આવી ગયું છે તેમ કહેવું આવતુ 'ભાગના હકદારોમાં દાનને વહેંચી આપીને' ત્યાંસુધી.

જે તે વર્ષાઋતુનો પ્રથમ માસ, ધીમે પક્ષ એટલે શ્રાવણનો શુદ્ધ પક્ષ આવ્યો અને તે શ્રાવણ શુદ્ધની છઠ્ઠાના પક્ષે દિવસને ચલતે પહોરે જેમની વાટની પાછળ પાછળ દેવો માનવો અને અસુરોની મંડળી ચાલી રહી છે એવા અરિષ્ટનેમિ ઉત્તરકુરા નામની શિખિકામાં બેસીને યાવતુ દ્વારિકા નગરીની વચ્ચેાવચ્ચે થઈને નીકળે છે, નીકળીને જે તરફ દેવતક નામનું ઉદ્યાન છે ત્યાં જ આવે છે. ત્યાં આવીને અશોકના ઉત્તમ વૃક્ષની નીચે શિખિકાને ઊભી રખાવે છે. ઊભી રખાવીને તેઓ શિખિકા-પાલખીમાંથી જીતરે છે, જીતરીને પોતાની મેળે જ આભરણુ માળાઓ અને અલંકારોને નીચે મૂકે છે, નીચે મૂકીને પોતાની જ મેળે પંચમુદ્રિક લેાચ કરે છે, લેાચ કરીને પાણી વગરનો છટૂલકાત કરવા સાથે તેમણે ચિત્રા નક્ષત્રનો જોગ આવતાં એક દેવદૂધ્ય લઈને બીજા હબાર પુરોધાની સાથે મુંડ થઈને ઘરવાસમાંથી નીકળીને અનગાર દશાને સ્વીકારી.

૧૬૫ અરહત અરિષ્ટનેમિએ ચોપન રાતદિવસ ધ્યાનમાં રહેતાં તેમણે હમેશાં શરીર તરફના લક્ષ્યને તણ દીધેલ હતું અને શારીરિક વાસનાઓને છોડી દીધેલ હતી ઇત્યાદિ બધું જેમ આગળ આવ્યું છે તેમ અહીં સમજવાનું છે યાવતુ અરહત અરિષ્ટનેમિને એ રીતે ધ્યાનમાં રહેતાં પંચાવનમે રાતદિવસ આવી પહોંચ્યો. જ્યારે તેઓ એ રીતે પંચાવનમા રાતદિવસની મધ્યમાં વર્તતા હતા ત્યારે જે તે વર્ષાઋતુનો ત્રીજો માસ, પાંચમો પક્ષ એટલે આસો માસનો ૫૦ દિન પક્ષ અને તે આસો ૫૦ દિન પન્નરમીના-અમાવાસ્યાના પક્ષે દિવસના પાછલા ભાગમાં ઉજ્જિજતશૈલ શિખર ઊપર નેતરના ઝાડની નીચે પાણી વગરના અદૃમભક્ષાનું તેમણે તપ તપેલું હતું, બરાબર એ સમયે ચિત્રા નક્ષત્રનો ચોગ આવતાં ધ્યાનમાં વર્તતા તેમને અનંત એવું યાવતુ ઉત્તમ કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન ઉત્પન્ન થયું. હવે તેઓ સમસ્ત દ્રવ્યો અને તેમના તમામ પર્યાયોને બાજુતા દેખતા વિહરે છે.

૧૬૬ અરહત અરિષ્ટનેમિને અઢાર ગણો અને અઢાર ગણુધરે હતા.

અરહત અરિષ્ટનેમિના સમુદાયમાં વરહત વગેરે અઢાર હબર શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણસંપત હતી.

અરહત અરિષ્ટનેમિના સમુદાયમાં આર્યશક્ષિણી વગેરે આગીશ હગ્ધર આયિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ આયિકાસંપત હતી.

અરહત અરિષ્ટનેમિના સમુદાયમાં નંદ વગેરે એકલાખ અને એગણોશિત્તર હબર શ્રમણોપાસકોની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણોપાસકસંપત હતી.

અરહત અરિષ્ટનેમિના સમુદાયમાં મહાસુવ્રતા વગેરે ત્રણલાખ અને છત્રીશ હબર શ્રમણોપાસિકાઓઓની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણોપાસિકાસંપત હતી.

અરહત અરિષ્ટનેમિના સમુદાયમા જિન નહીં પણ જિનની સમાન તથા નવ અક્ષરના સંયોગોને યશાળર ગ્રાહ્યતારા એવા યાવત ચારસે' શાદપૂર્વાઓનીસંપત હતી.

એ જ રીતે પંદરસે' અવધિજ્ઞાનવાળાઓની, પંદરસે' કેવળજ્ઞાનવાળાઓની, પંદરસે' વૈકલ્પિકધિવાળાઓની, એક હજાર વિપુલમતિજ્ઞાનવાળાઓની, આઠસે' વાઢીઓની અને સાળસે' અનુનરોપપાતિકોનીસંપત હતી.

તેમના શ્રમજી સમુદાયમાં પંદરસે' શ્રમજી સિદ્ધ થયા અને ત્રણ હજાર શ્રમજીઓ સિદ્ધ થઈ અર્થાત સિદ્ધોની તેમની એટલી સંપત હતી.

૧૬૭ અરહત અરિષ્ટનેમિના સમયમાં અંતકૃતોની એટલે નિર્વાણ પામનારાઓની ભૂમિ એ પ્રકારની હતી, તે જેમકે; યુગઅંતકૃતભૂમિ અને પર્થોયઅંતકૃતભૂમિ. યાવત અરહત અરિષ્ટનેમિ પછી આઠમા યુગપુરુષ સુધી નિર્વાણનો માર્ગ ચાલુ હતો-એ તેમની યુગઅંતકૃતભૂમિ હતી. અરહત અરિષ્ટનેમિને કેવળજ્ઞાન થયે એ વર્ષ વીત્યાં પછી ગમે તે કોઈએ દુઃખનો અંત કર્યો અર્થાત તેમને કેવળી થયે એ વર્ષ પછી નિર્વાણનો માર્ગ ચાલુ થયો.

૧૬૮ તે કાલે તે સમયે અરહત અરિષ્ટનેમિ ત્રણસે વરસ સુધી કુમારવાસમાં રહ્યા, ચોપન રાતદિવસ છઠ્ઠસ્થ પર્થોયમાં રહ્યા, તદ્દન પૂર્ણ નહીં-થોડાં ઓછાં સાતસે વરસ સુધી કેવળિના કેવળિની દશામાં રહ્યા-એમ એકંદરે તેઓ પૂરેપૂર્ણ સાતસે વરસ સુધી શ્રામણપર્થોયને પામીને અને સરવાળે તેઓ પોતાનું એક હજાર વરસસુધીનું સર્વ આયુષ્ય પામીને વેદનીયકર્મ, આયુષ્યકર્મ, નામકર્મ અને યોગકર્મ એ ચારે કર્યો તદ્દન ક્ષીણ થઈ ગયાં પછી અને આ દુઃખમાત્રુષમા નામની અવસર્પિણી ઘણી લીટી ગયા પછી બ્યારે જે તે શ્રીમાત્રુષનો ચોથો માસ આઠમે પક્ષ એટલે અષાઠ હુન્ન દિન નો પક્ષ આવ્યો ત્યારે તે અષાઠશુદ્ધની આઠમના પક્ષે ઉર્જિતશૈલ શિખરે જીયર તેમજી પીઞ પાંચસેને છત્રીશ અનગારો સાથે પાછી વગરનું માસિકલક્ષ્મ તપ તપ્યું, તે સમયે ચિત્રા-નક્ષત્રનો ભેગ થતાં રાતનો પૂર્વ ભાગ અને પાછલો ભાગ ભેડાતો હતો તે સમયે-મધરાતે નિષઘ્વામાં રહેલા અર્થાત બેઠાબેઠા અરહત અરિષ્ટનેમિ કાલગત થયા યાવત સર્વ દુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયા.

૧૬૯ અરહત અરિષ્ટનેમિને કાલગત થયાંને યાવત ગ્રવંદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને ચોરાશી હજાર વરસ વીતી ગયાં અને તે જીયર પંચાશીમા હજાર વરસનાં નવસે વરસ પણ વીતી ગયાં, હવે તે જીયર દસમા સૈકાનો આ એ શીમા વરસનો સમય આવે છે અર્થાત અરહત અરિષ્ટનેમિને કાલગત થયાંને ચોરાશી હજાર નવસેને એ શી વરસ વીતી ગયા.

૫૪

૧૭૦ અરહત નમિને કાલગત થયાંને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને પાંચલાખ ચોરાશી હજાર નવસેં વરસ વીતી ગયાં, હવે તે ઊપર દસમા સૈકાનો આ એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

૧૭૧ અરહત મુનિસુબ્દાને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને અગીયારલાખ ચોરાશી હજાર અને નવસેં વરસ વીતી ગયાં, હવે તે ઊપર દસમા સૈકાનો આ એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

૧૭૨ અરહત મહિને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને પાંસઠ લાખ ચોરાશી હજાર અને નવસેં વરસ વીતી ગયાં, હવે તે ઊપર દસમા સૈકાનો આ એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

૧૭૩ અરહત અરને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને એક હજાર કોડ વરસ વીતી ગયાં, બાકી બધું શ્રીમદ્ધિ વિશે જેમ કહ્યું છે તેમ જાણવું અને તે આ પ્રમાણે કહ્યું છે: અરહત અરના નિર્બોણગમન પછી એક હજાર કોડ વરસે શ્રીમદ્ધિનાથ અરહતનું નિર્બોણ અને અરહત મહિલાના નિર્બોણ પછી પાંસઠ લાખ અને ચોરાશી હજાર વરસ વીતી ગયાં પછી તે સમયે મહાવીર નિર્બોણ પામ્યા અને ત્યાર પછી નવસેં વરસ વીતી ગયાં આદિ હવે તે ઊપર આ દસમા સૈકાનો એંશીમા વરસનો સમય ચાલે છે.

એ જ પ્રમાણે આગળ ઊપર શ્રેયાંસનાથની હકીકત આવે ત્યાં સુધી દેખવું એટલે ત્યાં સુધી સમજવું.

૧૭૪ અરહત કુંડુને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને એક પદ્મોપમના ચોથા ભાગ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યારબાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ શ્રીમદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૫ અરહત શાંતિને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને ચાર ભાગ કમ એક પદ્મોપમ એટલે અડધું પદ્મોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ શ્રીમદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૬ અરહત ધર્મને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને ત્રણ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ મદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૭ અરહત અનંતને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાંને સાત સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંસઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ બધું જેમ મદ્ધિ વિશે કહેલું છે તેમ જાણવું.

૧૭૮ અરહત વિમલને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને સોળ સાગરોપમ જેટલો મયો અને ત્યાર બાદ પાંચઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ અધુ જેમ મલ્લિ વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું.

૧૭૯ અરહત વાસુપૂત્રને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને છેતાળીશ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો અને ત્યાર બાદ પાંચઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ અધુ જેમ મલ્લિ વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું.

૧૮૦ અરહત શ્રેયાંસને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને એકસો સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો ત્યાર બાદ પાંચઠ લાખ વરસ વીત્યે ઇત્યાદિ અધુ જેમ મલ્લિ વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું.

૧૮૧ અરહત શીતળને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને બેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ સમયથી જીણાં એક કોઠ સાગરોપમ વીતી ગયાં પછી એ સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા અને ત્યાર પછી પણ આગળ નવસે વરસો વીતી ગયાં અને હવે તે જીવંત દસમા સ્રિકાનો આ એશીમા વરસનો સમય આવે છે.

૧૮૨ અરહત સુવિધિને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન રહિત થયાને દસ કોઠ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો અને બાકી અધુ જેમ શીતળ અરહત વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું, તે આ પ્રમાણે છે: અર્થાત્ એ દસ કોઠ સાગરોપમમાંથી બેતાળીશ હજાર અને ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા અને તે પછી નવસે વરસ વીતી ગયાં ઇત્યાદિ અધુ જીવર કહ્યા પ્રમાણે જાણવું.

૧૮૩ અરહત ચંદ્રપ્રભુને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન છૂટા થયાને એક સો કોઠ સાગરોપમ જેટલો સમય પસાર થઈ ગયો, બાકી અધુ જેમ શીતળ અરહત વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું, તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ એ સો કોઠ સાગરોપમમાંથી બેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા અને ત્યાર પછી નવસે વરસ વીતી ગયાં ઇત્યાદિ જીવર કહ્યા પ્રમાણે જાણવું.

૧૮૪ અરહત સુપાર્શ્વને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણા થયાને એક હજાર કોઠ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, બાકી અધુ જેમ શીતળ વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું, તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ એ એક હજાર કોઠ સાગરોપમમાંથી બેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા ઇત્યાદિ અધુ જીવર પ્રમાણે જાણવું.

૧૮૫ અરહત પદ્મપ્રભુને યાવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણા થયાને દસ હજાર કોઠ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, બાકી અધુ જેમ શીતળ વિશે કહ્યું છે તેમ જાણવું,

૫૬

તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ એ દસ હજાર કોડ સાગરોપમ જેટલા સમયમાંથી ખેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા હતાં હિંદુ ધર્મમાં બીજા પ્રમાણે બાળવું.

૧૮૬ અરહત સુમતિને આવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણા થયાંને એક લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, બાકી બધું જેમ શીતળ વિશે કહ્યું છે તેમ બાળવું, તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ તે એક લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલા સમયમાંથી ખેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા હતાં હિંદુ ધર્મમાં બીજા પ્રમાણે બાળવું.

૧૮૭ અરહત અભિનંદનને આવત્ સર્વદુઃખોથી તદ્દન હીણા થયાંને દસ લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, બાકી બધું જેમ શીતળ વિશે કહ્યું છે તેમ બાળવું, તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ તે દસ લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલા સમયમાંથી ખેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા હતાં હિંદુ ધર્મમાં બીજા પ્રમાણે બાળવું.

૧૮૮ અરહત સંભવને આવત્ સર્વદુઃખોથી હીણા થયાંને વીશ લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, બાકી બધું જેમ શીતળ વિશે કહ્યું છે તેમ બાળવું, તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ એ વીશ લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલા સમયમાંથી ખેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા હતાં હિંદુ ધર્મમાં બીજા પ્રમાણે બાળવું.

૧૮૯ અરહત અજિતને આવત્ સર્વદુઃખોથી હીણા થયાંને પચાસ લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, બાકી બધું જેમ શીતળ વિશે કહ્યું છે તેમ બાળવું, તે આ પ્રમાણે: અર્થાત્ એ પચાસ લાખ કોડ સાગરોપમ જેટલા સમયમાંથી ખેતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાદ કરતાં જે સમય આવે છે તે સમયે મહાવીર નિર્વાણ પામ્યા હતાં હિંદુ ધર્મમાં બીજા પ્રમાણે બાળવું.

શ્રીકૌશલિક અરહત ઋષભદેવ

૧૯૦ તે કાલે તે સમયે કૌશલિક એટલે કેશલાઃઅયોધ્યા-નગરીમાં થયેલા અરહત ઋષભ ચાર ઉત્તરાપાદવાળા અને પાંચમા અભિજિત નક્ષત્ર વાળા હતા એટલે એમના જીવનના ચાર પ્રસંગોએ ઉત્તરાપાદા નક્ષત્ર આવેલું હતું અને જીવનના પાંચમા પ્રસંગે અભિજિત નક્ષત્ર આવેલું હતું, તે જેમકે; કૌશલિક અરહત ઋષભદેવ ઉત્તરાપાદા નક્ષત્રમાં ચંચા, ચંચીને ગર્ભમાં આવ્યા આવત્ અભિજિત નક્ષત્રમાં નિર્વાણ પામ્યા.

૧૯૧ તે કાલે તે સમયે કૌશલિક અરહત ઋષભ, જે તે શ્રીમ્ જાતુને ચેત્રી માસ, ચાંદમે પક્ષ એટલે અષાઢમાસનો ૧૦ દિવસ પક્ષ આવ્યો ત્યારે તે અષાઢ ૧૦ દિવસ

ચોથના પક્ષે તેવીશ માગરોપમની આયુષ્ય મર્યાદાવાળા સર્વાર્થસિદ્ધ નામના મહાવિમાનમાંથી આયુષ્યમર્યાદા પૂરી થતાં દિવ્ય આહાર ઇત્યાદિ છૂટી જતાં ચાવત-તરત જ ચલીને અહીં જ જંબુદ્વીપ નામના દ્વીપમાં ભારતવર્ષમાં ઇદિવાકુબ્જિમાં નાભિ કુલકરની ભારણ મરુદેવીની કુક્ષિમાં રાતનો પૂર્વભાગ અને પાછલો ભાગ બેડાતો હતો. એ સમયે-મધરાતે-ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રનો યોગ થતાં ગર્ભપણે ઉત્પન્ન થયા.

૧૬૨ અને કૌશલિક અરહત ઋષભ પ્રભુ રાનથી યુક્ત પણ હતા, તે જેમકે; ‘હું ચન્દીશ’ એમ તે બણે છે, ઇત્યાદિ બધું આગળ શ્રીમહાવીરના પ્રકરણમાં આવ્યું છે તેમ કહેવું ચાવત ‘માતા સ્વપ્ન બુએ છે’ ત્યાસુધી. તે સ્વપ્નો આ પ્રમાણે છે: ‘ગજ, વૃષભ’ ઇત્યાદિ બધું અહીં તે જ પ્રમાણે કહેવું. વિરોષમાં એ કે, પ્રથમ સ્વપ્નમાં ‘મુખમાં પ્રવેશ કરતા વૃષભને ભુએ છે’ એમ અહીં સમજવું. આ સિવાય બીજા અર્થ તીર્થંકરની માતાઓ પ્રથમ સ્વપ્નમાં ‘મુખમાં પ્રવેશ કરતા હાથીને ભુએ છે’ એમ સમજવું. પછી સ્વપ્નની હકીકત ભાયાં મરુદેવી, નાભિ કુલકરને કહે છે. અહીં સ્વપ્નોના કૃપા ખતાવનારા સ્વપ્નપાઠકો નથી એટલે એ સ્વપ્નોના કૃપને નાભિ કુલકર પોતે જ કહે છે.

૧૬૩ તે કાલે તે સમયે જે તે ગ્રીષ્મ ઋતુનો પ્રથમ માસ, પ્રથમ પક્ષ એટલે ચૈત્ર માસનો ૧૦ દિવ પક્ષ આવ્યો ત્યારે તે ચૈત્ર ૧૦ દિવ આઠમના પક્ષે નવ માસ બરાબર પૂરા થયા પછી અને તે ઊપર સાડા સાત રાત દિવસ વીતી ગયા પછી ચાવત આષાઢા નક્ષત્રનો જોગ થતાં આરોગ્યવાળી માતાએ આરોગ્યપૂર્વક કૌશલિક અરહત ઋષભ નામના પુત્રને જનમ આપ્યો.

અહીં પૂર્વે કહ્યા પ્રમાણે જન્મસંબંધી બધી તે જ હકીકત કહેવી, ચાવત ‘દેવો અને દેવીઓએ ચાવીને વસુધારાઓ વરમાવી’ ત્યાંસુધી. બાકી બધું તે જ પ્રમાણે સમજવું. વિરોષમાં ‘જેલખાનાં ખાલી કરાવી નાખવાં,’ ‘તોલ માપ વધારી દેવાં’ ‘ઘણું લેવું છોડી દેવું’ ઇત્યાદિ જે કુલમર્યાદાઓ આગળ ખતાવી છે તે અહીં ન સમજવી તથા ‘યૂરો ઊંચા કરાવ્યા એટલે યૂરો લેવાની લીધા’ એ પણ અહીં ન કહેવું, એ સિવાય બધું પૂર્વ પ્રમાણે કહેવું.

૧૬૪ કૌશલિક અરહત ઋષભ, તેમનાં પાંચ નામો આ પ્રમાણે કહેવામાં આવે છે: તે જેમકે; ૧ ‘ઋષભ’ એ પ્રમાણે, ૨ ‘પ્રથમ રામ’ એ પ્રમાણે, ૩ અથવા ‘પ્રથમ ભિક્ષાચર’ એ પ્રમાણે, ૪ ‘પ્રથમ જિન’ એ પ્રમાણે, ૫ અથવા ‘પ્રથમ તીર્થંકર’ એ પ્રમાણે.

૧૬૫ કૌશલિક અરહત ઋષભ દક્ષ હતા, દક્ષ પ્રતિજ્ઞાવાળા હતા, ઉત્તમરૂપવાળા, સર્વગુણોથી યુક્ત, ભદ્ર અને વિનયવાળા હતા. તેઓ એ રીતે વીંશ લાખ પૂર્વ વરસ સુધી કુમારવાસમાં વસ્યા, ત્યાર પછી તેસઠ લાખ પૂર્વ વરસ યૂધી રાજ્યવાસમાં વસ્યા

૫૮

એટલે રાજ અલાવ્યું અને તેસઠ લાખ પૂર્વ વરસ જેટલો સમય રાજ્યવાસમાં વસતાં તેમણે, જેમાં ગણિત મુખ્ય છે અને જેમાં શકુનરતની એટલે પક્ષીઓના અવાજો ઉપરથી શુભઅશુભ પારખવાની કળા છેલ્લી છે એવી બહોતેર કળાઓ, રત્નોઓના ચોસક ગુણો અને સો શિસ્તો એ ત્રણે વાનાં પ્રજ્ઞતા હિત માટે ઉપદેશ્યાં-શીખવ્યાં, એ બધું શીખવી લીધા પછી સો રાજ્યોમાં સો પુત્રોનો અભિષેક કરી દીધો. ત્યાર પછી વળી, જેમનો કહેવાનો આચાર છે એવા લોકાંતિક દેવોએ તેમની પાસે આવીને પ્રિય લાગે એવી યાવત્ વાણીવડે તેમને કહ્યું ઇત્યાદિ બધું જેમ આગળ આવેલું છે તે જ પ્રમાણે કહેવાનું છે-યાવત્ ‘ભાગદાદોને દાન બહેચી આપીને’ ત્યાંસુધી. પછી જે તે ધીર્મ જાતુનો પ્રથમ માસ પ્રથમ પક્ષ એટલે ચૈત્ર માસનો ૧૦ દિન પક્ષ જ્યારે આઠ્યો ત્યારે તે ચૈત્ર ૧૦ દિન આઠમતા પક્ષમાં દિવસના પાછલા પહેરે જેમની વાટની પાછળ દેવો મનુષ્યો અને અનુરોની મોટી સંઘળી ચાલી રહી છે એવા કૌશલિક અરહત ઋષભ સુદર્શના નામની શિબિકામાં બેસીને યાવત્ વિનીતા રાજધાની વચ્ચેવચ્ચ નીકળે છે, નીકળીને જે તરફ સિદ્ધાચંધન નામનું ઉદ્યાન છે, જે તરફ અશોકનું ઉત્તમ ઝાડ છે તે તરફ જ આવે છે, આવીને અશોકના ઉત્તમ ઝાડની નીચે શિબિકાને ઊભી રખાવે છે ઇત્યાદિ બધું આગળ આવ્યું છે તે પ્રમાણે કહેવું યાવત્ ‘પોતે જ ચાર મુષ્ટિ લોચ કરે છે’ ત્યાંસુધી. તે સમયે તેમણે પાણી વગરના છટું ભક્તનું તપ કરેલ હતું, હવે એ સમયે આપાદા નક્ષત્રનો જોગ થતાં ઉચ્ચંચના, લોગચંચના, રાજન્યવંશના અને ક્ષત્રિયવંશના ચાર હજાર પુરુષો સાથે તેમણે એક દેવદ્વંધ્ય લઈને મુંડ થઈને ઘરવાસમાંથી નીકળી અને અનગાર દશાને-ભિક્ષુદશાને સ્વીકારી.

૧૯૬ કૌશલિક અરહત ઋષભે એક હજાર વરસ સુધી હમેશાં પોતાના શરીર તરફના લક્ષ્યને તણ દીધેલ હતું, શારીરિક વાસનાઓને ઠોડી દીધેલ હતી એ રીતે પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં કરતાં તેમનાં એક હજાર વરસ વીતી ગયાં. પછી જ્યારે જે તે હેમંત જાતુનો ચોથો માસ, સાતમો પક્ષ એટલે ક્રાગણ માસનો ૧૦ દિન પક્ષ આવ્યો ત્યારે તે ક્રાગણ ૧૦ દિન અગીયારશના પક્ષે દિવસના આગળના ભાગમાં પુરિમતાલ નગરની બહાર શકટમુખ નામના ઉદ્યાનમાં વડના ઉત્તમ ઝાડની નીચે રહીને ધ્યાન ધરતાં તેમણે પાણી વગરના અટૂમનું તપ કરેલું હતું એ સમયે આપાદા નક્ષત્રનો જોગ થતાં એ રીતે ધ્યાનમાં વર્તતા તેમને અનંત એવું ઉત્તમ કેવળસાનદર્શન ઉત્પન્ન થયું યાવત્ હવે તેઓ બધું જાણતા કિહરે છે.

૧૯૭ કૌશલિક અરહત ઋષભને ચોરાશી ગણો અને ચોરાશી ગણધરો હતા.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં ઋષભસેન પ્રમુખ ચોરાશી હજાર શ્રમણોની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણસંપત્ત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં ગ્રાહી વગેરે ત્રણ લાખ આર્થિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ આર્થિકાસંપત્ત હતી.

સ્થવિર આર્ય સુધર્માંએ પાંચસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૬ વાસિષ્ઠગોત્રી સ્થવિર મંડિતપુત્રે સાડા ત્રણસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૭ કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર મોરિઅપુત્રે સાડા ત્રણસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૮ ગૌતમગોત્રી સ્થવિર અકંપિત અને હારિતાચનગોત્રી સ્થવિર અચલજ્ઞાતા-એ બન્ને સ્થવિરોએ પ્રત્યેકે ત્રણસેં ત્રણસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૯ કૌડિન્નગોત્રી સ્થવિર આર્ય મેઠજ્ઞ અને સ્થવિર પ્રભાસ-એ બન્ને સ્થવિરોએ ત્રણસેં ત્રણસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે; તેા તે હેતુથી હે આર્યો ! એમ કહેવાય છે કે, શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા.

૨૦૩ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરના એ બધા ય અગીયારે ગણધરો દ્વાદશાંગીના સાતા હતા, થોડે પૂર્વના વેત્તા હતા અને સમગ્ર ગણિપિટકના ધારક હતા. તે બધા રાજગૃહ નગરમાં એક મહિના સુધીનું પાણી વગરનું અનશન કરી કાલધર્મ પામ્યા થાવત્ સર્વદુઃખોથી સંહિત થયા.

મહાવીર સિદ્ધિ ગયા પછી સ્થવિર ઈન્દ્રજીત અને સ્થવિર આર્ય સુધર્માં એ બન્ને સ્થવિરો પરિનિર્વાણુ પામ્યા.

૨૦૪ જેઓ આ આજકાલ શ્રમણુ નિર્જંથો વિહરે છે-વિદ્યમાન છે એઓ બધા આર્ય સુધર્માં અનગારનાં સંતાનો છે એટલે એમની શિષ્યસંતાનની પરંપરાનાં છે, બાકીના બધા ગણધરો અપ્પલ વિનાના એટલે શિષ્યસંતાન વિનાના વ્યુચ્છેદ પામ્યા છે.

૨૦૫ શ્રમણુ ભગવાન મહાવીર કાશ્યપગોત્રી હતા. કાશ્યપગોત્રી શ્રમણુ ભગવાન મહાવીરને અશ્વિવૈશ્યાચનગોત્રી સ્થવિર આર્ય સુધર્માં નામે અંતેવાસી-શિષ્ય-હતા.

અશ્વિવૈશ્યાચનગોત્રી સ્થવિર આર્ય સુધર્માંને કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર આર્ય જંબુ નામે અંતેવાસી હતા.

કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર આર્ય જંબુને કાત્યાચનગોત્રી સ્થવિર આર્ય પ્રભવ નામે અંતેવાસી હતા.

કાત્યાચનગોત્રી સ્થવિર આર્ય પ્રભવને વાત્સ્યગોત્રી સ્થવિર આર્ય સિન્નજંભવ નામે અંતેવાસી હતા, આર્ય સિન્નજંભવ મનકના પિતા હતા.

મનકના પિતા અને વાત્સ્યગોત્રી સ્થવિર આર્ય સિન્નજંભવને તુંગિયાચનગોત્રી સ્થવિર જસભદ્ર નામે અંતેવાસી હતા.

૨૦૬ આર્ય જસભદ્રથી આગળની સ્થવિરાવસ્થિ સંક્ષિપ્ત વાચના દ્વારા આ પ્રમાણે કહેલી છે : તે જેમકે;

તુંગિયાચનગોત્રી સ્થવિર આર્ય જસભદ્રને બે સ્થવિરો અંતેવાસી હતા: એક માઠરગોત્રના આર્યસંભૂતવિજય સ્થવિર અને બીજા પ્રાચીનગોત્રના આર્યભદ્રબાહુ સ્થવિર.

૬૨

માહરગોત્રી સ્થવિર આર્યભૂતવિજયને ગૌતમગોત્રી આર્યસુલભદ્ર નામે અંતેવાસી હતા.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યસુલભદ્રને બે સ્થવિરો અંતેવાસી હતા : એક એકાવચ્ચગોત્રી સ્થવિર આર્ય મહાગિરિ અને બીજા વાસિષ્ઠગોત્રી સ્થવિર આર્યસુહસ્તી.

વાસિષ્ઠગોત્રી સ્થવિર આર્યસુહસ્તીને બે સ્થવિરો અંતેવાસી હતા : એક સુસ્થિત સ્થવિર અને બીજા સુખપિંડુદ્ધ સ્થવિર. એ બન્ને કૌડિયકાકંઠક કહેવાતા અને એ બન્ને વચ્ચાવચ્ચ ગોત્રના હતા.

કૌડિયકાકંઠક તરીકે પ્રખ્યાત થયેલા અને વચ્ચાવચ્ચગોત્રી સુસ્થિત અને સુખપિંડુદ્ધ સ્થવિરને કૌશિકગોત્રી આર્યધંદ્રદિન નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા.

કૌશિકગોત્રી આર્યધંદ્રદિન સ્થવિરને ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યદિન નામે અંતેવાસી હતા.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યદિનને કૌશિકગોત્રી આર્યસિંહગિરિ નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા, આર્યસિંહગિરિને જાતિરમરણુજ્ઞાન થયું હતું.

જાતિરમરણુજ્ઞાનને પામેલા અને કૌશિકગોત્રી આર્યસિંહગિરિ સ્થવિરને ગૌતમગોત્રી આર્યવજ્ર નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યવજ્રને ઉક્કોસિયગોત્રી આર્યવજ્રસેન નામે સ્થવિર અંતેવાસી હતા.

ઉક્કોસિયગોત્રી આર્યવજ્રસેન સ્થવિરને ચાર સ્થવિરો અંતેવાસી હતા : ૧ સ્થવિર આર્ય નાઈલ, ૨ સ્થવિર આર્ય પોમિલ, ૩ સ્થવિર આર્ય જયંત અને ૪ સ્થવિર આર્ય તાપસ.

સ્થવિર આર્ય નાઈલથી આર્યનાઈલા-શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્ય પોમિલથી આર્યપોમિલા શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્ય જયંતથી આર્યજયંતી શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્ય તાપસથી આર્યતાપસી શાખા નીકળી.

૨૦૭ હવે ૧લી આર્ય જસભદ્રથી આગળની સ્થવિરોવસિ વિસ્તૃત વાચના દ્વારા આ પ્રમાણે દેખાય છે : તે જેમકે;

તુંગિયાયનગોત્રી સ્થવિર આર્ય જસભદ્રને પુત્રસમાન, આ બે પ્રખ્યાત સ્થવિરો અંતેવાસી હતા : તે જેમકે;

૧ પ્રાચીનગોત્રી આર્ય ભદ્રબાહુ સ્થવિર અને ૨ માહરગોત્રી આર્યલભૂત-વિજય સ્થવિર.

૫૯

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં સિદ્ધિસં પ્રમુખ ત્રણ લાખ અને પાંચ હજાર શ્રમણોપાસકોની ઉત્કૃષ્ટ શ્રમણોપાસકસંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં સુભદ્રા પ્રમુખ પાંચ લાખ અને ચોપન હજાર શ્રમણોપાસિકાઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં જિન નહીં પણ જિનની જેવા ચાર હજાર સાતસેને પચાસ શૈલપૂર્વધરાની ઉત્કૃષ્ટ સંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં નવ હજાર અવધિશાનીઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં વીશ હજાર કેવળશાનીઓની ઉત્કૃષ્ટ કેવળશાનિસંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં વીશ હજાર અને છસે વૈકિલ્બલિધિવાળાઓની ઉત્કૃષ્ટ સંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં અલીદ્વીપમાં અને એ સમુદ્રમાં વસતૂ પયાંસ સંગી પચેદ્રિયોના મનોભાવને જાણનારા એવા વિયુલમતિજ્ઞાનવાળાઓની આર હજાર છસેને પચાસ એટલી ઉત્કૃષ્ટ સંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં બાર હજાર છસેને પચાસ વાદીઓની ઉત્કૃષ્ટ વાદિસંપત હતી.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં તેમના વીશ હજાર અંતેવાસીઓ-શિષ્યો-સિદ્ધ થયા અને તેમની યાત્રીશ હજાર આર્થિકા અંતેવાસિનીઓ સિદ્ધ થઈ.

કૌશલિક અરહત ઋષભના સમુદાયમાં બાવીશ હજાર અને નવસે કલ્યાણ-ગતિવાળા યાવત ભવિષ્યમાં ભદ્ર પામનારા એવા અનુત્તરોપપાતિકોની-અનુત્તરવિમાનમાં જનારાઓની-ઉત્કૃષ્ટ સંપત હતી.

૧૮૮ કૌશલિક અરહત ઋષભને એ પ્રકારની અંતકૃતભૂમિ હતી, તે જેમકે; યુગાંતકૃતભૂમિ અને પર્વાંતકૃતભૂમિ. શ્રીઋષભના નિર્વાણ પછી અસંખ્ય યુગપુરુષો સુધી મોક્ષ માર્ગ વહેતો હતો-એ તેમની યુગાંતકૃતભૂમિ. શ્રીઋષભને કેવળસાન થતાં અંતમુંદૂર્ત પછી મોક્ષમાર્ગ વહેતો થઈ ગયો એટલે શ્રીઋષભનો કેવળિપયાંચ અંતમુંદૂર્તનો થતાં જ કોઈએ સર્વદુઃખોનો અંત કર્યો-નિર્વાણ મેળવ્યું-એ તેમની પર્વાંતકૃતભૂમિ.

૧૯૬ તે કાલે તે સમયે કૌશલિક અરહત ઋષભ વીશ લાખ પૂર્વ વરસ સુધી કુમારવાસે વસ્તા, ત્રેસડ લાખ પૂર્વ વરસ સુધી રાજ્ય કરનાર તરીકે રાજ્યવાસે વસ્તા,

૬૦

આશી લાખ પૂર્વ વરસ સુધી ઘરવાસે વસ્યા, એક હજાર વરસ સુધી છત્રસ્થ પથાંચને પામ્યા, એક લાખ પૂર્વ વરસમાં એક હજાર પૂર્વ ઓછાં-એટલા સમય સુધી કેવલિપથાંચને પામ્યા અને એ રીતે પૂરેપૂરાં એક લાખ પૂર્વ વરસ સુધી શ્રમણપથાંચને પામ્યા. એ રીતે એકંદર પોતાનું ચૈતરાશી લાખ પૂર્વનું 'પૂરેપૂરું' બધું આયુષ્ય પાળીને, વેદનીચકર્મ, આયુષ્યકર્મ, નામકર્મ અને ગોત્રકર્મ ક્ષીણ થતાં આ સુષમહુઃપમા નામની અવસર્પિણીને ઘણો સમય વીતી જતાં અને હવે તે અવસર્પિણીના માત્ર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ બાકી રહેતાં બરાબર એ સમયે જે તે હેમંત ઋતુનો ત્રીજો માસ, પાંચમો પક્ષ એટલે માઘ માસનો ૫૦ દિવ પક્ષ આવ્યો ત્યારે તે માઘ ૫૦ દિવ તેરશના પક્ષમાં અષ્ટાપદ પર્વતના શિખર ઊપર શ્રીઋષભ અરહત ખીબ ચૌદ હજાર અનગારો સાથે પાણી વગરના ચઢેદસમ ભક્તાનું તપ તપતાં અને એ વેળાએ અભિજિત નક્ષત્રનો જોગ થતાં દિવસના ચડતે પહોરે પથ્થકાસનમાં રહેલા કાલગત થયા ચાવત સર્વદુઃખોથી તદન હીણ થયા-નિર્વાણ પામ્યા.

૨૦૦ કૌશલિક અરહત ઋષભનું નિર્વાણ થયે ચાવત તેમને સર્વદુઃખોથી તદન હીણ થયાંને ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ વીતી ગયા, ત્યાર પછી પણ યૈતાળીશ હજાર ત્રણ વરસ અને સાડા આઠ માસ ક્રમ એવી એક કેટાકેટી સાગરોપમ જેટલો સમય વીતી ગયો, એ સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પરિનિર્વાણ પામ્યા, ત્યાર પછી પણ નવસેં વરસ પસાર થઈ ગયાં અને હવે એ દસમા સૈકાના એશીમા વરસનો આ સમય જાય છે.

સ્થવિરોની પરંપરા

૨૦૧ તે કહે તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા.

૨૦૨ પ્ર૦-તે કયા હેતુથી હે ભગવંત ! એમ કહેવાય છે કે 'શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના નવ ગણો અને અગીયાર ગણધરો હતા ?'

ઉ૦-શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના ૧ મોટા (શિષ્ય) ઈન્દ્રભૂતિ નામે ગૌતમ ગોત્રના અનગારે પાંચસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૨ વચલા (શિષ્ય) અગ્નિભૂતિ નામે ગૌતમ ગોત્રના અનગારે પાંચસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૩ નાના ગૌતમ-ગોત્રી અનગાર વાયુભૂતિએ પાંચસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૪ ભારદ્વાજગોત્રી સ્થવિર આર્ધવ્યકતે પાંચસેં શ્રમણોને વાચના આપેલી છે, ૫ અગ્નિવૈશ્યાયનગોત્રી

૬૩

પ્રાચીનગોત્રી આર્ય ભદ્રજાહુ સ્થવિરને પુત્રસમાન, પ્રખ્યાત આ ચાર સ્થવિરો અંતેવાસી હતા, તે જેમકે;

૧ સ્થવિર ગોદાસ, ૨ સ્થવિર અસિદ્ધતા, ૩ સ્થવિર ચક્રદત્ત, અને ૪ સ્થવિર સોમદત્ત. આ ચારે સ્થવિરો કાસ્યપગોત્રી હતા.

કાસ્યપગોત્રી સ્થવિર ગોદાસથી અહીં ગોદાસગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તે ગણની આ ચાર શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે: તે જેમકે;

૧ તામલિત્તિયા, ૨ કોડિવરિસિયા, ૪ પંડુવદ્ધલિયા અને ૪ દાસીખખડિયા.

૨૦૮ માઠરગોત્રી સ્થવિર આર્ય સંભૂતવિજયને પુત્રસમાન, પ્રખ્યાત આ બાર સ્થવિરો અંતેવાસી હતા: તે જેમકે;

૧ નંદનભદ્ર, ૨ ઉપનંદનભદ્ર, તથા ૩ તિવ્યભદ્ર, ૪ જસભદ્ર, અને ૫ સ્થવિર સુમનભદ્ર, ૬ મહિભદ્ર, અને પુણ્યભદ્ર, અને ૮ આર્યસ્થૂલભદ્ર, ૯ ઉલ્બજીમતિ અને ૧૦ જંબુ નામના, અને ૧૧ દીર્ઘભદ્ર તથા ૧૨ સ્થવિર પાંડુભદ્ર.

માઠરગોત્રી સ્થવિર આર્ય સંભૂતવિજયને પુત્રીસમાન, પ્રખ્યાત એવી આ સાત અંતેવાસિનીઓ હતી: તે જેમકે;

૧ ચક્ષા, અને ૨ ચક્ષદત્તા, ૩ ભૂતા, અને તેમ જ ૪ ભૂતદત્તા, અને ૫ સેષ્ઠા, ૬ વેણુ, ૭ રેણુ; આ સાતે સ્થૂલભદ્રની બહેનો હતી.

૨૦૯ જાતમગોત્રી આર્ય સ્થૂલભદ્ર સ્થવિરને પુત્રસમાન, પ્રખ્યાત આ બે સ્થવિરો અંતેવાસી હતા: તે જેમકે;

એક એલાવચ્યગોત્રી સ્થવિર આર્ય મહાગિરિ, ૨ વાસિશ્વગોત્રી સ્થવિર આર્ય સુહરતી.

એલાવચ્યગોત્રી સ્થવિર આર્ય મહાગિરિને પુત્રસમાન, પ્રખ્યાત આ આઠ સ્થવિરો અંતેવાસી હતા: તે જેમકે; ૧ સ્થવિર ઉત્તર, ૨ સ્થવિર બલિસ્સહ, ૩ સ્થવિર ધણકુ, ૪ સ્થવિર સિરિદુ, ૫ સ્થવિર કોડિત્ત, ૬ સ્થવિર નાગ, ૭ સ્થવિર નાગમિત્ત, ૮ પડ્ડુક કૌશકગોત્રી સ્થવિર રોહગુપ્ત.

કૌશિકગોત્રી સ્થવિર પડ્ડુક રોહગુપ્તથી ત્યાં તેરાસિયા સંપ્રદાય નીકળ્યો.

સ્થવિર ઉત્તરથી અને સ્થવિર બલિસ્સહથી ત્યાં ઉત્તરબલિસ્સહ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે: તે જેમકે; ૧ કોસંખિયા, ૨ સોઠત્તિયા, ૩ કોડંબાણી, ૪ ચંદનાગરી.

૧૪

૨૧૦ વર્ણકળોની સ્થવિર આર્યસુહસ્તિને પુત્રસમાન, પ્રખ્યાત એવા આ બાર સ્થવિરો અંતેવાસી હતા: તે જેમકે;

૧ સ્થવિર અર્ચ્ય રોહણ, ૨ અને જમ્બહ, ૩ મેહગણી, અને ૪ કામિકિ, ૫ સુસ્થિત, ૬ સુપ્પડિયુદ્ધ, ૭ રક્ષિત અને ૮ રોહણમ, ૯ ઇસિયુત, ૧૦ સિરિયુત, અને ૧૧ બજ-ગણી તેમ ૧૨ સોમગણી. આ પ્રમાણે દસ અને બે એટલે ખરેખર બાર ગણધરો, એઓ સુહસ્તિના શિષ્ય હતા.

૨૧૧ કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર આર્ય રોહણથી ત્યાં ઉદેહગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને છ કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ કહેવાય છે ?

ઉ-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે: તે જેમકે; ૧ ઉદુબરિન્નયા, ૨ માસપૂરિયા, ૩ મધ્ધિત્તિયા, ૪ પુણ્ણપત્તિયા. તે ચાર શાખાઓ કહેવાઈ.

પ્ર-હવે તે કયાં કયાં કુલો કહેવાય છે ?

ઉ-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે: તે જેમકે; પહેલું નાગમ્મ, અને બીજું વળી સોમજીતિક છે, ઉદલગન્ધ નામનું વળી ત્રીજું, હરથિન્ન નામનું તે ચોથું, પાંચમું નંદિન્ન, છઠું વળી પારિક્કાસય છે; અને ઉદેહગણનાં એ છ કુલો ગણવાનાં છે.

૨૧૨ હારિયગોત્રી સ્થવિર ત્રિરિયુતથી અહીં ચારણગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને સાત કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ ?

ઉ-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે: તે જેમકે; ૧ હારિયમાલાગારી, ૨ સંકાસીઆ, ૩ ગવેધુયા, ૪ વન્નનાગરી. તે ચાર શાખાઓ કહેવાઈ.

પ્ર-હવે તે કયાં કયાં કુલો કહેવાય છે ?

ઉ-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે: તે જેમકે; પ્રથમ અહીં વત્થવિન્ન, બીજું વળી પીઠધર્મિય છે, ત્રીજું વળી હાલિન્ન, ચોથું પૂસમિત્તિન્ન, પાંચમું માલિન્ન, છઠું વળી અન્નવેદય છે. સાતમું કણ્ઠસહ, ચારણગણનાં આ સાત કુલો છે.

૨૧૩ ભારદ્વાજગોત્રી સ્થવિર ભદ્રસર્પી અહીં ઉદુવાડિયગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને ત્રણ કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ્ર-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ ?

ઉ૦-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; ૧ ચંપિનિજ્યા, ૨ ભદ્રિનિજ્યા, ૩ કાર્કશ્યા, ૪ મેહલિનિજ્યા. તે ચાર શાખાઓ કહેવાઈ.

પ૦-હવે તે કયાં કયાં કુલો કહેવાય છે ?

ઉ૦-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; ૧ ભદ્રજસિય, તથા ૨ ભદ્રશુત્તિય અને ત્રીજું જસભદ્ર કુલ છે. અને ઉડુવાડિયગણનાં એ ત્રણ જ કુલો છે.

૨૧૪ કુંડિલગોત્રી કામિદિ સ્થવિરથી અહીં વેસવાડિયગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને ચાર કુલો નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ૦-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ ?

ઉ૦-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; ૧ સાવધિયા, ૨ રવજા-પાલિયા, ૩ અંતરિનિજ્યા, ૪ ખેમલિનિજ્યા તે ચાર શાખાઓ કહેવાઈ.

પ૦-હવે તે કયાં કયાં કુલો કહેવાય છે ?

ઉ૦-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; ૧ ગણિય, ૨ મેહિય, ૩ કામદિગ અને તેમ ચોથું ઈંદ્રપુરુષ કુલ છે. એ તો વેસવાડિયગણનાં ચાર કુલો છે.

૨૧૫ વાસિદિગોત્રી અને કાર્કશ્ક એવા ઇસિગુત્ર સ્થવિરથી અહીં માણવગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને ત્રણ કુલ નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ૦-હવે તે શાખાઓ કઈ કઈ ?

ઉ૦-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; ૧ અસવિનિજ્યા, ૨ ગોય-મિનિજ્યા, ૩ વાસિદિયા અને ૪ સોરદિયા તે ચાર શાખાઓ કહેવાઈ.

પ૦-હવે તે કયાં કયાં કુલો કહેવાય છે ?

ઉ૦-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; અહીં પ્રથમ ઇસિગોત્રિય કુલ, બીજું ઇસિદત્તિય કુલ બાણકું, અને ત્રીજું અભિનસંત. માણવગણનાં ત્રણ કુલો છે.

૨૧૬ કોટિક કાર્કશ્ક કહેવાતા અને વચ્ચાવચ્ચગોત્રી સ્થવિર સુદિય અને સુપ્પડિયુદથી અહીં કોડિયગણ નામે ગણ નીકળ્યો. તેની આ ચાર શાખાઓ નીકળી અને ચાર કુલ નીકળ્યાં એમ કહેવાય છે.

પ૦-હવે તે કઈ કઈ શાખાઓ ?

ઉ૦-શાખાઓ આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; ૧ ઉચ્ચાનાગરી, ૨ વિજ્ઞા-હરી, ૩ વધરી અને ૪ મન્વિઝમિલ્લા. કોટિકગણની એ ચાર શાખાઓ છે. તે શાખાઓ કહેવાઈ.

૬૬

પ્ર૦-હવે તે કયાં કયાં કુલો છે ?

ઉ૦-કુલો આ પ્રમાણે કહેવાય છે. તે જેમકે; અહીં પ્રથમ કુલ બંબલિજ્જ, ગીજી વમ્બલિજ્જ નામે કુલ, ત્રીજી વળી બાણિજ્જ અને ચોથું પ્રશ્નવાહનકકુલ.

૨૧૭ કૌટિક કાર્કક કહેવાતા અને વચ્ચાવચ્ચગોત્રી સ્થવિર સુસ્થિત તથા સુપ્રતિ-
બુદ્ધને આ પાંચ સ્થવિરો. પુત્રસમાન પ્રખ્યાત અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર
આર્યધંદ્રહત્ત ૨ સ્થવિર પિચગંથ, ૩ સ્થવિર વિદ્યાધરગોપાલ કાશ્યપગોત્રી, ૪ સ્થવિર
ઘસિહત્ત અને ૫ સ્થવિર અરહત્ત.

સ્થવિર પિચગંથથી અહીં મધ્યમ શાખા નીકળી, કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર વિદ્યાધર
ગોપાલથી અહીં વિદ્યાધરી શાખા નીકળી.

૨૧૮ કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર આર્યધંદ્રહત્તને ગૌતમગોત્રી સ્થવિર અન્નદિન
અંતેવાસી હતા.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર અન્નદિનને આ બે સ્થવિરો પુત્રસમાન પ્રખ્યાત અંતેવાસી
હતા. તે જેમકે; આર્યશાંતિસેલિઅ સ્થવિર માદરગોત્રી અને જાતિસ્મરણ જ્ઞાનવાળા
કૌશિકગોત્રી સ્થવિર આર્યસિહગિરિ.

માદરગોત્રી સ્થવિર આર્યશાંતિસેલિઅથી અહીં ઉચ્ચનાગરી શાખા નીકળી.

૨૧૯ માદરગોત્રી સ્થવિર આર્યશાંતિસેલિઅને આ ચાર સ્થવિરો પુત્રસમાન
પ્રખ્યાત અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર આર્યસેલિઅ, ૨ સ્થવિર આર્યતાપસ, ૩ સ્થવિર
આર્યકુમેર અને ૪ સ્થવિર આર્યહસિપાલિત.

સ્થવિર અન્નસેલિઅથી અહીં અન્નસેલિઅ શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યતાપસથી
અહીં આર્યતાપસી શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યકુમેરથી અહીં આર્યકુમેરી શાખા નીકળી.
સ્થવિર આર્યહસિપાલિતથી અહીં અન્નહસિપાલિયા શાખા નીકળી.

૨૨૦ જાતિસ્મરણજ્ઞાનવાળા કૌશિકગોત્રી આર્યસિહગિરિ સ્થવિરને આ ચાર સ્થવિરો.
પુત્રસમાન પ્રખ્યાત અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર ધનગિરિ, ૨ સ્થવિર આર્યવજ્જ,
૩ સ્થવિર આર્યસમિઅ અને સ્થવિર અરહત્ત.

સ્થવિર આર્યસમિઅથી અહીં બેલદેવીયા શાખા નીકળી.

ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યવજ્જથી અહીં આર્યવજ્જી શાખા નીકળી.

૨૨૧ ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યવજ્જને આ ત્રણ સ્થવિરો પુત્રસમાન પ્રખ્યાત
અંતેવાસી હતા. તે જેમકે; ૧ સ્થવિર આર્યવજ્જસેણ, ૨ સ્થવિર આર્યપદ્મ, ૩ સ્થવિર આર્યરથ.

સ્થવિર આર્યવજ્જસેણથી અહીં આર્યનાઈલી શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યપદ્મથી

૧૭

અહીં આર્યપદ્મા શાખા નીકળી. સ્થવિર આર્યરથથી અહીં આર્યજન્મની શાખા નીકળી.

૨૨૨ વાત્સ્યગોત્રી સ્થવિર આર્યરથને કૌશિકગોત્રી સ્થવિર આર્યપુષ્પગિરિ અંતેવાસી હતા.

કૌશિકગોત્રી સ્થવિર આર્યપુષ્પગિરિને ગૌતમગોત્રી સ્થવિર આર્યકુશુભિત્ત અંતેવાસી હતા.

૨૨૩ ગૌતમગોત્રી કુશુભિત્તને, વાસિકગોત્રી ધનગિરિને, કૌત્સ્યગોત્રી શિવચૂતિને પણ તથા કૌશિકગોત્રી દોબળતર્કટને વંદન કરું છું. ૧

તે બધાને મરતક વડે વંદન કરીને કાશ્યપગોત્રી ચિત્તને વંદન કરું છું. કાશ્યપગોત્રી નકખને અને કાશ્યપગોત્રી રકખને પણ વંદન કરું છું. ૨

ગૌતમગોત્રી આર્યનાગને અને વાસિકગોત્રી જોહિલને તથા માદરગોત્રી વિપ્પુને અને ગૌતમગોત્રી કાલકને પણ વંદન કરું છું. ૩

ગૌતમગોત્રી મભારને, અથવા અભારને, સપ્પલયને તથા ભદ્રકને વંદન કરું છું. કાશ્યપગોત્રી સ્થવિર સંઘપાલિતને નમસ્કાર કરું છું. ૪

કાશ્યપગોત્રી આર્યહરિતને વંદન કરું છું. એ આર્યહરિત ક્ષમાના સાગર અને ખીર હતા તથા ગ્રીષ્મઋતુના પહેલા માસમાં શુકલપક્ષના દિવસોમાં કાલધર્મને પામેલા. ૫

જેમના નિષ્ક્રમણ-દીક્ષા લેવાને-સમયે દેવે વર-ઉત્તમ છત્ર ધારણ કરેલું તે સુમતવાળા, શિષ્યોનીલબિંધથી સંપન્ન આર્યધર્મને વંદન કરું છું. ૬

કાશ્યપગોત્રી હસ્તને અને શિવસાધક ધર્મને નમસ્કાર કરું છું. કાશ્યગોત્રી સિહને અને કાશ્યપગોત્રી ધર્મને પણ વંદન કરું છું. ૭

સુતરૂપ અને તેના અર્થરૂપ રત્નોથી ભરેલા, ક્ષમાસંપન્ન હમસંપન્ન અને માર્દવગુણ-સંપન્ન કાશ્યપગોત્રી દેવદિક્ષમાશ્રમણને પ્રણિપાત કરું છું.

સ્થવિરાવલિ સંપૂર્ણ

આમાચારી

૨૨૪ તે કાલે તે સમયે શ્રમણ જગવાન મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી એટલે અષાઢ ચોમાસું ગ્રેકા પછી પચાસ દિવસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૫ પ્ર૦-હવે હે જગવન! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે ‘શ્રમણ જગવાન

૬૮

મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે ?

૭૦-કારણ કે ઘણું કરીને તે સમયે ગૃહસ્થોનાં ઘરો તેમની બધી બાબતોએ સાદરીથી કે ટટીથી દંડાયેલાં હોય છે, ધોળાએલાં હોય છે, છાજેલાં-ચાળેલાં કે છાન્ન-વાળાં હોય છે, લીંપેલાં હોય છે, ચારે બાજુ વંદીથી કે વાડથી સુરક્ષિત હોય છે, ઘસીને-ખાડાખડિયા પૂરીને-સરખાં કરેલાં હોય છે, ચોક્કખાં સૂવાળાં કરેલાં હોય છે, સુગંધિત ધૂપોથી સુગંધી કરેલાં હોય છે, પાણી નીકળી જવા માટે નીકોવાળાં બનાવેલાં હોય છે અને બહાર ખાળોવાળાં તૈયાર થયેલાં હોય છે તથા તે ઘરો ગૃહસ્થોએ પોતાને માટે સારાં કરેલાં હોય છે, ગૃહસ્થોએ વાપરેલાં હોય છે અને પોતાને રહેવા સારું જીવનંતુ વગરનાં બનાવેલાં હોય છે માટે તે કારણથી એમ કહેવાય છે કે ‘શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.’

૨૨૬ જેવી રીતે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેવી રીતે ગણુધરો પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૭ જેવી રીતે ગણુધરો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેવી રીતે ગણુધરોના શિષ્યો પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૮ જેવી રીતે ગણુધરોના શિષ્યો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેમ સ્થવિરો પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે.

૨૨૯ જેમ સ્થવિરો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલા છે તેમ જેઓ આ આજકાલ શ્રમણ નિર્ઝંઘો રિહુરે છે-વિદ્યમાન છે તેઓ પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહે છે.

૨૩૦ જેમ જેઓ આ આજકાલ શ્રમણ નિર્ઝંઘો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહે છે તેમ અમારા પણ આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહે છે.

૨૩૧ જેમ અમારા આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો ચાવત વર્ષાવાસ રહે છે તેમ અમે પણ વર્ષાઋતુનો વીશ રાત સહિત એક માસ વીતી ગયા પછી વર્ષાવાસ રહેલો છીએ.

એ સમય કરતાં વહેતું પણ વર્ષાવાસ રહેતું ખરે, તે રાતને ઊલંઘવી નો ખરે અર્થાત્ વર્ષાઋતુના વીશ રાત સહિત એક માસની છેલ્લી રાતને ઊલંઘવી નો ખરે એટલે એ છેલ્લી રાત પહેલાં જ વર્ષાવાસ કરી દેવો જોઈએ.

૬૯

૨૩૨ વર્ષાવાસ રહેલાં નિર્ઋથીએ કે નિર્ઋથીએને બધી બાબુએ પાંચ ગાઉ સુધીમાં અવગ્રહને સ્વીકારીને વાસ કરવાનું બપે, પાણીથી ભીનો થયેલો હાથ સુકાય એટલો સમય પણ અવગ્રહમાં રહેવું બપે, અને ઘણા સમય સુધી પણ અવગ્રહમાં રહેવું બપે. અવગ્રહથી બહાર રહેવું નો બપે.

૨૩૩ વર્ષાવાસ રહેલાં નિર્ઋથીએ કે નિર્ઋથીએને બધી બાબુએ પાંચ ગાઉ સુધીમાં બિલાસથી માટે જવાનું બપે અને પાછા ફરવાનું બપે.

જ્યાં નદી સહાને સારું પાણીથી ભરેલી રહે છે અને નિત્ય વહેતી રહે છે ત્યાં બધી બાબુએ પાંચ ગાઉ સુધીમાં બિલાસથી માટે જવાનું અને પાછા ફરવાનું તેમને નો બપે.

એરાવતી નદી કુણાલા નગરીમાં છે, જ્યાં એક પગ પાણીમાં કરીને ચાલી શકાય અને એક પગ સ્થલમાં-પાણી બહાર-કરીને ચાલી શકાય-એ રીતે અર્થાત્ એવે સ્થળે બધી બાબુએ પાંચ ગાઉ સુધીમાં બિલાસથી માટે જવાનું અને પાછા ફરવાનું બપે. અને નદીવાળા ભાગમાં જ્યાં ઊપર કહ્યું એ રીતે ન ચાલી શકાય ત્યાં એ રીતે બધી બાબુએ પાંચ ગાઉ સુધીમાં તેમને જવાનું અને પાછા ફરવાનું નો બપે.

૨૩૪ વર્ષાવાસ રહેલામાંના કેટલાકોને એ પ્રમાણે અગાઉથી કહી રાખેલું હોય છે 'હે ભગવંત ! તું દેજે' તો તેમને એમ દેવાનું બપે, તેમને પોતાનું લેવાનું નો બપે.

૨૩૫ વર્ષાવાસ રહેલામાંના કેટલાકોને એ પ્રમાણે અગાઉથી કહી રાખેલું હોય છે 'હે ભગવંત ! તું લેજે' તો તેમને એમ લેવાનું બપે, તેમને પોતાને દેવાનું નો બપે.

૨૩૬ વર્ષાવાસ રહેલામાંના કેટલાકોને એ પ્રમાણે અગાઉથી કહી રાખેલું હોય છે 'હે ભગવંત ! તું દેજે' 'હે ભગવંત ! તું લેજે' તો તેમને એમ દેવાનું પણ બપે અને લેવાનું પણ બપે.

૨૩૭ વર્ષાવાસ રહેલાં નિર્ઋથી કે નિર્ઋથીએ હૃદયુષ્ઠ હોય, આરોગ્યવાળાં હાંચ, બલવાન હેલવાળાં હોય તો તેમને આ નવ રસવિકૃતિઓ વારંવાર ખાવી નો બપે. તે જેમકે; ૧ ક્ષીર-દૂધ, ૨ દહીં, ૩ માખણ, ૪ ઘી, ૫ તેલ, ૬ ઝાંઝ, ૭ મધ, ૮ મધ-દાર, ૯ માંસ.

૨૩૮ વર્ષાવાસ રહેલામાંના કેટલાકોને એ પ્રમાણે અગાઉથી કહી રાખેલું હોય છે 'હે ભગવંત ! માંદા માટે પ્રયોજન છે ? અને તે યોલે-પ્રયોજન છે, પછી માંદાને પૂછવું જોઈએ કે કેટલા દૂધ વગેરેનું પ્રયોજન છે ? અને દૂધ વગેરેનું પ્રમાણ માંદા પાસેથી બહી લીધા પછી તે યોલે-આટલા પ્રમાણમાં માંદાને દૂધ વગેરેનું પ્રયોજન છે. માંદો તેને જે પ્રમાણ-માપ-કહે તે પ્રમાણે લાવવું જોઈએ અને પછી લેવા જનારો વિનંતિ કરે, અને વિનંતિ કરતા તે દૂધ વગેરેને પ્રાપ્ત કરે, હવે જ્યારે તે દૂધ વગેરે પ્રમાણપર મળી

૭૦

બાંધ ત્યારે 'હઉ-ચયુ', સર્ચુ-બસ' એમ તેણે કહેલું જોઈએ. પછી દૂધ વગેરેને આપનારે તેને કહે કે હે ભગવંત ! 'હઉ-બસ' એમ કેમ કહો છો ? પછી લેનારે બિંદુ કહે કે માંદાને માટે આટલાનું પ્રયોજન છે. એમ કહેતા બિંદુને દૂધ વગેરેને આપનારે ગૃહસ્થ કહાચ કહે કે હે આર્ય ! તું લઈ જા. પછી તું ખાજે અથવા પીજે. એ રીતે વાતચીત થઈ હોય તો તેને વધારે લેવું અપે. તે લેવા જનારને માંદાની નિશ્ચાથી એટલે માંદાને બાંધે વધારે લેવું નો અપે.

૨૩૯ વર્ષાવાસ રહેલા સ્થવિરોએ તથા પ્રકારનાં કુલો કરેલાં હોય છે, જે કુલો પ્રીતિપાત્ર હોય છે, સ્થિરતાવાળાં હોય છે, વિશ્વાસપાત્ર હોય છે, સમ્મત હોય છે, બહુમત હોય છે અને અનુમતિવાળાં હોય છે, તે કુલોમાં જઈને જોઈતી વસ્તુ નહીં જોઈને તેમને એમ બોલવું નો અપે: હે આયુષ્મેત ! આ અથવા આ તારે ત્યાં છે ?

૨૪૦-હે ભગવંત ! 'તેમને એમ બોલવું નો અપે' એમ શા માટે કહો છો ?

૭૦-એમ કહેવાથી શ્રદ્ધાવાળો ગૃહસ્થ તે વસ્તુને નવી ગ્રહણ કરે-ખરીદે અથવા એ વસ્તુને ચોરી પણ લાવે.

૨૪૦ વર્ષાવાસ રહેલા નિત્યભોજી બિંદુને ગોચરીના સમયે આહાર સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહસ્થનાં કુલ તરફ એકવાર નીકળવું અપે અથવા તે તરફ એકવાર પેસવું અપે; પણ સરત એ કે, એ આચાર્યની સેવાનું કારણ ન હોય, ઉપાધ્યાયની સેવાનું કારણ ન હોય, તપસ્વીની કે માંદાની સેવાનું કારણ ન હોય અને જેમને દાહીમૂછ કે ખગલના વાળ નથી આવ્યા એવો નાનો બિંદુ કે બિંદુણી ન હોય અર્થાત્ આચાર્ય વગેરેની સેવાનું કારણ હોય તો એકથી પણ વધારે વાર બિંદુ માટે જવું અપે અને ઊપર કહ્યો તેવો બિંદુ નાનો હોય કે બિંદુણી નાની હોય તો પણ એકથી વધારે વાર બિંદુ માટે નીકળવું અપે.

૨૪૧ વર્ષાવાસ રહેલા અતુર્યભક્ત કરનાર બિંદુને સારુ આ આટલી વિશેષતા છે કે તે ઉપવાસ પછીની સવારે ગોચરી સારુ નીકળીને પ્રથમ જ વિકટક એટલે નિર્દોષ ભોજન જમીને અને નિર્દોષ પાનક પીને પછી પાત્રને ઝાકણ કરીને ઘોઈ કરીને ચલવી શકે તો તેણે તેટલા જ ભોજનપાન વડે તે દિવસે ચલવી લેવું ઘટે અને તે, તે રીતે ન ચલવી શકે તો તેને ગૃહપતિના કુલ તરફ આહાર માટે કે પાણી માટે બીજી વાર પણ નીકળવું અપે અથવા તે તરફ બીજી વાર પણ પેસવું અપે.

૨૪૨ વર્ષાવાસ રહેલા છટૂભક્ત કરનારા બિંદુને ગોચરીના સમયે આહાર સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહસ્થના કુલ તરફ એ વાર નીકળવું અપે અથવા તે તરફ એ વાર પેસવું અપે.

૭૧

૨૪૩ વર્ષાવાસ રહેલા અદ્ભુતભક્ત કરનારા ભિક્ષુને ગોચરીના સમયે આહાર સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહસ્થના કુલ તરફ ત્રણ વાર નીકળવું' ખરે અથવા તે તરફ ત્રણ વાર પેસવું' ખરે.

૨૪૪ વર્ષાવાસ રહેલા વિકૃષ્ટભક્ત કરનારા ભિક્ષુને આહાર સારુ અથવા પાણી સારુ ગૃહસ્થના કુલ તરફ ગમે તે સમયે પણ નીકળવું ખરે અથવા ગમે તે સમયે પણ તે તરફ પેસવું' ખરે અર્થાત્ વિકૃષ્ટભક્ત કરનારા ભિક્ષુને ગોચરી માટે સર્વ સમયે છૂટ છે.

૨૪૫ વર્ષાવાસ રહેલા નિત્યભોજી ભિક્ષુને બધાં (પ્રકારનાં) પાણી લેવાં ખરે.

૨૪૬ વર્ષાવાસ રહેલા ચતુર્થભક્ત કરનારા ભિક્ષુને ત્રણ પાણી લેવાં ખરે, તે જેમકે; ઉત્સવેદિમ, સંસ્વેદિમ, આઉલોદક.

૨૪૭ વર્ષાવાસ રહેલા છટ્ઠભક્ત કરનારા ભિક્ષુને ત્રણ પાણી લેવાં ખરે, તે જેમકે; તિલોદક, અથવા તુષોદક અથવા જવોદક.

૨૪૮ વર્ષાવાસ રહેલા અદ્ભુતભક્ત કરનારા ભિક્ષુને ત્રણ પાણી લેવાં ખરે, તે જેમકે; આયામ અથવા સોવીર અથવા શુદ્ધવિકટ.

૨૪૯ વર્ષાવાસ રહેલા વિકૃષ્ટભક્ત કરનારા ભિક્ષુને એક ઉષ્ણવિકટ પાણી લેવું' ખરે, તે પણ દાણાના કણુ વિનાનું, દાણાના કણુ સાથેનું નહીં.

૨૫૦ વર્ષાવાસ રહેલા ભક્તપ્રત્યાખ્યાયી ભિક્ષુને એક ઉષ્ણવિકટ (પાણી) લેવું' ખરે, તે પણ દાણાના કણુ વિનાનું, દાણાના કણુ સાથેનું નહીં તે પણ કપડાથી ગળેવું, નહીં ગળેવું નહીં, તે પણ પરિમિત-માપસર, અપરિમિત નહીં, તે પણ જોઈએ તેટલું પૂરું, જાણું-ઓણું નહીં.

૨૫૧ વર્ષાવાસ રહેલા, ગણેલી દત્તિ પ્રમાણે આહાર લેનારા ભિક્ષુને લોજનની પાંચ દત્તિઓ અને પાણીની પાંચ દત્તિઓ લેવી ખરે અથવા લોજનની ચાર દત્તિઓ અને પાણીની પાંચ દત્તિઓ લઈ શકાય અથવા લોજનની પાંચ દત્તિઓ અને પાણીની ચાર દત્તિઓ લઈ શકાય. મીઠાની કણી જેટલું પણ જો આસ્વાદન લેવાય તો તે પણ દત્તિ લીધી ગણાય. આવી દત્તિ સ્વીકાર્યો પછી તે ભિક્ષુએ તે દિવસે તે જ લોજનથી ચલાવીને રહેવું' ખરે, તે ભિક્ષુને ફરીવાર પણ ગૃહપતિના કુલ તરફ લોજન માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું' ન ખરે અથવા ગૃહપતિના કુલમાં પેસવું' ન ખરે.

૨૫૨ વર્ષાવાસ રહેલા, નિષિદ્ધધરનો ત્યાગ કરનારાં નિર્ગ્રંથીઓને કે નિર્ગ્રંથીઓને ઉપાશ્રયથી માંડી સાત ઘર સુધીમાં જ્યાં સંજેડિ થતી હોય ત્યાં જવું ન ખરે. કેટલાક એમ કહે

૭૨

છે કે ઉપાશ્રયથી માંડીને આગળ આવેલાં ઘરોમાં જ્યાં સંખંડિ થતી હોય ત્યાં નિષિદ્ધધરનો ત્યાગ કરનારાં નિર્જીયો કે નિર્જીયોએ જવું ન અપે. ફેટલાક વળી એમ કહે છે કે ઉપાશ્રયથી માંડીને પરંપરાએ આવતાં ઘરોમાં જ્યાં સંખંડિ થતી હોય ત્યાં નિષિદ્ધધરનો ત્યાગ કરનારાં નિર્જીયોને કે નિર્જીયોએ જવું ન અપે.

૨૫૩ વર્ષોવાસ રહેલા કરપાત્રી ભિક્ષુને કણ માત્ર પણ સ્પર્શ થાય એ રીતે વૃષ્ટિકાય પડતો હોય અર્થાત્ ઝીણી ઓછામાં ઓછી ફરફર પડતી હોય ત્યારે ગૃહપતિના કુલ તરફ ભોજન માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું નો અર્થ તેમ તે તરફ પેસવું નો અર્થ.

૨૫૪ વર્ષોવાસ રહેલા કરપાત્રી ભિક્ષુને પિંડપાત-ભિક્ષા-લઈને અધરમાં-જ્યાં ઘર ન હોય ત્યાં-અગાસામાં રહેતું એટલે અગાસામાં રહીને ભોજન કરવું નો અર્થ. અગાસામાં રહેતાં-આતાં કદાચ એકદમ વૃષ્ટિકાય પડે તો ખાધેલું થોડુંક ખાધેને અને ખાકીનું થોડુંક લઈને-તેને હાથ વડે હાથને ઢાંકીને અને એ હાથને છાતીપાથે ઢાળી રાખે અથવા કાખમાં સંતાડી રાખે. આમ કર્યો પછી ગૃહસ્થોએ પોતાને સારું બરાબર છાપેલાં ઘરે તરફ જાય, અથવા આડનાં મૂળો તરફ-આડની ઓથે જાય; જે હાથમાં ભોજન છે તે હાથવડે જે રીતે પાણી કે પાણીનો છાંટે અથવા ઓછામાં ઓછી ઝીણી ફરફર-આકળ-ઓસ વિરાધતા ન પામે તે રીતે વતે-રહે.

૨૫૫ વર્ષોવાસ રહેલા કરપાત્રી ભિક્ષુને જ્યારે જે કાંઈ કણમાત્ર પણ સ્પર્શ થાય એ રીતે ઓછામાં ઓછી ઝીણી ફરફર પડતી હોય ત્યારે ભોજન માટે અથવા પાણી માટે ગૃહપતિના કુલ તરફ નીકળવું નો અર્થ તેમ તે તરફ પેસવું નો અર્થ.

૨૫૬ વર્ષોવાસ રહેલા પાત્રધારી ભિક્ષુને અખંડધારાએ વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે ભોજન માટે અથવા પાણી માટે ગૃહપતિના કુલ તરફ નીકળવું નો અર્થ. તેમ તે તરફ પેસવું નો અર્થ. ઓછા વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે અંદર સૂતરનું કપડું અને ઊપર ઊનનું કપડું ઓઢીને ભોજન સારું અથવા પાણી સારું ગૃહપતિના કુલ તરફ તે ભિક્ષુને નીકળવું અર્થ તેમ તે તરફ પેસવું અર્થ.

૨૫૭ વર્ષોવાસ રહેલા અને ભિક્ષા લેવાની વૃત્તિથી ગૃહસ્થના કુલમાં પેટેલાં નિર્જીયોને કે નિર્જીયોને રહી રહીને-આંતરે આંતરે વરસાદ પડે ત્યારે બાગમાં (આડની) નીચે જવું અર્થ અથવા ઉપાશ્રયની નીચે જવું અર્થ અથવા ચિકટગૃહની એટલે ચોરા વગેરેની નીચે જવું અર્થ અથવા આડના મૂલની ઓથે જવું અર્થ.

ઊપર જણાવેલી જગ્યાએ ગયા પછી ત્યાં એ તે નિર્જીય કે નિર્જીયી પહોંચ્યા પહેલાં જ અગાઉથી તૈયાર કરેલા ચાવડાઓહન મલતા હોય અને તેમના પહોંચ્યા પછી પાછળથી તૈયાર કરેલાં ભિલિંગરૂપ એટલે મસૂરની દાળ કે અડદની દાળ વા તેલચણો સૂપ મળતો હોય તો તેમને ચાવડાઓહન લેવો અર્થ અને ભિલિંગરૂપ લેવો નો અર્થ.

ત્યાં એ તેમના પહેાંચ્યા પહેલાં અગાઉથી તૈયાર થયેલો બિલિંગસૂપ મળતો હોય અને આવલ-ઓઢન તેમના પહેાંચ્યા પછી પાછળથી તૈયાર કરેલો મળતો હોય તો તેમને બિલિંગસૂપ લેવો અપે, આવલ-ઓઢન લેવો નો અપે.

ત્યાં તેમના પહેાંચ્યા પહેલાં એ અન્ને વાનાં અગાઉથી તૈયાર થયેલાં મળતાં હોય તો તેમને તે અન્ને વાનાં લેવાં અપે.

ત્યાં તેમના પહેાંચ્યા પહેલાં એ અન્ને વાનાં અગાઉથી તૈયાર થયેલાં ન મળતાં હોય અને તેમના પહેાંચ્યા પછી પાછળથી તૈયાર કરેલાં મળતાં હોય તો એ રીતે તેમને તે અન્ને વાનાં લેવાં નો અપે.

તેમાં જે તેમના પહેાંચ્યા પહેલાં અગાઉથી તૈયાર થયેલું હોય તે તેમને લેવું અપે અને તેમાં જે તેમના પહેાંચ્યા પછી પાછળથી તૈયાર થયેલું હોય તે તેમને લેવું નો અપે.

૨૫૮ વર્ષાવાસ રહેલાં અને ભિક્ષા લેવાની વૃત્તિથી ગૃહસ્થના કુલમાં પેઠેલાં નિર્ઘ્રથને કે નિર્ઘ્રથીને જ્યારે રહી રહીને આંતરે આંતરે વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે તેને કાં તો બાગની ઓથે નીચે, કાં તો ઉપાશ્રયની ઓથે નીચે, કાં તો વિકટગૃહની નીચે, કાં તો જાડના મૂળની ઓથે નીચે ચાલ્યું જવું અપે અને ત્યાં ગયા પછી પણ પહેલાં મેળવેલાં આહાર અને પાણી રાખી મૂકી વખત ગુમાવવાનું ન અપે, ત્યાં પહેાંચતાં જ વિકટકને ખાઈ પી લઈ પાત્રને ચોકળું કરીને સાફ કરીને એક જગ્યાએ સારી રીતે બાંધી કરીને સૂર્ય બાકી હોય ત્યાં જ જે તરફ ઉપાશ્રય છે તે જ તરફ જવું અપે, પણ ત્યાં જ તે રાત ગાળવી તેમને નો અપે.

૨૫૯ વર્ષાવાસ રહેલાં અને ભિક્ષા લેવાની વૃત્તિથી ગૃહસ્થના કુલમાં પેઠેલાં નિર્ઘ્રથને કે નિર્ઘ્રથીને જ્યારે રહી રહીને આંતરે આંતરે વરસાદ પડતો હોય ત્યારે તેને કાં તો બાગની ઓથે નીચે, કાં તો ઉપાશ્રયની ઓથે નીચે, ચાલત્ ચાલ્યું જવું અપે.

(૧) ત્યાં તે એકલા નિર્ઘ્રથને એકલી નિર્ઘ્રથીની સાથે ભેગા રહેવું નો અપે.

(૨) ત્યાં તે એકલા નિર્ઘ્રથને એ નિર્ઘ્રથીની સાથે ભેગા રહેવું નો અપે.

(૩) ત્યાં એ નિર્ઘ્રથોને એકલી નિર્ઘ્રથીની સાથે ભેગા રહેવું નો અપે.

(૪) ત્યાં એ નિર્ઘ્રથોને એ નિર્ઘ્રથીઓની સાથે ભેગા રહેવું નો અપે.

ત્યાં કેાઈ પાંચમો સાક્ષી રહેવો જોઈએ, ભલે તે કુલક હોય અથવા કુલિકા હોય અથવા પીઠગો તેમને જોઈ શકતા હોય—બીજાઓની નજરમાં તેઓ આવી શકતા હોય—અથવા ધરનાં ચારે બાજુનાં બારણાં ઉઘાડાં હોય તો એ રીતે તેઓને એકલા રહેવું અપે.

૭૪

૨૬૦ વર્ષોવાસ રહેલાં અને ભિક્ષા લેવાની વૃત્તિથી ગૃહસ્થના કુલમાં પેઢેલાં નિર્જીવને જ્યારે રહી રહીને આંતરે આંતરે વરસાદ વરસતો હોય ત્યારે તેને કાં તો ખાગની ઓથે નીચે કાં તો ઉપાશ્રયની ઓથે નીચે ચાડ્યા જવું અપે. ત્યાં એકલા નિર્જીવને એકલી ઘરઘણિયાણીની સાથે ભોગા રહેવું નો અપે. અહીં પણ ભોગા નહીં રહેવા સંબંધે પૂર્વ પ્રમાણે ચાર ભાંગા સમજવા.

ત્યાં કોઈ પાંચમો પણ સ્થવિર કે સ્થવિરા હોયો ભોધ્યો અથવા તેઓ બીજા-ઓની નજરમાં દેખી શકાય તેમ રહેવાં ભોધ્યો અથવા ઘરનાં ચારે બાજુનાં ચારે કિવાડાં હોવાં ભોધ્યો, એ રીતે તેઓને એકલા રહેવું અપે.

૨૬૧ અને એ જ પ્રમાણે એકલી નિર્જીવ અને એકલા ગૃહસ્થના ભોગા નહીં રહેવા સંબંધે પણ ચાર ભાંગા સમજવા.

૨૬૨ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીવોને કે નિર્જીવોઓને બીજા કોઈએ જણાવ્યા સિવાય, બીજા કોઈને જણાવ્યા સિવાય તેને માટે અશન પાન ખાદ્ય કે સ્વાદિમ લેવું નો અપે.

પ્ર૦--હે ભગવન! તે એમ કેમ કહો છો ?

ઉ૦--બીજા કોઈએ જણાવ્યા સિવાય, બીજા કોઈને જણાવ્યા સિવાય આણેલું અશન વગેરે ઈચ્છા હોય તો બીજો ખાય, ઈચ્છા ન હોય તો બીજો ન ખાય.

૨૬૩ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીવોને કે નિર્જીવોઓને તેમના શરીર ઉપરથી પાણી ટપકતું હોય વા તેમનું શરીર બીનું હોય તો અશન પાન ખાદ્ય કે સ્વાદિમને ખાણું નો અપે.

૨૬૪ પ્ર૦--હે ભગવન! તે એમ કેમ કહો છો ?

ઉ૦--શરીરના સાત ભાગ સ્નેહાયતન જણાવેલા છે એટલે શરીરના સાત ભાગ એવા છે કે જેમાં પાણી ટપી શકે છે, તે જેમકે; ૧ બન્ને હાથ, ૨ બન્ને હાથની રેખાઓ, ૩ આંખા નખ, ૪ નખનાં ટેરવાં, ૫ બન્ને લવાં, ૬ નીચેના હોઠ એટલે દાંત્રી, ૭ બપરનો હોઠ એટલે મૂંછ.

હવે તે નિર્જીવોને કે નિર્જીવોઓને એમ જણાય કે મારું શરીર પાણી વગરનું થઈ ગયું છે, મારા શરીરમાં પાણીની બીનાશ મુદ્દલ નથી તો એ રીતે તેમને અશન પાન ખાદ્ય સ્વાદિમનો આહાર કરવો અપે.

૨૬૫ અહીં જ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીવોએ અથવા નિર્જીવોઓએ આ આઠ સૂઠેમાં બળવાં જેવાં છે, હરકેઈ છત્રસ્થ નિર્જીવે કે નિર્જીવોએ વારંવાર વારંવાર એ આઠ સૂઠેમાં બળવાં જેવાં છે, જોવાં જેવાં છે અને સાવધાનતા રાખી એમની પરિકેહણુ-કાળજી-કરવાની છે.

૭૫

તે જેમકે; ૧ પ્રાણસૂક્ષ્મ, ૨ પનકસૂક્ષ્મ, ૩ બીજસૂક્ષ્મ, ૪ હરિતસૂક્ષ્મ, ૫ પુષ્પસૂક્ષ્મ, ૬ અંડસૂક્ષ્મ, ૭ લયનસૂક્ષ્મ, ૮ સ્નેહસૂક્ષ્મ.

૨૬૬ પ્ર૦-હવે તે પ્રાણસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-પ્રાણસૂક્ષ્મ એટલે ઝીણામાં ઝીણા નરી આંખે ન એઈ શકાય તેવાં એઈંદ્રિયવાળા વજેરે સૂક્ષ્મ પ્રાણો. પ્રાણસૂક્ષ્મના પાંચ પ્રકાર જણાવેલા છે. તે જેમકે; ૧ કાળા રંગનાં સૂક્ષ્મ પ્રાણો, ૨ નીલા રંગનાં સૂક્ષ્મ પ્રાણો, ૩ રાતા રંગનાં સૂક્ષ્મ પ્રાણો, ૪ પીળા રંગનાં સૂક્ષ્મ પ્રાણો, ૫ ઘોળા રંગનાં સૂક્ષ્મ પ્રાણો. અનુદરી કુંઠુઆ—કંથવા નામનું સૂક્ષ્મ પ્રાણી છે, જે સ્થિર હોય—ચાલતું ન હોય તેા છદ્મસ્થ નિર્ઘેયોની કે નિર્ઘેયોની નજરમાં જલદી આવી શકતું નથી, જે સ્થિર ન હોય—ચાલતું હોય તેા છદ્મસ્થ નિર્ઘેયોની કે નિર્ઘેયોની નજરમાં જલદી આવી શકે છે માટે છદ્મસ્થ નિર્ઘેયે કે નિર્ઘેયોએ વારંવાર વારંવાર જેને જાણવાની છે, જોવાની છે અને સાવધાનતાથી કાગળપૂર્વક પરિલેહવાની—સંભાળવાની—છે. એ પ્રાણસૂક્ષ્મની સમજૂતી થઈ ગઈ.

૨૬૭ પ્ર૦-હવે તે પનકસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-ઝીણામાં ઝીણી નરી આંખે ન દેખી શકાય તેવી કૂળી એ પનકસૂક્ષ્મ. પનકસૂક્ષ્મના પાંચ પ્રકાર જણાવેલા છે, તે જેમકે; ૧ કાળી પનક, ૨ નીલી પનક, ૩ રાતી પનક, ૪ પીળી પનક, ૫ ઘોળી પનક. પનક એટલે લીલકૂલ-કૂળી-સેવાળ. વસ્તુ ઊપર જે કૂળી ઝીણામાં ઝીણી આંખે ન દેખી શકાય તેવી વજે છે તે, વસ્તુની સાથે ભળી જતા એકસરખા રંગની હોય છે એમ જણાવેલું છે. છદ્મસ્થ નિર્ઘેયે કે નિર્ઘેયોએ જેને વારંવાર જાણવાની છે, જોવાની છે અને યાવત્ પરિલેહવાની છે. એ પનકસૂક્ષ્મની સમજૂતી થઈ ગઈ.

૨૬૮ પ્ર૦-હવે બીજસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-બીજ એટલે બી. ઝીણામાં ઝીણું નરી આંખે ન દેખી શકાય તેવું બી એ બીજસૂક્ષ્મ, એ બીજસૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનું જણાવેલું છે. તે જેમકે; ૧ કાળું બીજસૂક્ષ્મ, ૨ નીલું બીજસૂક્ષ્મ ૩ રાતું બીજ સૂક્ષ્મ, ૪ પીળું બીજસૂક્ષ્મ, ૫ ઘોળું બીજ સૂક્ષ્મ. નાનામાં નાની કણી સમાન રંગવાળું બીજસૂક્ષ્મ જણાવેલું છે. અર્થાત્ જે રંગની અનાજની કણી હોય છે તે જ રંગનું બીજસૂક્ષ્મ હોય છે, છદ્મસ્થ નિર્ઘેયે કે નિર્ઘેયોએ જેને વારંવાર વારંવાર જાણવાનું છે, જોવાનું છે અને પરિલેહવાનું છે. એ બીજસૂક્ષ્મની સમજૂતી થઈ ગઈ.

૨૬૯ પ્ર૦-હવે તે હરિતસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-હરિત એટલે તાજું નવું ઉગેલું, ઝીણામાં ઝીણું નરી આંખે ન દેખી શકાય તેવું હરિત, એ હરિતસૂક્ષ્મ. એ હરિતસૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનું જણાવેલું છે. તે જેમકે; ૧ કાળું

૭૬

હસ્તિસૂક્ષ્મ, ૨ નીલું હસ્તિસૂક્ષ્મ, ૩ રાતું હસ્તિસૂક્ષ્મ, ૪ પીથું હસ્તિસૂક્ષ્મ, ૫ ઘોથું હસ્તિસૂક્ષ્મ. એ હસ્તિસૂક્ષ્મ જે જમીન ઉપર ઉગે છે તે જમીનનો જેવો રંગ હોય છે તેવા તદ્દન સરખા રંગવાળું હોય છે એમ જણાવેલું છે, છદ્મસ્થ નિર્ઘ્ન કે નિર્ઘ્નથીએ જેને વારંવાર વારંવાર જાણવાનું હોય છે, જોવાનું હોય છે અને પડિલેહવાનું હોય છે. એ હસ્તિસૂક્ષ્મની સમજુતી થઈ ગઈ.

૨૭૦ પ્ર૦-હવે તે પુષ્પસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-પુષ્પ એટલે ફૂલ, ઝીણામાં ઝીણું નરી આંખે ન દેખી શકાય તેવું ફૂલ, એ પુષ્પસૂક્ષ્મ. એ પુષ્પસૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનું જણાવેલું છે, તે જેમકે; ૧ કાથું પુષ્પસૂક્ષ્મ, ૨ નીલું પુષ્પસૂક્ષ્મ, ૩ રાતું પુષ્પસૂક્ષ્મ, ૪ પીથું પુષ્પસૂક્ષ્મ, ૫ ઘોથું પુષ્પસૂક્ષ્મ. એ પુષ્પસૂક્ષ્મ જે ઝાડ ઉપર ઉગે છે તે ઝાડનો જેવો રંગ હોય છે તેવા તદ્દન સરખા રંગવાળું જણાવેલું છે. છદ્મસ્થ નિર્ઘ્ન કે નિર્ઘ્નથીએ જેને વારંવાર જાણવાનું છે, જોવાનું છે અને પડિલેહવાનું છે. એ પુષ્પસૂક્ષ્મની સમજુતી થઈ ગઈ.

૨૭૧ પ્ર૦-હવે તે અંડસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-અંડ એટલે ઇંડું, ઝીણામાં ઝીણું નરી આંખે ન દેખી શકાય તેવું ઇંડું, એ અંડસૂક્ષ્મ. અંડસૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનું જણાવેલું છે, તે જેમકે; ૧ મધમાખ વગેરે ડંખ દેનાર પ્રાણીઓનાં ઇંડાં, ૨ કરોળિયાનાં ઇંડાં, ૩ કીડિઓનાં ઇંડાં, ૪ ઘેરાળીનાં ઇંડાં, ૫ કાકીડાનાં ઇંડાં. છદ્મસ્થ નિર્ઘ્ન કે નિર્ઘ્નથીએ એ ઇંડાં વારંવાર વારંવાર જાણવાનાં છે, જોવાનાં છે અને પડિલેહવાનાં છે. એ અંડસૂક્ષ્મની સમજુતી થઈ ગઈ.

૨૭૨ પ્ર૦-હવે તે લેણસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-લેણ એટલે દર, ઝીણામાં ઝીણું નરી આંખે ન દેખી શકાય તેવું દર, એ લેણસૂક્ષ્મ. લેણસૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનું જણાવેલું છે, તે જેમકે; ૧ ગદૈયા વગેરે જીવોએ પોતાને રહેવા માટે જમીનમાં કેરી કાઢેલું દર-ઉત્તિગલેણ, ૨ પાણી સૂકાઈ ગયા પછી જ્યાં મોટી મોટી તરાએ પડી ગઈ હોય ત્યાં જે દર થયાં હોય તે ભિંચુલેણ, ૩ ગિલ-લેણ, ૪ તાલમૂલક-તાડના મૂલ જેવા ઘાટવાળું દર-નીચેથી પહોળું અને ઉપર સાંકડું એવું દર-લેણ. પાંચમું શંખ્યુકાવર્ત-શંખના અંદરના આંટા જેવું ભમરાનું દર. છદ્મસ્થ નિર્ઘ્ન કે નિર્ઘ્નથીએ એ દરો વારંવાર વારંવાર જાણવાનાં છે, જોવાનાં છે અને પડિલેહવાનાં છે. એ લેણસૂક્ષ્મની સમજુતી થઈ ગઈ.

૨૭૩ પ્ર૦-હવે તે સ્નેહસૂક્ષ્મ શું કહેવાય ?

ઉ૦-સ્નેહ એટલે ભીનાશ, જે ભીનાશ જગદી નજરે ન ચડે એવી હોમ તે સ્નેહસૂક્ષ્મ. સ્નેહસૂક્ષ્મ પાંચ પ્રકારનું જણાવેલું છે, તે જેમકે; ૧ ઓસ, ૨ હિમ-ગમી

ગયેલા પાણીનું ટપકું, ૩ ધૂમસ, ૪ કરા, ૫ હરતનુ—ધાસની ટોચ ઊપર બાજેલાં પાણીનાં ટીપાં. છઠ્ઠાચ નિર્ઘ્રી કે નિર્ઘ્રીએ એ પાંચે સ્નેહસૂત્રો વારંવાર વારંવાર બાણવાનાં છે, બેવાનાં છે, પહિલેહવાનાં છે. એ સ્નેહસૂત્રમની સમચ્છુતી થઈ ગઈ.

એ રીતે આઠે સૂત્રોની સમચ્છુતી થઈ ગઈ.

૨૭૪ વર્ષોવાસ રહેલો લિહુ, આહાર માટે અથવા પાણી માટે ગૃહસ્થના કુલ બણી નીકળવાનું ઇચ્છે અથવા તે તરફ પેસવાનું ઇચ્છે તો આચાર્યને અથવા ઉપાધ્યાયને અથવા સ્થવિરને અથવા પ્રવર્તકને, ગણિને, ગણુધરને, ગણુવચ્છેદકને અથવા જે કોઈને પ્રમુખ કરીને વિહરતો હોય તેમને પૂછ્યા વિના તેને તેમ કરવાનું નો અપે. આચાર્યને અથવા ઉપાધ્યાયને અથવા સ્થવિરને અથવા પ્રવર્તકને, ગણિને, ગણુધરને, ગણુવચ્છેદકને અથવા જે કોઈને પ્રમુખ માનીને વિહરતો હોય તેમને પૂછીને તેને તેમ કરવાનું અપે, લિહુ તેમને આ રીતે પૂછે: ‘હિ ભગવન! તમારી સમ્મતિ પામેલો છતાં હું ગૃહપતિના કુલ બણી આહાર સારુ અથવા પાણી સારુ નીકળવા ઇચ્છું છું કે પેસવા ઇચ્છું છું,’ આમ પૂછ્યા પછી જો તેઓ તેને સમ્મતિ આપે તો એ રીતે તે લિહુને ગૃહસ્થના કુલ બણી આહાર માટે કે પાણી માટે નીકળવું અથવા પેસવું અપે અને જો તેઓ તેને સમ્મતિ ન આપે તો લિહુને આહાર માટે અથવા પાણી માટે ગૃહસ્થના કુલ બણી નીકળવું અથવા પેસવું નો અપે.

૨૭૫-હે ભગવન! તે એમ કેમ કહે છે ?

૭૦-સમ્મતિ આપવામાં કે ન આપવામાં આચાર્યો પ્રત્યવાચને એટલે વિખને —આકૃતને બાણુતા હોય છે.

૨૭૬ એ જ પ્રમાણે વિહારભૂમિ તરફ જવા સાનુ અથવા વિચારભૂમિ તરફ જવા સારુ અથવા બીજું જે કાંઈ પ્રયોજન પડે તે સારુ અથવા એક ગ્રામથી બીજે ગામ જવા સારુ એ બધી પ્રવૃત્તિઓ માટે ઊપર પ્રમાણે બાણુ.

૨૭૬ વર્ષોવાસ રહેલો લિહુ કોઈપણ એક વિગચને ખાવા ઇચ્છે તો આચાર્યને અથવા ઉપાધ્યાયને અથવા સ્થવિરને અથવા પ્રવર્તકને, ગણિને, ગણુધરને, ગણુવચ્છેદકને અથવા જે કોઈને પ્રમુખ ગણીને વિહરતો હોય તેમને પૂછ્યા વિના તેને તેમ કરવાનું નો અપે. આચાર્યને અથવા ઉપાધ્યાયને અથવા સ્થવિરને અથવા પ્રવર્તકને, ગણિને, ગણુધરને, ગણુવચ્છેદકને અથવા જે કોઈને પ્રમુખ માનીને વિહરતો હોય તેમને પૂછીને તેને તેમ કરવાનું અપે. લિહુ તેમને આ રીતે પૂછે: ‘હિ ભગવન! તમારી સમ્મતિ પામેલો છતાં હું કોઈ પણ એક વિગચને આટલા પ્રમાણમાં અને આટલીવાર ખાવા સારુ ઇચ્છું છું,’ આમ પૂછ્યા પછી જો તેઓ તેને સમ્મતિ આપે તો એ રીતે તે લિહુને કોઈપણ એક વિગચ ખાવી અપે, જો તેઓ તેને સમ્મતિ ન આપે તો તે લિહુને એ રીતે કોઈ પણ એક વિગચ ખાવી નો અપે.

૭૮

મન-હે ભગવન ! તે એમ કેમ કહે છે ?

ઉ-એમ કરવામાં આચાર્યો પ્રત્યવાચને કે અપ્રત્યવાચને એટલે હાનિને કે લાભને જાણતા હોય છે.

૨૭૭ વર્ષોવાસ રહેલો ભિક્ષુ કોઈપણ જાતની એક ચિકિત્સા કરાવવા ઇચ્છે તો એ સંબંધે પણ બધું તે જ પૂર્વ પ્રમાણે કહેવાનું.

૨૭૮ વર્ષોવાસ રહેલો ભિક્ષુ, કોઈ એક પ્રકારના પ્રશંસાપાત્ર, કલ્યાણકારી, ઉપ-દ્રવ્યોને દૂર કરનારા, જાતને ધન્ય કરનારા, મંગલના દારણ, સુશોભન અને મોટા પ્રભાવશાલી તપકર્મને સ્વીકારીને વિહરવા ઇચ્છે તો એ સંબંધે પણ બધું (પૂછવાનું) તે જ પૂર્વ પ્રમાણે કહેવાનું.

૨૭૯ વર્ષોવાસ રહેલો ભિક્ષુ, સૌથી છેલ્લી મારણાંતિક સંલેખનાનો આશ્રય લઈ તે દ્વારા શરીરને અપાવી નાખવાની વૃત્તિથી આહારપાણીનો ત્યાગ કરી પાઠપોષણ તથા શ્રુત્યનો અભિલાષ નહીં રાખતો વિહરવા ઇચ્છે અને એ સંલેખનાના હેતુથી ગૃહસ્થના કુલ ભણી નીકળવા ઇચ્છે અથવા તે તરફ પેસવા ઇચ્છે અથવા અશન પાન ખાદિમ કે સ્વાદિમનો આહાર કરવા ઇચ્છે અથવા શૌચને કે પેશાબને પરહવવા ઇચ્છે અથવા સ્વાધ્યાય કરવા ઇચ્છે અથવા ધર્મભગવત્ સાથે જાગવા ઇચ્છે, તો એ બધી પ્રવૃત્તિ પણ આચાર્ય વગેરેને પૂછ્યા વિના તેને કરવી નો અપે, એ તમામ પ્રવૃત્તિઓ સંબંધે પણ બધું તે જ પૂર્વપ્રમાણે કહેવું.

૨૮૦ વર્ષોવાસ રહેલો ભિક્ષુ, કપડાને અથવા પાત્રને અથવા કંબલને અથવા પગપૂછણાને અથવા બીજી કોઈ ઉપધિને તડકામાં તપાવવા ઇચ્છે, અથવા તડકામાં વારંવાર તપાવવા ઇચ્છે તો એક જણને અથવા અનેક જણને ચોક્કસ જણાવ્યા સિવાય તેને ગૃહપતિના કુલ ભણી આહાર માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું અથવા પેસવું નો અપે, તથા અશન પાન ખાદિમ કે સ્વાદિમનો આહાર કરવો નો અપે, બહાર વિહારભૂમિ તરફ અથવા વિચારભૂમિ તરફ જવું નો અપે, અથવા સજાયા કરવાનું નો અપે અથવા કાઉસગ કરવાનું અથવા ધ્યાન માટે બીજા કોઈ આસનમાં બેસા રહેવાનું નો અપે.

અહીં કોઈ એક અથવા અનેક સાધુ પાસે રહેતા હોય અને તેઓ હાજર હોય તો તે ભિક્ષુએ તેમને-આ રીતે કહેવું અપે: ‘હે આચાર્ય ! તમે માત્ર આ તરફ ધીકવાર ધ્યાન રાખજો જેટલામાં હું ગૃહપતિના કુલ ભણી જઈ આવું યાવત્ કાઉસગ કરી આવું, અથવા ધ્યાન માટે બીજા કોઈ આસનમાં બેસી રહી આવું.’ એ તે સાધુ કે સાધુઓ ભિક્ષુની વાતનો સ્વીકાર કરી ધ્યાન રાખવાની હા પાડે તો એ રીતે એ ભિક્ષુને ગૃહપતિના કુલ ભણી આહાર માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું કે પેસવું અપે યાવત્ કાઉસગ કરવાનું અથવા ધ્યાન સારુ બીજા કોઈ આસનમાં બેસા રહેવાનું અપે, અને એ તે સાધુ કે સાધુઓ ભિક્ષુની વાતનો સ્વીકાર નો કરે એટલે ધ્યાન રાખવાની ના પાડે તો એ રીતે એ ભિક્ષુને ગૃહપતિના કુલ ભણી આહાર માટે અથવા પાણી માટે નીકળવું કે પેસવું

૪૯

નો ખપે સાવત્ર કાઉસગ કરવાનું અથવા ધ્યાન સારુ બીજા કોઈ આસને ઊભા રહેવાનું નો ખપે.

૨૮૧ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઘ્રીઓએ કે નિર્ઘ્રીઓએ શય્યા અને આસનનો અભિ-
ગ્રહ નહીં કરનારા થઈને રહેવું નો ખપે. એમ થઈને રહેવું એ આદાન છે એટલે
દોષોના ગ્રહણનું કારણ છે.

જે નિર્ઘ્રી કે નિર્ઘ્રી શય્યા અને આસનનો અભિગ્રહ નથી કરતાં, શય્યા કે
આસન ઊંચાં-જમીનથી ઊંચાં નથી રાખતાં તથા સ્થિર નથી રાખતાં, કારણ વિના
(શય્યા કે આસનને) બાંધ્યા કરે છે, માથે વગરનાં આસનો રાખે છે, આસન વગેરેને
તડકે દેખાડતા નથી, પાંચસમિતિમાં સાવધાન રહેતા નથી, વારંવાર વારંવાર પડિલેહણ
કરતા નથી અને પ્રમાર્જના કરવા બાબત કાળજી રાખતા નથી તેમને તે તે રીતે સંચમની
આરાધના કરવી કઠણ પડે છે.

આ આદાન નથી: જે નિર્ઘ્રી કે નિર્ઘ્રી શય્યા અને આસનનો અભિગ્રહ
કરતા હોય, તેમને ઊંચાં અને સ્થિર રાખતા હોય, તેમને વારંવાર પ્રયોજન વિના
બાંધ્યા ન કરતા હોય, આસનો માપસર રાખતા હોય, શય્યા કે આસનોને તડકે
દેખાડતા હોય, પાંચ સમિતિઓમાં સાવધાન હોય, વારંવાર વારંવાર પડિલેહણ કરતા
હોય અને પ્રમાર્જના કરવા બાબત કાળજી રાખતા હોય તેમને તે તે રીતે સંચમની
આરાધના કરવી સુગમ પડે છે.

૨૮૨ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઘ્રીઓને કે નિર્ઘ્રીઓને શીયને સારુ અને લઘુશંકાને
સારુ ત્રણ જગ્યાઓ પડિલેહવી ખપે, જે રીતે વર્ષોઋતુમાં કરવાનું હોય છે તે રીતે હેમંત
અને ગ્રીષ્મઋતુમાં કરવાનું નથી હોતું.

પ્ર-તો હે ભગવન્! તે એમ કેમ કહેવું છે ?

ઉ-વર્ષોઋતુમાં પ્રાણી, તૃણ, બીજ, પનકો, અને હરિતો એ બધાં ઘણે ભાગે
વારંવાર થયાં કરે છે. (માટે ઊપર પ્રમાણે કહેવું છે.)

૨૮૩ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઘ્રીઓએ કે નિર્ઘ્રીઓએ ત્રણ પાત્રોને ગ્રહણ કરવાં
ખપે, તે જેમકે: શીયને સારુ એક પાત્ર, લઘુશંકાને સારુ બીજું પાત્ર અને કશ્ બડબા
કે લીંટમે સારુ ત્રીજું પાત્ર.

૨૮૪ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્ઘ્રીઓએ કે નિર્ઘ્રીઓએ માથા ઉપર માપમાં માત્ર
ગાયના ડુંવાડા જેટલા પજુ વાળ હોય એ રીતે પયુંપણા પછી તે રાતને ઊલંઘવી નો
ખપે અર્થાત્ વર્ષોઋતુના વીશ રાત સહિત એક માસની છેદણી રાતને ગાયના ડુંવાડા
જેટલા પજુ માથા ઉપર વાળ હોય તે રીતે ઊલંઘવી નો ખપે.

૮૦

પક્ષે પક્ષે આરોપણ કરવી જોઈએ, અસ્ત્રાથી મુંઠ થનારે માસે માસે મુંઠ થવું જોઈએ, કાતરથી મુંઠ થનારે અડધે માસે મુંઠ થવું જોઈએ, લોચથી મુંઠ થનારે છ માસે મુંઠ થવું જોઈએ અને સ્થવિરોને વાર્ષિક લોચ કરવો ઘટે.

૨૮૫ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીથોને કે નિર્જીથીઓને પર્યુષણ પછી અધિકરણવાળી વાણી એટલે હિંસા અસત્ય વગેરે દોષથી દૂષિત વાણી વહવી નો ખર્ચ. જે નિર્જીથ કે નિર્જીથી પર્યુષણ પછી એવી અધિકરણવાળી વાણી બોલે તેને એમ કહેવું જોઈએ કે 'હે આર્ય! આ જાતની વાણી બોલવાનો આચાર નથી'—'તું જે બોલે છે તે અકરુણ છે—આપણે તેવો આચાર નથી.' જે નિર્જીથ કે નિર્જીથી પર્યુષણ પછી અધિકરણવાળી વાણી બોલે તેને ભ્રમમાંથી બહાર કાઢી મૂકવો જોઈએ.

૨૮૬ અરેખર અહીં વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીથોને કે નિર્જીથીઓને આજે જ—પર્યુષણને દિવસે જ—કર્કશ અને કડવો કલેશ ઉત્પન્ન થાય તો શૈક્ષ—નાના—સાધુએ રાત્નિક—વડિલ—સાધુને ખમાવવો ઘટે અને રાત્નિકે પણ શૈક્ષને ખમાવવો ઘટે.

ખમવું, ખમાવવું, ઉપશમવું અને ઉપશમાવવું. (કલહ વખતે સાધુએ) સન્મતિ રાખીને સમીચીન રીતે પરસ્પર પૂછા કરવાની વિશેષતા રાખવી જોઈએ.

જે ઉપશમ રાખે છે તેને આરાધના છે, જે ઉપશમ રાખતો નથી તેને આરાધના નથી માટે પોતે જાતે જ ઉપશમ રાખવો જોઈએ.

પ્ર૦—હે ભગવન! તે એમ કેમ કહેલું છે?

ઉ૦—શ્રમભુષણનો સાર ઉપશમ જ છે માટે તે એમ કહેલું છે.

૨૮૭ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીથોએ કે નિર્જીથીઓએ ત્રણ ઉપાશ્રયને ગ્રહણ કરવાનું ખર્ચે. તે જેમકે; ત્રણમાંના બે ઉપાશ્રયોનું વારંવાર પડિલેહણ કરવું ઘટે અને જે વપરાશમાં છે તેની પ્રમાર્જના કરવી જોઈએ.

૨૮૮ વર્ષોવાસ રહેલાં નિર્જીથોએ કે નિર્જીથીઓએ કોઈએક ચોક્કસ દિશાનો કે ચોક્કસ વિદિશાનો—ખૂણોનો—જ ઉદ્દેશ કરીને ભાતપાણીની ગરેબગા કરવા જવાનું ખર્ચે.

પ્ર૦—હે ભગવન! તે એમ કેમ કહેલું છે?

ઉ૦—શ્રમભુ ભગવંતો વર્ષાઋતુમાં ઘણું ભાગે વિશેષે કરીને તપમાં સારી રીતે બેઠાયેલા હોય છે. તપસ્વી દૂબળો હોય છે, થાડેલો હોય છે, કઠાવ્ય તે રસ્તામાં મૂર્છા પામે અથવા પડી જાય તો જે ચોક્કસ દિશા તરફ કે ચોક્કસ વિદિશા તરફ તેઓ ગયા હોય તે તરફ શ્રમભુ ભગવંતો તપસ્વીની તપાસ કરી શકે છે.

૨૮૬ વર્ષાવાસ રહેલાં નિર્ઘ્થેાને કે નિર્ઘ્થીઓને સ્નાન-માંદાના કારણુને લીધે યાવત્ ચાર કે પાંચ યોજન સુધી જઇને પાછા વળવાનું બપે. અથવા એટલી મર્યાદાની અંદર રહેવાનું પણ બપે; પરંતુ જે કાર્ય સાધુ જે દિવસે જ્યાં ગયા હોય ત્યાંનું કાર્ય પૂરું થયા પછી ત્યાંથી તુરત નીકળી જવું જોઈએ--ત્યાં રાત વીતાવવી ન બપે અર્થાત્ રાત તો પોતાના સ્થાનમાં જ વીતાવવી બપે.

૨૮૭ એ પ્રમાણેના આ સ્થવિરકલ્પને સૂત્રમાં કહ્યા પ્રમાણે, કલ્પના—આચારના—ધોરણ પ્રમાણે ધર્મમાર્ગને અનુસારે, જે રીતે સાચું હોય એ રીતે શરીરદ્વારા સ્પર્શને—ક્રિયામાં મૂકીને, બરાબર પાળીને, શુદ્ધ કરીને અથવા સુશોભન રીતે દીપાવીને, તીરસુધી લઈ જઈને—જીવનના છેડા સુધી પાળીને, બીજાને સમજાવીને, બરાબર આરાધીને અને ભગવાનની આજ્ઞા પ્રમાણે અનુપાલન કરીને કેટલાક શ્રમણ નિર્ઘ્થેા તે જ ભવમાં સિદ્ધ થાય છે, યુદ્ધ થાય છે, સુક્રત થાય છે, પરિનિર્વાણ પામે છે અને સર્વદુઃખોના અંતને કરે છે. બીજા કેટલાક બીજા ભવમાં સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોના અંતને કરે છે. બીજા કેટલાક ત્રીજા ભવમાં સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વ દુઃખોના અંતને કરે છે. વળી, તે રીતે સ્થવિરકલ્પને આચરનારા સાત કે આઠ ભવથી આગળ ભવતા નથી અર્થાત્ એટલા ભવની અંદર સિદ્ધ થાય છે યાવત્ સર્વદુઃખોના અંતને કરે છે.

૨૮૯ તે કાલે તે સમયે રાજગૃહ નગરમાં ગુણશિક્ષક ચૈત્યમાં ઘણા શ્રમણોની, ઘણી શ્રમણીઓની, ઘણા શ્રાવકોની, ઘણી શ્રાવિકાઓની; ઘણા દેવોની અને ઘણી દેવીઓની વચ્ચેવચ્ચ જ એકેલા શ્રમણ ભગવાન મહાવીર એ પ્રમાણે કહે છે, એ પ્રમાણે બાળે છે, એ પ્રમાણે જાણે છે, એ પ્રમાણે પ્રસ્તુત કરે છે અને પન્નજોસવણકપ્પ—પર્યુપશમનાનો આચાર—ક્ષમાપ્રદાન આચાર—નામના અધ્યયનને અર્થ સાથે, હેતુ સાથે, કારણ સાથે, સૂત્ર સાથે, અર્થ સાથે, સૂત્ર તથા અર્થ બન્ને સાથે અને સ્પષ્ટીકરણ—વિવેચન—સાથે વારંવાર દેખાડે છે—સમજાવે છે. એમ હું કહું છું.

પન્નજોસવણકપ્પ (નો અનુવાદ) સમાપ્ત થયો. આજે અધ્યયન સમાપ્ત થયું.

અનુવાદમાં વપરાયેલા પારિભાષિક શબ્દોનો

કોશ

અટ્ટમભક્ત-એક માથે આઠ ટંક સુધી
કોઈ પણ જાતના આહારનો એટલે
ભોજનનો અને પાણીનો ત્યાગ
અથવા માત્ર ભોજનનો ત્યાગ.

અનગારીપણાની-સુનિપણાની. અનગારી
એટલે સુનિ.

અનુત્તરૈષપાતિક-અનુત્તર વિમાનમાં
જનમ પામનારો દેવ.

અભિગ્રહ-નિયમ-નિશ્ચય.

અવગ્રહ-એક સ્થાને ચોમાસું રહ્યા પછી
આબુગાબુ જવા આવવાની
મર્યાદિત જગ્યાનો નિશ્ચય કરવો.

અવધિજ્ઞાન-અવધિજ્ઞાની-પરોક્ષ-દંડિ-
યો સામે ન હોય-એવા માત્ર રૂપી
પદાર્થોનું જ્ઞાન, આવું જ્ઞાન જેને
હોય તે અવધિજ્ઞાની.

અવસર્ષિણી-જમીન, વૃક્ષ વગેરેનો અને
મનુષ્યના પુરુષાર્થ વગેરે શુભોનો
સ્પર્શક એછો થતો જાય એવો
સમય-કગિયુગ.

અવસ્થાપિની-જે વિદ્યા વડે માણસ
વગેરેને ગાઢ ઉંઘમાં સળી પ્રકાશ.

અરાન-ભોજન.

આશ્વાંગમહાનિમિત્તાં-૧ અંગના ફર-
કવાથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,
૨ સ્વપ્નથી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન,

૩ કાગડો, ઘુવડ અને ભેરવ વગેરેના
સ્વસ્થી થતા લાભાલાભનું જ્ઞાન, ૪
થનારા ધરતીકંપ વગેરેનું જ્ઞાન, ૫
શરીરની ઉપરના તલ્લ; મસા વગેરે-
ના લાભાલાભનું જ્ઞાન, ૬ હાથપગની
રેખાઓથી થતા લાભાલાભનું
જ્ઞાન-સામુદ્રિક, ૭ ઉલ્કાપાત
વગેરેના અકસ્માતોથી થતા લાભા-
લાભનું જ્ઞાન અને ૮ શ્રદ્ધાના ઉત્થ,
અસ્ત વગેરેથી થતા લાભાલાભનું
જ્ઞાન. આ આઠ પ્રકારની નિમિત્ત
વિદ્યાઓનું જ્ઞાન જેમાં હોય છે
તે શાસ્ત્રોં.

આઠ કર્મશત્રુઓ } -૧ જ્ઞાનાવરણ-જેના
ધાતી કર્મ

વડે જ્ઞાન-વિશેષ યોધ-અવરાધ.
૨ દર્શનાવરણ-જેના વડે દર્શન-
સામાન્ય યોધ-અવરાધ. ૩ મોહ-
નીય-જેથી આત્મસ્વરૂપનું જ્ઞાન
થતું અટકે-આત્મા મોહ પામે.
૪ અંતરાધ-જેથી પ્રાપ્ત થયેલું
પૌરુષ-પુરુષાર્થ ફેરવવામાં કે
લાભ, હાન, ભોગ વગેરેમાં વિઘ્ન
આવે. ૫ વેદનીય-જેથી સુખ કે
દુઃખ અનુભવાય. ૬ આયુષ્ય-જેના
વડે મનુષ્ય વગેરે ભવનું ધારણ
થાય. ૭ નામકર્મ-જેના વડે વિશેષ

પ્રકારની ગતિ, જાતિ વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય. ૮ ગોત્ર-એથી ઉચ્ચ-પણું કે નીચપણું પમાય. આ આઠ કર્મશત્રુઓ છે. આમાંનાં પ્રથમનાં ચાર આત્માના મૂળ સ્વરૂપનો જ ઘાત કરનારાં છે. માટે તેને ‘ધાતીકર્મ’ના નામે પણ ઓળખાવેલાં છે. ખાટીનાં ચાર ‘અધાતીકર્મ’ કહેવાય છે.

આદાન ભાંડ માત્ર નિક્ષેપણ સમિતિ- પોતાનાં ઉપકરણોને લેતાં અને મૂકતાં કે વાપરતાં એ જાતની સાવધાની રાખવી જેથી આભુ-ખાવુના કોઈ પણ ચેતનને દુઃખ કે આઘાત ન થાય, પોતાનો સંયમ બરાબર સચવાય અને ઉપ-કરણો પણ બરાબર સચવાય.

આભોગિક-જે અવધિગાન ઉત્પન્ન થયા પછી કેવળગાન થતાં સુધી ચાલ્યું ત્યય નહીં તે. આને માટે ‘અધોઠ-વધિક’ શબ્દ પણ વપરાય છે.

આયામ-ઓસામણ-ભાત વગેરેનું ઓ-સામણ.

આયુબ્યકર્મ-(જુઓ ‘આઠ કર્મ શત્રુઓ’).

આરા-જેમ ગાડીનાં ચક્ર-પૈડાને આરા લગાડેલા હોય છે તેમ કાળચક્રને પણ આરા હોય છે, આવા આરા છ હોય છે: ૧ સુષમસુષમા, ૨ સુષમા, ૩ હુષમહુષમા, ૪ હુષમ-સુષમા, ૫ હુષમા અને ૬ હુષમ-હુષમા. જે સમયે જમીન, વૃક્ષ વગેરેનો અને માનવોના ન્યાય, પુરુષાર્થ, ધૈર્ય, ક્ષમા વગેરે શુભોનો

રસકસ વધારેમાં વધારે હોય તે સુષમસુષમા-સુખમસુખા-કાળ. જે સમયે સુષમસુષમા કાળ કરતાં થોડી ઉચ્ચ આવેલી હોય તે સુખમાકાળ. જે સમયે સુખમાકાળ કરતાં વધારે ઊંચ આવેલી હોય અને સુખનું પ્રધાનપણું હોવા સાથે દુઃખ પણ દેખાતું હોય તે સુષમહુષમાકાળ. જે સમયે દુઃખનું પ્રધાન-પણું હોવા સાથે સુખ પણ દેખાતું હોય અને જમીન, વૃક્ષોના શુભોનો તથા માનવોના પૂર્વોક્ત માનવો-ચિત્ત શુભોનો જ્ઞાસ વધુ પ્રમાણમાં જણાય હોય તે હુષમસુષમાકાળ. જે સમયે જમીન તથા વૃક્ષોના શુભોનો તથા પૂર્વોક્ત માનવોના શુભોનો જ્ઞાસ સવિશેષ પ્રમાણમાં જણાય અને દુઃખનું જ પ્રધાન-પણું દેખાય તે હુષમાકાળ. અને જે સમયે કેવળ દુઃખ જ દુઃખ જણાય અને ખીજ કોઈ રસકસ કે શુભોનો વધારેમાં વધારે પ્રમાણમાં જ્ઞાસ થયેલો હોય તે હુષમહુષમા કાળ. આગળના ત્રણ આરાનું નામ ‘ઉત્સર્પિણી’ કહેવાય છે અને પાછળના ત્રણ આરાનું નામ ‘અવ-સર્પિણી’ કહેવાય છે.

આર્તધ્યાન-મનને, ઇદ્રિયોને, દેહને કે પરિસ્થિતિને અગ્રિય કે પ્રતિકૃત સંયોગો આવતાં મનમાં જે કલેશ થાય, ચિકિત્સા કે કુચિકલ્પો આવે અને તેમને દૂર કરવા માટે મનમાં જે ચિંતા થાય તે આર્તધ્યાન. આર્ત

૮૪

એટલે પીડામાંથી પેદા થયેલું, ધ્યાન
એટલે વિચાર.

આસ્વાદન—માત્ર ચાખી ભેલું—એક કણીને
પણ ચાખી ભેલી.

ઈર્ષ્યસિમિતિ—ઈર્ષ્યા એટલે યાદવું. સિમિતિ
એટલે સાવધાની. અર્થાત્ ચાલવા-
માં કે એવી બીજી કોઈ ગતિ-
વાળી પ્રવૃત્તિ કરતાં એવી ભતની
સાવધાની રાખવી એકંએ કે જેથી
કોઈ પણ આનુબાનુના ચેતન
પ્રાણીને પીડા ન પહોંચે, સંયમની
મર્યાદાનો ભંગ ન થાય અને પો-
તાની પ્રવૃત્તિ પણ બરાબર સધાય.

ઉપપાત—નરકનાં પ્રાણીઓનો નારકીમાં
જનમ અને દેવગતિના પ્રાણીઓનો
દેવગતિમાં જનમ.

ઉબ્ધવિકૃટ—ઉદાગો આવી બધ એ રીતે
ગરમ કરેલું પાણી—જેમાં દાણા
વગેરેની એક પણ કણી ન હોય.

ઉત્સર્પિણી—(નુઓ ‘આરા’).

ઉત્સવેદિમ—પીસેલા અનાજવાળું પાણી
અથવા કોઈપણ પીસેલા અનાજ-
વાળા હાથ વગેરે જે પાણીમાં
મીઠાંડા હોય કે ઘોચેલા હોય
તે પાણી.

નકબુમતિ—જે જ્ઞાનપટે મનવાળાં પ્રાણી-
ઓના મનના ભાવો જાણી શકાય
તેવું જનુમતિ મનઃપર્યાયજ્ઞાન. આ
જ્ઞાન થયા પછી ચાલુ પણ બધ
છે અને આમાં એકંએ તેવી વિ-
શુદ્ધિ નથી હોતી.

એપણુસમિતિ—એપણુ—તપાસ કરવી.
સમિતિ એટલે સાવધાની અર્થાત્

ખાવાપીવાની કે પહેરવા ઓઢવાની
વા પોતાની પ્રવૃત્તિમાં ઉપયોગમાં
આવે તેવી તમામ વસ્તુઓ વિશે
તપાસ કરવી એટલે એવી વસ્તુઓ
બનતાં કેવા કેવા પ્રકારની હિંસા,
અનીતિ, જૂઠું વગેરે દૂષિત પ્રવૃત્તિ-
ઓ થાય છે વા એવી વસ્તુઓ
મેળવવામાં કયા કયા ચેતન પ્રા-
ણીઓને ભારે આઘાત થાય છે,
આવી તપાસ કર્યા પછી જે વસ્તુ-
ઓની બનાવટ પાછળ એછામાં
ઓછાં કે સુદૃઢ હિંસા વગેરે થતાં
ન જણાય વા જે વસ્તુઓ મેળવતાં
ઓછામાં ઓછાં હિંસા વગેરે થતાં
જણાય તે વસ્તુઓનો ઉપયોગ
કરવો.

કાઉસગગ—ઊંચા ઊંચા ધ્યાન કરવાનું એક
પ્રકારનું આસન.

કાયગુમિ—શરીરને સ્થિર રાખવું—તેના અવ-
યવોને હલાવ્યા ન કરવા તથા
પાસે રહેલા કોઈપણ ચેતન પ્રાણીને
લેશ પણ પીડા ન પહોંચે એ રીતે
શરીરને રાખવું કે તેના બીજા
હાથ પણ વગેરે અવયવોને રાખવા
અને સંયમને જરાપણ બાધા ન
થાય એવું શરીરનું આસન ગોઠવવું.

કુલકર—કુલોને કરનારા—જે વખતે માનવ
પ્રજામાં કુલોની—જલ્દમાં રહેવાની
પ્રથા ન હતી તે વખતે શરૂશરૂમાં
જેઓએ કુલોમાં રહેવાની પ્રથા
પાડી તેઓ કુલકર.

કલુ—આ શબ્દનો વૈદિક ધરિભાષામાં ‘યજ’
અર્થ છે પણ નૈત પરિભાષામાં

શ્રાવકને કરવાની અમુક પ્રકારની
'તપશ્ચર્યા' અર્થ છે.

કેવલચરજ્ઞાન-જે જ્ઞાન સમસ્ત પ્રજ્ઞાંડના
જડ અને ચેતન તમામ ભાવોને
જાણે, એ તમામ ભાવોના પરિણા-
મોને પણ જાણે, જૂત, ભવિષ્ય અને
વર્તમાન એ બધું જો વડે જણાય
તેવું જ્ઞાન 'કેવલચરજ્ઞાન' જ્ઞાન પરિ-
ભાષામાં છે.

શુદ્ધિક-નાની ઉમરનો સાધુ.

શુદ્ધિક-નાની ઉમરની સાધવી.

આદિમ-કૃષ્ણ વગેરે આદ્ય

ગણુધર-તીર્થંકરના મુખ્ય શિષ્ય વગેરે

ગણુનાયકો-ગણુતંત્ર એટલે પ્રજાસત્તાક
રાજ્યના નેતાઓ-પ્રધાન પુરુષો

**ગણાવજોદક-ગરજના વિકાસ માટે સાધુ-
ઓની મંડળીને બહાર લઈ
જનારો અને તેને સંયમની દૃષ્ટિએ
બરાબર સંભાળનારો મુનિ.**

**ગણી-જંમની પાસે આશ્ચર્યો શાસ્ત્રોનો
અભ્યાસ કરે અથવા ગણુ-મુનિ
ગણુ-ના વ્યવસ્થાપક આચાર્ય**

ગોવર્કમ-('જુઓ 'આઠ કર્મશુઓ')

**ગોદોહાસન-ગાયને દોહતી વખતે ગોવાળ
જેવું આસન કરીને બેસે તે
આસન.**

**ગંધહરતી-જંની ગંધથી બીજ સાધારણ
હાથીઓ ભય પામે તેવો ઉત્તમ
પ્રકારનો હાથી**

**ચઉદસમ ભકત-એક સાથે ચૌદ ટંક
સુધી કોઈપણ જાતના આહારનો**

અને પાણીનો ત્યાગ અથવા
એકલા આહારનો ત્યાગ.

**ચતુર્થભકત-એક સાથે ચાર ટંક સુધી
કોઈપણ જાતના આહારનો અને
પાણીનો ત્યાગ અથવા એકલા
આહારનો ત્યાગ**

**ચત્રીને-ચત્રવન-દેવ અને નારકના મરણને
જંન પરિભાષામાં 'ચત્રવન' કહેવાય
છે અર્થાત્ 'ચત્રવનું' એટલે દેવ કે
નારકનું મરણ.**

**ચાઉસોદક-ચાવલનું પાણી અર્થાત્ જેમાં
ધોખા ધોયા હોય તે ધોણ.**

**ચોદપૂર્વો-જંન પરંપરાનાં મૂળ-અંગ-શાસ્ત્રો
બાર છે. તેમાં બારમાં શાસ્ત્રનો
'દૃષ્ટિવાદ' નામનો એક ભેદ છે.
તેમાં આ ચોદ પૂર્વો આવે છે. પૂર્વો
એટલે પૂર્વનાં-પહેલાંનાં-અંશો.
જેને એ ચોદપૂર્વનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન
હોય તે ચોદપૂર્વો.**

**છએ અંગોના-વેદનાં છ અંગો છે. ૧
શિક્ષા-ઉચ્ચારણનું શાસ્ત્ર ૨ કલ્પ-
કર્મકાંડનું કે આચારવ્યવહારનું
શાસ્ત્ર ૩ વ્યાકરણ ૪ જ્યોતિષશાસ્ત્ર
૫ છંદશાસ્ત્ર ૬ નિરુક્તિ એટલે
વ્યુત્પત્તિનું શાસ્ત્ર.**

**ચિકિત્સા-રોગનો ઉપચાર કરવો-ઓસડ
ચેસડ કરવાં.**

**છટ્ઠભકત-એક સાથે છ ટંક સુધી કોઈ-
પણ જાતના આહારનો અને
પાણીનો ત્યાગ અથવા એકલા
આહારનો ત્યાગ.**

૮૬

જ્ઞાન-જ્ઞાન એટલે કોઈપણ વસ્તુ અંગેનો વિશેષ પ્રકારનો યોધ.

જ્યોદક-જ્યવતું પાણી અર્થાત્ જેમાં જ્ય ધોયા હોય તે ધોણ.

જાતિસ્મરણ જ્ઞાન-પોતાના આગલા જનમનું સ્મરણ થયું અર્થાત્ તે જનમ કે જનમેતું જ્ઞાન.

જ્યોતિષિક-સૂર્ય, ચંદ્ર, શુક્ર, નક્ષત્ર અને તારા વગેરે. જૈન પરિભાષામાં એ અથા 'દેવો' કહેવાય છે.

નિલોદક-તલનું પાણી-જેમાં એકબા તલ ધોયા હોય તે ધોણ.

તીર્થંકર-તીર્થનેા કરનાર-ધર્મચક્રને પ્રવર્તાવનાર-જીની પરંપરાઓમાં પેશી ગયેલા દોષોને નિવારવા માટે ધર્મચક્રને ચલાવનાર.

તુષોદક-ફેાંનું પાણી-જેમાં ફેાંવાળી શાળ કે ઠુંસાવાળો બાજરો વગેરે ધોયાં હોય તે ધોણ.

દર્શન-કોઈપણ વસ્તુને અંગેનું તદ્દન સામાન્ય જ્ઞાન એટલે શબ્દમાં ન કહી શકાય તેવો યોધ.

દંડનાયક-પ્રજામાં વ્યવસ્થા બળવવા માટે દંડના નિયમોને પ્રવર્તાવનારા વા દંડને ફરમાવનારા.

દત્તિ-કણ જેટલા પણ આહારને કે ટીપા જેટલા પણ પાણીને એક વાર દેયું તે.

દ્વાદશાંગી-જૈન પરંપરાનાં મૂળ બાર અંગ શાસ્ત્રો-આચારાંગ વગેરે બાર ગ્રંથો.

નગરગુપ્તિકો-નગરને સાચવનારા કોટ-વાળો વગેરે.

નામકર્મ } (ભુઓ 'આકર્મ થયુઓ')
નામગોત્ર

પટિલોહણુ-વાપરવાનાં ઉપકરણો-કપડાં પાત્ર વગેરેને વારંવાર ઝેવાં-તપાસવાં.

પર્યાપ્તિ-શરીર, ઇદ્રિયો વગેરેની પૂરેપૂરી રચના.

પદ્યોપમ-વિશેષ પ્રકારનું સમયનું માપ -જ્યારે જણાવવાની સંખ્યા આં-કડાથી જણાવી શકાય તેમ ન હોય ત્યારે તેને ઉપમા દ્વારા જણાવવી પડે છે. પદ્ય-પાલો. ઉપમ-ઉપમા. પાલામાં જેટલું માય તે અધું

ખાલી કરતાં જેટલો વખત લાગે તેટલો વખત. અહીં 'પાલો' તે સંકેતિત શબ્દ છે. ચાર ગાઉ જોડો, ચાર ગાઉ પહોળો અને ચાર ગાઉ લાંબો ખાડો હોય તેને અહીં 'પાલો' સમજવાનો છે. તેમાં નવા જનમેલા બાળકના બારીકમાં બારીક વાળ ભરવા અને તે એવી રીતે ભરવા કે તેમાં જરાય ખાડો કે ખાલી પોલાણ ન રહે અને એ ખાડા ઉપર મોટી સેતા જેમ સડક ઉપર ચાલે છે તેમ ચાલી શકે. પછી એ ખાડામાંથી એકએક વાળ રોજ કાઢવો. એ રીતે કરતાં જેટલા વખતમાં તે ખાડો ખાલી થાય તેટલો વખત એ 'પદ્યોપમ.'

પાદ્યોપગત-અનશન લાઇને મચ્છ આવતાં સુધી ગભરાયા વિના પાદ્ય-ઝાડ-ની પેઠે સ્થિર રહેવું. પાન-પીરનું-સાદું પીણું કે મધુર પીણું.

પારિક્ષાપનિકાસમિતિ-પારિક્ષાપનિકા એટલે પરચ્છવજી-નાખી દેવું-ફેંકી દેવું. સમિતિ-સાવધાની. અર્થાત્ નકામી થીજીને નાખી દેવામાં સાવધાની. નકામી વસ્તુઓ કે મેલમાં પાણી કે પોતાનાં મળો-છીંટ, વાળ, નખ, પેશાબ, ચૂંક, બડખો, વમન-ઉલટી અને છુ-છાંડે જતાં જે મળનીકળે તે મળવગેરે. મનુષ્યે કે સાધુસાધ્વીએ એ બધા મળોને એવી જગ્યાએ એવી રીતે સાવધાનીથી નાખી દેવા કે જ્યાં કોઈ-પણ પ્રાણીને પીડા ન થાય, રસ્તે ચાલનારાં મનુષ્ય વગેરેને ગંદકી ન નડે, રસ્તા ઉપર રમતાં બાળકો વગેરેને હુર્નિધ ન આવે. તે મળોને કોઈ જોઈ ન શકે એમ નાખવા. જ્યાં માણસો વગેરેની અવરજવર હોય ત્યાં ન નાખવા પણ અવરજવર વગરની એકાંત નિર્જીવ જગ્યામાં નાખવાં અને તેની ઉપર ધૂળ માટી કે રાખ વગેરે એવી રીતે નાખવાં જેથી એ મળોને લીધે કોઈને પણ તકલીફ ન થાય.

પુરુષાદાનીય-જેમનાં વાકયોને મનુષ્યો સાંભળતાં જ સ્વીકારી લે. પુરુષ-માણસો. આદાનીય-સ્વીકારવા યોગ્ય.

પૌરુષી-જે વખતે આપણો ષડછાયો પુરુષ-પ્રમાણ હોય તે વખત. પ્રાચીન સમયમાં આવી છાયા દ્વારા વખતનું માપ નક્કી થતું.

પ્રતિમા-શ્રાવકોએ અને સાધુઓએ પોતાનાં વ્રતો પૂરેપૂરાં પાળી લાચકાત પ્રાપ્ત કરીને આસ્થવાની વિશેષ પ્રકારની તપશ્ચર્યા.

પ્રવર્તક-સંયમની શુદ્ધિ માટે અને અભ્યાસ વગેરે માટે પ્રેરણા કરનાર.

પ્રાયશ્ચિત્ત-હોષાનું શોધન-સ્નાન કર્યા પછી શરીરને કે બીજી કોઈ પ્રવૃત્તિને વિધન ન નડે તે માટે શરીર ઉપર કે માથે વિભૂતિ વગેરે નાખવું, ટીલોં ટપકોં કરવાં કે કાળા દોરા, ઘરો વગેરેને રાખવાની રીત.

ફલવિપાક-ચિત્તમાં જે સારા કે નરસા પ્રબળ સંસ્કારો પડ્યા હોય તે પૂરેપૂરાં પાકતાં તેનાં જે સારાં કે નરસાં પરિણામો આવે તે-આવાં પરિણામ માનસિક શારીરિક વગેરે વિવિધ પ્રકારનાં હોય છે.

બલિકર્મ-ગૃહદેવનું પૂજન.

ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન-ભોજન અને પાણીનો અથવા એકલા ભોજનનો ત્યાગ.

ભવનપતિ-વિશેષ પ્રકારના દેવ-જેઓ મનુષ્ય લોકની નીચેના ભવનોમાં રહે છે.

બાપાસમિતિ-ભાષા-બોલણું. સમિતિ-સાવધાની. બોલવામાં સાવધાની એટલે એવાં વચન બોલવાં કે જેથી કોઈને પણ જરાપણ પીડા કે અપ્રીતિ ન થાય અને બોલવામાં આવતાં વચન સત્ય, પરિમિત, પ્રયોજન પૂરતાં અને હિતકર હોવાં જોઈએ.

૮૮

મહંભ-જેની આસપાસ ચારે બાજુ બધે
ગાઉ પછીજ ગામ આવે એવાં
સ્થળ.

મનોયુક્તિ-મનનો પૂર્ણ સંયમ-મન ઉપર
સંપૂર્ણ અંકુશ-મનોનિગ્રહ.

મારણાતિક સંલેખના-મરણ આવતાં
સુધી અનશન સ્વીકારીને શરીર,
ઉદ્રિયે અને કષાયોને પાતળા
કરવા.

મુલુક-માથેથી વાળ કાઢી નાખેલા હોય
તેવો.

મુળિલોચ-મુઠીએ મુઠીએ માથાના વાળને
ખેંચી કાઢવા-લોચ કરવો.

વિગય-રસવિકૃતિઓ-વિકાર પેદા કર-
નારી-રસ ભરેલી વિકૃતિજનક
ખાવાપીવાની વસ્તુઓ-દૂધ, દહીં,
માખણ, ઘી, તેલ, ગોળ, મધ,
મધ અને માંસ. આ નવ વસ્તુઓ
રસવિકૃતિ છે. આનું જ ખીલું નામ
'વિગય' છે.

લક્ષણવાળો-ખત્રીશ લક્ષણવાળો.

લોકાંતિક-વિશેષ પ્રકારના દેવો-જેઓ
બ્રહ્મલોકમાં વસે છે.

વચનયુક્તિ-બોલવાની પ્રવૃત્તિ ઉપર
અંકુશ-ભાષાનિગ્રહ-મૈત્ર જેવી
પ્રવૃત્તિ.

વાદીઓની-વાદવિવાદ કરવામાં નિયુક્તોની.

વાનવ્યંતર-એક પ્રકારના દેવો. જેઓ
ભૂતપિશાચને નામે ઓળખાય છે.

વિકટ-નિર્દોષ આહારપાણી.

વિકટગ્રહ-ગામનો ચોરા-જ્યાં ભેગા થઈને
ગામલોકોં એમે ને રક્ષણ.

વિકૃષ્ટ લોક-અદૃમના તપ કરતાં વધારે
તપ કરનારો.

વિગય-રસવિકૃતિઓ.

વિપુલ મતિજ્ઞાનવાળો-મનના ભાવાને
બાણી શકનારું જ્ઞાન. આ જ્ઞાન વિ-
શેષ શુદ્ધ હોય છે અને ઉત્પન્ન થયા
પછી કેવળજ્ઞાન થતાં સુધી નાશ
નથી પામતું (જુઓ 'જનુભતિ').

વિચારભૂમિ-શૈશ્ય વગેરે માટે જવાની
પ્રવૃત્તિ.

વિહારભૂમિ-શૈત્ય વગેરે તરફ જવાની
પ્રવૃત્તિ.

વૃષ્ટિકાય-વરસાદનું કે વરસાદના ફેરાનું
પાણી.

વેદનીયકર્મ- (જુઓ 'આઠ કર્મશાસ્ત્રો').

વૈમાનિક-વિમાનમાં વસનારા-એક પ્રકારના
દેવો.

વૈકિયલ્પિધવાળો-શરીરનાં વિવિધ રૂપો
કરી શકવાની શક્તિવાળા.

વૈકિયસમુદ્ધાત-શરીરનાં વિવિધરૂપો
કરવા માટે કે શરીરના પરમાણુ-
ઓને બદલવા માટે કરવામાં
આવતી એક પ્રકારની ક્રિયા.

વ્યંજનવાળો-શરીર ઉપરના તલ મસા
વગેરે વાળો.

શુદ્ધવિકટ-ઉક્ષાળો આવતાં સુધી મરમ
થએલું પાણી (જુઓ 'ઉપજીવિકટ')

ષષ્ટિતંત્ર-સાંખ્ય તત્ત્વજ્ઞાનનો ગ્રંથ-જેમાં
ષષ્ટિ-સાદ-તત્ત્વોનું નિરૂપણ કરેલું છે.

સાગરોપમ-અસંખ્ય પદ્યોપમ જેટલો
દાગ (જુઓ 'પદ્યોપમ').

૮૯

સ્થવિર-પાકટ ઉમરનો વિશેષ અનુભવી મુનિ.

સ્વાદિમ-સ્વાદવાળાં ખાદ્ય અથવા મુખવાસ. **સૌવીર**-કાંબુ.

સંખંડિ-વિશેષ આરંભ સમારંભ દ્વારા જ્યાં યજ્ઞવાત્ત-મીઠાઈ હૃદયપાક વગેરે સંધાનું હોય તે સ્થાન-જ્યાં જમણવાર થતો હોય તે સ્થાન.

સંધિપાળ-રાજ્યો વચ્ચે સંધિ કરાવનારા રાજદૂતો.

સંસ્વેદિમ-પાંદડાં વગેરેને ખુબ ઉકાળીને તે ગરમાગમ પાંદડાં ઉપર છાંટવામાં આવતું ઠંડું પાણી.

સ્વમ લક્ષણ પાકક-સ્વમશાસ્ત્રના પડિતો-જેઓ સ્વમના ક્ષણો કહી શકે છે.

હરિણુગમેસી-વિશેષ પ્રકારના દેવનું નામ. સંતાન પ્રાપ્તિ માટે આ દેવની આરાધના કરવાની પદ્ધતિ હેઠળ વેદકાળમાં પણ હતી. વેદપરંપરામાં આનું નામ 'નેગમેધી' કે 'નેગમ' સંભળાય છે.

